శ్రీ

శుభమస్తు

శ్రీ హయగ్రీవాయనమః

శ్రుతిగణగర్భిత ధర్మాధర్మాణాంబోధనేన సాధుజనాన్।
అనుగృహ్ణద్భ్యస్సద్భ్యస్స్మృతికర్తృభ్యోనమోస్తువిద్వద్భ్యః॥

శ్రీమద్వాధూలవంశముక్తాఫల వైద్యనాథదీక్షిత
విరచిత
స్మృతి ముక్తాఫలాఖ్య ధర్మశాస్త్రాంతర్గతః
ప్రాయశ్చిత్తకాండాఖ్యష్షష్ఠఃపరిచ్ఛేదః

శ్రీమత్సమస్త భూమండల మండనాయమాన
మహీశూరపురీమధ్య విద్యోతమాన దివ్యరత్న సింహాసనారూఢ
రాజాధిరాజ
శ్రీమచ్చామరాజేంద్రాశ్రితేన
ధర్మాధికారి చక్రవర్త్యయ్యంగార్యేణ
విద్వత్పుస్తక సహాయ్యాద్యథామతిసమ్యక్సం
శోధ్యక్వచిత్క్వచిద్గ్రంథకృదవ్యాఖ్యానికాని చిత్పదానియథామతి
వ్యాఖ్యాయచ మహీశూరపురీ మధ్యవర్తిన్యాం
విద్యాతరంగిణ్యాఖ్యస్స్వీయ ముద్రాక్షరశాలాయాం
ముద్రాక్షరైస్సుష్ఠుప్రకాశితః
తారణవత్సర శుక్రమాస శుక్లషష్ఠీ శుక్రవాసరే
సంపూరితోవిజయతేతరాం.

సఙ్ఖ్యికా ౨

సన్ ౧౮౮౪ నె జూన్

పృథగేతద్గ్రంథస్య దేయంమూల్యం	పూర్వం	౧—౪—౦
	పశ్చాత్	౧—౮—౦

శ్రీ

శ్రీమత్సమస్తాస్తిక మహాజనసన్నిధానసవినయంవిజ్ఞాప్యతే॥

శ్రీమద్వైద్యనాథీయప్రాయశ్చిత్తకాండపు హేమాద్రిప్రాయశ్చిత్తకాండ పుసహ సర్వరిగూ అత్యంతావశ్యకవాద్దరింద ముద్రిసలుద్యోగిసి స్వభాను సంవత్సర కార్తీకశుద్ధ పత్రికెయల్లు ప్రకటనపత్రికెగళం ప్రకాశమాడిసి తదనుగుణమాద చందాదారరభిప్రాయవం పత్రికాముఖదిందరితు మాత్ర కాపుస్తకకాగధముంతాద సాధకంగళం సిద్ధపడిసి ఫాల్గుణ బహుళదశమీయల్లు ప్రథమసంచికెయొడనె ప్రకటనపత్రికాభిప్రాయగర్భమాద ముందెనడెయువక్రమవం ప్రకటిసి నంచికెగళంకళుహిసిరువదు సరియష్టె.

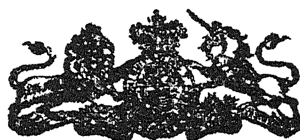
ఆ నిబంధనెమేరె చందాదారరుకెలవరు ఇదువరవిగూ ద్రవ్యసహాయవం మాడదె విలంబిసిద్దరిందలూ ఈమధ్యెకెలవుపంత్రభాగగళిగె యథోచితవివరణవంమాడబేకాద్దరిందలూ వైద్యనాథీయవం పూర్తిమాడి శుద్ధాశుద్ధపత్రికా విషయానుక్రమణియన్నుసహ సేరిసి కళుహిసబేకెందిద్దద్దరిందలూ విలంబమాడబేకాయితు.

ఇతఃపూర్వంద్రవ్యసహాయవంమాడిదవరిగె ఈగ ౨నే సంచికెయుతలపిసల్పత్తలిదుదె. ఈగలాదరూదయవిట్టుద్రవ్యసహాయవంమాడిదరేపూర్వనిబంధనెమేరేస్థలవాసిగళిగె ౩ రూపాయి, పరస్థళవాసిగళిగె ౩౪ రూపాయియామేరెకొడలాదీతు. ఈగలూకొడదేవిలంబిసిదల్లి ౬ తింగళొళగె ౪రూపాయిపుస్తకపూర్త్యనంతర ౪౪రూపాయి ఈమేరెకొడబేకాదీతాద్దరింద ఈ వివరవంనోడికార్యవిళంబవాగదంతె నిబంధనెమేరెద్రవ్యసహాయవంమాడి సంచికెయం తరిసికొళ్ళువంతె ఆలోచిసువ ఆస్తికాభిజ్ఞశిఖామణిగళిగె పత్రికాముఖదింవిశేషవిజ్ఞాపనీయమేనిదె. ఇదువరవిగూ ద్రవ్యసహాయవం మాడిదవర నామధేయంగళన్ను యీ ౨నే సంచికెయల్లి ప్రకటిసిరువంతె ముందె ద్రవ్యసహాయవంమాడువర నామధేయంగళూ ముందెప్రకటిసల్పడువవు. ఈకార్యవం శీఘ్రదిం నెరవేరిసబేకెందు నమగె కుతూహలవిరువద్దరిందలూ పుస్తకపూర్త్యనంతర అధికద్రవ్యకొడబేకాగిరువద్దరిందలూ ఈగలే ఆస్తికమహాజనరు తావాగియూ తమ్మతమ్మ మిత్రాదిమూలకవాగియూ ఈకార్యపు శీఘ్రదిం నెరవేరువంతె తక్కప్రోత్సాహనవంమాడువరెందు నంబిరుత్తేనె ॥

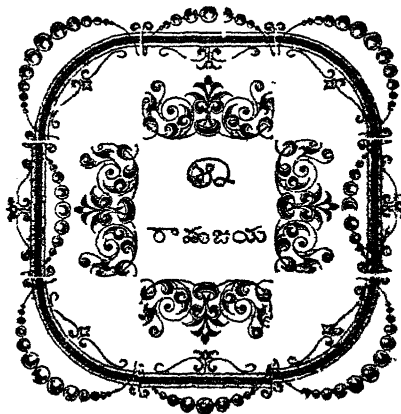
తారణసంవత్సర జ్యేష్ఠశుద్ధదశమీ॥

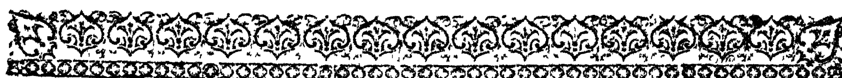
మైసూరు కెంపనంజమాంబాగ్రహారస్థః
ధర్మాధికారిచక్రవర్త్యయ్యంగార్యః

శ్రీమహారాజేంద్రాశ్రితేన ధర్మాధికారి చక్రవర్త్యాయ్యంగార్యేణ స్వకీయ
సత్కారోర్జితప్రసిద్ధితత్ప్రకటనపత్రికాః ప్రాప్యాస్య దృఢతమ పత్రాదిపా
ఠనాని తదనుగుణద్రవ్యవ్యయేన దేశాంతరాచార్యానేక పుస్తకానిచ
విద్వత్పుస్తకసాహాయ్యాద్యథామతి సమ్యక్సంశోధ్య క్వచిత్క్వచిద్గ్రంథకృ
దవ్యాఖ్యాతాని కానిచిత్సందిగ్ధపదాని గ్రంథాంతర వ్యాఖ్యాతృవచనైస్తత్త
జ్ఞజనసంవాదైశ్చ విజ్ఞాయ యథామతి వ్యాఖ్యాయ మహీశూరపురీవ
ర్తిన్యాం విద్యాతరంగిణ్యాఖ్యాయాం స్వీయముద్రాక్షరశాలాయాం ము
ద్రాక్షరైస్సుష్ఠుప్రకాశిత శ్రీవైద్యనాథదీక్షితీయః ప్రాయశ్చిత్తకాండాఖ్య
షష్ఠః పరిచ్ఛేదః తారణవత్సర శుక్రమాస శుక్లపంచమీ గురువాసరే సం
పూరితో విజయతేతరాం॥ అత్రముద్రాక్షరవిపర్యాసదోషాశ్శుద్ధాశుద్ధపత్రి
కాయాం పరిహరిష్యంతే యథావస్థిత పుస్తకాలాభేనక్వచిత్కేవల సందిగ్ధ
గ్రంథ ఆద్యంతయోః పుష్పాకార రేఖాభ్యామంకితో వర్తతే । యద్యప్యత్ర
క్వచిదన్యేపిప్రమాదికాదోషాస్సంభవేయుః । తథాపిదోషజ్ఞైర్మహాత్మభి
స్తత్తద్దోషపరిహారాది బోధనద్వారాసాధ్వహమనుగృహ్యేయ ఇతిప్రార్థయంప్రత్యే
మి ఇదానీమేతద్గ్రంథమూల్యంసపాదరూప్యం ॥—

శ్రీవైద్యనాథీయ ప్రాయశ్చిత్తకాండ విషయానుక్రమణికా.

శ్రీ
రామజయ

౦౧

శ్రీరస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

శ్రీమద్వైద్యనాథదీక్షితవిరచితే స్మృతిముక్తాఫలాఖ్యధర్మశాస్త్రే ప్రాయశ్చిత్తకాణ్డ ఆరభ్యతే. —

శ్రీరామచరణాంభోజ లీనమానసషట్పదః। వైద్యనాథాధ్వరీప్రాయశ్చిత్తం సంగృహ్యభాషతే ॥ ౧ ॥ అథ ప్రాయశ్చిత్తకాణ్డమారభ్యతే.

ప్రాయోనామతపశ్చిత్తంనిశ్చయః ॥ అనుష్ఠితేన ద్వాదశవార్షికాదినా అవశ్యం పాపంనివర్తతఇతి విశ్వాసయుక్తం వ్రతానుష్ఠానలక్షణంతపః ప్రాయశ్చిత్తం ॥ తదాహాంగిరాః. — ప్రాయోనామతపఃప్రోక్తంచిత్తం నిశ్చయఉచ్యతే ॥ తపోనిశ్చయసంయుక్తం ప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతఇతి ॥ తచ్చ విహితాకరణాది నిమిత్తవంతంప్రతి చోదనాన్నైమిత్తికం ॥ తథాచబృహస్పతిః॥ — విహితస్యాననుష్ఠానాన్నిందితస్యచసేవనాత్ ।ప్రాయశ్చిత్తంయతిక్రియతే తన్నైమిత్తకముచ్యతఇతి ॥ అత్రవిజ్ఞానేశ్వరః॥— ప్రాయశ్చిత్తశబ్దః పాపక్షయార్థేనైమిత్తికేకర్మవిశేషేరూఢఇతి ॥ తదేవంప్రాయశ్చిత్తశబ్దోయోగేనరూఢ్యాచ పాపనివర్తనక్షమం ధర్మవిశేషమాచష్టే॥

—*ప్రాయశ్చిత్తాధికారినిరూపణం*—

అత్రాధికారిణం దర్శయతి మనుః॥— అకుర్వన్ విహితం కర్మ నిందితంచ సమాచరన్ ॥ ప్రసక్తశ్చేంద్రియార్థేషు ప్రాయశ్చిత్తీయతేనరః ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యోపి ॥ — విహితస్యాననుష్ఠానాన్నిందితస్యచ సేవనాత్ అనిగ్రహాచ్చేంద్రియాణాం నరః పతనమృచ్ఛతి । ప్రత్యవాయీభవతి॥ తస్మాత్తేనేహకర్తవ్యం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే । ఏవమస్యాంతరాత్మాచ లోకశ్చైవప్రసీదతీతి। ఏవం ప్రాయశ్చిత్తే కృతే అస్యాంతరాత్మా శుద్ధత

యా ప్రసీదతి । లోకశ్చ సంవ్యవహర్తుం ప్రసీదతీత్యర్థః॥ ॥

——*ఏకవింశతినరకాః*——

అథ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే దోషమాహ సఏవ॥— ప్రాయశ్చిత్త మకుర్వాణాః పాపేషునిరతానరాః ॥ అపశ్చాత్తాపినః కష్టాన్నరకాన్యాం తి దారుణాన్॥ తామిస్రం లోహశంకుంచ మహానిరయశాల్మలీ ॥ రౌరవం కుంభలం పూతిమృత్తికం కాలసూత్రకం । సంఘాతంలోహితోదంచ సవిషం సంప్రతాపనం । మహానరకకాకోల సంజీవనమహాపథం । అవీచిమంధతా మిస్రం కుంభీపాకం తథైవచ ॥ అసిపత్రవనంచైవ తపనంచైకవింశకం ॥ మ హాపాతకజైర్ఘోరైరుపపాతకజైస్తథా ॥ అన్వితాయాంత్యచరితప్రాయ శ్చిత్తానరాధమాఇతి ॥ ఏకవింశకమిత్యేతిత్ప్రధాననరకాపేక్షయోక్తం । మహాపాతకజైరితిచ పాపమాత్రోపలక్షణం ॥ తదాచ పాపతారతమ్యాత్ఫ లతారతమ్యం దర్శితం విష్ణుధర్మోత్తరే ॥ అష్టావింశతికోట్యస్య ఘోరాణినరకాణివై । మహాపాతకినశ్చాత్ర సర్వేషునరకాబ్ధిషు ॥ ఆచం ద్రతారకంయావత్పీడ్యంతే వివిధైర్వధైః ॥ అతిపాతకినశ్చాన్యే నిరయా ర్ణవకోటిషు । ఏకవింశతిసంఖ్యేషు పాదోనబ్రహ్మకల్పకం ॥ చతుర్దశసు పచ్యంతే కల్పార్ధం సమపాపినః । ఉపపాతకినశ్చాపి తదర్ధం యాంతి మానవాః । శేషైః పాపైస్తదర్ధంచ కాలక్ళృప్తిరియంస్మృతేతి॥

——*రహస్యకృతపాపఫలనిరూపణం*——

రహస్యకృతపాపఫలమాహ పరాశరః ॥ పాతకేషుసహస్రంస్యాన్మహతి ద్వి గుణంతథా । ఉపపాతకేతురీయంస్యాన్నరకం వర్షసంక్షయాదితి। ఏవం నరకదుఃఖమనుభూయ కర్మశేషాత్పునరిహసంసారే దుఃఖబహుళతిర్యగా దియోనిషు జాయతే ॥

——*కర్మవిపాకప్రకరణం*——

తదాహయాజ్ఞవల్క్యః ॥— మహాపాతకజాన్ ఘోరాన్ నరకాన్ ప్రా ప్యదారుణాన్ ॥ కర్మక్షయాత్ప్రజాయంతే మహాపాతకినస్త్విహ । మృ గశ్వసూకరోష్ట్రాణాం బ్రహ్మహాయోనిమృచ్ఛతి ॥ ఖరపుల్కసవేనానాం

సురాపో నాత్ర సంశయః । కృమి కీటపతంగత్వం స్వర్ణహారీ సమాప్నుయాత్ । తృణగుల్మలతాత్వం చ క్రమశో గురుతల్పగ ఇతి ॥ ఏతచ్చాకామకార విషయం ॥ కామకారే త్వన్యాస్వపి దుఃఖబహులయోనిషు సంసరతి॥ యథాహ మనుః ।— బహూన్ వర్షగణాన్ ఘోరాన్ నరకాన్ ప్రాప్య తత్క్షయాత్ । సంసారాన్ప్రతిపద్యంతే మహాపాతకినస్త్విహ । శ్వసూకర ఖరోష్ట్రాణాం గోమాయుమృగపక్షిణాం । చండాలపుల్కసానాం చ బ్రహ్మహా యోనిమృచ్ఛతి । కృమి కీట పతంగానాం విడ్భుజాం చైవ పక్షిణాం ॥ హింస్రాణాం చైవ సత్త్వానాం సురాపో బ్రాహ్మణోఽసకృత్ । లూతాహిసరటానాం చ తిరశ్చాం చాంబుచారిణాం । హింస్రాణాం చ పిశాచానాం స్తేనో విప్రస్సహస్రశః । తృణగుల్మలతాదీనాం క్రవ్యాదాం దంష్ట్రిణామపి ॥ క్రూరకర్మకృతాం చైవ శతశో గురుతల్పగః ఇతి । లూతా ఊర్ణనాభః । సరటః కృకలాసః । ఏవం రౌరవాదినరకేషు శ్వసూకరాదియోనిషు చ దారుణం దుఃఖమనుభూయానంతరం దురితశేషేణ జననసమయ ఏవ క్షయరోగాదిలక్షణయుక్తో దుఃఖప్రచురేషు మానుషశరీరేషు సంసరతి । తథా చ యాజ్ఞవల్క్యః ॥— బ్రహ్మహా క్షయరోగీ స్యాత్ సురాపః శ్యావదంతకః । హేమహారీ తు కునఖీ దుశ్చర్మా గురుతల్పగః ॥ యో యేన సంవసత్యేషాం స తల్లింగోఽభిజాయతే ఇతి ॥ శ్యావదంతః స్వభావతః కృష్ణదశనః । దుశ్చర్మా కుష్ఠీ । ఏతేషాం బ్రహ్మహాదీనాం మధ్యే యేన పతితేన సహాయః పురుషః సంవసతి స తల్లింగోఽభిజాయత ఇత్యర్థః ॥ ఏవం మహాపాతకవ్యతిరిక్తేష్వన్యేష్వపి పాపేష్వకృతప్రాయశ్చిత్తానాం నరకానుభవానంతరం తిర్యగాదిషు జననం సఏవాహ ॥ యథాకర్మఫలం ప్రాప్య తిర్యక్త్వం కాలపర్యయాత్ । జాయంతే లక్షణభ్రష్టా దరిద్రాః పురుషాధమాః ఇతి । తథాన్యత్ర ॥ చరితవ్యమతో నిత్యం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయే । నింద్యైర్హి లక్షణైర్యుక్తా జాయంతే నిష్కృతేనసః ఇతి । మనురపి । ఇహ దుశ్చరితైః కేచిత్కేచిత్పూర్వకృతైస్తథా । ప్రాప్నువంతి దురాత్మానో నరా రూపవిపర్యయమితి । ఇహ దుశ్చరితైః అస్మిన్ జన్మన్యార్జితైరత్యుత్కటైః పాపైరి

హతత్ఫలం పూర్వమనుభూయ పశ్చాన్నరకాదికమనుభవంతి । అత్యుత్క్రష్టైః పుణ్యపాపైరిహైవఫలమశ్నుతే ॥ త్రిభిర్వర్షైస్త్రిభిర్మాసైస్త్రిభిః పక్షైస్త్రిభిర్దినైరితిస్మృతేః । పూర్వకృతైస్తుపాపైర్నరకాద్యనుభవానంతరం రూపవిపర్యయం ప్రాప్నువంతీత్యర్థః ॥ సఏవ । సంయోగంపతితైర్గత్వాపరస్యైవచయోషితం । బ్రహ్మస్వమపహృత్యాపిభవంతి బ్రహ్మరాక్షసాః । పిశునః పూతినాసత్వం సూచకః పూతివక్త్రతాం ॥ ధాన్యచోరోంగహీనత్వమాతిరిక్త్యంతుమిశ్రకః । అన్నహర్తామయావిత్వంమౌక్యంవాగపహారకః । వస్త్రాపహారకశ్శ్విత్త్యంపంగుతామశ్వహారకః । ఏవంకర్మవిశేషేణ జాయంతేసద్విగర్హితాః । జడమూకాంధబధిరావికృతాకృతయస్తథా । మణిముక్తాప్రవాళానిహృత్వా లోభేనమానవాః । వివిధానిచ రత్నాని జాయంతేలోహకర్తృషు । ధాన్యంహృత్వా భవత్యాఖుః కాంస్యంహంసో జలంప్లవః । మధుదంశః పయఃకాకోరసంశ్వానకులోఘృతం । మాంసం గృధ్రోవపాంమద్గుస్తైలంతైలపకఃఖగః । చీరీవాకస్తులవణం బలాకాశకునిర్దధి । కౌశేయం తిత్తిరిర్హృత్వాక్షౌమంహృత్వాతుదర్దురః । కార్పాసంతాంతవంక్రౌంచోగోధాగాం వాగ్గదోగుడం । ఛుచ్ఛుందరిశ్శుభాన్ గంధాన్ పత్రశాకంతుబర్హిణః । శ్వావిత్కృతాన్నం వివిధమకృతాన్నంతుశల్యకః । బకోభవతిహృత్వాగ్నింగృహకారీహ్యుపస్కరం । రక్తానిహృత్వా వాసాంసి జాయతేజీవజీవకః । వృకోమృగేభం వ్యాఘ్రోశ్వం ఫలపుష్పంతుమర్కటః । స్త్రీమృక్షస్తోకకోవారిధాన్యాన్యుష్ట్రః పశూనజః । యద్వాతద్వాపరద్రవ్యమపహృత్యబలాన్నరః । అవశ్యంయాతితిర్యక్త్వంజగ్ధ్వాచైవాహుతంహవిః । యాదృశేనహిభావేన యద్యత్కర్మనిషేవతే । తాదృశేన శరీరేణ తత్తత్ఫలముపాశ్నుతఇతి । యాజ్ఞవల్క్యోపి ।—అన్నహర్తామయావీస్యాన్మూకోవాగపహారకః । ధాన్యమిశ్రోతిరిక్తాంగః పిశునః పూతినాసికః । తైలహృత్తైలపాయీస్యాత్పూతివక్త్రస్తుసూచకఇతి । ఆమయావీఅజీర్ణాన్నః వాగపహారకః పుస్తకాపహారీఅననుజ్ఞాతాధ్యాయీచ తైలపాయీకీటవిశేషః ॥ సూచకస్పద్దోషసంకీర్తనకః । సఏవ । హీనజా

తౌ ప్రజాయేతరత్నానామపహారకః । పత్రశాకం శిఖీహృత్వాగంధాఞ్చు
చ్ఛుందరీశుభాన్ । చుచ్ఛుందరీ రాజపరితాఖ్యామూషికా । కించ ॥మూ
షకో ధాన్యహారీస్యాద్యానముష్ట్రఃఫలంకపిః । జలంప్లవఃపయఃకాకోగృహకా
రీహ్యుపస్కరం । మధుదంశఃఫలంగృధ్రోగాంగోధాగ్నిం బకస్తథా । శ్వి
త్రీవస్త్రంశ్వారసంతుచీరీలవణహారకః । గృహకారీకీటవిశేషః।గృహోపా
పస్కరంముసలాది । చీరీచీర్యాఖ్యఉచ్చస్స్వరః కీటః । అత్రశంఖోవిశేష
మాహ ।—బ్రహ్మహాకుష్ఠీ । తైజసహారీమండలీ । దేవబ్రాహ్మణాక్రోశకః
ఖలతిః।గరదాగ్నిదావున్మత్తౌ । గురుప్రతిహంతాపస్మారీ। గోఘ్నశ్చాంధః।
ధర్మపత్నీంముక్త్వాన్యత్రప్రవృత్తశ్శబ్దవేధీప్రాణివిశేషః। కుండాశీదంశభక్షః
దేవబ్రాహ్మణస్వాపహారీపాండురోగీ । న్యాసాపహారీకాణః । స్త్రీపణ్యోప
జీవీషండః । కౌమారదారత్యాగీదుర్భగః। మృష్టైకాశీవాతగుల్మీ।అభక్ష్య
భక్షకోగండమాలీ । బ్రాహ్మణీగామినిర్బీజః। క్రూరకర్మావామనః।వస్త్రా
పహారీపతగః। శయ్యాపహారీక్షపణకః । శంఖశుక్త్యపహారీకపాలీ । దీపాప
హారీకౌశికః । మిత్రధ్రుక్ క్షయీ । మాతాపిత్రోరాక్రోశకఃకారండవఇతి
వృద్ధగౌతమోపికంచిద్విశేషమాహ ।— అనృతవాక్ఖలః । ముహుర్ముహు
స్సంచలనవాగ్జలోదరః । దారత్యాగీశ్లీపదీ । కూటసాక్షీఉచ్ఛూనజంఘచర
ణః । వివాహవిఘ్నకర్తా ఛిన్నోష్ఠః । గౌరపగూరణేఛిన్నహస్తః ।మా
తృఘ్నోంధః । స్నుషాగామీవాతవృషణః । చతుష్పథేవిణ్మూత్రవిసర్జకో
మూత్రకృచ్ఛ్రీ । కన్యాదూషకష్షండః । ఈర్ష్యాళుర్ముఖశ్శక్షః । పిత్రావివద
మానోపస్మారీ । న్యాసాపహారీఅనపత్యః । రత్నాపహారీఅత్యంతదరిద్రః । వి
ద్యావిక్రయీపురుషమృగః । వేదవిక్రయీ ద్వీపీ । బహుయాజకోజలప్లవః।
అయాజ్యయాజకోవరాహః । అనిమంత్రితభోజీ వాయసః । మృష్టైకభో
జీవానరః । యతస్తతోశ్నన్మార్జారః । కక్షవనదాహకః ఖద్యోతః । దారి
కాచార్యోముఖవిడ్గంధః । పర్యుషితభోజీక్రిమిః । అదత్తాదాయీబలీవర్దః।
మత్సరీ భ్రమరః । అస్నాత్వాదీమండలకుష్ఠీ । శూద్రాచార్యశ్శ్వపాకః ॥
గోహంతాసర్పః । స్నేహాపహారీక్షయీ । అన్నాపహారీఅజీర్ణీ । జ్ఞానా

పహారీమూకః । చణ్డాలీపుల్కసీగామీరజకః । ప్రవ్రజితాగమనేమరుపిశా చః । శూద్రాగమనే దీర్ఘకీటః । సవర్ణాగమనే దరిద్రః । జలహారీ మ త్స్యః । క్షీరహారీబలాకః । వార్ధుషికోంగహీనః । అవిక్రేయవిక్రయీ గృధ్రః ॥ రాజమహిషీగామీ నపుంసకః । మరాక్రోశీగర్దభః । గోగా మీ మండూకః । అనధ్యాయాధ్యాయీసృగాలః । పరద్రవ్యాపహారీపరప్రే ష్యః । మత్స్యవేధీగర్భదాసీఇత్యేతేమార్గ్వగమనాఇతి । స్త్రియోప్యే తేషు నిమిత్తేషుపూర్వోక్తాస్వేవజాతిషుస్త్రీత్వమనుభవంతి । యథాహమ నుః ।—స్త్రియోప్యేతేనకల్పేన హృత్వాదోషమవాప్నుయుః॥ ఏతేషామేవ జంతూనాంభార్యాత్వముపయాంతితా ఇతి । సపవ ॥ అసకృద్గర్భవాసే షు వాసంజన్మచదారుణం । బంధనానిచకష్టానిపరప్రేష్యత్వమేవచ । బంధు ప్రియవియోగంచ సంసర్గంచైవదుర్జనైః । ద్రవ్యార్జనంచనాశంచమిత్రామిత్ర స్యచార్జనం । జరాంచైవాప్రతీకారాం వ్యాధిభిశ్చోపపీడనం । క్లేశాంశ్చవి విధాంస్తాంస్తాన్ మృత్యుమేవచదుర్జయం । యాదృశేనతుభావేన యద్య త్కర్మనిషేవతె । తాదృశేనశరీరేణ తత్తత్ఫలముపాశ్నుతేఇతి । ద క్షిణమనుష్యజన్మానంతరం ప్రాక్తనీయసుకృతవిశేషేణ మహాకులెభోగవి ద్యాధనధాన్యసంపన్నోజాయతె ॥ తదాహయాజ్ఞవల్క్యః ।—తతోనిష్క ల్మషీభూతాః కులెమహతిభోగినః । జాయంతె విద్యయోపేతాధనధాన్యస మన్వితాః ఇతి । నిష్కల్మషీభూతాః నరకాద్యుపభోగద్వారేణ క్షీణపాపా ఇత్యర్థః ॥

—*నవవిధపాపాని*—

ప్రాయశ్చిత్తనిమిత్తభూతాని తానిచపాపాని నవవిధాని। మహాపాతకాన్యతిపాతకాని సమపాతకాన్యుపపాతకాని సంకరీకరణాని మలినీకరణాని అపాత్రీకరణాని జాతిభ్రంశకరాణి ప్రకీర్ణకానీతి। య థాహవిష్ణుః ।—పురుషస్య కామక్రోధలోభాఖ్యంరిపుత్రయంసుఘోరంభ వతి ॥ తేనాయమాక్రాంతో మహాపాతకాతి పాతక సమపాతకోపపాత కేషు ప్రవర్తతె । సంకీర్ణకరణేషు మలినీకరణేషు అపాత్రీకరణేషు జా

తిభ్రంశకరణేషు ప్రకీర్ణకేషుచేతి ।

—*బ్రహ్మహత్యాది మహాపాతకాని*—

తత్ర మహాపాతకాన్యాహ మనుః॥— ॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః । మహాంతిపాతకాన్యాహు స్సంసర్గశ్చాపితైస్సహేతి । యాజ్ఞవల్క్యోపి।—బ్రహ్మహామద్యపస్తేనస్తథైవగురుతల్పగః । ఏతేమహాపాతకినోయ శ్చతైస్సహసంవసేదితి । యద్వ్యాపారసమనంతరంవా కాలాంతరేవా కారణాంతర నిరపేక్షః ప్రాణవియోగో భవతి సబ్రాహ్మణంహతవానితి బ్రహ్మహా । మద్యపోనిషిద్ధసురాయాఃపాతా । స్తేనోబ్రాహ్మణ స్వర్ణాపహర్తా । గురుతల్పగోగురుభార్యాగామీ । యశ్చతైఃబ్రహ్మహాదిభిః ప్రత్యేకం సంవత్సరంసహవసతి సోపి మహాపాతకీ త్యర్థః

—*ప్రయోజకాదీనాంఫలతారతమ్యం*—

అనుగ్రాహకస్యాపి హింసాఫలసంబంధమాహమనుః । బహూనామేకకార్యాణాం సర్వేషాంశస్త్రధారిణాం । యద్యేకోఘాతయేత్తత్రసర్వేతేఘాతుకాస్స్మృతా ఇతి । విష్ణుః । — ఆక్రుష్టస్తాడితోవాపిధనైర్వావిప్రయోజితః। యముద్దిశ్యత్యజేత్ప్రాణాంస్తమాహు బ్రహ్మఘాతుకం । జ్ఞాతిమిత్రకళత్రార్థం సుహృత్క్షేత్రార్థమేవచ । యముద్దిశ్య త్యజేత్ప్రాణాం స్తమాహుః బ్రహ్మఘాతుకం ॥ రాగాద్ద్వేషాత్ప్రమాదాద్వా స్వతఃపరతఏవవా । ఘాతయేద్బ్రాహ్మణం కంచిత్సభవేద్బ్రహ్మఘాతుకః । భృతకోయస్యతం హన్యాత్సోపిచ బ్రహ్మఘాతుకఇతి । హేమాద్రౌ । — ధనార్థంక్షేత్రదారార్థం పశ్వర్థంవా నరేశ్వర । యముద్దిశ్య త్యజేత్ప్రాణాం స్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకం । నారీవాపురుషోవాపివిధవావామనస్వినీ । యముద్దిశ్యత్యజేత్ప్రాణాంస్తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకమితి । స్మృత్యంతరేపి । — హంతామంత్రోపదేష్టాచతథాసంప్రతిపాదకః ప్రోత్సాహకస్సహాయశ్చ తథామార్గానుదేశకః । ఆశ్రయశ్శస్త్రదాతాచ భక్తదాతాచకర్మిణాం । ఉపేక్షకశ్శక్తిమాంస్తుదోషవక్తానుమోదకః । అకార్యకారిణాంతేషాం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకల్పయేదితి । ఆపస్తంబః । — ప్రయోజయితామంతా కర్తేతిస్వ

ర్గనరకఫలేషు సమభాగినోయోభూయ ఆరభతే తస్మిన్ ఫలవిశేషఇతి । ప్రయోజకాదీనాం ప్రత్యాసత్తివ్యవధానాపేక్షయా వ్యాపారగతగురులాఘవాపేక్షయాచ ఫలగురులాఘవాత్ప్రాయశ్చిత్తగురులాఘవం బోద్ధవ్యం । తథాసుమంతుః । శిరస్కృతోయదావిప్రో హత్వాత్మానం మృతోయది । నిర్గుణస్సహసాక్రోధాద్గృహక్షేత్రాదికారణాత్ ॥ త్రైవార్షికం వ్రతంకుర్యాత్ప్రతిలోమాం సరస్వతీం ॥ గచ్ఛేద్వాపి విశుద్ధ్యర్థం తత్పాపస్యేతి నిశ్చితం । క్రోధాద్వైమ్రియతేయస్తు నిర్నిమిత్తంచభర్త్సితః । వత్సరత్రితయం కుర్యాన్నరః కృచ్ఛ్రం విశుద్ధయే । భర్త్సకోయస్సవిద్వాంశ్చేద్వర్షేణైకేన శుధ్యతి । కేశశ్మశ్రునఖాదీనామకృత్వావపనం వనే ఇతి॥

—*ఉపకారార్థం ప్రవృత్తౌ దోషాభావః*—

పరోపకారార్థప్రవృత్తౌ దోషాభావమాహ సంవర్తః॥ — ఔషధం స్నేహమాహారం దదద్గోబ్రాహ్మణాదిషు । దీయమానేవిపత్తిస్స్యాన్నసపాపేనలిప్యతే। దాహచ్ఛేదసిరాభేదప్రయత్నైరుపకుర్వతాం ॥ ప్రాణసంత్రాణసిద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం నవిద్యత ఇతి ॥ఏతచ్చ నిపుణభిషగ్విషయం । ఇతరస్య భిషజస్తు భిషఙ్మిథ్యాచరన్ దాప్యఇతి దోషస్మరణాత్ ॥ యత్రతు మన్యునిమిత్తాక్రోశనాదికమకుర్వతోపి నామగృహీత్వోన్మాదాదినా త్మానం వ్యాపాదయతి । తత్రాపినదోషః । అకారణాత్తుయః కశ్చిద్ద్విజః ప్రాణాన్ పరిత్యజేత్ ॥ తస్యైవతత్రదోషస్స్యాన్నతుయం పరికీర్తయేదితి స్మరణాత్ ॥ — తథాయత్రాప్యాక్రోశాది జనితమన్యురాత్మానం ఖడ్గాదినా ప్రహృత్య మరణాదర్వాగాక్రోశాదికర్త్రా ధనదానాదినా సంతోషితోయదిజనసమక్షముచ్చైశ్శ్రావయతి నాత్రాక్రోశకస్యాపరాధఇతి తత్రాపి వచనాన్నదోషః । యథాహ విష్ణుః ॥— ఉద్దిశ్యకుపితోభూత్వా తోషితశ్శ్రావయేత్పునః । తస్మిన్మృతేనదోషోస్తి తస్యచోచ్ఛ్రావణేకృతే ఇతి ॥

—*అతిపాతకాని.*—

అతిపాతకాన్యాహమనుః॥ —హత్వాగర్భమవిజ్ఞాతమేతదేవవ్రతం చరేత్ ।రాజన్యవైశ్యావీజానావాత్రేయీమేవచస్త్రియం ॥ ఉక్త్వాచైవానృతం

సాక్ష్యే ప్రతిరుధ్య గురుం తథా । అపహృత్యచ నిక్షేపం కృత్వా చ స్త్రీసుహృ
ద్వధమితి ॥ ఈజానా యాగదీక్షా మధ్యవర్తినా । ఆత్రేయీ అత్రిగోత్రజా।
నిక్షేపో బ్రాహ్మణసంబంధీ । స్త్రీ ఆహితాగ్నిపత్నీ పాతివ్రత్యాదిగుణయుక్తా
వా ।—అవిజ్ఞాతగర్భహననాదీనామతిపాతకత్వం ॥ శ్లో ॥ అతిదిష్టంతు య
త్పాపమతిపాతకముచ్యతే॥ అతిదిష్టేషు సర్వత్రపాదోనంతద్వ్రతం చరేది
తి వచనాదవగమ్యతే॥ యమః —॥ శ్లో ॥ మాతృష్వసా మాతృసఖీ దుహితా
చపితృష్వసా । మాతులానీస్వసా శ్వశ్రూర్గత్వా సద్యః పతేద్ద్విజ ఇతి ॥
గౌతమః — ॥ మాతృపితృయోనిసంబంధాగస్తేన నాస్తికనిందితకర్మా
భ్యాసిపతితాత్యాగ్యపతితత్యాగినః పతితాః పాతకసంయోజకాశ్చేతి ।బో
ధాయనోపి— ॥ అథ పతనీయాని । సముద్రయానం బ్రహ్మస్వన్యాసాపహ
రణం భూమ్యనృతవదనం సర్వాపణ్యైర్వ్యవహరణం శూద్రసేవనం శూద్రా
భిగమనం యశ్చ శూద్రాయామభిప్రజాయతే తదపత్యంచ భవతీతి ॥ ఆప
స్తంబోపి — ॥ ధర్మార్థసన్నిపాతేర్థగ్రాహిణ ఏతదేవేతి ॥ యాజ్ఞవ
ల్క్యః—। చరేద్వ్రతమహత్వాపి ఘాతార్థం చేత్సమాగత ఇతి । సపపి।
॥ శ్లో ॥ పితుస్స్వసారం మాతుశ్చ మాతులానీం స్నుషామపి। మాతుస్సపత్నీం భగి
నీమాచార్యతనయాం తథా ॥ ఆచార్యపత్నీం స్వసుతాం గచ్ఛంస్తు గురుత
ల్పగ ఇతి ॥ విష్ణుః — ॥ మాతృగమనం దుహితృగమనం స్నుషాగమనమిత్య
తిపాతకానీతి॥ నారదః —॥ శ్లో ॥ మాతా మాతృష్వసా శ్వశ్రూర్మాతులానీ పి
తృష్వసా । పితృవ్యసఖిశిష్యస్త్రీ భగినీ తత్సఖీ స్నుషా ॥ దుహితాచార్యభా
ర్యాచ సగోత్రా శరణాగతా । రాజ్ఞీ ప్రవ్రజితా సాధ్వీ ధాత్రీ వర్ణోత్తమాచ
యా । ఆసామన్యతమాం గచ్ఛన్ గురుతల్పగ ఉచ్యతే ॥ ఆశ్రితాం విదుషః
పత్నీమాహితాగ్నేశ్చ యోగినః । ఏషాం పత్నీం స్వపౌత్రీంచ గత్వా తల్ప
వ్రతం చరేత్ ॥ చండాల్యాం గర్భమాధాయ గురుతల్పవ్రతం చరేదితి ॥
అత్రమాతా మాతృసపత్నీ । భవిష్యత్పురాణేపి—॥ శ్లో ॥ అగ్నిహోత్రార్థ
కపిలాం హత్వా బ్రహ్మహణో వ్రతం । దుస్థితం సుస్థితం వాపి శివలింగం న
చాలయేత్ । అన్యథా తుకృతే లింగే అతిపాతకమాప్నుయాత్ ॥ ఉక్తమా
నాం జాపురాణానామన్యథాకరణే సతి । విప్రస్త్యైవ వ్రతం కుర్యాద్విప్రదేవాస

మాన్మృతౌ । గర్భిణ్యుదక్యావిజ్ఞాతాం కన్యామాతౄణమనిచ్ఛతీం । గు
రుతల్పం చరేద్గత్వా గామయోనింసఖిస్త్రియమితి । యాజ్ఞవల్క్యః ॥ —
॥ శ్లో ॥ నీచాభిగమనంగర్భపాతనంభర్తృనాశనం। విశేషపతనీయాని స్త్రీణా
మేతాన్యపిధ్రువమితి॥ వ్యాఘ్రః — ॥ శ్లో ॥ అతిదేశస్యోపదేశాన్మాన్యసత్త్వా
త్తద్వ్రతం నహి । అతిదిష్టేషుసర్వత్ర పాదోనంతద్వ్రతం చరేత్ ఇః॥
ఏవం మహాపాతకాతిదేశేన్యాన్యప్యతిపాతకాని ద్రష్టవ్యాని ॥

——*బ్రహ్మహత్యాసమపాతకాని*——

బ్రహ్మహత్యాసమపాతకాన్యాహమనుః॥—॥ శ్లో ॥ అనృతంచసముత్కర్షే
రాజగామిచపైశునం । గురోశ్చాళీకనిర్బంధస్సమాని బ్రహ్మహత్యయేతి ।
యాజ్ఞవల్క్యః —॥ శ్లో ॥ గురూణామధ్యధిక్షేపో వేదనిందాసుహృద్వధః॥బ్ర
హ్మహత్యాసమంజ్ఞేయమధీతస్యచనాశనమితి ॥ గురూణామాధిక్యేనాధిక్షే
పోనృతాభిశంసనం । కౌటసాక్ష్యం రాజగామి పైశునం గురోరనృతాభిశం
సనం పాతకసమానీతి గౌతమస్మరణాత్ । ఏతచ్చ లోకావిదితదోషాభిశం
సనవిషయం । దోషం బుద్ధ్వానపూర్వః పరేషాం సమాఖ్యాతాస్యాదిత్యాప
స్తంబస్మరణాత్ ॥ నాస్తిక్యాభినివేశేనవేదకుత్సనం । సుహృన్మిత్రం । త
స్యాబ్రాహ్మణస్యాపి వధః । అధీతస్య వేదస్యాసచ్ఛాస్త్రవినోదేనాలస్యాది
నావానాశనంవిస్మరణం।పరాశరః॥—॥ శ్లో ॥ భుంజానేషుతుపఙ్క్తిషు యో
గోత్రపాత్రం పరిత్యజేత్ ॥ సమూఢస్సచపాపిష్ఠో బ్రహ్మఘ్నస్సఖిలూచ్యతే ఇ
తి।విష్ణుధర్మోత్తరే॥—॥ శ్లో ॥ యస్తు విద్యాభిమానేన నీచో జయతి సద్ద్వి
జం । ఉదాసీనం సభామధ్యే బ్రహ్మహాసప్రకీర్తితః । పరదోషమవిజ్ఞాయ
నృపకర్ణేజపేత్తుయః । పాపీయాన్ పిశునః క్షుద్రస్సచైవం బ్రహ్మహోచ్య
తః । దేవద్విజగతాం భూమిం పూర్వభుక్తాంహరేతయః । ప్రణష్టామపికా
లేన తమాహుర్బ్రహ్మఘాతకమితి ॥ విష్ణుః — । యాగస్థస్యక్షత్రియస్య వై
శ్యస్యగజస్వలాయాశ్చాంతర్వత్న్యాశ్చాత్రిగోత్రజాయా అవిజ్ఞాతగర్భ
స్యచ శరణాగతస్యచ ఘాతనం బ్రహ్మహత్యాసమమితి । యాగస్థక్షత్రియవ
ధాదీనామతిపాతకత్వేన పరిగణితానాం సమపాతకత్వాభిధానమకామ
కృతాభిప్రాయం । కామకారేతు తేషామతిపాతకత్వం ।—సురాపానసమా।

—*సురాపానసమపాతకాని*—

న్యాహ మనుః।—శ్లో॥ బ్రహ్మోజ్ఝతా వేదనిందా కౌటసాక్ష్యం సుహృద్వధః। గ
ర్హితానాద్యయోర్జగ్ధిః సురాపానసమాని షడితి ॥ గర్హితం లశునాది ।
అనాద్యమమేధ్యాది । యాజ్ఞవల్క్యః—॥శ్లో॥ నిషిద్ధభక్షణం జైహ్మ్యముత్కర్షే
చ వచోఽనృతం । రజస్వలాముఖాస్వాదః సురాపానసమానిత్వితి ॥ నిషిద్ధం ల
శునాది । తస్య మతిపూర్వం భక్షణం । పలాండుం గృంజనం చైవ మత్యా జ
గ్ధ్వా పతేద్ద్విజ ఇతి స్మరణాత్ ॥ జైహ్మ్యం కౌటిల్యం । అన్యాభిసంధానేనా
న్యవాదిత్వమన్యకర్తృకత్వం చ । తచ్చ గురువిషయమితి విజ్ఞానేశ్వరః ।—
తథా సముత్కర్షనిమిత్తం రాజకులాదావచతుర్వేద ఏవ చతుర్వేదోఽహమి
త్యనృతభాషణం । — స్మృత్యంతరే॥శ్లో॥ నాళికేరోదకం కాంస్యే గోక్షీరం ల
వణాన్వితం । స్నానం రజకతీర్థేషు తామ్రే గవ్యం సురాసమమితి ॥ అత్రిః॥
—॥శ్లో॥ తోయం పాణినఖాగ్రేషు బ్రాహ్మణో న పిబేత్క్వచిత్ । సురాపానే
న తత్తుల్యమిత్యేవం మనురబ్రవీదితి॥ శాతాతపః — ॥శ్లో॥ ఉద్ధృత్య వామహస్తే
న యస్తోయం పిబతి ద్విజః । సురాపానేన తత్తుల్యం మనురాహ ప్రజాపతిరితి ॥

—*స్వర్ణస్తేయసమపాతకాని*—

॥శ్లో॥ నిక్షేపస్యాపహరణం నరాశ్వరజతస్య చ। భూమివజ్రమణీనాం చ రుక్మ
స్తేయసమం స్మృతమితి। యాజ్ఞవల్క్యః —॥శ్లో॥ అశ్వరత్నమనుష్యస్త్రీభూ
ధేనుహరణం తథా । నిక్షేపస్య చ సర్వం హి సువర్ణస్తేయసమ్మితమితి ॥ విష్ణుః
—బ్రాహ్మణభూమ్యపహరణం స్వర్ణస్తేయసమమితి ॥ హేమాద్రిః।
హృత్వా శతపలం తామ్రం స్వర్ణస్తేయసమం విదురితి ॥ —

—*గురుతల్పసమపాతకాని*—

గురుతల్పసమాన్యాహ మనుః।—॥శ్లో॥ రేతస్సేకః కుమారీషు స్వయోనిష్వంత్య
జాసు చ । సఖ్యుః పుత్రస్య చ స్త్రీషు గురుతల్పసమం విదురితి । స్వయోనిషు
భగినీషు । యాజ్ఞవల్క్యః॥—॥శ్లో॥ సఖిభార్యాకుమారీషు స్వయోనిష్వంత్య
జాసు చ । సగోత్రాసు సుతస్త్రీషు గురుతల్పసమం స్మృతమితి । పురాణసా
రే—॥శ్లో॥ అపి వా మాతరం గచ్ఛేన్న గచ్ఛేద్దేవదారికాం। యది గచ్ఛేత్ప్రమాదే
న గురుదారసమం స్మృతమితి ॥ విష్ణుః ॥— పితృష్వసృమా[illegible]

గురన్యపత్న్యభిగమనం గురుదారగమనసదృశం పితృష్వసృమాతృష్వసృగమనంచ శ్రోత్రియస్యర్త్విగుపాధ్యాయమిత్రపత్న్యభిగమనంచ స్వసుస్సఖ్యాస్సగోత్రాయా ఉత్తమవర్ణాయాః కుమార్యా రజస్వలాయాశ్శరణాగతాయాః ప్రవ్రజితాయా నిక్షిప్తాయాశ్చగమనమిత్యనుపాతకేషు పరిగణితానాం కేషాంచిదిహ గ్రహణమకామకారవిషయం ॥

—*ఉపపాతకాని*—

ఉపపాతకాన్యాహ యాజ్ఞవల్క్యః।—॥శ్లో॥ గోవధో వ్రాత్యతా స్తేయమృణానాం చానపక్రియా। అనాహితాగ్నితా పణ్యవిక్రయః పరివేదనం। భృతాదధ్యయనాదానం భృతకాధ్యాపనం తథా। పారదార్యం పారివిత్త్యం వార్ధుష్యం లవణక్రియా। స్త్రీశూద్రవిట్క్షత్రవధో నిందితార్థోపజీవనం। నాస్తిక్యం వ్రతలోపశ్చ సుతానాం చైవ విక్రయః। ధాన్యకుప్యపశుస్తేయమయాజ్యానాంచ యాజనం। పితృమాతృగురుత్యాగస్తటాకారామవిక్రయః। కన్యాసందూషణం చైవ పరివిందకయాజనం। కన్యాప్రదానం తస్యైవ కౌటిల్యం వ్రతలోపనం। ఆత్మనోర్థే క్రియారంభో మద్యపస్త్రీనిషేవణం। స్వాధ్యాయాగ్నిసుతత్యాగో బాంధవత్యాగ ఏవ చ ॥ ఇంధనార్థం ద్రుమచ్ఛేదస్స్త్రీహింసౌషధజీవనం। హింస్రయంత్రవిధానంచ వ్యసనాన్యాత్మవిక్రయః। శూద్రప్రైష్యం హీనసఖ్యం హీనయోనినిషేవణం। తథైవానాశ్రమే వాసః పరాన్నపరిపుష్టతా। అసచ్ఛాస్త్రాధిగమనమాకరేష్వధికారితా ॥ భార్యాయా విక్రయశ్చైషామేకైకముపపాతకమితి ॥ కాలేఽనుపనీతత్వం వ్రాత్యతా। జ్యేష్ఠే తిష్ఠతి కనీయసో దారాగ్నిహోత్రసంయోగః పరివేదనం ॥ కనీయసి కృతవివాహే జ్యేష్ఠస్య వివాహరాహిత్యం పారివిత్త్యం। లవణక్రియా లవణస్యోత్పాదనం। నిందితార్థోపజీవనం అరాజస్థాపితార్థోపజీవనం। వ్రతలోపః బ్రహ్మచారిణః స్త్ర్యాదిప్రసంగః। హింస్రయంత్రస్యేక్షుపీడాకరస్య ప్రవర్తనం। వ్యసనాని మృగయాదీన్యష్టాదశ। ఆకరేషు స్వర్ణాద్యుత్పత్తిస్థానేషు ॥ మనురపి— ॥శ్లో॥ గోవధోఽయాజ్యసంయాజ్యం పారదార్యాత్మవిక్రయాః। గురుమాతృపితృత్యాగస్స్వాధ్యాయాగ్న్యోస్సుతస్య చ। పరివిత్తితానుజేన పరివేదనమేవ చ। తయోర్దానంచ కన్యాయాస్తయోర్యాజ

వమేవచ । కన్యాయాదూషణంచైవ వార్ధుష్యం వ్రతలోపనం । తడాగా రామదారాణామపత్యస్యచవిక్రయః । వ్రాత్యతా బాంధవత్యాగో భృత్యాధ్యాపనమేవచ ॥ భృతాచ్చాధ్యయనాదానమపణ్యానాంచవిక్రయః । సర్వాకరేష్వధీకారో మహాయంత్రప్రవర్తనం । హింసౌషధీనాంస్త్ర్యాజీవోభిచారోమూలకర్మచ । ఇంధనార్థమశుష్కాణాం ద్రుమాణామవపాతనం । ఆత్మార్థంచక్రియారంభో నిందితాన్నాదనంతథా । అనాహితాగ్నితా స్తేయమృణానామనపక్రియా । అసచ్ఛాస్త్రాధిగమనం కౌశీలవ్యస్యచక్రియా । ధాన్యకుప్యపశుస్తేయం మద్యపస్త్రీనిషేవణం । స్త్రీశూద్రవిట్క్షత్రవధో నాస్తిక్యంచోపపాతకమితి । బోధాయనః — ॥ అథోపపాతకాని । అగమ్యాగమనంగుర్వీ సఖీం గురుసఖీమపపాత్రాం పతితాంచగత్వా భైషజ్యకరణం గ్రామయాజనం రంగోపజీవనం నాట్యాచార్యతా గోమహిషరక్షణం యచ్చాన్యదప్యేవం యుక్తం కన్యాదూషణమితి । స్మృత్యంతరే — । విద్వద్బ్రాహ్మణపఙ్క్తిభేదాచరణవిధవాదేవదాసీ వేశ్యావార్ధకీదాసీగమనాన్యుపపాతకానీతి । శంఖలిఖితౌ । — కృతఘ్నః కూటవ్యవహారీ బ్రాహ్మణవృత్తిఘ్నో మిథ్యాభిశంసీపతితా త్యాగీ అభోజ్యభోజీ అసత్ప్రతిగ్రహీతి । బృహద్విష్ణుః ।— అభోజ్యానాంచభక్షణం । పరస్వాపహరణం పరదారాభిగమనం అయాజ్యానాంచయాజనం వృక్షగుల్మలతౌషధీనాం హింసయాజీవనమభిచారమూలకర్మసు ప్రవృత్తిర్దేవర్షిపితౄణామృణస్యానపక్రియాకుశీలవతేతి

—*సంకరీకరణాని*—

సంకరీకరణాన్యాహ మనుః ।—॥శ్లో॥ ఖరాశ్వోష్ట్రమృగేభానామజావికవధస్తథా । సంకరీకరణంజ్ఞేయంమీనాహిమహిషస్యచ । క్రిమికీటవయోహత్యామద్యానుగతభోజనం ॥ ఫలైధః కుసుమస్తేయమధైర్యంచమలావహం । నిందితేభ్యోధనాదానం వాణిజ్యం శూద్రసేవనం । అపాత్రీకరణంజ్ఞేయమసత్యస్యచభాషణం । బ్రాహ్మణస్యరుజఃకృత్యాఘ్రాతిరఘ్రేయమద్యయోః । జైహ్మ్యంపుంసిచమైథున్యం జాతిభ్రంశకరంస్మృతమితి । విష్ణుః — । బ్రాహ్మణస్యరుజఃకరణం అఘ్రేయమద్యయోఘ్రాతిః జైహ్మ్యం పశుష్వయోని

షు పుంసి మైథున్యమిత్యేతాని జాతిభ్రంశకరాణి । గ్రామ్యారణ్యపశూనాం
హింసనం సంకరీకరణం । నిందితేభ్యో ధనాదానం వాణిజ్యం కుసీదజీవన
మసత్యభాషణం శూద్రసేవనమిత్యపాత్రీకరణాని । పక్షిణాం జలచరాణాం
జలజానాంచ ఘాతనం క్రిమికీటఘాతనం మద్యానుగతభోజనమితి మలావహా
ని ॥ యదనుక్తం తత్ప్రకీర్ణకమితి । — తదేవం నవవిధాని పాపాని * ।
యత్తు కాత్యాయనేనోక్తం ॥ శ్లో ॥ మహాపాపం చాతిపాపం తథా పాతకమేవచ ।
ప్రాసంగికం చోపపాపమిత్యేవం పంచకో గణ ఇతి ॥ అత్ర పాతకమితి సమ
పాపాన్యుక్తాని । ఉపపాతకేషు కానిచిదగమ్యాగమనాదీన్యవాంతరభేదావివ
క్షయా ప్రాసంగికమిత్యుక్తాని । * అతిపాతకాద్యవాంతరభేదావివక్షయా త్రై
విధ్యముక్తం విజ్ఞానేశ్వరీయే ॥ శ్లో ॥ మహాపాతకతుల్యాని పాపాన్యుక్తాని యాని
తు । తాని పాతకసంజ్ఞాని తన్న్యూనముపపాతకమితి — అకామకృతానాం పా

— * కామాకామకృతపాపవిచారః * —

పానాముక్తప్రాయశ్చిత్తైర్నాశ ఇహాప్యవ్యవహార్యశ్చ భవతి । కామకృతానాం త్వి
హావ్యవహార్యత్వమాత్రం సిధ్యతి । తథాచ యాజ్ఞవల్క్యః — ॥ శ్లో ॥ ప్రాయశ్చిత్తై
రపైత్యేనో యదజ్ఞానకృతం భవేత్ । కామతో వ్యవహార్యస్తు వచనాదిహ జాయ
త ఇతి । ఛాగలేయః — । ప్రాయశ్చిత్తమకామానాం కామావాప్తౌ న విద్య
త ఇతి । వసిష్ఠోపి — । నాభిసంధికృతే ప్రాయశ్చిత్తమితి । మనుః ॥ — ॥ శ్లో ॥
అకామతః కృతే పాపే ప్రాయశ్చిత్తం విదుర్బుధాః । కామకారకృతేప్యా
హురేకే శ్రుతినిదర్శనాదితి । జాబాలిః — ॥ శ్లో ॥ అకామకృతపాపానాం బ్రు
వంతి బ్రాహ్మణా వ్రతం । కామకారకృతేప్యేకే ద్విజానాం వృషలస్య చేతి । దేవ
లోపి — శ్లో । అభిసంధికృతే పాపే సకృద్వా నేహ నిష్కృతిః । అపరే నిష్కృతిం
బ్రూయురభిసంధికృతేపి చేతి । — అంగిరాస్తు కామకృతస్య ద్విగుణం ప్రా
యశ్చిత్తమాహ — ॥ శ్లో ॥ అకామతః కృతే పాపే ప్రాయశ్చిత్తం నకామతః ।
స్యాదకామకృతే యత్తు ద్విగుణం బుద్ధిపూర్వక ఇతి । స్మృత్యంతరేపి । — ॥ శ్లో ॥ వి
హితం యదకామానాం కామాత్తు ద్విగుణం భవేత్ । — తథా । మ్లేచ్ఛై

నాధికత్తాసు బ్రహ్మజ్ఞానాత్తు కథంచన । కృచ్ఛ్రత్రయం ప్రకుర్వీత జ్ఞానే తు ద్విగుణం భవేదితి ।— అత్ర మాధవీయే వ్యవస్థాపితం । అకామకృతేన విప్రతిపత్తిః । కామకృతస్య తు మునివిప్రతిపత్తౌ కేచిన్నిర్ణయమాహుః ॥ ద్వివిధా హి పాపస్య శక్తిః । నరకోత్పాదికా వ్యవహారనిరోధికా చేతి । తన్నివర్తకప్రాయశ్చిత్తస్యాపి శక్తిర్ద్వివిధా ॥ నరకనివారికా వ్యవహారజననీ చేతి । తత్ర ప్రాయశ్చిత్తాభావవాదినాం మునీనాం నరకనివారణాభావోఽభిప్రేతః । సద్భావవాదినాం తు వ్యవహారజననిశక్తిరభిప్రేతా । ద్విగుణప్రాయశ్చిత్తేనేహలోకే వ్యవహారస్సిధ్యతి ।— అపరే పునః । కామతో వ్యవహార్యస్తు వచనాదిహ జాయతే ఇతి యాజ్ఞవల్క్యవచనే అవ్యవహార్య ఇతి పదం ఛిత్త్వా కృతప్రాయశ్చిత్తోఽప్యవ్యవహార్యః నరకస్య నివృత్తిరస్తీతి వదంతి ॥ —అత్ర చోపోద్బలకం మనువచనం ॥ శ్లో ॥ బాలఘ్నాంశ్చ కృతఘ్నాంశ్చ విశుద్ధానపి ధర్మతః ॥ శరణాగతహంతౄంశ్చ స్త్రీహంతౄంశ్చ న సంవసేదితి ॥ —అన్యే తు పూర్వోక్తాంగిరస్స్మృత్యంతరవచనే కామకృతే విశేషేణ ద్విగుణప్రాయశ్చిత్తావగమాత్ మనునాఽకామకారకృతే ప్యాహురేకే శ్రుతినిదర్శనాదితి తత్రాపి శేషేణ ప్రాయశ్చిత్తాంగీకారాత్ । ఆపస్తంబేన చ దోషవచ్చకర్మాభిసంధిపూర్వకం కృత్వానభిసంధిపూర్వం వాబ్లింగాభిరపఉపస్పృశేద్వారుణీభిర్వేతి వ్యవహారాదివిశేషానభిధానేన కామాకామకృతయోశ్శుద్ధ్యభిధానాత్ । గౌతమేన చ శిష్టస్యాక్రియా ప్రతిషిద్ధసేవనమిత్యత్ర ప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాన్న కుర్యాదితి మీమాంసంతే । న కుర్యాదిత్యాహుః । న హి కర్మ క్షీయత ఇతి కుర్యాదిత్యపరే పునస్తోమేనేష్ట్వా పునస్సవనమాయాంతీతి విజ్ఞాయతే వ్రాత్యస్తోమేనేష్ట్వా తరతి సర్వం పాప్మానం తరతి బ్రహ్మహత్యాం యోఽశ్వమేధేన యజత ఇతి పూర్వోక్తరపక్షభంగ్యా పాపక్షయస్య దర్శితత్వాదకామకృతానాం సర్వేషాం పాపానాం తత్తదుక్తప్రాయశ్చిత్తైరిహాముత్ర చ శుద్ధిర్భవతి కామకృతానాం చ పతనీయవ్యతిరిక్తానాం ద్విగుణప్రాయశ్చిత్తైర్నరకనివృత్తిరిహ వ్యవహారశ్చ సిధ్యతి । నాభిసంధికృతే ప్రాయశ్చిత్తమితి వసిష్ఠాదిస్మరణం పతనీయపాపవిషయం । తథా చ మనుః ।—॥ శ్లో ॥ అకామతః కృతం పాపం

వేదాభ్యాసేనశుద్ధ్యతి। కామతస్తుకృతం మోహాత్ప్రాయశ్చిత్తైఃపృథగ్విధైః। ఇయంవిశుద్ధిరుదితాప్రమాప్యాకామతోద్విజం । కామతో బ్రాహ్మణవధేని ష్కృతిర్నవిధీయతఇతి । బ్రాహ్మణవధఇతి సురాపానాదేరప్యుపలక్షణం ॥ — బ్రహ్మహత్యాసురాపాన స్వర్ణస్తేయేషు కామతః ॥ కృతేషునిష్కృతి ర్నాస్తిహి కాన్స్మరణాద్వ్రతే । యఃకామతో మహాపాపంనరః కుర్యాత్కథం చన ।నతస్యనిష్కృతిర్దృష్టా భృగ్వగ్నిపతనాదృత ఇతి । స్మృతేః । — ఏవం చపతనీయేకర్మణి కామకృతే మరణాంతికప్రాయశ్చిత్తేషు కల్మషక్షయో భవత్యేవ । ఫలాంతరాభావాన్నాస్యాస్మిన్లోకేప్రత్యాపత్తిర్విద్యతే కల్మషం తు నిర్హణ్యతఇత్యాపస్తంబస్మరణాత్ । ఏతచ్చమరణాంతికప్రాయశ్చిత్తం బ్రాహ్మణానాంకలౌనిషిద్ధం ॥ శ్లో ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధానంచ విప్రాణాం మర ణాంతికం।భృగ్వగ్నిపతనైశ్చైవవృద్ధాదిమరణంతథేతికలియుగనిషిద్ధధర్మమ ధ్యేపరిగణనాత్ । మిథ్యైతదితిహారీతో యోహ్యాత్మానంపరంవాభిమన్యతేభి శస్తఏవసభవతీత్యాపస్తంబస్మరణాత్ అయమర్థః ఏతన్మరణాంతికంప్రాయ శ్చిత్తం మిథ్యానకర్తవ్యం యఆత్మానంపరంవాభిమన్యతేమారయతి సోభిశ స్తఏవబ్రహ్మహైవభవతీతి అతః కామకృతమహాపాతకానాం మరణాంతిక ప్రాయశ్చిత్తస్యకలౌనిషేధాత్ ద్వాదశవార్షికాదిప్రాయశ్చిత్తైఃపాపక్ష యాభావాదిహవ్యవహార్యత్వమాత్రం సిధ్యతి । కామతోవ్యవహార్యస్తువచ నాదితి యాజ్ఞవల్క్యవచనంచ మహాపాపవిషయం । ఉపపాతకాదావపతనీయే పు నః కామకృతేపి ప్రాయశ్చిత్తేకృతే పాపక్షయో భవత్యేవమనువచనాత్ । అకామతఃకృతంపాపం వేదాభ్యాసేనశుధ్యతి। కామతస్తుకృతంపాపంప్రా యశ్చిత్తైఃపృథగ్విధైరిత్యాహుః॥

—* ద్వివిధపాపప్రకాశనం *—

ద్వివిధానిపాపాని ప్రకాశకృతాని రహస్యకృతానిచేతి । తత్రప్రకాశకృతా నాం పరిషదోనుమతా ప్రాయశ్చిత్తం కార్యం తథాచ యాజ్ఞవల్క్యః । వి ఖ్యాతదోషఃకుర్వీతపరిషదోనుమతేవ్రతమితి।పరాశరః। —॥శ్లో॥ వేదవేదాంగ విదుషాం ధర్మశాస్త్రంవిజానతాం । స్వకర్మరతవిప్రాణాం స్వకంపాపం

నివేదయేదితి । యత్త్వేవం కర్తృవ్యతిరిక్తేన కేనచిదపి నజ్ఞాతంతద్రహస్యం తస్య ప్రాయశ్చిత్తమపి రహస్యేవ కర్తవ్యం । తథాహహారీతః । —రహస్యే రహస్యం ప్రకాశే ప్రకాశమితిరహస్యత్వాదేవ నాస్తితత్రపరిషదనుమత్యపేక్షా ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ ఏతైర్ద్విజాతయశ్శోధ్యా వ్రతైరావిష్కృతైనసః । అనావిష్కృతపాపాంస్తుమంత్రైర్హోమైశ్చశోధయేత్ ॥ ఖ్యాపనేనానుతాపేన తపసాధ్యయనేనచ । పాపకృన్ముచ్యతేపాపాత్తథాదానేనచాపది ॥ యథాయథా నరోధర్మం స్వయం కృత్వానుభాషతే । తథాతథాత్వచేవాహిస్తేనాధర్మేణముచ్యతే । యథాయథా మనస్తస్య దుష్కృతం కర్మవిందతి । తథాతథాశరీరంహి తేనాధర్మేణముచ్యతఇతి ॥

—*పరిషల్లక్షణం*—

పరిషల్లక్షణమాహామనుః ॥ — ॥ శ్లో ॥ దశావరావాపరిషత్త్రధర్మంప్రకల్పయేత్ । త్ర్యవరావాపివృత్తస్థాతంధర్మం నవిచాలయేత్ । త్రైవిద్యోహైతుకస్తర్కీ నైరుక్తోధర్మపాఠకః । త్రయశ్చాశ్రమిణః పూర్వే పర్షదేషాదశావరా । ఋగ్వేదవిద్యజుర్విచ్చ సామవేదవిదేవచ । త్ర్యవరాపరిషత్ జ్ఞేయాధర్మసంశయనిర్ణయె ॥ ఏకోపి వేదవిద్ధర్మం యం వ్యవస్యేద్విచక్షణః । సవిజ్ఞేయః పరోధర్మోనాజ్ఞానాంగదితోయుతైరితి । యాజ్ఞవల్క్యః । — ॥ శ్లో ॥ చత్వారోవేదధర్మజ్ఞాః పర్షత్త్రైవిద్యమేవవా । సాబ్రూతేయం సధర్మస్స్యాదేకోవాధ్యాత్మవిత్తమఇతి॥పరాశరః ॥ — ॥ శ్లో ॥ చత్వారోవాత్రయోవాపి యం బ్రూయుర్వేదపారగాః సధర్మఇతివిజ్ఞేయోనేతరైస్తుసహస్రశః । చత్వారోవాత్రయోవాపి వేదవంతోగ్నిహోత్రిణః । బ్రాహ్మణానాం సమర్థానాం పరిషత్సావిధీయతే ॥ అనాహితాగ్నయోయేన్యే వేదవేదాంగపారగాః । పంచత్రయోవాధర్మజ్ఞాః పరిషత్సాప్రకీర్తితా । మునీనామాత్మవిద్యానాం ద్విజానాం యజ్ఞయాజినాం । వేదవ్రతేషుస్నాతానామేకోపి పరిషద్భవేత్ । ప్రమాణమార్గం మార్గంతో యేధర్మం ప్రవదంతివై ॥ తేషాముద్విజతెపాపం సద్భూతగుణవాదినాం । యథాశ్మనిస్థితం తోయం మారుతార్కేణ శుష్యతి॥ ఏవం పరిషదాదేశాన్నాశయేత్తత్రదుష్కృతం ॥ నైవగచ్ఛతి కర్తారం నై

వగచ్ఛతిపర్వతాదం । మారుతార్కాదిసంయోగాత్ పాపం నశ్యతి తోయవ
త్ । అమేధ్యానితుసర్వాణి ప్రక్షిప్యంతె యథోదకె । తథైవ కిల్బిషం స
ర్వం ప్రక్షిపేచ్ఛద్విజానలె । యేపఠంతి ద్విజా వేదం పంచయజ్ఞరతాశ్చ
యె । త్రైలోక్యం తారయంత్యేతె పంచేంద్రియరతాఅపి । ధర్మశాస్త్ర
రథారూఢా వేదఖడ్గధరాద్విజాః । క్రీడార్థమపియద్బ్రూయుస్సధర్మఃప
రమస్మృతః । చాతుర్వైద్యో వికల్పీచ అంగవిద్ధర్మపాఠకః ॥ వృద్ధాశ్చా
శ్రమిణోముఖ్యాపర్షదేషాదశావరేతి ॥ చతుర్ణాం వేదానాం పారగశ్చా
తుర్వైద్యః । వికల్ప్యాదిస్వరూపముక్తమంగిరసా ॥ శ్లో ॥ ధర్మస్యపర్షద
శ్చైవ ప్రాయశ్చిత్తక్రమస్యచ । త్రయాణాం యఃప్రమాణజ్ఞః సవికల్పీభవే
ద్ద్విజః । శబ్దేఛందసికల్పేచ శిక్షాయాంచ సునిశ్చితః । జ్యోతిషాం గణితేచై
వ సన్నైరుక్తోంగవిద్భవేత్ ॥ వేదవిద్యావ్రతస్నాతః కులశీలసమన్వితః ॥ అపే
క్షధర్మశాస్త్రజ్ఞఃపఠ్యతేధర్మపాఠకఇతి ॥ బ్రహ్మచర్యాశ్రమాదూర్ధ్వం వి
ప్రియం వృద్ధఉచ్యతఇతి చాతుర్వైద్యత్వాద్యుక్తవిశేషణవిశిష్టాగార్హ
స్థ్యాశ్రమవర్తినో దశసంఖ్యాకాః పరిషచ్ఛబ్దవాచ్యాః యేచత్వారోవాత్రి
రో వాపీత్యాది పక్షాః పూర్వముక్తాస్తేసర్వేమహాపాపేభ్యోవార్చీనవి
షయాః యుగాంతరవిషయావా । యదాహ దేవలః ॥ — ॥ శ్లో ॥ పాపా
నాం తారతమ్యేన విప్రాణాం గురులాఘవం । ఏకోనార్హతితత్కర్తు
మనూచానోప్యనుగ్రహం । సుశాంతానాంచ విదుషాం కలాపంపః ప్రశస్య
తె । ధర్మజ్ఞాబహవోవిప్రాః కర్తుమర్హంత్యనుగ్రహమితి ॥ యదు
క్తమంగిరసా ॥ — ॥ పాతకేతుశతంపర్షత్సహస్రం మహదాదిషు ॥ ఉప
పాతకేషుపంచాశత్స్వల్పేస్వల్పం తథాభవేదితి తదభ్యాసవిషయ ॥ అంగి
రాః ॥ — ॥ శ్లో ॥ ఆర్తానాం మార్గమాణానాం ప్రాయశ్చిత్తానియే
ద్విజాః । జానంతోనప్రయచ్ఛంతి తె తేషాం సమభాగినః । తస్మాదార్తానాం
సమాసాద్యబ్రాహ్మణంతు విశేషతః । జానద్భిర్ధర్మపంథానం వక్తవ్యం
తు పరాఙ్ముఖైః । అనర్థిత్తైరనాహూతైరపృష్టైశ్చపసంపది ॥ ప్రాయశ్చి
త్తం నదాతవ్యం జానద్భిరపిసర్వథా ॥ యత్పుణ్యముద్ధృతెవిప్రేమ్రియ
మాణేజలాదిషు ॥ తత్పుణ్యం కారితేపాపాత్ప్రాయశ్చిత్తైస్తుమానవైః । ప్ర

యశ్చిత్తవిధానేన మత్కృతాన్మోచయేన్నరం । ఇహాముత్రసుఖంవిందేద్ద్విద్వానాయుర్యశోబలమితి ।

—*పరిషదరోగ్యా*—

నామధారకవిప్రాణాం పరిషత్త్వం నాస్తీత్యాహ పరాశరః ॥ — ॥ శ్లో ॥ అతఊర్ధ్వంతుయేవిప్రాః కేవలం నామధారకాః । పరిషత్త్వంన తేష్వస్తిసహస్రగుణితేష్వపీతి । అతఊర్ధ్వం వర్ణితేభ్యోగుణవద్భ్యోబ్రాహ్మణేభ్యఊర్ధ్వం తద్వ్యతిరిక్తాగుణరహితా ఇతి యావత్ । సఏవ ॥ శ్లో ॥ సావిత్ర్యాశ్చాపిగాయత్ర్యాస్సంధ్యోపాస్త్యగ్నికార్యయోః । అజ్ఞానాత్కృషికర్తారో బ్రాహ్మణానామధారకాః । యథాకాష్ఠమయోహస్తీయథాచర్మామయోమృగః ॥ బ్రాహ్మణోహ్యనధీయానస్త్రయస్తేనామధారకాః ॥ ప్రాయశ్చిత్తంప్రయచ్ఛంతి యేద్విజానామధారకాః । తేద్విజాఃపాపకర్మాణస్సమేతానరకం యయుః ॥ యయుర్యాంతీత్యర్థః ॥ సఏవ ॥ శ్లో ॥ అవ్రతానామమంత్రాణాం జాతిమాత్రోపజీవినాం । సహస్రశస్సమేతానాం పరిషత్త్వం నవిద్యతే । యద్వదంతి తమోమూఢామూర్ఖాధర్మమతద్విదః । తత్పాపం శతధాభూత్వా తద్వక్తౄనధిగచ్ఛతి । అజ్ఞాత్వాధర్మశాస్త్రాణిప్రాయశ్చిత్తం దదాతియః । ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్పూతః కిల్బిషంపర్షదవ్రజేత్ । రాజ్ఞశ్చానుమతేస్థిత్వా ప్రాయశ్చిత్తంవివిదిశేత్ । స్వయమేవ నకర్తవ్యంకర్తవ్యాస్వల్పనిష్కృతిః ॥

—*ప్రాయశ్చిత్తవిధానస్థలం*—

॥ శ్లో ॥ ప్రాయశ్చిత్తం సదాదద్యాద్దేవతాయతనాగ్రతః । ఆత్మకృచ్ఛ్రంతతః కృత్వా జపేద్వైవేదమాతరమితి । దేవతాయతనాగ్రతఇతి శైవస్య వైష్ణవస్యవాపురతఃస్థిత్వానిర్దేష్టవ్యం । ఏతత్పుణ్యతీర్థాదేరుపలక్షణం ॥శ్లో॥ దేవాలయేనదీతీరేశుచౌదేశేసభాస్థలే । ఉపవిశ్యయథాశాస్త్రం ప్రాయశ్చిత్తం వినిర్దిశేదితి స్మృతేః ॥ ఏవం ప్రాయశ్చిత్తం వినిర్దిశ్యానంతరం నిర్దేష్టారస్సర్వే స్వాత్మశుద్ధ్యర్థం తత్ప్రాయశ్చిత్తానుసారేణ కించిత్కృచ్ఛ్రం చరిత్వానంతరం వేదమాతరంగాయత్రీం యథాశక్తి జపేయురిత్యర్థః ॥ — ॥ శ్లో ॥ ఉపస్థానం ప్రజాదేశశ్చర్యాశుద్ధిప్రకాశనం । ప్రా

యశ్చిత్తంచతుష్పాదం విహితం ధర్మకర్తృభిరితి । పరాశరః । శ్లో । పాపం ప్రఖ్యాపయిత్వాపి దత్వా ధేనుం తథావృషం । ఉపో ధేనుర్మహాపాపే దత్వా ప్రఖ్యాపయేన్నరః ॥ ద్విగుణవ్రతఆదిష్టే దక్షిణాద్విగుణాభవేత్ । యావద్వ్రతం తు కర్తవ్యం దక్షిణా తావతీ భవేత్ । విత్తశాఠ్యం న కుర్వీత సతి ద్రవ్యే ఫలప్రదం । విజ్ఞాప్య పాపం సభ్యానాం కించిద్దత్వా వ్రతం చరేదితి ॥ అథ ప్రాణిహననస్య ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే ॥

—*బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

తత్ర బ్రహ్మవధస్య మహాపాతకస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః ॥ — ॥ శ్లో ॥ చతుర్విద్యోపపన్నస్తు విధివద్ బ్రహ్మఘాతకే ॥ సముద్రసేతుగమనం ప్రాయశ్చిత్తం వినిర్దిశేదితి ॥ చతుర్విద్యోపపన్నః వేదాధ్యయనానుష్ఠానవాన్ అనేన సర్వాపరిషదుపలక్ష్యతే । సముద్రే దాశరథినా బద్ధస్సేతుః సముద్రసేతుః । తద్యాత్రాం బ్రాహ్మణఘాతకే పురుషే యథావిధ్యనుష్ఠేయత్వేన నిర్దిశేత్ । విధివదిత్యుక్తం । కోసౌవిధిరిత్యాకాంక్షాయాం తదితికర్తవ్యతామాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥ సేతుబంధపథేభిక్షాం చాతుర్వర్ణ్యాత్సమాచరేత్ । వర్జయిత్వా వికర్మస్థాన్ ఛత్రోపానద్వివర్జితః । అహం దుష్కృతకర్మా వై మహాపాతకకారకః ॥ గృహద్వారేషు తిష్ఠామి భిక్షార్థీ బ్రహ్మఘాతకః । గోకులేషు వసేచ్చైవ గ్రామేషు నగరేషు చ । తపోవనేషు తీర్థేషు నదీప్రస్రవణేషు చ । ఏతేషు ఖ్యాపయన్నేనః పుణ్యం గత్వా తు సాగరం । దశయోజనవిస్తీర్ణం శతయోజనమాయతం । రామచంద్రసమాదిష్టం నళసంచయసంచితం ॥ సేతుం దృష్ట్వా సముద్రస్య బ్రహ్మహత్యాం వ్యపోహతి । సేతుం దృష్ట్వా విశుద్ధాత్మా త్వవగాహేత సాగరమితి ॥ ఛత్రోపానద్వివర్జిత ఇతి । న కేవలం భిక్షావేళాయాం కింతు మార్గగమనేపీతి ద్రష్టవ్యం । అహం దుష్కృతకర్మేతి భిక్షమాణేన వక్తవ్యః ఉక్తప్రకారోభిహితః అధ్వశ్రాంతస్తపోవనాదిషు నివసేత్తత్ర వ్యాఘ్రాదిభయే సతి గ్రామే నగరే వా ప్రవిశ్య గోశాలా దేవతాయతనాదౌ పుణ్యప్రదేశే నివసేత్ ॥ ఏతేషు ఖ్యాపయన్నితి । న కేవలం భిక్షాగృహేష్వేవ పాపప్రఖ్యాపనం కింతు నివాసస్థానేష్వపీత్యర్థః॥ సేతుయాత్రాం సమాప్య పునః ప్రత్యాగతస్య కర్తవ్యమాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥ పు

నః ప్రత్యాగతో వేశ్మ వాసార్థముపసర్పతి ॥ సపుత్రస్సహభృత్యైశ్చ కుర్యా
ద్బ్రాహ్మణభోజనం । గాశ్చైవైకశతందద్యాచ్చాతుర్వైద్యేథదక్షిణాం ॥
బ్రాహ్మణానాంప్రసాదేన బ్రహ్మహాతువిముచ్యతఇతి సేతుం ద్రష్టుమశక్నువ
తోభూపతేః ప్రాశ్చిత్తాంతరమాహసఏవ ॥ శ్లో ॥ యజేతవాశ్వమేధేనరా
జాతుపృథివీపతిరితి ॥ కలౌపరాశరోక్తప్రాయశ్చిత్తమేవ ముఖ్యం ॥ శ్లో ॥ కృ
తే తుమానవాధర్మాస్త్రేతాయాం గౌతమాస్మృతాః ॥ ద్వాపరేశాంఖలి
ఖితాః కలౌపారాశరాస్మృతాఇతి స్మరణాత్ । వ్యాసోపి ॥ — ॥ శ్లో ॥ గ
త్వా సేతుం సముద్రస్య స్నాత్వా తత్ర మహోదధౌ ॥ దృష్ట్వా రామేశ్వ
రం లింగం బ్రహ్మహాతువిశుధ్యతీతి శ్రీరామాయణేపి ॥ — ॥ శ్లో ॥ సేతుబం
ధఇతిఖ్యాతం త్రైలోక్యేనాభిపూజితం। ఏతత్పవిత్రంపరమంమహాపాతకనా
శనమితి । ప్రాయశ్చిత్తాంతరం॥ప్రాయశ్చిత్తాంతరమాహయాజ్ఞవల్క్యః
— ॥ శ్లో ॥ శిరఃకపాలీధ్వజవాన్ భిక్షాశీకర్మవేదయన్ । బ్రహ్మహాద్వా
దశాబ్దాని మితభుక్శుద్ధిమాప్నుయాదితి ॥మనుః ॥ — ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మహాద్వా
దశసమాః కుటీంకృత్వావనేవసేత్ । భైక్షాశ్యాత్మవిశుద్ధ్యర్థంకృత్వాశవ
శిరోధ్వజమితి । హేమాద్రౌ ॥ — ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణంహత్వా
చీరవాసాజటీభవేత్ ॥స్వేనైవహతవిప్రస్య కపాలం ధారయేత్సదా ॥ తద
భావేన్యదీయంవా పానార్థం బిభృయాత్సదా ॥ తద్వస్త్రంధ్వజదండేతు
ధృత్వావనచరోభవేత్ ॥ వన్యాహారోభవేన్నిత్యమేకాహారోమితాశనః ॥
సమ్యక్సంధ్యాముపాసీతత్రికాలం స్నానమాచరేత్ ॥అధ్యాపనంచాధ్యయనం
వర్జయేత్ సంస్మరేద్ధరిం ॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతంనిత్యం చరేద్గంధాదివర్జితః ।
తీర్థాన్యుపవసేచ్చైవపుణ్యక్షేత్రాశ్రమాణిచ। యదివన్యైర్నజీవేత్తగ్రామే
భిక్షాంసమాచరేత్ ॥అఖండేనశరావేణరక్తవర్ణేనవర్ణతః ॥ వదేచ్చబ్ర
హ్మహాస్మీతిసప్తాగారాణిపర్యటేత్ ॥ చతుర్వర్ణేషువాభైక్షంత్రివర్ణే
ష్వథవాచరేత్ ॥ దృష్టాదృష్టావివేకేన తదన్నంచాపికుత్సయన్ ॥ ద్వాద
శాబ్దవ్రతం కుర్యాదేవం హరిపరాయణః ॥ వ్రతమధ్యేమృగైర్వాపి రోగై
ర్వాపిహతోయది ॥ గోనిమిత్తంద్విజార్థంవా నార్యర్థంయదివామ్రియే
త్ । బ్రహ్మహాశుద్ధిమాప్నోతి ద్వాదశాబ్దవ్రతేనవై ఇతి ॥ ఆపస్తంబః॥ —

ద్వాదశవర్షాణి చరిత్వా సిద్ధస్సద్భిస్సంప్రయోగ ఇతి ॥ అత్ర హరదత్తః ॥ స
ద్భిస్సంప్రయుజ్యతే । యేన విధినా పకర్తవ్యస్స ఉచ్యతే ॥

—*కృతప్రాయశ్చిత్తస్య పరీక్షా*—

కృత ప్రాయశ్చిత్తస్య హస్తే యవసంగృహీత్వా గామాహ్వయేత్ సా యద్యా
గత్య శ్రద్ధయా నాభక్షయతి తదా సమ్యగనేన వ్రతం చరితమితి జానీయాత్ ।
అన్యథా నేతీతి ॥ — ॥ ప్రాయశ్చిత్తాంతర మాహ మనుః । సర్వస్వం వా వే
దవిదే బ్రాహ్మణాయోపపాదయేత్ । ధనం వా జీవనాయాలం గృహం వా సప
రిచ్ఛదం । బ్రాహ్మణార్థే గవార్థే వా సమ్యక్ప్రాణాన్ పరిత్యజేత్ । ముచ్య
తే బ్రహ్మహత్యాయా గోప్తా గోబ్రాహ్మణస్య చేతి । స్వమరణమభ్యుపగ
మ్య గోబ్రాహ్మణ రక్షణే ప్రవృత్తో యది కథంచిజ్జీవేత్తదా గోబ్రాహ్మణయో
ర్గోప్తా జీవన్నపి బ్రహ్మహత్యాయా ముక్తో భవతి । స ఏవ । శ్లో । యజేత వా
శ్వమేధేన స్వర్జితా గోసవేన వా । అభిజిద్విశ్వజిద్భ్యాం వా త్రివృతాగ్నిష్టు
తాపి వా । జపన్వాన్యతమం వేదం యోజనానాం శతం వ్రజేత్ । బ్రహ్మహ
త్యాపనోదాయ మితభుఙ్నియతేంద్రియః । హవిష్యభుగ్వానుసరేత్ ప్రతిస్రో
తస్సరస్వతీం ॥ జపేద్వా నియతాహార స్త్రిర్వై వేదస్య సంహితామితి । యా
జ్ఞవల్క్యః ॥ — ॥ బ్రాహ్మణస్య పరిత్రాణాద్గవాం ద్వాదశకస్య వా ।
తథాశ్వమేధావభృథస్నానాద్వా శుద్ధిమాప్నుయాత్ । శ్లో ॥ దీర్ఘతీవ్రా
మయగ్రస్తం బ్రాహ్మణం గామథాపి వా । దృష్ట్వా పథి నిరాతంకం కృ
త్వా తు బ్రహ్మహా శుచిరితి । ఆవృత్త్యా బ్రహ్మవధ ఆచతుర్థాద్వ్రతమావర్త
నీయం ॥ తదాహతుస్సుమంతుగాలవౌ । విధేః ప్రాథమికాదస్మాద్ద్వితీయే ద్విగు
ణం చరేత్ । తృతీయే త్రిగుణం చైవ చతుర్థే నాస్తి నిష్కృతిరితి ॥ — ॥

—* వధోద్యమే ప్రాయశ్చిత్తం *—

వధోద్యమేపి వధప్రాయశ్చిత్తమాహ యాజ్ఞవల్క్యః । చరేద్వ్రతమహత్వాపి
ఘాతార్థం చేత్సమాహిత ఇతి । స్మృత్యంతరేపి ॥ — ॥ అహత్వాపి యథా
వర్ణం బ్రహ్మహత్యావ్రతం చరేదితి । యత్తు వసిష్ఠవచనం ద్వాదశరాత్రమబ్భ
క్షో ద్వాదశరాత్ర ముపవసేదితి । తన్మనోధ్యవసిత బ్రహ్మహత్యస్యత ద్వైవోత్తర
తద్ఘాతం సన్న్యవేశితవ్యమితి మాధవీయే । ఉక్త ప్రాయశ్చిత్తాకరణే రాజకృత

లినస్తు కారుకం శూద్రం స్త్రియంవాయస్తు ఘాతయేత్ । ప్రాజాపత్యద్వ
ముక్తంహేమాద్రౌ ॥ — ॥ శ్లో ॥ పట్టణేవాస్వరాష్ట్రేవా యోవిప్రోబ్ర
హ్మహాభవేత్ । బ్రహ్మహత్యాంవినిశ్చిత్య శ్రుతిత్వాతచ్ఛిఖాంతతః । బ్రహ్మ
మాత్రంశిఖాచ్ఛిత్వాపిశితాశనవాహనం । ఆరోహయిత్వాతతాఫలేశవం
తప్తమయంలిఖేత్ । గురుతల్పేభగః కార్యః సురాపానేసురాధ్వజః । స్తే
యేతుశ్వపదంకార్యం బ్రహ్మహణ్యశిరాఃపుమాన్ । ఏవంకృత్వాతుశాస్త్రే
ణనిర్వాస్యోవిషయాన్నృపైః । తత్పుత్రాబ్రహ్మహననేసహాయాస్తేయదాభ
వన్ ॥ తానప్యేవంపునఃకృత్వానిర్వాస్యాః పూర్వవన్నృపైః । తత్ క్షేత్రం
బహులంధాన్యం వస్త్రారామాదికంచయత్ । తత్సర్వందేవతాప్రీత్యైరా
జాకుర్యాత్సమాహితః । విచార్య బహుధా రాజాతత్పత్నీపుత్రకాన్బ
హూన్ ।దోషవంతస్తదాతేపి కర్తవ్యారాజవల్లభైః । నోచేత్తద్వృత్తిదా
న్యాదీన్ తేభ్యోదత్వాథశిక్షయేదితి ॥ పుత్రాదీనాం దోషాభావేతద్ద్రవ్యంతే
భ్యపవదత్వాబ్రహ్మహంత్రాసహసంభాషణాదికం నకార్యమితి పుత్రాదీన్ శి
క్షయేదిత్యర్థః ॥ స్మృత్యంతరే ॥ — ॥ శ్లో ॥ అయోరూపంద్విజం కృత్వా
మూర్ధహీనంప్రతాపయేత్ ॥ అంకయిత్వాలలాటేతు దేశాన్నిర్వాసయే
న్నృపైః ॥ ద్వాదశాబ్దవిధానేన శుద్ధోభవితుమర్హతి ॥ అశక్తోవ్రతమాచ
ర్త్తుమేవంకృత్వావిశుధ్యతీతి । జనకాదిహత్యాప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥సాగ్రం
దే ॥ అజ్ఞానాజ్జనకంహన్యాన్నిమిత్తైర్బహుభిర్ద్విజః ॥ చతుర్వింశతివర్షాణివ్ర
తంకృత్వావిశుధ్యతి ॥ ద్విగుణంచగవాందానంకృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥
దీక్షితంబ్రాహ్మణంహత్వాద్విగుణంవ్రతమాచరేత్ ॥ స్నాతకం
త్వృత్విజంహత్వా ద్విగుణంవ్రతమాచరేత్ ॥ మాతామహంమాతులంచ
శ్యాలంజామాతరంతథా । ఆచార్యస్యవధేచైవ వ్రతముక్తంచతుర్గుణమితి ॥

—*స్నాతకాదిలక్షణం*—

చత్వారింశత్సంస్కారపూతస్నాతకః । ఉత్పాద్యపుత్రంసంస్కృత్యవేత్యుక్తం
శుణఆచార్యః । దక్షః । — ॥ శ్లో ॥ సమమబ్రాహ్మణేదేయం ద్విగుణంబ్రా
హ్మణబ్రువే । ఆచార్యేశతసాహస్రం సోదర్యేదత్తమక్షయమితి ప్రతిపాదో
క్తవాన్ ॥ శ్లో ॥ సమద్విగుణసాహస్రమానంత్యంచయథాక్రమం ॥ ...

ఫలవిశేషస్యార్ధం సాయాం తద్వదేవహీతి । ఆపస్తంబః ॥ గురుం హత్వా శ్రోత్రియం వా కర్మసమాప్తమేతేనైవ విధినోత్తమాదుచ్ఛ్వాసాచ్చరేత్ నాస్యాస్మిన్ లోకే ప్రత్యాపత్తిర్విద్యతే కల్మషం తు నిర్హణ్యాత ఇతి ॥ గురుః పిత్రాచార్యాదిః శ్రోత్రియోఽధీతవేదః । సోమాంతాని కర్మాణి సమాప్తాని యస్య స కర్మసమాప్తః తౌ హత్వా ఏతేన కుటీం కృత్వేత్యనంతరోక్తేన ఔత్తమాదుచ్ఛ్వాసాదాప్రాణవియోగాదిత్యర్థః । — । భ్రూణహత్యాయామపి యావజ్జీవం వ్రతధారణముక్తమాపస్తంబేన ॥ ఏతేనైవ విధినోత్తమాదుచ్ఛ్వాసాచ్చరేదితి । భ్రూణహా ద్వాదశ సమాః కపాలీతి బోధాయనవచనం భ్రూణహత్యాసమపాపవిషయం ॥ భ్రూణస్సాంగవేదవిదితి నిశ్చయః ।

—*క్షత్రియాదికృతబ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తం*—

క్షత్రియాదీనాం బ్రాహ్మణవధే ప్రాయశ్చిత్తమాహ వ్యాసః ॥ — ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాద్బాహుజో విప్రం హత్వాపి విషసాధనైః । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తో ద్విగుణం వ్రతమాచరేత్ । అజ్ఞానాదూరుజో హత్వా బ్రాహ్మణం త్రిగుణం చరేత్ । పాదజో బ్రాహ్మణం హత్వా మాసర్వైర్వధమర్హతి ॥ కేచిదిచ్ఛంతి కారీషం వధం తస్యైవ పావనం ॥ బ్రాహ్మణీం స్థవిరాం హత్వా విధవాం చ సువాసినీం । బాలాం కన్యాం యదా హన్యాత్ కారీషేణైవ దాహయేదితి ॥ స్మృత్యంతరేపి ॥ — ॥ శ్లో ॥ ద్విగుణం క్షత్రియస్యోక్తం త్రిగుణం తద్విశస్స్మృతం । బ్రాహ్మణం హంతి యశ్శూద్రస్తస్య దండో వధస్స్మృతః । కన్యాబాలవధే గర్భబాధనే విప్రయోషితాం । పూర్వవద్దండయేద్రాజా అన్యథా నరకం వ్రజేదితి ॥ గౌతమః ॥ — ॥ శూద్రో ద్విజాతీనతిసంధాయాభిహత్య చ వాగ్దండపారుష్యాభ్యామంగం మోచ్యో యేనోపహన్యాదితి ॥ క్షత్రియాదివధే ప్రాయశ్చిత్తమాహ మనుః ॥ — ॥ శ్లో ॥ తురీయో బ్రహ్మహత్యాయాః క్షత్రియస్య వధే స్మృతః । వైశ్యేష్టమోంశో వృత్తస్థే శూద్రే జ్ఞేయస్తు షోడశః ॥ అకామతస్తు రాజన్యం వినిపాత్య ద్విజోత్తమః ॥ ప్రమాప్య వైశ్యం వృత్తస్థం దద్యాద్వైకశతం గవాం ॥ ఏతదేవ వ్రతం కృత్స్నం షణ్మాసాచ్ఛూద్రహా చరేత్ ॥ ఋషభైకాదశా వాపి దద్యాద్విప్రాయ గాస్తథేతి ॥ పరాశరః ॥ — ॥ శ్లో ॥ వైశ్యం వా క్షత్రియం వాపి నిర్దోషం హ్యభిమాతయే ॥ సోపి కృచ్ఛ్రద్వయం కుర్యాద్గావింశద్దక్షిణాం దదత్ ॥ శి

ల్పీనం కారుకం శూద్రం స్త్రియం వా యస్తు ఘాతయేత్ । ప్రాజాపత్యద్వయం కృత్వా వృషైకాదశదక్షిణేతి ॥ —— ॥ వైశ్యాదివధే ప్రకారాన్తరేణాపి ప్రాయశ్చిత్తమాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥ వైశ్యం శూద్రం క్రియాసక్తం వికర్మస్థం ద్విజోత్తమమ్ । హత్వా చాంద్రాయణం తస్య త్రింశద్గాశ్చైవ దక్షిణామితి ॥ ఈషత్పువృః ౧ వైశ్యం విహితసకలక్రియాసక్తం శూద్రం । ద్విజోత్తమశబ్దో విప్రే ప్రసిద్ధః ॥ క్షత్రియే తు కథంచిద్వర్తయితుం శక్యః । ద్విజశబ్దాభిధేయం వైశ్యమపేక్ష్యతస్యోత్తమత్వాత్తత్ర క్షత్రియపక్షే వికర్మణి కస్మింశ్చిత్ బ్రహ్మఘాతాదౌ తిష్ఠతీతి వికర్మస్థః । విప్రపక్షే తు బ్రహ్మఘాతాదిషు బహుష్వావృత్తేషు తిష్ఠతీతి వికర్మస్థః । ఏవం చ సతి చతుర్వర్ణవిషయమేకం ప్రాయశ్చిత్తం న్యాయదర్శినామేతత్సంపద్యతే । హత్వా యో వర్తతే తస్యేతి యోజనీయం । దక్షిణాం నిర్దిశేదితి శేషః । —— । షట్త్రింశన్మతే । శ్లో ॥ షండం తు బ్రాహ్మణం హత్వా శూద్రహత్యావ్రతం చరేత్ । చాంద్రాయణం ప్రకుర్వీత పరాకద్వయమేవ వేతి ॥ —— ॥ స్మృత్యన్తరే ॥ శ్లో ॥ శూద్రం హంతి ద్విజో యస్తు నిమిత్తైర్హననోచితైః । దద్యాద్దశగవాం విప్రః పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాత్ శుద్ధో భవతి నిశ్చితం ॥ తద్దారహననేప్యర్ధం తత్పుత్రహననేపి చ । హతే శిశౌ చ తద్గర్భే తత్తదర్ధం యథాక్రమమితి ॥ మనుః ॥ —— దృతికార్ముకబస్తావీన్ పృథగ్దద్యాద్విశుద్ధయే । చతుర్ణామపి వర్ణానాం నారీర్హత్వానవస్థితా ఇతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ దుర్వృత్తా బ్రహ్మక్షత్రవిట్ శూద్రయోషాః ప్రమాప్య తు । దృతిం ధనుర్బస్తమవిం క్రమాద్దద్యాద్విశుద్ధయే । అప్రదుష్టాం స్త్రియం హత్వా శూద్రహత్యావ్రతం చరేదితి ॥ —— చాతుర్వర్ణ్యైకకర్తృకే చండాలవధే క్రమేణ ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ చండాలం హతవాన్కశ్చిత్ బ్రాహ్మణో యది కంచన । ప్రాజాపత్యం చరేత్కృచ్ఛ్రం గోద్వయం దక్షిణాం దదత్ । చోరశ్వపాకచండాలా విప్రేణాభిహతా యది । అహోరాత్రోషితస్స్నాత్వా పంచగవ్యేన శుధ్యతీతి ॥ క్షత్రియేణాపి వైశ్యేన శూద్రేణైవేతరేణ వా । చండాలస్య వధే ప్రాప్తే కృచ్ఛ్రార్ధేన విశుధ్యతీతి । ఇతరో మూర్ధావసిక్తసూతాదిః ॥

—*శస్త్రగ్రహణవిచారః*—

ఆపస్తంబః ॥ —— ॥ పరీక్షార్థేఽపి బ్రాహ్మణఆయుధంనాదదీతేతి తస్య ప్రతిప్రసవమాహసఏవ । యోహింసార్థమభిక్రాన్తంహంతి మన్యురేవ మన్యుంస్పృశతి నతస్మిన్దోషఇతి పురాణఇతి ॥ వసిష్ఠబోధాయనౌ॥ — ॥ శ్లో ॥ స్వాధ్యాయినం కులేజాతం యోహన్యాదాతతాయినం । నతేనభ్రూణహాసస్యాన్మన్యుస్తంమన్యుమృచ్ఛతీతి ॥ మనురపి ॥— శ్లో ॥ శస్త్రంద్విజాతిభిర్గ్రాహ్యం ధర్మోయత్రోపరుధ్యతే । ద్విజాతీనాంచ వర్ణానాం విప్లవేకాలకారితే ॥ ఆత్మనశ్చపరిత్రాణే దక్షిణానాంచసంకరే । స్త్రీవిప్రాభ్యవపత్తౌచఘ్నన్ధర్మేణనదుష్యతీతి ॥ గౌతమః ॥ — ॥ ప్రాణసంశయే బ్రాహ్మణోఽపి శస్త్రమాదదీతేతి ॥ వసిష్ఠః ॥ — ॥ శ్లో ॥ అగ్నిదోగరదశ్చైవ శస్త్రపాణిర్ధనాపహః । క్షేత్రదారహరశ్చైవ షడేతేత్వాతతాయినః ॥ ఆతతాయినమాయాంతమపివేదాంతపారగమ్ । జిఘాంసంతంజిఘాంసీయాన్నతేనభ్రూణహాభవేదితి ॥

—*గోవధప్రాయశ్చిత్తం*—

గోవధస్యసేతికర్తవ్యతాకం ప్రాయశ్చిత్తం దర్శయతి పరాశరః ॥ —॥ శ్లో ॥ సశిఖం వపనంకృత్వా త్రిసంధ్యమవగాహనం । గవాం మధ్యేవసేద్రాత్రౌ దివాగాఅప్యనువ్రజేత్ ॥ ఉష్ణేవర్షతి శీతేవామారుతేవాతివాభృశం ।నకుర్వీతాత్మనస్త్రాణం గోరకృత్వాతుశక్తితః॥ఆత్మనోయదివాన్యేషాం గృహేక్షేత్రేఽథఖలేఽథవా ॥ భక్షయంతీంనకథయేత్ పిబంతం చైవవత్సకం ॥ పిబంతీషు పిబేత్తోయం సంవిశంతీషుసంవిశేత్ । పతితాం పంకలగ్నాంవాసర్వప్రాణైస్సముద్ధరేత్ ॥ గోవధస్యానురూపేణ ప్రాజాపత్యం వినిర్దిశేత్ । ప్రాజాపత్యం తతఃకృచ్ఛ్రం విభజేత చతుర్విధం॥ఏకాహమేకభక్తాశీత్వేకాహంనక్తభోజనః॥ అయాచితాశ్యేకమహరేకాహం మారుతాశనః । దినద్వయం చైకభక్తోద్విదినం నక్తభోజనః ॥ దినద్వయమయాచీస్యాద్ద్విదినం మారుతాశనః। త్రిదినంచైకభక్తాశీ త్రిదినం నక్తభోజనః ॥ దినత్రయమయాచీస్యాత్త్రిదినంమారుతాశనః ॥ చతురహంత్వేకభక్తాశీ చతురహం నక్తభోజనః। చతుర్దినమయాచీస్యాచ్చతురహంమారుతాశనఇతి తఏతే చత్వారఃకల్పాఏతస్యభేదేనయోజనీయాః॥తద్యథాఏకహాయనస్యవధే ప్రథమః।ద్విహాయనస్య

వధేద్వితీయః॥ త్రిహాయనస్యవధేతృతీయః ।ఉపరితనవయస్కస్యవధేచతుర్థః।
యథోక్తవ్రతచరణానన్తరకర్తవ్యమాహసఏవ ॥శ్లో॥ప్రాయశ్చిత్తేతతశ్చీర్ణేకు
ర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనం।విప్రాణాందక్షిణాందద్యాత్పవిత్రాణిజపేద్ద్విజః ।
బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాతు గోఘ్నశ్శుద్ధ్యేన్నసంశయఇతి॥యాజ్ఞవల్క్యః ॥
—॥ శ్లో ॥ పంచగవ్యంపిబేద్గోఘ్నో మాసమాసీతసంయతః । గోష్ఠేశ
యో గోనుగామీ గోప్రదానేనశుధ్యతి ॥ కృచ్ఛ్రంచైవాతికృచ్ఛ్రంచచరే
ద్వాపిసమాహితః । దద్యాత్త్రిరాత్రం వోపోష్య వృషభైకాదశాస్తుగాఇతి ॥
గోవధనిమిత్తాన్యాహపరాశరః ॥ —॥ రోధబంధనయోక్త్రాణి పాతశ్చేతి
చతుర్విధమితి ॥ వధనిమిత్తమితి శేషః తేషు వధేషు ప్రాయశ్చిత్తాన్యాహస
ఏవ ॥ శ్లో ॥ ఏకపాదం చరేద్రోధే ద్వౌపాదౌ బంధనేచరేత్ । యోక్త్రే
షుపాదహీనంస్యాచ్చరేత్సర్వం నిపాతనఇతి।పూర్వోక్తప్రాజాపత్యవ్రతస్య
పాదాదిభేదేన రోధాదివధేషు ప్రాయశ్చిత్తాన్యవగన్తవ్యాని । రోధబంధనే
హితేఅహితేచ తత్రాహితస్య వధనిమిత్తస్య రోధాదేస్స్వరూపమాహపరా
శరః ॥ —॥ శ్లో ॥ గోవాటేవాగృహేవాపి దుర్గేష్వప్యసమస్థలే । నదీ
ష్వథసముద్రేషు త్వన్యేషుచనదీముఖే ॥ దగ్ధదేశేమృతాగావస్తంభనాద్రో
ధఉచ్యతే । యోక్త్రదామకడోరైశ్చకంఠాభరణభూషణైః । గృహేవాపివ
నేవాపి బద్ధాస్యాద్గౌర్మృతాయది । తదేవబంధనంవిద్యాత్కామాకామకృ
తంయది ।హలేవాశకటేపఙ్క్తౌపృష్ఠేవాపీడితోనరైః ।గోపతిర్మృత్యుమాప్నో
తి యోక్త్రోభవతితద్వధే॥ మత్తఃప్రమత్తఉన్మత్తశ్చేతనోవాప్యచేతనః ॥కా
మాకామకృతక్రోధో దండైర్హన్యాదథోపలైః । ప్రహృతావామృతావాపి
తద్ధిహేతుర్నిపాతనఇతి । అన్యేషువాపీకూపాదిషు ॥ నదీముఖం సముద్రన
దీసఙ్గప్రదేశః । దగ్ధదేశోదావవహ్న్యాదిభిర్దగ్ధస్సన్నష్టభస్మాకారాన్తప్రదేశః ॥
ఏషుస్థానేషు స్తంభనాద్గావోమృతాభవంతిఅతస్తాదృశం స్తంభనమత్రరో
ధఉచ్యతే ॥ యోక్త్రంపాశః శకటయుగచ్ఛిద్రసంబద్ధః దామకంధేనుబం
ధనహేతుః పాశః డోరమ్ రజ్జుమాత్రం పఙ్క్తిః ఖలేమేఢీబంధనం । గోపతి
ర్బలీవర్దః మత్తోధనాదినాదృప్తః ప్రమత్తోమద్యపానాదినాపరవశః ఉన్మ
త్తోవ్యాధ్యాదినావిభ్రాంతః చేతనోలోకవ్యవహారదక్షః । అచేతనోమూఢః

మారయిష్యామీతి బుద్ధిః కామః ॥ వ్యర్థచేష్టామాత్రమకామః ॥ తాభ్యా ముత్పాదితః క్రోధో యస్యాసౌ దండాదిభిర్యదిహన్యాత్తదా మరణమంతరే ణ కేవలం ప్రహర్తాస్యాత్ । స కామకృతస్సంప్రహారో ఘాతః । అకామకృ తంతు మారణం ఘాత ఇత్యర్థః ॥—॥ దండలక్షణముక్తం తేనైవ । శ్లో । అంగుష్ఠ మాత్రస్థూలస్తు బాహుమాత్రప్రమాణకః । ఆర్ద్రస్తు సపలాశశ్చ దండ ఇత్యభి ధీయత ఇతి ॥ — ॥ అధికప్రమాణదండాదిభిర్మారణే తు ప్రాయశ్చిత్తద్వై గుణ్యమాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥ దండాదూర్ధ్వం యదన్యేన ప్రహారాద్యది పా తయేత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తం తదా ప్రోక్తం ద్విగుణం గోవధే చరేదితి ॥ దండా దూర్ధ్వమధికప్రమాణేనాన్యేన లగుడాదినా పాతయేత్ మారయేత్ అకా మకృతేపి వధే ద్విగుణమాచరేదిత్యర్థః ॥ — ॥ ద్విగుణప్రాయశ్చిత్తస్య నిమిత్తాంతరమాహ స ఏవ । శ్లో ॥ వ్యాపన్నానాం బహూనాంచ బంధనే రోధనేపివా ॥ ద్విగుణం గోవ్రతస్యాస్య ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధయ ఇతి ॥— కామకృతగోవధనిమిత్తవిశేషానుపజీవ్య ప్రాయశ్చిత్తవిశేషాన్ దక్షిణాసహి తానాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥ కాష్ఠలోష్టకపాషాణైశ్శస్త్రైర్వోద్ధతో బలాత్ । వ్యాపాదయతి యోగాంతు తస్య శుద్ధిం వినిర్దిశేత్ ॥ చరేత్సాంతపనం కా ష్ఠే ప్రాజాపత్యంతు లోష్టకే । తప్తకృచ్ఛ్రంతు పాషాణే శస్త్రే ప్యతికృచ్ఛ్ర కం ॥ పంచ సాంతపనే గావః ప్రాజాపత్యే తథా త్రయః । తప్తకృచ్ఛ్రే భవం త్యష్టావతికృచ్ఛ్రే త్రయోదశేతి ॥ సాంతపనాదీనాం స్వరూపమగ్రే వక్ష్యతే ॥ గృహే బద్ధస్య గోః బంధననిమిత్తమరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥ బంధపాశసుగుప్తాంగో మ్రియతే యది గోపశుః । భవనే తత్ర సాపి స్యాత్ప్రా యశ్చిత్తార్థమర్హతీతి ॥ — ॥ శృంగభంగాదౌ ప్రాయశ్చిత్తమాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥ పాషాణేనాపి దండేన గావో యేనాభిఘాతితాః । శృంగభంగే చరే త్పాదం ద్వౌ పాదౌ నేత్రఘాతనే । లాంగూలే పాదకృచ్ఛ్రంతు ద్వౌ పాదావ స్థిభంజనే । త్రిపాదం చైవ కర్ణేతు చరేత్సర్వం నిపాతనే । అతిదాహే చ రేత్పాదకం ద్వౌ పాదౌ వాహనే ॥ నాసిక్యే పాదహీనంతు చరేత్సర్వం నిపాతనే । పతితశ్చేద్బహుభిః కాచిద్దైవాద్వ్యాపాదితా యది । పాదం పాదం తు హత్యాయాశ్చరేయుస్తే పృథక్ పృథక్ ॥ దహనాత్తు విపద్యేత అనడ్వా

నాన్యైర్యంత్రితః । ఉక్తం పరాశరేణైవ హ్యేకం పాదం యథావిధి ॥ ప్రే
రణే కూపవాపీషు వృక్షచ్ఛేదేషు పాతయన్ । గవాశనేషు విక్రీణం స్త
థా ప్రాప్నోతి గోవధమితి ॥ — ॥ అంగుష్ఠమాత్రస్థూల ఇత్యుక్తప్రమాణదం
డేన సంచారణార్థం ప్రహారే కృతే ప్రాయశ్చిత్తాభావమాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥
మూర్ఛితః పతితో వాపి దండేనాభిహతస్తు యః । ఉత్థితస్తు యదా గచ్ఛేత్ పంచ
సప్త దశైవ వా । గ్రాసం వా యది గృహ్ణీయాత్తోయం వాపి పిబేద్యది ॥ పూ
ర్వం వ్యాధ్యుపసృష్టశ్చేత్ ప్రాయశ్చిత్తం న విద్యత ఇతి ॥ అన్యత్రాపి క్వచి
త్ ప్రాయశ్చిత్తాభావమాహ అంగిరాః ॥ సాయం సంగోపనార్థం తు న
దుష్యేద్రోధబంధయోరితి । పరాశరోపి । — । శ్లో ॥ గవాం సంరక్ష
ణార్థాయ న దుష్యేద్రోధబంధయోః । తద్వధం తు న తం విద్యాత్ కామకార
కృతం తథా ॥ కూపఖాతే తటాఖాతే నదీఖాతే తథైవ చ । అన్యేష్వధర్మఖాతేషు ప్రా
యశ్చిత్తం న విద్యతే । వేశ్మద్వారే నివాసేషు యో నరః ఖాతుమిచ్ఛతి । స్వకార్య
గృహఖాతేషు ప్రాయశ్చిత్తం న విద్యతే ॥ నిశి బంధనిరోధేషు సర్పవ్యాఘ్రహతే
షు చ । అగ్నివిద్యుద్విపన్నేషు ప్రాయశ్చిత్తం న విద్యతే । సంగ్రామే ప్రహతా యే
చ యే దగ్ధా వేశ్మకేషు చ । దవాగ్నిగ్రామఘాతేషు ప్రాయశ్చిత్తం న విద్యతే । గ్రా
మఘాతే శరౌఘేణ వేశ్మభంగాన్నిపాతనే । అతివృష్టిహతానాం చ ప్రా
యశ్చిత్తం న విద్యతే । యంత్రితా గౌశ్చికిత్సార్థం మూఢగర్భవిమోచనే । య
త్నే కృతే విపద్యేత ప్రాయశ్చిత్తం న విద్యతే ॥

—*వపనవిచారః*—

॥ శ్లో ॥ కేశానాం రక్షణార్థాయ ద్విగుణం వ్రతమాచరేత్ । ద్విగుణే
వ్రత ఆదిష్టే దక్షిణా ద్విగుణా భవేత్ ॥ రాజా వా రాజపుత్రో వా బ్రాహ్మ
ణో వా బహుశ్రుతః । అకృత్వా వపనం తస్య ప్రాయశ్చిత్తం వినిర్దిశేత్ ॥ స
ర్వాన్ కేశాన్ సముద్ధృత్య ఛేదయేదంగులిద్వయం । ఏవం నారీకుమారీణాం
శిరసో ముండనం స్మృతం । న స్త్రియాః కేశవపనం న దూరే శయనాసనం ॥ గృహే
షు నియతం తిష్ఠేచ్ఛుచిర్నియమమాచరేత్ । ఇహ యో గోవధం కృత్వా ప్ర
చ్ఛాదయితుమిచ్ఛతి । స యాతి నరకం ఘోరం కాలసూత్రమసంశయం । వి
ముక్తో నరకాత్తస్మాన్మర్త్యలోకేషు జాయతే । క్లీబో దుఃఖీ చ కుష్ఠీ చ సప్త జన్మా

న్నివైనరః ॥ తస్మాత్ప్రకాశయేత్పాపం స్వధర్మాంసతతంచరేత్ ॥ స్త్రీబా
లనృపగోవిప్రేష్వేకోపంవివర్జయేత్ ఇతి ॥ హేమాద్రౌ ॥ — ॥ శ్లో ॥
మోవిప్రోవృషభంహన్యాచ్ఛివలింగాంకితంతనౌ । త్రివారంక్ష్మాంపరిక్రమ్య
బ్రహ్మచర్యవ్రతేస్థితః॥ ధనుష్కోటిం తతోగత్వా గంధమాదనపర్వతే । తత్ర
స్నాత్వాత్రివారంచరామలింగం నిరీక్ష్యచ । కృత్వాచాంద్రాయణందత్వా
గాంచశుధ్యేన్నసంశయఇతి ॥ హేమాద్రౌ ॥ —॥ శ్లో ॥ అనడ్వాహంహన్య
తేవిప్రైరశ్మదండశిలాదిభిః॥తప్తకృచ్ఛ్రత్రయంకృత్వాపిబేయుఃపంచగవ్యకం॥
శుద్ధిమాప్నుయురేతేననాన్యథాశుద్ధిరిష్యతఇతి ॥

— *ప్రాణ్యంతరహననే ప్రాయశ్చిత్తం*—

ప్రసంగాత్ప్రాణ్యంతరహననస్యాపిప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే ॥ తత్రమనుః॥
— ॥శ్లో ॥ మార్జారనకులౌహత్వా చాషంమండూకమేవచ । శ్వగోధో
లూకకాకాంశ్చశూద్రహత్యావ్రతంచరేత్ ॥ పయఃపిబేత్త్రిరాత్రంవాయో
జనంవాధ్వనోవ్రజేత్ ॥ ఉపస్పృశేత్స్రవంత్యాం వాసూక్తంవాబ్దైవతంజ
పేత్ । అస్థిమతాంతుసత్వానాం సహస్రస్యప్రమాపణే । పూర్ణేచానస్య
నస్థ్నాంతుశూద్రహత్యావ్రతంచరేదితి ॥ పక్షిషు క్రిమ్యాదిషు చాస్థిమత్సహ
స్రవధే శకటపరిమితానస్థిమద్వధేచ శూద్రహత్యావ్రతంచరేదిత్యర్థః ॥ ఆ
పస్తంబః ॥ — ॥ వాయసప్రచలాకకాకబర్హిణచక్రవాకహంసభాసమం
డూకాదిహింసాయాం శూద్రవత్ప్రాయశ్చిత్తమితి ॥ ప్రత్యేకవధేతుసఏవ॥
శ్లో ॥ కించిద్దేవతువిప్రాయదద్యాదస్థిమతాంవధే । అనస్థ్నాం చైవహింసా
యాం ప్రాణాయామేనశుధ్యతీతి ॥ పరాశరః ॥ — ॥ శ్లో ॥ హత్వామూ
షకమార్జారసర్పాజగరడుండుభాన్ । కృసరంభోజయేద్విప్రాన్ లోహ
దండశ్చ దక్షిణేతి॥కృసరం తిలముద్గమిశ్రమన్నం। లోహశబ్దేనకార్ష్ణాయస
ముచ్యతే । యాజ్ఞవల్క్యః । — ॥ శ్లో ॥ మార్జారగోధానకులమండూ
కశ్వపతత్రిణః । హత్వాత్ర్యహంపిబేత్ క్షీరంకృచ్ఛ్రంవాపాదకంచరేత్ ॥గ
జేనీలవృషాఃపంచశుకేవత్సోద్విహాయనః ।ఖరాజమేషువృషోదేయః క్రౌం
చేత్రిహాయనః ॥ హంసశ్యేనకపిక్రవ్యాత్ జలస్థలశిఖండినః ॥ భాసంచహ
త్వాదద్యాద్గామక్రవ్యాదస్తువత్సికాం॥ ఉరగేష్వాయసోదండః పండకేత్రపు

సీసకమ్ ।కోలేఘృతఘటోదేయఉష్ట్రేగుంజాహయేంశుకమ్ ॥తిత్తిరౌతుతిల
ద్రోణం గజాదీనామశక్నువన్ । దాతుం దానం చరేత్కృచ్ఛ్రమేకైకస్యవి
శుద్ధయే ॥ ఫలపుష్పాన్నరసజసత్వాఘాతేఘృతాశనం।కించిత్సాస్థివధేదేయం
ప్రాణాయామస్త్వనస్థికే ॥ వృక్షగుల్మలతావీరుచ్ఛేదనేజప్యమృక్ఛతం ।
స్యాదోషధివృథాచ్ఛేదే క్షీరాశీగోనుగోదినమితి ॥ పరాశరః ॥ — ॥ శ్లో ॥
గజస్యచతురంగస్య మాహిషోష్ట్రనిపాతనే । ప్రాయశ్చిత్తమహోరాత్రం త్రి
సంధ్యమవగాహనమ్ । కురంగం వానరంసింహం చిత్రంవ్యాఘ్రంతు ఘాత
యన్ ॥ శుధ్యతేసత్రిరాత్రేణ విప్రాణాం తర్పణేనచ ॥ వృకజంబుకఋక్షా
ణాంతరక్షుశ్వానఘాతకః । తిలప్రస్థంద్విజేదద్యాద్వాయుభక్షోదినత్రయమ్
మృగరోహిద్వరాహాణామవేబస్తస్య ఘాతకః ॥ అఫాలకృష్టమశ్నీయా
దహోరాత్రమపోష్యసః ॥ శింశుమారంతథాగోధాంహత్వాకూర్మంచశల్ల
కమ్ ॥ వృంతాకఫలభక్షీచాప్యహోరాత్రేణశుధ్యతి । ఏవం చతుష్పదానాం
చసర్వేషాం వనచారిణామ్ । అహోరాత్రోషితస్తిష్ఠేజ్జపన్వైజాతవేదసమ్॥
క్రౌంచసారసహంసాంశ్చచక్రవాకాంశ్చకుక్కుటాన్ ।జాలపాదంచశరభమ
హోరాత్రేణశుధ్యతి । బలాకాటిట్టిభౌవాపి శుకపారావతావపి । అహినక్రవి
ఘాతీచ శుధ్యతేనక్తభోజనాత్ । వృకకాకకపోతానాం శారితిత్తిరిఘాతకః।
అంతర్జలేఉభేసంధ్యేప్రాణాయామేనశుధ్యతి ॥ గృధ్రశ్యేనశశాదానాము
లూకస్యచఘాతకః ॥ అపక్వాశీదినంతిష్ఠేత్త్రికాలం మారుతాశనః ॥ వల్గులీ
టిట్టిభానాంచ కోకిలాఖంజరీటకే । లావికారక్తపక్షేషుశుధ్యతేనక్తభోజ
నాత్ ॥ కారండవచకోరాణాం పింగళాకురరస్యచ । భారద్వాజాదికంహ
త్వాశివంపూజ్యవిశుధ్యతి । భేరుండచాషభాసాంశ్చపారావతకపింజలౌ ॥ ప
క్షిణాంచైవసర్వేషామహోరాత్రమభోజనమితి ॥ హేమాద్రౌ ॥ —॥శ్లో ॥
మహిషీహననేవిప్రోమహాసాంతపనంచరేత్ । సాచేద్దోగ్ధ్రీబాలవత్సా మ
హాసాంతపనద్వయమ్ ॥

—*వృక్షచ్ఛేదప్రాయశ్చిత్తం*—

॥ శ్లో ॥ ఇంధనార్థంద్రుమచ్ఛేదీతద్దోషస్యోపశాంతయే । ప్రాజాపత్యంస
కృత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామ్ । కృష్యర్థమింధనార్థంవా య

క్షవృక్షాదిచ్ఛేదనే ॥ పరాకం తత్ర కుర్వీత శుద్ధో భవతి వృక్షహా । బిల్వాశ్వత్థౌ యదా ఛిన్ద్యాత్తదా చాన్ద్రాయణం చరేత్ । పుష్పారామస్యాపి ఛేదీ వనద్రోహీ నిగద్యతే ॥ తద్దోషపరిహారార్థం గాయత్ర్యా లక్షముచ్యతే ॥ తంత్రిణీచూతయోశ్ఛేదే బహుజన్తూపకారణాత్ ॥ కపిత్థామలకచ్ఛేదీ సమ్యక్చాన్ద్రాయణం చరేత్ ॥ కోపిదారతరోర్నింబే ప్రాజాపత్యం విశోధనం ॥ ఖర్జూరే నారికేలే చ తాలహింతాలయోస్తదా । తప్తకృచ్ఛ్రం చరేద్విద్వాంశ్ఛేదదోషప్రశాంతయే । జంబీరమాతులుంగాదీం ఛిత్వా పాపవిశుద్ధయే । సహస్రం జప్త్వా శుచిర్భూత్వా గీతాశాస్త్రం పఠేత్క్రమాత్ । —— తటాకకూపకాసారచ్ఛేదనేపి ప్రసక్తసూరి । పూర్వవత్తం దృఢం కృత్వా ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ —— ॥ విష్ణ్వాలయాదిపిచ్ఛేదే తద్బృద్ధ్వంద్వమాచరేత్ । శూన్యాలయస్యాపి ఛేదే పరాకం ద్విజసత్తమ ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యః ॥ —— ॥ ॥శ్లో॥ వృక్షగుల్మలతానాం తు ఛేదనే జప్యమృక్శతం । స్యాదోషధివృథాచ్ఛేదీ క్షీరాశీ గోసుగోదినమితి ॥ అత్ర వృథాచ్ఛేదీత్యుపాదానాద్యజ్ఞార్థచ్ఛేదనేన దోషః । యత్తు శంఖవచనం ॥శ్లో॥ సంవత్సరం వ్రతం కుర్యాచ్ఛిత్వా వృక్షం ఫలప్రదమితి ॥ తచ్ఛేదనావృత్తివిషయం । గృహార్థత్వేపి కర్షణాంగభూతహలాద్యర్థత్వే న దోషః । ఫలపుష్పోపగానాం హింస్యాత్వాదపాం కర్షణార్థముపహన్యాదితి స్మృతేః । —— । మహాతటాకాదిచ్ఛేదే విశేషమాహ దేవలః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ బహుధాన్యోపభవస్యాథ తటాకస్యాపి భేదనే । బ్రహ్మహత్యావ్రతం కృత్వా కపాలధ్వజవర్జితమ్ ॥ పునస్సంస్కారకృత్పశ్చాత్ శుద్ధిమాప్నోత్యసంశయమితి ।

—*సురాపానప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ సురాపానాదేః ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే । పిష్టాదిజన్యద్రవ్యవిశేషస్సురా॥ తథా చ మనుః ॥ శ్లో ॥ గౌడీ పైష్టీ చ మాధ్వీ చ విజ్ఞేయా త్రివిధా సురా । యథా సర్వా న పాతవ్యా తథైవైకా ద్విజోత్తమైః ॥ సురా వై మలమన్నానాం పాప్మా చ మలముచ్యతే ॥ తస్మాద్బ్రాహ్మణరాజన్యౌ వైశ్యశ్చ న సురాం పిబేత్ ॥ యక్షరక్షః పిశాచాన్నం మద్యం మాంసం సురాసవమ్ । తద్బ్రాహ్మణేన నాత్తవ్యం దేవానామశ్నతా హవిరితి । రాజన్యవైశ్యయోస్సురాపానే నిషేధః పై

ష్టివిషయః। గౌడీమాధ్వ్యోరేకాదశసు మద్యేష్వనుక్రమణాత్తత్త్వా నేతరయో
ర్ద్వయోః పాభావాదేవ సురాపం సురాయాం మద్యం బ్రాహ్మణేన నాత్తవ్యమి
తి బ్రాహ్మణస్యైవ తన్నిషేధః । పైష్ట్యా అకామకృతే సకృత్పానే గౌడీమా
ధ్వ్యోరసకృత్పానే కామకృతే చ బ్రాహ్మణస్య ప్రాయశ్చిత్తం తుల్యం । శ్రుతి
రపి । — । నసురాంబేపిత్ - నకలంజం భక్షయేత్ । నతస్య వై ప్రాయశ్చిత్తం
మరణాంతమేవేతి మరణాంతమేవ ప్రాయశ్చిత్తం అన్యత్తు నాస్తీత్యర్థః ॥ త
థాచాపస్తంబః ॥ — ॥ సురాపోఽగ్నిస్పర్శాం సురాం పిబేత్ మృతశ్శు
ద్ధో భవతీతి ॥ పరాశరోఽపి ॥ శ్లో ॥ సురాపానం సకృత్కృత్వా అగ్నివర్ణాం సు
రాం పిబేత్ । స పాతయేదథాత్మానమిహలోకే పరత్ర చేతి ॥ మనుః ॥ —॥
శ్లో ॥ సురాం పీత్వా ద్విజో మోహాదగ్నివర్ణాం సురాం పిబేత్ । తయా స కా
యే నిర్దగ్ధే ముచ్యతే కిల్బిషాత్తతః ॥ గోమూత్రమగ్నివర్ణం వా పిబేదుదకమేవ
వా । పయో ఘృతం వా మరణాద్గోశకృద్రసమేవ వేతి ॥ కలౌ మరణాంతప్రా
యశ్చిత్తస్య నిషిద్ధత్వాత్తదభిప్రాయేణ ప్రాయశ్చిత్తాంతరమాహ స ఏవ । శ్లో ॥
కణాన్వా భక్షయేదబ్దం పిణ్యాకం వా సకృన్నిశి । సురాపానాపనుత్త్యర్థం వా
లవాసా ధ్వజీ జటీ ఇతి ॥ ఏతజ్జిహ్వాస్పృష్టమాత్రవిషయమిత్యన్యే । యాజ్ఞవ
ల్క్యః ॥ — ॥ శ్లో । సురాంబుఘృతగోమూత్రపయసామగ్నిసన్నిభమ్ ।
సురాపోఽన్యతమం పీత్వా మరణాచ్ఛుద్ధిమృచ్ఛతి ॥ వాలవాసా జటీ వాపి బ్ర
హ్మహత్యావ్రతం చరేత్ ॥ పిణ్యాకం వా కణాన్వాపి భక్షయేత్త్రిసమా నిశి ॥
అజ్ఞానాత్తు సురాం పీత్వా రేతో విణ్మూత్రమేవ వా । పునస్సంస్కారమర్హం
తి త్రయో వర్ణా ద్విజాతయః ॥ పతిలోకం న సా యాతి బ్రాహ్మణీ యా సురాం
పిబేత్ । ఇహైవ సా శునీ గృధ్రీ సూకరీ చోపజాయత ఇతి ॥ గౌతమః ॥ — ॥
సురాపస్య బ్రాహ్మణస్యోష్ణామాసించేయుః సురామాస్యే మృతశ్శుధ్యే దమ
త్యాపానే పయో ఘృతముదకం వేతి ॥ తతోఽస్య సంస్కారో మూత్రపురీష
రేతసాం చ ప్రాశన ఇతి చ ॥ యత్త్వంగిరోవచనం ॥ — ॥ శ్లో ॥ భూ
మిప్రదానం కుర్యాత్తు సురాం పీత్వా ద్విజోత్తమః । పునర్నైవ పిబేజ్జాతు సం
స్కృతస్స తు శుధ్యతీతి తద్గౌడీమాధ్వ్యోస్సకృత్పానవిషయమితి మాధవీయే ॥
యత్తు పునర్బృహస్పతినోక్తం ॥ — ॥ శ్లో ॥ గౌడీం మాధ్వీం సురాం త్వై

క్షీరం పీత్వా విప్రస్సమాచరేత్ । తప్తకృచ్ఛ్రం పరాకం చ చాంద్రాయణమా
నుక్రమాదితి తత్సంకల్పమాత్రవిషయం ॥ ప్రాయశ్చిత్తాకరణే దండనముక్తం
హేమాద్రౌ ॥ — ॥ శ్లో ॥ సురాపం దండయేద్రాజా మగణం యది నేచ్ఛ
తి ॥ బ్రహ్మసూత్రం శిఖాం సమ్యక్ఛిత్త్వా వాపయేచ్ఛిరః । సురాభాండం ల
లాటే తు తాపయిత్వాంకయేత్సుధీః ॥ ఆనీయ మృణ్మయం భాండం సురాపూరి
తమాదరాత్ । బద్ధ్వా కంఠే ఖరం యానమారోప్య నగరం తతః । నిస్సాణం
ధ్వనయన్ భృత్యైరటిత్వా నగరాద్బహిః । ప్రవాహ్య సంత్యజేద్రాజా న తు ప్త
స్తేన కర్మణా । స పాపీ ద్వాదశాబ్దం తు కపాలధ్వజవర్జితం ॥ బ్రహ్మహత్యా
వ్రతం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి నాన్యథేతి । తత్రైవ ॥ శ్లో ॥ యది రోగనివృత్త్య
ర్థమౌషధార్థం సురాం పిబేత్ । తస్య వ్యపనయనం భూయస్తప్తచాంద్రద్వ
యం విదుః । ఉపోష్య రజనీమేకాం పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతీతి । పరాశరః ॥ —
శ్లో ॥ పతత్యర్ధం శరీరస్య యస్య భార్యా సురాం పిబేత్ ॥ పతితార్ధశరీర
స్య నిష్కృతిర్న విధీయత ఇతి ॥ ఉక్తవ్రతవ్యతిరిక్తేన శుద్ధిర్నాస్తీత్యర్థః ॥
ప్రాయశ్చిత్తమాహ స ఏవ ॥ శ్లో ॥ గాయత్రీం జపమానస్తు కృచ్ఛ్రం సాంతప
నం చరేత్ । గోమూత్రం గోమయం క్షీరం దధి సర్పిః కుశోదకం । ఏకరాత్రో
పవాసశ్చ కృచ్ఛ్రం సాంతపనం స్మృతమితి ॥ ఏతచ్చ త్రివిధసురాపానవిష
యమ్ ॥ మద్యపానే తు ప్రాయశ్చిత్తమాహ బృహస్పతిః ॥ — ॥ శ్లో ॥ పీ
త్వా ప్రమాదతో మద్యమతికృచ్ఛ్రం చరేద్ద్విజః । కారయేత్తస్య సంస్కారం
శక్త్యా విప్రాంస్తు భోజయేదితి । కామకారే తు పరాశరః ॥ — ॥ శ్లో ॥ మ
ద్యపస్తు ద్విజః కుర్యాన్నదీం గత్వా సముద్రగాం । చాంద్రాయణే తతశ్చీర్ణే కు
ర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనం ; అనడుత్సహితాం గాం చ దద్యాద్విప్రేషు దక్షి
ణామితి ॥ పనసాదిజన్యం మదకారణం ద్రవ్యం మద్యం । తదాహ పులస్త్యః
— ॥ శ్లో ॥ పానసం ద్రాక్షమాధూకం ఖార్జూరం తాలమైక్షవం । మధూత్థం
సైపమారిష్టం మైరేయం నాళికేరజమ్ ॥ సమానాని విజానీయాన్మద్యా
న్యేకాదశైవ తు ఇతి ॥ ద్విజో బ్రాహ్మణః ॥ శ్లో ॥ కామాదపి చ రాజన్యో వై
శ్యో వాపి కథంచన । మద్యమేవ సురాం పీత్వా న దోషం ప్రతిపద్యత ఇతి బృహ
ద్యాజ్ఞవల్క్యస్మరణాత్ ॥ మద్యం సురా గౌడీ మాధ్వీ చ పైష్టీ నిషిద్ధైవ

ఏకాదశానామన్యతమస్య పానే మహానదీతీరే చాంద్రాయణం చరిత్వా
బ్రాహ్మణభోజనం కృత్వా దక్షిణాం దద్యాత్ ॥ హేమాద్రౌ ॥ — శ్లో ॥
మాధూకం సైపమారిష్టం మైరేయం నాళికేరజం । తాలహింతాలజం చైవ ద్రా
క్షాఖర్జూరసంభవం। వృక్షోద్భవమిదం మద్యం నవధా పరికీర్తితం ॥ ఏషా
మన్యతమం వాపి పిబేద్వైన కదాచన ॥ ఏతేష్వన్యతమం యస్తు పిబత్యజ్ఞానతో
ద్విజః । తస్యోపనయనం భూయస్తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం చరేత్ ॥ సురోపస్పృ
ష్టమన్నం చ సురాభాండోదకం తథా । సురాపానసమం ప్రాహుస్తత్ర చాం
ద్రస్య భక్షణం ॥ తస్యోపనయనం భూయః పంచగవ్యస్య సేవనమితి ॥ మనుః ॥
— ॥ శ్లో ॥ యస్య కాయగతం బ్రహ్మ మద్యేనాప్లావ్యతే సకృత్ ॥ తస్య వ్యపై
తి తద్బ్రాహ్మణ్యం శూద్రత్వం చ నిగచ్ఛతి ॥ అజ్ఞానాద్వారుణీం పీత్వా సంస్కారేణై
వ శుధ్యతి । మతిపూర్వమనిర్దేశ్యం ప్రాణాంతికమితి స్థితిః ॥ అపస్సురాభా
జనస్థా మలభాండస్థితాస్తథా । పంచరాత్రం పిబేత్పీత్వా శంఖపుష్పీశృతం ప
యః । స్పృష్ట్వా దత్వా చ మదిరాం విధివత్ప్రతిగృహ్య చ ॥ శూద్రోచ్ఛిష్టా
శ్చ పీత్వాపః కుశవారి పిబేత్త్ర్యహం । బ్రాహ్మణస్య సురాపస్య గంధమాఘ్రా
య సోమపః ॥ ప్రాణానప్సు త్రిరాయమ్య ఘృతం ప్రాశ్య విశుధ్యతి । అజ్ఞానా
త్ప్రాశ్య విణ్మూత్రం సురాసంస్పృష్టమేవ చ । పునస్సంస్కారమర్హంతి త్ర
యోవర్ణా ద్విజాతయ ఇతి । దేవలః ॥ — ॥ శ్లో ॥ హింతాళతాలఖర్జూ
రనాళికేరమధూద్భవం । గంధం వాయువశాత్ప్రాప్తం ఘ్రాత్వా విప్రస్య ద
క్షిణం ॥ హస్తమాఘ్రాయ సహసా శుద్ధిమాప్నోతి తత్క్షణాత్ । అథావేక్షా
మకారం దృష్ట్వా స్పృష్ట్వా కర్ణం స్మరేద్ధరిమితి । పరాశరః ॥ — ॥ శ్లో ॥
అజ్ఞానాత్ప్రాశ్య విణ్మూత్రం సురాసంస్పృష్టమేవ చ । పునస్సంస్కారమర్హం
తి త్రయోవర్ణా ద్విజాతయః । అజినం మేఖలాదండః భైక్షాచర్యావ్రతాని చ ।
నివర్తంతే ద్విజాతీనాం పునస్సంస్కారకర్మణి । విణ్మూత్రస్య విశుద్ధ్యర్థం
ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ పంచగవ్యం ప్రకుర్వీత స్నాత్వా పీత్వా శుచిర్భవే
త్ । ఇతి ॥ స్నాత్వా పంచగవ్యేన-ఏతచ్చ పునస్సంస్కారాత్ప్రాగేవ కర్త
వ్యం । కామకారే తు స ఏవ ॥—

—*అమేధ్యాదిమలభక్షణప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో ॥ అమేధ్యరేతోగోమాంసంచండాలాన్నమథాపివా । యదిభుక్తంతు విప్రేణ కృచ్ఛ్రంచాంద్రాయణంచరేదితి ॥ అమేధ్యం విణ్మూత్రాది ॥ తథాచ మనుః ॥ — ॥ శ్లో ॥ ప్రాశ్యమూత్రపురీషాణి ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేదితి యత్తుచతుర్వింశతిమతేభిహితం । శ్లో ॥ విణ్మూత్రభక్షణేవిప్రశ్చరేచ్చాంద్రాయణద్వయం ॥ శ్వాదీనాంచైవవిణ్మూత్రేచరేచ్చాంద్రాయణత్రయమితి తదేతదభ్యాసవిషయమితి మాధవీయే ॥ యమః ॥ — ॥ శ్లో ॥ ద్విజోఽజ్ఞానాన్మలం మూత్రం ఖరమానుషయోః కపేః । మయూరహంసగృధ్రాణాం సకృద్భక్షిత్వాతుపాతకీ ॥ పునఃకర్మప్రకుర్వీత తప్తకృచ్ఛ్రంవిశోధనం ॥ రోగిణోనపునఃకర్మ కృచ్ఛ్రమాత్రముదీరితం । సుఖీభూత్వాపిబేన్నవ్యం నారిణామర్ధమీరితమితి ॥ పరాశరః ॥ —

—*చండాలఘటస్థజలపానే*—

॥ శ్లో ॥ చండాలఘటసంస్థంతుయత్తోయంపిబతిద్విజః । తత్క్షణాత్క్షిపతేయస్తు ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ యదినక్షిప్యతేతోయంశరీరేయస్యజీర్యతే ॥ ప్రాజాపత్యంనదాతవ్యంకృచ్ఛ్రంసాంతపనంచరేదితి ॥ ప్రథమమజ్ఞానాత్పీత్వాపశ్చాత్తదానీమేవయదివమేత్ । తదా ప్రాజాపత్యం । తజ్జరణేసాంతపనంకృచ్ఛ్రం పర్షదాదాతవ్యం । నతుప్రాజాపత్యం । బుద్ధిపూర్వం తత్పానేవర్ణభేదేన ప్రాయశ్చిత్తభేదమాహాసఏవ ॥ శ్లో ॥ చరేత్సాంతపనంవిప్రః ప్రాజాపత్యమనంతరః । తదర్ధంతుచరేద్వైశ్యఃపాదం శూద్రస్యదాపయేదితి । రజకాద్యంత్యజభాండోదకాదిపానేప్రాయశ్చిత్తమాహాసఏవ ॥ — ॥ శ్లో ॥ భాండస్థమంత్యజానాంతుజలందధిపయఃపిబేత్ । బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్యశ్శూద్రశ్చైవప్రమాదతః ॥ బ్రహ్మకూర్చోపవాసేన ద్విజాతీనాంతునిష్కృతిః ॥ శూద్రస్యచోపవాసేనతథాదానేనశక్తితఇతి ॥ బ్రహ్మకూర్చస్వరూపమగ్రేవక్ష్యతే ॥ తత్సహితఉపవాసస్త్రైవర్ణికస్య । చతుర్థస్య బ్రహ్మకూర్చస్థానేదానం ద్రష్టవ్యం ॥

—*చండాలవాప్యాదిజలపానే*—

పరాశరః ।— చండాలఖాతవాపీషుపీత్వాసలిలమగ్రజః । అజ్ఞానాత్త్వేకభుక్తేనత్వహోరాత్రేణశుధ్యతి । చండాలభాండసంస్పృష్టంపీత్వాకూపగతం జలం । గోమూత్రయావకాహారస్త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాదితి ।

చండాలస్వామిక వాప్యాదకపానేపక భుక్తం కామకారేతూపవాసః ।చండాలభాండసంస్పృష్ట కూపస్థజలపానే గోమూత్రసహితయవపిష్టాదికందివత్రియమాహారత్వేనస్వీకుర్యాదిత్యర్థః ।

—*ఉచ్ఛిష్టవిషయతదపవాదౌ*—

దేవలః।—శ్లో॥విప్రస్యపీత శేషంయత్తో యమన్యఃపిబేద్యది ।మద్యపానసమంప్రోక్తంతత్తోయంమునిపుంగవైః।పీత్వాజ్ఞానాద్ద్విజఃకుర్యాత్ ప్రాజాపత్యంవిశుద్ధయఇతిపృథక్పాత్రాభావేతు హాకరం దేయః। పాత్రాభావేతృపార్తస్తుపీత శేషంపిబేద్ద్విజః । భూమావాకించిన్నిపాత్యాథపీత్వావిప్రోనదోషభాగితి॥ వృద్ధశాతాతపః ॥ —।శ్లో॥ పీత శేషంతుయత్కించిద్భాజనేముఖనిస్సృతం । అభోజ్యంతద్ద్విజానీయాద్భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ । పీతోచ్ఛిష్టంచపానీయంపీత్వాతుబ్రాహ్మణఃక్వచిత్ ।త్రిరాత్రంసువ్రతంకుర్యాద్వామహస్తేనవాపునరితి ।ఏతత్స్వోచ్ఛిష్టవిషయం।హారీతః।—।శ్లో॥ స్త్ర్యుచ్ఛిష్టపీతా ఆపోయదికశ్చిత్పిబేద్ద్విజః । శంఖపుష్ప్యావిపక్వేనత్ర్యహంక్షీరేణశుధ్యతి ॥ శూద్రోచ్ఛిష్టజలంపీత్వాత్రిరాత్రంయావకంపిబేత్ ।

—*నిషిద్ధక్షీరపానప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో।మృతవత్సాపయఃపీత్వాముఖేనాపిజలంద్విజః।ఉపోష్యరజనీమేకాంపంచగవ్యేనశుద్ధ్యతీతి ।చతుర్వింశతిమతే॥—॥శ్లో॥స్త్రీక్షీరంతుద్విజఃపీత్వాకథంచిత్కామమోహితః । పునస్సంస్కృత్యచాత్మానంప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ । అజోష్ట్రీసంధినీక్షీరంమృగాణాంవనచారిణాం । అనిర్దశాహగోశ్చైవపీత్వాదినమభోజనమితి। అత్రిః—॥శ్లో॥అవికోష్ట్ర్యోశ్చయత్క్షీరంమృగాణాంవనచారిణాం । ఛాగజంగార్దభంక్షీరంభుక్త్వాదినమభోజనమితి ॥ విష్ణుః ॥ —॥ గోజామహిషీవర్జం సర్వపయాంసిప్రాశ్యోపవసేదితి అయంచైకదినోపవాసోజ్ఞానకృతే సకృత్పానే వేదితవ్యః । అసకృత్పానేతుపరాశరః ॥ —॥శ్లో॥ పీయూషంశ్వేతలశునంవృంతాకఫలగృంజనం ॥ పలాండుం వృక్షనిర్యాసం దేవస్వకవకానిచ ॥ ఉష్ట్రీక్షీరమవిక్షీరమజ్ఞానాద్భుంజతేద్విజః। త్రిరాత్రముపవాసేన పంచగవ్యేనశుద్ధ్యతీతి । పియూషాభినవంపయః పయసోభినవత్వంచదశాహాంతఃపాతిత్వం ॥ కామకృతే

తుశంఖః——॥శ్లో॥క్షీరాణియాన్యపేయానితద్వికారాశనేబుధః।సప్తరాత్రం వ్రతంకుర్యాత్ప్రయత్నేనసమాహితఇతి॥కామతోభ్యాసేతుశాతాతపః।——। సంధిన్యాఅంతర్దశాహేయాఅవత్సాయాశ్చగోఃక్షీరప్రాశనేవృథా మాంసేప్రాజాపత్యం ఉష్ట్రీఖరీమానుషీ క్షీరప్రాశనే చాంద్రాయణంపురుషస్య పునరుపనయనంచేతి । స్మృతిసారే ॥—— ॥ శ్లో ॥ క్షీరంలవణసంమిశ్రముచ్ఛిష్టమపిచయద్ఘృతం । స్నానంరజకతీర్థేషు తామ్రేగవ్యం సురాసమమితి ॥ యమః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ తామ్రపాత్రస్థితంగవ్యం నాళికేరోదకంతథా । లవణాక్తంపయశ్చైవమద్యగంధం తథైవచ । పీత్వాద్విజశ్చరేచ్చాంద్రం ప్రాజాపత్యమకామతఇతి ॥ పరాశరః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ సకాంస్యం నాళికేరాంబుకాంస్యేచరసమైక్షవమ్ । నాళికేరరసంపక్వంసుభూమిస్థంజలంతథా । నాళికేరోదకంతామ్రపాత్రస్థంగవ్యమేవచ ॥ లవణాక్తంపయశ్చైవమద్యామ్రాణంతథైవచ । ద్విజఃకామాచ్చరేచ్చాంద్రం పీత్వాజ్ఞానాత్ప్రాజాపత్యమితి ॥ దేవలః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ తామ్రపాత్రస్థితంమగ్గం గోమూత్రంతక్రమేవవా । నాళికేరోదకంతత్స్థం పీత్వాచాంద్రాయణంచరేదితి ॥ నిమిత్తాంతరేవాభోజనప్రకరణే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం॥

——*సువర్ణాదిస్తేయప్రాయశ్చిత్తం*——

అథస్తేయస్య ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే ॥ తత్ర స్వర్ణస్తేయప్రాయశ్చిత్తమాహ మనుః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ సువర్ణస్తేయకృద్విప్రోరాజానమభిగమ్యతు । స్వకర్మఖ్యాపయన్ బ్రూయాన్మాం భవాననుశాస్త్వితి । గృహీత్వాముసలంరాజా సకృద్ధన్యాత్తుతంస్వయమ్ ॥ వధేనశుధ్యతిస్తేనోబ్రాహ్మణస్తపసైవవా । తపసాపనునుత్సుస్తుసువర్ణస్తేయజం మలమ్ ।చీరవాసాద్విజోరణ్యేచరేద్బ్రహ్మహణోవ్రతం । ఏతైర్వ్రతైరపోహేతపాపంస్తేయకృతంద్విజఇతి ॥ వధపక్షో నామధారకమాత్రవిప్రవిషయః ॥ తపఃపక్షస్తుసవనస్థత్వాదిగుణోపేతబ్రాహ్మణవిషయఇతి మాధవీయే ॥.—— ॥

——*సువర్ణాదిపరిమాణం*——

అత్ర సువర్ణశబ్దః పరిమాణవిశేషోపేతహేమవచనః ॥ తథాచ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ జాలసూర్యమరీచిస్థంత్రసరేణురజస్స్మృతం । తేష

లిక్షాస్తు తాస్తిస్రో రాజసర్షప ఉచ్యతే । గౌరస్తు తే త్రయః షట్ తే యవో మధ్యస్తు
తే త్రయః ॥ కృష్ణలః పంచ తే మాషః తే సువర్ణస్తు షోడశేతి ॥ స్తేయస్వరూప
మాహ వ్యాసః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ సముక్షం వా పరోక్షం వా బలాచ్చౌర్యేణ వా
పునః ॥ పరస్వానాముపాదానం స్తేయ ఇత్యుచ్యతే బుధైరితి ॥ అపహృతధ
నం స్వామినే దత్త్వైవ స్తేయప్రాయశ్చిత్తం కార్యం ॥ శ్లో ॥ స్తేయే బ్రహ్మస్వ
భూతస్య సువర్ణాదేః కృతే పునః ॥ స్వామినేపహృతం దత్త్వా హత్వా నిష్కృ
తిమాచరేదితి స్మరణాత్ ॥ యదా సువర్ణమపహృత్య తదభుక్త్వా తదానీం చ
వానుతాపేన ప్రత్యర్పయేత్ ॥ తదాపస్తంబోక్తం ద్రష్టవ్యం । చతుర్థకాల
మితాశనేన త్రివర్షమవస్థానమితి ॥ మానసాపహారేతు సుమంతురాహ ॥
—— ॥ సువర్ణస్తేయీ ద్వాదశరాత్రం వాయుభక్షః పూతో భవతీతి ॥ యా
జ్ఞవల్క్యః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణస్వర్ణహారీతు రాజ్ఞే ముసలమర్పయేత్ ।
స్వకర్మ ఖ్యాపయం స్తేన హతో ముక్తోపి వా శుచిః । అనివేద్య నృపే శుధ్యేత్సు
రాపవ్రతమథాచరన్ ॥ ఆత్మతుల్యం సువర్ణం వా దద్యాద్విప్రాయ తుష్టికృది
తి ॥ పరాశరః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ అపహృత్య సువర్ణంతు బ్రాహ్మణస్య తతః స్వ
యం । గచ్ఛేన్ముసలమాదాయ రాజానం స్వవధాయ తు ॥ తతశ్శుద్ధిమవాప్నో
తి రాజ్ఞాసౌ ముక్త ఏవ చ ॥ కామతస్తు కృతం యత్స్యాన్నాన్యథా శుద్ధిమర్హతి
తి ॥ ఆపస్తంబః ॥ —— స్తేనః ప్రకీర్ణకేశోంసే ముసలమాధాయ రాజానం
గత్వా కర్మాచక్షీత తేనైనం హన్యాద్వధే మోక్ష ఇతి । హేమాద్రౌ ॥ శ్లో ॥ హృ
త్వా బ్రహ్మస్వమజ్ఞాత్వా ద్వాదశాబ్దం తు పూర్వవత్ ॥ కపాలధ్వజహీనం
తు బ్రహ్మహత్యావ్రతం చరేత్ ॥ యద్వా సేముసలం కృత్వా విప్రస్యాత్మవి
రోరుహః ॥ గత్వా రాజానమాచష్టే ప్రహృతస్తేన మస్తకే । మృత్వా శుద్ధి
మవాప్నోతి నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే ॥ గురూణాం యజ్ఞకర్తౄణాం ధర్మిష్ఠా
నాం తథైవ చ । శ్రోత్రియాణాం ద్విజానాం తు హృత్వా హేమ కథం భవే
త్తచ్ఛుధ్యర్థం స్వదేహే తు సంపూర్ణం లేపయేద్ఘృతం । కరీషచ్ఛాదితో
దగ్ధ స్తేయపాపాత్ప్రముచ్యత ఇతి ॥ అల్పస్వర్ణాపహారే ప్రాయశ్చిత్తమా
హ గౌతమః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ త్రసరేణుసమం హేమ హృత్వా కుర్యాత్సమా
హితః । ప్రాణాయామద్వయం సమ్యక్ తేన శుధ్యేన్న సంశయః । ప్రాణా

యాస్తత్రయంకృత్వాహృత్వాలిక్షాప్రమాణకం ॥ ప్రాణాయామాశ్చచత్వారో రాజసర్షపమాత్రతః । గౌరసర్షపమాత్రంతు హృత్వా హేమవిచక్షణైః ॥ స్నాత్వాచవిధివత్కార్యం గాయత్ర్యష్టసహస్రకం । యవమాత్రసువర్ణస్య స్తేయేశుద్ధోజపేద్ద్విజః । ఆసాయం ప్రాతరారభ్యగాయత్రీం వేదమాతరం । హేమ్నః కృష్ణలమాత్రస్య హృత్వాసాంతపనంచరేత్ । మాషమాత్రసువర్ణస్య ప్రాయశ్చిత్తంతు కథ్యతే ॥ గోమూత్రపక్వయవభుగ్దేవార్చనపరాయణః । మాసత్రయేణశుద్ధస్స్యాన్నారాయణపరాయణః ॥ రూపమాత్రసువర్ణస్య స్తేయంకృత్వా ప్రమాదతః । జపేద్ద్వైలక్షగాయత్రీమన్యథా దోషమాప్నుయాత్ । నిష్కమాత్రసువర్ణస్య హరణేవిప్రసత్తమః బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వా షడబ్దంశుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ కించిన్న్యూనసువర్ణస్య స్తేయేతుద్విజసత్తమః । గోమూత్రపక్వయవభుగబ్దేనైకేనశుద్ధ్యతి । సంపూర్ణస్యసువర్ణస్య స్తేయంకృత్వామునీశ్వరాః ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతంకుర్యాద్ద్వాదశాబ్దాంత్సమాహితఇతి । అజ్ఞానాదపహృతస్యసువర్ణస్య పునర్దానేతు ప్రాయశ్చిత్త మాహసఏవ । శ్లో ॥ బ్రహ్మస్వం యస్తుహృత్వాచపశ్చాత్తాపమవాప్యచ । పునర్దత్వాతువిప్రేభ్యః ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ । కృచ్ఛ్రంసాంతపనం కృత్వా ద్వాదశాహోపవాసతః । శుద్ధిమాప్నోతి విప్రేంద్రాఅన్యథాపతితోభవేదితి ॥ —

—*క్షత్రియాదీనాం స్తేయప్రాయశ్చిత్తం*—

రాజ్ఞాం స్తేయప్రకారోభిహితఃశివరహస్యే— ॥ శ్లో ॥ అన్యాయాద్విప్రగ్రామేషు అనాథేభ్యోధనంచయత్ । అదండ్యేభ్యోపియద్విత్తం స్తేయంతద్భూభుజామిహ ॥ స్తేయంకృత్వా సురాంపీత్వా హృత్వా రాజావిశుధ్యతీతి ॥ నాగరఖండే ॥ — ॥ శ్లో ॥ ఊరుజస్తుసురాంపీత్వా హృత్వాస్వర్ణం ద్విజన్మనాం । రాజసచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి యచ్ఛేద్ద్వాదశ్వయుతం గవాం । పాదజస్తుసురాంపీత్వా హృత్వా హేమద్విజన్మనామ్ ॥ రాజ్ఞాదండ్యస్వధర్మేణ ముసలేనహతశ్శుచిరితి ॥ కాత్యాయనః ॥ — ॥ శ్లో ॥ విప్రాదీనాస్తునారీణాం స్తేయంవా పానమేవవా । సంభవేద్యదిదైవేన నేచ్ఛంతి మరణాంబుధాః । త్యాజ్యాపవిత్రస్త్రియస్తాశ్చ నపోష్యాధర్మలిప్సుభిరితి ॥

—*రజతస్తేయ ప్రాయశ్చిత్తం*—

రజతస్తేయె ప్రాయశ్చిత్తమాహ నారదః ॥ — ॥ శ్లో ॥ సువర్ణమాసం యస్మిన్స్వైరజతంస్తేయకర్మణి। కుర్యాత్సాంతపనంసమ్యగన్యథాపతితోభవేత్ ॥ దశనిష్కాంతపర్యంతమూర్ధ్వంనిష్కచతుష్టయాత్ । హృత్వాతు రజతంవిద్వాన్ కుర్యాచ్చాంద్రాయణంద్విజః ॥ దశవింశతినిష్కాంతరజతస్తేయకర్మణి । చాంద్రాయణద్వయంప్రోక్తం తత్పాపపరిశోధకం ॥ శతాచూర్ధ్వంసహస్రాంతం ప్రోక్తం చాంద్రాయణత్రయం । సహస్రాదధికస్తేయే బ్రహ్మహత్యావ్రతంచరేదితి ॥

—*తామ్రస్తేయెప్రాయశ్చిత్తం*—

తామ్రస్తేయె ప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥ హేమాద్రౌ ॥ — ॥ శ్లో ॥ పలద్వయేపంచగవ్యం పీత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । ప్రాజాపత్యంపంచపలేతప్తందశపలేస్మృతం ॥ వింశత్పలేతుచాంద్రంస్యాత్పంచాశత్త్రయంస్మృతం। తామ్రేషష్టిపలేప్రోక్తంమాసంకృత్వాఘమర్షణం ॥ కంఠదఘ్నజలేస్థిత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పూర్వజః । తామ్రేశీతిపలేతత్రస్తేయంకృత్వాతు పూర్వజః। త్రిఃపరిక్రమణంకృత్వాభువశ్చాంద్రంతతఃపరం । హృత్వాశతపలంతామ్రం స్వర్ణస్తేయసమంవిదురితి॥స్వర్ణచతుష్టయపరిమితంపలం। శ్లో । పలంసువర్ణాశ్చత్వారస్తచ్చత్వారిద్ధ్రువోభవేత్ ; చత్వారింశద్ధ్రువాణాంచ భార ఇత్యుచ్యతేబుధైరితి స్మృతేః ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ —

—*కాంస్యాదిస్తేయెప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో ॥ కాంస్యపిత్తళముఖ్యేషు అయసాంతేషుపంచసు । సహస్రనిష్కమానంతు పారక్యంపరికీర్తితం ॥ ప్రాయశ్చిత్తంతులోహానాం స్తేయెరీతవత్ స్మృతమితి॥

—*ధనధాన్యాది స్తేయప్రాయశ్చిత్తం*—

మనుః ॥ — ॥ శ్లో॥ ధాన్యాన్నధనచౌర్యాణి కృత్వాకామాద్ద్విజోత్తమః । స్వజాతీయగృహాదేవకృచ్ఛ్రాబ్దేనవిశుధ్యతి ॥ మనుష్యాణాంతుహరణే స్త్రీణాంక్షేత్రగృహస్యచ । కూపవాపీజలానాంచ శుద్ధిశ్చాంద్రాయణం స్మృతం ॥ ద్రవ్యాణామల్పసారాణాం స్తేయంకృత్వాన్యవేశ్మనః । చరే

త్సాంతపనంకృచ్ఛ్రం నిర్యాత్యాత్మవిశుద్ధయె । భక్ష్యభోజ్యాపహరణేయాన
శయ్యాసనస్యచ ॥ పుష్పమూలఫలానాంచ పంచగవ్యంవిశోధనం ॥ తృణ
కాష్ఠద్రుమమాణాంచ శుష్కాన్నస్య గుడస్యచ । చేలచర్మామిషాణాంచత్రి
రాత్రంస్యాదభోజనం ॥ మణిముక్తాప్రవాళానాంతామ్రస్య రజతస్యచ । అ
యఃకాంస్యోపలానాంచ ద్వాదశాహంకణాన్నతా ॥ కార్పాసకీటజోర్ణా
నాం ద్విఖురైకఖురస్యచ ।పక్షిగంధౌషధీనాంచరజ్వాశ్చైవత్ర్యహంపయః॥
ఏతైర్వ్రతైరపోహేత పాపంస్తేయకృతంద్విజఇతి ॥ ——

——*భూమ్యపహారప్రాయశ్చిత్తం*——

భూమ్యపహారే దోషాధిక్యమాహ పరాశరః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ వాపీకూప
తటాకాద్యైర్వాజపేయశతైరపి । గవాం కోటిప్రదానేన భూమిహర్తా
విశుధ్యతీతి ॥ నారదః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ కేదారేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాద్గృహే దే
శ్చాంద్రమీరితమితి ॥ రాజదండమాహాపస్తంబః ॥ —— ॥ అయమస్యదండః
పురుషవధే స్తేయేభూమ్యాదానఇతి చక్షుర్నిరోధస్త్వేతేషు బ్రాహ్మణస్యేతి
భూమ్యాదానం భూమ్యపహారః పురుషవధాదిషు నిమిత్తేషు శూద్రోవధ్యః
బ్రాహ్మణస్యతు పట్టబంధాదినా చక్షుషీనిరోద్ధవ్యేనతూత్పాటయితవ్యేనశా
రీరో బ్రాహ్మణెదండః అకృతోబ్రాహ్మణోవ్రజేదిత్యాది స్మరణాత్ ॥

——*వస్త్రాదిస్తేయప్రాయశ్చిత్తం*——

దేవస్వామీ ॥ —— ॥ శ్లో ॥ స్థూలతంతుకృతేవస్త్రే స్తేయంకృత్వాతు
పూర్వజః । పశ్చాత్తాపసమాయుక్తః ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ సూక్ష్మ
తంతుకృతేవస్త్రే పరాకంమునిచోదితం । పీతవస్త్రంముషిత్వాతు తప్తకృ
చ్ఛ్రద్వయంచరేత్ ॥ నీలీమయేసూక్ష్మవస్త్రే చరేచ్చాంద్రాయణత్రయమ్।
మూల్యాధికేపట్టవస్త్రే కాశేయేచమునీశ్వరాః ॥ సద్యఃపతతిపాపాత్మా ఘృ
తాక్తోగ్నింవిశేత్తదేతి ॥ ॥ —— ॥

——*అజాదిహరణే ప్రాయశ్చిత్తం*——

జాబాలిః శ్లో ॥అజంబస్తం గృహేరణ్యేపారక్యంగర్వితోద్విజః। ముషిత్వా ని
మృతిఇత్యత్ర ప్రాజాపత్యంసమాచరేదితి ॥ మార్కండేయః ॥ —— ॥ శ్లో ॥
మార్జారం నకులం సర్పం భారద్వాజం కపింతథా । కృచ్ఛ్రార్ధమ్ఘాచ

శేద్ధృత్వా జ్ఞాత్వాతద్ద్విగుణంచరేదితి। ద్విజానాం తల్పహరణె ప్రాయశ్చిత్తం ప్రజాపతిః ॥ ప్రాహచాంద్రంపరాకంచ తప్తంచైవయథాక్రమమితి ॥ —॥మరీచిః॥ శ్లో ॥ యోవిప్రః పాపమజ్ఞాత్వా ఉపానత్త్వామకేహరేత్ । సతుదేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ । ఛత్రంహరేద్ద్విజోయస్తు మహాతపనివారణం ॥ వస్త్రావృతేపరాకంస్యాత్కేతకీపర్ణసంవృతే ॥ యావకం తాలపత్రైశ్చ నిర్మితె రాజవల్లభె । పంచగవ్యంపిబేత్పశ్చాత్ సర్వపాపవినాశనం ॥

—*పుష్పాదిహరణప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో ॥ పుష్పజాలంహిపారక్యం దేవపూజార్థమాదరాత్ । సుగంధికరవీరాది హృత్వావిప్రస్సపాపభాక్ ॥ దేవార్థపుష్పహరణె చాంద్రంవత్సరసేవనాత్ । పరాకం బ్రహ్మనిర్మాణె కాయంక్షత్రియవైశ్యయోరితి ॥ —॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ కదళీమాతుళంగంచ నాళికేరంచపానసం । ద్రాక్షాఖర్జూరజంబీరచూతజంబూఫలానిచ ॥ ఫలానివివిధానీహ దేవప్రియకరాణివై । హృత్వావిప్రస్తు పారక్యం ప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ ॥ ఋతుత్రయేపరాకంస్యాద్వత్సరేచాంద్రముచ్యతఇతి ॥ —॥ గృహోపకరణహరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ముసలం దృషదంచైవహ్యులూఖలమనంతరం । వేణుపాత్రం తథాశూర్పం మృణ్మయంభాండమేవచ । గృహోపకరణంహృత్వాపునస్సంస్కారమర్హతీతి ॥

—*సాలిగ్రామదేవపూజోపకరణస్యచహరణె ప్రాయశ్చిత్తం*—

దేవలః ॥ — ॥ శ్లో ॥ సాలిగ్రామం శైవలింగం ప్రతిమాం చక్రపాణినః । ఘంటాముపస్కరంవిప్రోయోహరేత్పాపబుద్ధిమాన్ ॥ సాలిగ్రామేతుచాంద్రంస్యాచ్ఛివలింగేతథైవచ ॥ ప్రాజాపత్యం చక్రపాణేరితరేషుతథైవచ । శతాదూర్ధ్వంతురుద్రాక్షంహృత్వాచాంద్రత్రయంస్మృతం । శతేపరాకమల్పేతు గాయత్రీజపమాచరేదితి ॥ నారదః ॥ — ॥ శ్లో ॥ లేఖినీం ఖంధస్త్రంచ పుస్తకంఫలకంతథా । హృత్వాదత్త్వాతుతద్ద్రవ్యంవశ్చాత్తాపసమన్వితః ॥ ప్రాజాపత్యం చరేత్కృచ్ఛ్రంతదా దేహవిశుద్ధయఇతి ॥

—*మాతృస్వేనధనగ్రహణె ప్రాయశ్చిత్తం*—

దేవలః ॥ —— శ్లో ॥ వ్యవహారాదికలహే ప్రాయశ్చిత్తాదికర్మసు ।ధ
నంగృహీత్వా యోవిప్రః కూటసాక్ష్యం యదాచరేత్ ॥ తస్యపుత్రాశ్చపౌ
త్రాశ్చ తదానాశమవాప్నుయుః ॥ తస్య దేహవిశుద్ధ్యర్థం మహాచాంద్ర
ముదీరితమితి॥ మనుః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ద్విజవాదేమహాచాంద్రంధర్మశాస్త్రే
తదర్ధతః । ఇతరేషువివాదేషు కాయకృచ్ఛ్రంసమాచరేదితి ॥ దేవలః ।
—— ॥ శ్లో ॥ గ్రామణీఃప్రాడ్విపాకశ్చ రాజద్వారేపురోహితః । ప్రజా
భ్యః కార్యసిద్ధ్యర్థం యోహరేత్తస్యనిష్కృతిః ॥ ఏకవారేతుచాంద్రంస్యా
న్మహాచాంద్రం ద్వివారకఇతి ॥ మనుః ॥ —— శ్లో ॥ వానస్పత్యం ఫలంమూ
లం దార్వగ్న్యర్థం తథైవచ । తృణంచగోభ్యోగ్రాసార్థమస్తేయం మను
రబ్రవీత్ । చణకవ్రీహిగోధూమ యవానాం ముద్గమాషయోః ॥ అనిషిద్ధో
గ్రహీతవ్యో ముష్టిరేకోధ్వనిర్జితైరితి ఆపస్తంబః । —— ॥యథాకథంచనప
రపరిగ్రహమభిమన్యతే స్తేనోహభవతీతి ॥ —— ॥కౌత్సహారీతౌ ॥ తథాకణ్వ
పౌష్కరసాదీ ॥సంశ్యపవాదాఃపరపరిగ్రహేష్వితివార్ష్యాయణిః ॥శమ్యా
షాయుగ్యఘాసోన స్వామినఃప్రతిషేధయంత్యతివ్యవహారోవిరుద్ధోభవతి సర్వ
త్రానుమతి పూర్వమితిహారీతఇతి శమ్యాషాః కోశధాన్యానిమాషముద్గాద
యః ॥ —— । గౌతమః ॥ గోగ్న్యర్థేతృణమేధాన్వీరుద్వనస్పతీనాంచపు
ష్పాణిస్వవదాదితఫలానిచాపరివృతానామితి ॥ —— ॥మనుః ॥ శ్లో ॥ద్విజో
ధ్వగఃక్షీణవృత్తిః ద్వావిక్షూద్వేచమూలకే । ఆదదానఃపరక్షేత్రాన్నహ
స్తచ్ఛేదమర్హతీతి ॥ అత్ర ద్విజఇతి విశేషణాచ్ఛూద్రస్తు దండ్యఏవ ॥ తథా
చ స్మృత్యంతరే ॥ —— శ్లో ॥ తృణంవాయదివాకాష్ఠం మూలంవాయదివా
ఫలమ్ । అనాపృష్టంతుగృహ్ణానోహస్తచ్ఛేదనమర్హతీతి ।

—*గురుతల్పగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ అగమ్యాగమనే ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే ॥ తత్ర గురుతల్పగమనప్రా
యశ్చిత్తమాహమనుః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ గురుతల్ప్యభిభాష్యైనస్తప్తేస్వప్యా
దయోమయే ॥ సూర్మింజ్వలంతీమాశ్లిష్యమృత్యునాసవిశుధ్యతి ॥ స్వయం
వాశిశ్నవృషణావుత్కృత్యాధాయచాంజలౌ ॥నైరృతీందిశమాతిష్ఠేదానిపా
తాదజిహ్మగః । ఖట్వాంగీచీరవాసావా శ్మశ్రులోనిర్జనేవనే । ప్రాజాప

త్యంచ రేతఃకృచ్ఛ్రమబ్దమేకం సమాహితః ॥ చాంద్రాయణం వా త్రీన్మాసా
నభ్యస్యేన్నియతేంద్రియః ॥ హవిష్యేణ యవాగ్వా వా గురుతల్పాపనుత్త
యే । ఏతైర్వ్రతైరపోహేయుర్మహాపాతకినో మలమితి । —— ॥ యాజ్ఞవ
ల్క్యః ॥ శ్లో ॥ తప్తేయశ్శయనే సార్ధం మాయస్యా యోషితా స్వపేత్ ॥ గృహీ
త్వోత్కృత్య వృషణౌ నైరృత్యాం వోత్సృజేత్తనుం । ప్రాజాపత్యం చరే
త్కృచ్ఛ్రం సమా వా గురుతల్పగః । చాంద్రాయణం వా త్రీన్మాసానభ్యస్యేద్వే
దసంహితామితి ॥ పరాశరః ॥ —— ॥ శ్లో ॥ మాతరం యది గచ్ఛేత్తు భగినీం
స్వసుతాం తథా । ఏతాస్తు మోహితో గత్వా త్రీణి కృచ్ఛ్రాణి సంచరేత్ ॥
చాంద్రాయణత్రయం కుర్యాచ్ఛిశ్నచ్ఛేదేన శుధ్యతీతి । ఏతద్వ్యాఖ్యాతం
మాధవీయే ॥ —— ॥ మాతరం జననీం ॥ భగిన్యేకోదరా ॥ అత్ర త్రీణి ప్రాయ
శ్చిత్తాని ప్రాజాపత్యత్రయమేకం ॥ చాంద్రాయణత్రయం ద్వితీయం । శిశ్న
చ్ఛేదస్తృతీయం ॥ తచ్చత్రయం మైథునప్రకారభేదవిషయతయా యోజనీ
యం ॥ మైథునం చాష్టవిధం ॥ శ్లో ॥ స్మరణం కీర్తనం కేళిః ప్రేక్షణం గు
హ్యభాషణమ్ । సంకల్పోఽధ్యవసాయశ్చ క్రియానిర్వృత్తిరేవచ ॥ ఏతన్మైథు
నమష్టాంగం ప్రవదంతి మనీషిణః । విపరీతం బ్రహ్మచర్యమేతదేవాష్టలక్షణమి
తి స్మరణాత్ ॥ తత్రాద్యం వ్రతమల్పత్వాదప్రవర్తకస్మరణాదిపంచవిధాప
రాధవిషయం ॥ ద్వితీయంతు పూర్వస్మాద్గురుత్వాత్ప్రవర్తకసంకల్పాధ్య
వసాయవిషయం ॥ తృతీయంత్వతిమహత్వాత్క్రియానిర్వృత్తివిషయమితి ॥
రేతస్సేకాత్ పూర్వంతు నివృత్తౌ బ్రహ్మహత్యావ్రతం కార్యం ॥ శ్లో ॥ రేత
స్సేకాత్పూర్వమేవ నివృత్తో యది మాతరం ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాత్క
పాలధ్వజవర్జితం ॥ రేతస్సేకాంతనిర్వృత్తౌ ముష్కచ్ఛేదనమర్హతీతి స్మృ
తేః ॥ వసిష్ఠః ॥ —— ॥ సవృషణం శిశ్నముత్కృత్యాంజలావాధాయ దక్షిణా
ముఖో గచ్ఛేత యత్రైవ ప్రతిహతస్తత్రైవ తిష్ఠేదాప్రళయాదితి ॥ —— ॥
ఆపస్తంబః ॥ గురుతల్పగామీ సవృషణం శిశ్నం పరివాస్యాంజలావాధాయ
దక్షిణాం దిశమనావృత్తిం వ్రజేత్ ॥ జ్వలితాం వా సూర్మిం పరిష్వజ్య సమాప్ను
యాదితి ॥ అత్ర హరదత్తః ॥ —— గురురత్ర పితా నాచార్యాదిః ॥ తల్పశబ్దే
న శయనవాచినా భార్యా లక్ష్యతే సా చ సాక్షాజ్జననీ న తత్సపత్నీ ॥ తాంగ

త్వా సాండం శిశ్నం క్షురాదినాచ్ఛిత్వా అంజలావాధాయ దక్షిణాం దిశమనావర్తమానో గచ్ఛేత్ ॥ ఆయసీం తామ్రమయీం వా అంతస్సుషిరాం స్త్రీప్రతికృతిం సూర్మిం ॥ తామగ్నితప్తాం పరిష్వజ్య సమాప్నుయాన్మ్రియేత వా ॥ —— ॥ సంవర్తః ॥ శ్లో॥ పితృదారాన్ సమారుహ్య మాతృవర్జం నరాధమః। భగినీం మాతురాప్తాం వా స్వసారం వాన్యమాతృజాం । ఏతా గత్వా స్త్రియో మోహాత్తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేదితి । పరాశరస్తు ॥ —— । పితృదారాన్ సమారుహ్య మాతురాప్తాం చ భ్రాతృజాం । గురుపత్నీం స్నుషాం చైవ భ్రాతృభార్యాం తథైవ చ ॥ మాతులానీం సగోత్రాం చ ప్రాజాపత్యత్రయం చరేత్ । గోద్వయం దక్షిణాం దత్వా శుధ్యతే నాత్ర సంశయ ఇతి ॥ —— ॥ మాధవీయే వ్యాఖ్యాతమేతత్ । మాతురాప్తా మాతుః ప్రియసఖీ భ్రాతృజా జ్యేష్ఠస్య కనిష్ఠస్య వా సుతా । —— ॥ గురవః ॥ ఆచార్యవిద్యాదాతృజ్యేష్ఠభ్రాతృఋత్విజః అభయిదాతాన్నదాతా చ । అకామతస్సకృద్గమన ఇదం ప్రాయశ్చిత్తమితి ॥ అకామకృతగమనే రేతస్సేకాత్ప్రాఙ్నివృత్తౌ తు యమః ॥ —— ॥

శ్లో॥ చండాలీం పుల్కసీం మ్లేచ్ఛీం స్నుషాం చ భగినీం సఖీం ॥ మాతాపిత్రోస్స్వసారం చ నిక్షిప్తాం శరణాగతామ్ ॥ మాతులానీం ప్రవ్రజితాం సగోత్రాం నృపయోషితం । శిష్యభార్యాం గురోర్భార్యాం గత్వా చాంద్రాయణం చరేదితి ॥ కామకృతగమనే రేతస్సేకాంతనివృత్తౌ నారదః ॥ —— ॥ శ్లో॥ మాతా మాతృష్వసా శ్వశ్రూర్మాతులానీ పితృష్వసా । పితృవ్యసఖిశిష్యస్త్రీ భగినీ తత్సఖీ స్నుషా ॥ దుహితాచార్యభార్యా చ సగోత్రా శరణాగతా । రాజ్ఞీ ప్రవ్రజితా ధాత్రీ సాధ్వీ వర్ణోత్తమా చ యా ॥ ఆసామన్యతమాం గత్వా గురుతల్పగ ఉచ్యతే । శిశ్నస్యోత్కర్తనం తత్ర నాన్యో దండో విధీయత ఇతి ॥ పరాశరోఽపి ॥ శ్లో॥ మాతృష్వసృగమే హ్యేవమాత్మమేఢ్రనికర్తనం ॥ అజ్ఞానేన తు యో గచ్ఛేచ్చరేచ్చాంద్రాయణద్వయం ॥ దశగోమిథునం దద్యాచ్ఛుద్ధిం పారాశరోఽబ్రవీత్ ॥ ఇతి ॥ అత్ర మాతృష్వసృగ్రహణం శ్వశ్ర్వాదేరప్యుపలక్షణం ॥ కలౌ మరణాంతప్రాయశ్చిత్తస్య నిషేధాత్ ఖట్వాంగీచీరవాసా వేతి మన్వాద్యుక్తం ప్రాయశ్చిత్తాంతరం కర్తవ్యం ॥

—*సవర్ణాగమనేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

సవర్ణాగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహాపస్తంబః ॥ — ॥ సవర్ణాయా మన్యపూర్వాయాం సకృత్సన్నిపాతేపాదః పతతీత్యుపదిశంతి । ఏవమభ్యాసే పాదః పాదశ్చతుర్థేసర్వమితి ॥ ఉజ్జ్వలాయాం వ్యాఖ్యాతమిదం ॥అన్యైఃపూర్వః పతిర్యస్యాస్సాఅన్యపూర్వాపరభార్యాతస్యాంసవర్ణాయాం సకృదభిగమనేపాదః పతతి పతితస్య ద్వాదశవార్షికం ప్రాయశ్చిత్తమ్ ॥ తస్య తురీయోంశస్త్రీణివర్షాణి ॥ ఏతచ్చశ్రోత్రియభార్యాయాంబుతుకాలే కామతః ప్రథమదూషకస్య బ్రాహ్మణస్య ॥ ఏవముభ్యాసేప్రత్యభ్యాసంపాదః పాదః పతతి అతశ్చతుర్థేసన్నిపాతేసర్వమేవ పతతి తతశ్చ పూర్ణంద్వాదశవార్షికం కర్తవ్యం ॥ తృతీయే నవవర్షాణి ద్వితీయేషడితి ॥

—*బ్రాహ్మణ్యాదిగమనేబ్రాహ్మణస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

సంవర్తః ॥ — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణీం బ్రాహ్మణోగత్వా ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ ఏవంశుద్ధిస్సమాఖ్యాతాసంవర్తవచనంయథేతి॥ వ్యాఘ్రః ॥ — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణోబ్రాహ్మణీంగచ్ఛేదకామాంయదికామతః॥ కృచ్ఛ్రం చాంద్రాయణంకుర్యాదర్ధమేవప్రమాదతః ॥ అర్ధమేవసకామాయాంతప్తకృచ్ఛ్రంసకృద్గతౌ ॥ అర్ధమర్ధంనృపాదీనాం దారేషుబ్రాహ్మణశ్చరేత్ । ఏతద్వ్రతం చరేత్పాదం శ్రోత్రియస్యపరిగ్రహే ॥ అశ్రోత్రియశ్చేద్ద్విగుణముగుప్తామర్ధమేవచేతి ॥ త్రైత్రిణః ప్రాయశ్చిత్తవిశేషానాదేశాత్సామాన్యప్రాయశ్చిత్తంద్రష్టవ్యం ॥ తచ్చ యాజ్ఞవల్క్యేనదర్శితమ్ ॥ — । ప్రాణాయామశతంకార్యం సర్వపాపాపనుత్తయే । ఉపపాతకజాతానామనాదిష్టస్యచైవహీతి ।

—*సంబంధ్యాదిస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

చతుర్వింశతిమతే ॥ — ॥ శ్లో ॥ సంబంధినస్త్రియంగత్వా సపాదం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । విధవాగమనేకృచ్ఛ్రమహోరాత్రసమన్వితమ్ ॥ వ్రతస్థాగమనేకృచ్ఛ్రంసపాదంతుసమాచరేత్ । సఖిభార్యాంసమారుహ్య జ్ఞాతిస్వజనయోషితః । సకృత్వాప్రాకృతంకృచ్ఛ్రం పాదంకుర్యాత్తతఃపునః ॥ కుమారీగమనేవిప్రశ్చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతం । పతితాంతుద్విజోగత్వా తదేవ వ్రతమాచరేదితి ॥

స్వైరిణీగమనే ప్రాయశ్చిత్తం

స్వైరిణీగమనే శంఖలిఖితౌ ॥ స్వైరిణ్యాం వృషళ్యామవకీర్ణస్సచేల స్నాతఉదకుంభం దద్యాత్ బ్రాహ్మణాయ । వైశ్యాయాం చతుర్థకాలాహారో బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్ । క్షత్రియాయాం త్రిరాత్రోపోషితో యవాఢకం దద్యాత్ । బ్రాహ్మణ్యాం త్ర్యహముపోష్య ఘృతపాత్రం దద్యాదితి ॥ —॥ వర్ధకీగమనే షడ్వింశే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణీం వర్ధకీం గత్వా కించిద్దద్యాద్ద్విజాతయే । రాజన్యాం తు ధనుర్దద్యాద్వైశ్యాం గత్వా తు చేలకమ్ ॥ శూద్రాం గత్వా తు వై విప్రః క్షీరకుంభం ద్విజాతయే । దివసోపోషితో వా స్యాద్దద్యాద్విప్రాయ భోజనమితి । తల్లక్షణం స్మృత్యంతరేఽభిహితమ్ । శ్లో ॥ చతుర్థీ స్వైరిణీ ప్రోక్తా పంచమే వర్ధకీ భవేదితి । ఇదం చ గర్భానుత్పత్తి విషయమ్ । తదుత్పత్తౌ తూశనా । గమనే తు వ్రతం యత్స్యాద్గర్భే తద్ద్విగుణం చరేదితి ॥

—*జాతిభేదేన గర్భోత్పాదనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

జాతిభేదేన గర్భాధానే చతుర్వింశతిమతేఽభిహితమ్ ॥ — ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణీగమనే కృచ్ఛ్రం గర్భే సాంతపనం చరేత్ । రాజ్ఞీగర్భే పరాకం స్యాద్విడ్గర్భే తు త్ర్యహాధికమ్ ॥ శూద్రాగర్భే ద్విజః కుర్యాత్తద్వచ్చాంద్రాయణవ్రతమ్ । చండాల్యాం గర్భమారోప్య గురుతల్పవ్రతం చరేదితి ॥

—*చండాల్యాదిగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

చండాలీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః ॥ శ్లో । చండాలీం వా శ్వపాకీం వా హ్యనుగచ్ఛతి యో ద్విజః । త్రిరాత్రముపవాసిత్వా విప్రాణామనుశాసనాత్ ॥ సశిఖం వపనం కృత్వా ప్రాజాపత్యద్వయం చరేత్ । గోద్వయం దక్షిణాం దద్యాచ్ఛుద్ధిం పారాశరోఽబ్రవీదితి । బ్రాహ్మణ్యాం శూద్రాజ్జాతా చండాలీ ॥ ఆరూఢపతితాజ్జాతా సగోత్రాజ్జాతా చ ఏవం త్రివిధ చండాలస్సంతతౌ జాతా స్త్రీ చండాలీ । క్షత్తురుగ్రాయాం జాతా శ్వపాకీ । ద్విజో బ్రాహ్మణః । యమః ॥ — ॥ శ్లో ॥ చండాలపుల్కసానాంతు గత్వా భుక్త్వా చ యోషితమ్ । కృచ్ఛ్రాబ్దమాచరేజ్జ్ఞానాదజ్ఞానాదైందవద్వయమితి । ఏతదభ్యాసవిషయమ్ । — ॥ నారదః ॥ శ్లో ॥ చండాలీం తు ద్విజః పూర్వమజ్ఞాత్వా కామపీడితః ।

పశ్చాత్ జ్ఞాత్వాతు చండాలీంశుద్ధిమిచ్ఛన్మనస్యథ॥ రామసేతుముపాగత్య చాపాగ్రే ప్రత్యహంశుచిః । ప్రాతస్స్నాత్వా మాసమాత్రం పూర్వవచ్ఛుద్ధిమాప్నుయాదితి ॥ — ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ ద్విజః కామాతురోగచ్ఛన్నవిచార్యచసంగమమ్ । పశ్చాచ్చణ్డాలజాతీయాం జ్ఞాత్వా శుద్ధిపరాయణః ॥ రామేశ్వరధనుష్కోట్యాం ప్రాతస్స్నానాద్విశుధ్యతీతి ॥ — ॥ యమః ॥ శ్లో ॥ రేతస్సిక్త్వా కుమారీషు స్వయోనిష్వంత్యజాసుచ । సపిణ్డాపత్యదారేషు ప్రాణత్యాగోవిధీయతఇతి ఏతత్సంవత్సరాభ్యాసవిషయమ్ ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ చణ్డాలీం రూపసంపన్నాం దృష్ట్వా విప్రోసకృద్ద్విజః । సచణ్డాలసమోజ్ఞేయః కారీషవధమర్హతి ॥ చాపాగ్రేవా మాసమాత్రం ప్రాతస్స్నానాద్విశుధ్యతి ॥ తద్గర్భధారణేవిప్రో ముష్కచ్ఛేదనమర్హతీతి ॥ —॥

—*తురుష్కీపుల్కసీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తురుష్కీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః ॥ శ్లో ॥ చణ్డాలశ్చతురుష్కశ్చ ద్వావేతౌ తుల్యపాపినౌ । తదజ్ఞానాతథాజ్ఞేయా విప్రైః పాపభయాతురైః ॥ జ్ఞాత్వాఽజ్ఞాత్వాతురుష్కీం యోద్విజః కామాతురస్సకృత్ ॥ సగత్వా శుద్ధిమాప్నోతి చణ్డాలీగమనేయథేతి ॥ — ॥ సంవర్తః ॥ శ్లో ॥ పుల్కసీగమనంకృత్వా కామతోఽకామతోపివా । కృచ్ఛ్రంచాన్ద్రాయణంకుర్యాత్తతో ముచ్యేతకిల్బిషాత్ ।

—*నట్యాదిగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ నటీశ్శైలూషకీచైవ రజకీబురుడీతథా ॥ ఏతాసు గమనంకృత్వా చరేచ్చాన్ద్రాయణద్వయమితి ॥ చాంద్రాయణద్వయమభ్యాసవిషయమ్ ॥ బలాత్కారవిషయంచ ॥ — ॥ తథాచ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ద్విజః కామాతురోగామిచండాలీంరజకాహ్వయామ్। అజ్ఞానాద్రమయేత్వాపీ ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥ ఉభయోర్నైకమత్యంచేత్తత్ర చాన్ద్రం విదుర్బుధాః ।బలాత్కారేణ ద్వైగుణ్యమభ్యాసేచతథాస్మృతమ్ । రేతస్సేకాత్పూర్వమేవ ప్రాజాపత్యం విశోధనమ్ ॥ నటినీంచద్విజోగచ్ఛంశ్చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతమ్ ॥ తాంగత్వాఽనేకవారంతు చరేచ్చాంద్రాయణద్వయమ్ ॥ కేశసంవపనంకృత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి । వర్షామూర్ధ్వంతుపతితస్యాన్యదే

వాత్రనసంశయఇతి ॥ —— ॥ నటినీస్వరూపముక్తం హేమాద్రౌ ॥ శ్లో ॥ దేవాలయేరాజగృహే గృహీత్వా భృతిమాదరాత్ । మాసిమాసిచవర్షేవా ప్రత్యహంవాథనృత్యతి । సోయం నటఇతిఖ్యాతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః ॥ తస్య సంబంధినీనారీ నటినీతిస్మృతాజనైరితి । —— ॥ స్మృత్యన్తరే ॥ శ్లో ॥ అపివామాతరంగచ్ఛేన్నగచ్ఛేద్దేవదారికామ్ । తాంగత్వాతు సకృన్మోహాద్ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేదితి ॥ —— ॥ నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ యేవైకటకుటీరస్థాభాషావర్ణవిభేదినః ॥ మద్యమాంసం నిషేవంతే బురుడాస్తేసమీరితాః ॥ తస్యజ్ఞనేయంబురుడీ సర్వపాపాలయాసదా । ఏకవారంద్వివారంవా దినత్రయమథాపివా । తాంగత్వా మాసమాత్రంవా వత్సరంవా విశేషతః । యావకంతప్తకృచ్ఛ్రంచ ప్రాజాపత్యం తథైందవమ్ ॥ వత్సరే పతితోభూయాద్గర్భేతద్వర్ణవాన్ భవేదితి ॥——।

—— * షోడశవిధగ్రామచండాలీగమనే ప్రాయశ్చిత్తం * ——

పరాశరః ॥ శ్లో ॥ రజకశ్చర్మకారశ్చ నటోబురుడఏవచ । కైవర్తమేదభిల్లాశ్చ స్వర్ణకారశ్చసౌచికః । తక్షకస్తిలయంత్రీచ సూనుశ్చక్రీతథాధ్వజీ । నాపితః కారుకశ్చైవ షోడశైతేజఘన్యజాః ॥ తత్స్త్రియోగ్రామచండాల్యోవిప్రైర్వర్జ్యాఃప్రయత్నతఇతి ॥ —— ॥ తత్రచర్మకారస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవస్వామీ ॥ శ్లో ॥ చర్మకారస్త్రియంగత్వా పరాకం దినమాత్రతః । దినత్రయేతు చాంద్రంస్యాత్ షణ్మాసేత్రింశదాచరేత్ । వత్సరేప్యతితంవిద్యాత్ కుర్యాత్పతితవత్తదా ॥ గర్భేతునిష్కృతిర్నాస్తికారీషదహనాదృతే ఇతి॥—— ॥కైవర్తమేదభిల్లస్త్రీగమనేప్యేవం ప్రాయశ్చిత్తమాహమార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ కైవర్తస్యస్త్రియంగత్వా బురుడీగమనోదితమ్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజఃకృత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ మేదస్త్రీగమనేప్యేవం ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేదితి ॥ మేదోవేణుకారః॥——

—— * భిల్లలక్షణమ్ * ——

॥ నాగరఖండే ॥శ్లో ॥ చండాలవత్పశూన్నిఘ్నన్ ప్రత్యహం భావభేదతః ॥ సభిల్లఇతివిఖ్యాతస్సర్వవర్ణబహిష్కృతః । భిల్లస్త్రియం ద్విజోగత్వా చండాంలీగంతృవచ్చరేత్ ॥— ॥స్వర్ణకారస్త్రియంగచ్ఛేద్యోవిప్రః కామమో

హితః । ఏకవారం ద్వివారంవా త్రివారం మాసమేవవా । యావకంచ ప
రాకంచ ప్రాజాపత్యం తథైందవమ్ । యథాక్రమంయోజనీయం దేహశు
ద్ధ్యర్థమాదరాత్ ॥ తస్యోపనయనంభూయోవస్త్రాంతేపతితోభవేదితి । —— ॥
వారదః ॥ శ్లో ॥ సౌచికోవస్త్రసంధానీ యదితస్యస్త్రియంరమేత్ ॥ దినం
దినత్రయంమాసం వర్షంవాగర్భధారణాత్ । యావకంచ పరాకంచ తప్త
మైందవమేవచ ॥ యథాక్రమం ప్రకుర్వీత పతితోగర్భధారణఇతి ॥ —— ।
జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ తక్షాచ తిలయంత్రీచ గ్రామచండాలసంజ్ఞకౌ । తయో
ర్యదిరమేన్నారీం బ్రాహ్మణః కామపీడితః ॥ రామచంద్రధనుష్కోట్యాం స్నా
నాత్స్నానేనశుద్ధ్యతీతి ॥ —— ॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ సౌనికస్యస్త్రియంగ
త్వా ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ ఋతుత్రయేతు చాంద్రంస్యాత్తదూర్ధ్వంప
తితోభవేత్ । —— ॥ కులాలస్య స్త్రియంగచ్ఛేద్ద్విజోయః కామమోహి
తః । తస్యైషానిష్కృతిర్దృష్టా పూర్వవన్మునిసత్తమైః ॥ —— ॥ మద్యవిక్ర
యిణోనారీం యోద్విజః కామపీడితః । తస్యోపనయనం భూయః ప్రాజా
పత్యందినత్రయే ॥ మాసేచాంద్రవ్రతౌతత్తుద్విగుణంమునిభిస్మృతమ్ ॥ అతః
పరం నశుద్ధిస్స్యాత్తాకీషదహనాదృతే ;అయస్కారస్త్రియంగత్వా క్షౌరకా
స్యతథైవచేతి ॥

—*బ్రహ్మచండాలీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

బ్రహ్మచండాలస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ మనుః ॥ శ్లో ॥ అస్థీనిప
రకీయాని భృత్యర్థంయోహరేద్ద్విజః॥ పదప్రస్థానమాత్రేణ సచండాలసమో
భవేత్ । మూల్యంగృహీత్వాదాహాదిప్రేతకృత్యం కరోతియః । కాంగ
చ్ఛేత్పరార్థంయః తౌచండాలసమౌస్మృతౌ ॥ ఏతేషాంయస్త్రియోగచ్ఛే
చ్చండాలీగమనోదితమ్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తంప్రకుర్వీత కారీషవధవర్జితమ్ ॥ పు
నస్సంస్కారవిధినా కర్తవ్యం విధిచోదితమితి ॥

—*రజస్వలాగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

రజస్వలాగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ ప్రథమేహని
చండాలీద్వితీయే బ్రహ్మఘాతినీ ॥ తృతీయేరజకీప్రోక్తా చతుర్థేహనిశుధ్యతీతి॥
చండాల్యాదిగమనే యత్ప్రాయశ్చిత్తం తమదక్యాగమనేపీత్యర్థః॥ ——

తథాచ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రఃపంచబాణార్తోయభేత్పత్నీం రజస్వలామ్ । ప్రథమేహని చేద్గచ్ఛేచ్చండాలీగమనేచయత్ । తత్కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతి హ్యన్యథాదోషభాగ్భవేత్ ॥ ద్వితీయేహని బ్రహ్మఘ్నీగమనే యదుదాహృతమ్ ॥ తదత్రాపినియోక్తవ్యం నాన్యథాశుద్ధిమాప్నుయాత్ ॥ తృతీయే రజకీసంగే ప్రాయశ్చిత్తం తదత్రహి । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి ఇహ లోకేపరత్రచేతి॥——॥అజ్ఞానకృతేరజస్వలాగమనేమనుః॥శ్లో ॥అమానుషీషు పురుషే ఉదక్యాయామయోనిషు । రేతస్సిక్త్వాజలేచైవ కృచ్ఛ్రం సాంతపనంచరేదితి ॥ —— ॥ సంవర్తః ॥ శ్లో ॥ రజస్వలాంచయోగచ్ఛేద్గర్భిణీమష్టమాసికీమ్ । తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థమితికృచ్ఛ్రం విశోధనమితి ॥ * ॥ గౌతమః ॥ శ్లో ॥ యదారహః పుష్పవతీ త్వజస్తాముద్వహేద్యది । కాలాంతరే యదాగచ్ఛేత్తదాతాంపరివర్జయేత్ । యదీహేతమనశ్శుద్ధింతదాచాంద్రాయణంచరేత్ । కామాతురస్తదావర్తేత్పచండాలసమోభవేత్ ॥ పుత్రోత్పత్తిర్యదాభూయాత్తదాపతితపవసః ॥ మాతాపితాచ పుత్రాశ్చ త్రయస్తేప్ప షళాస్మృతాః ఇతి॥ *

—*విధవాగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

విధవాగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణోమదలోభేన విధవాం విప్రనందినీం ॥ యభేతా కామాతురఃపశ్చాత్ జ్ఞాత్వాసుప్తివివర్జితః ॥ ఇతితత్రవ్రజేద్గంధమాదనం పర్వతోత్తమమ్ ॥ తత్రచాపాగ్రమాసాద్యప్రాతస్స్నాయాద్దినేదినే ॥ మాసమాత్రేణశుద్ధిస్స్యాదశుద్ధోహ్యన్యథాభవేదితి ॥ —— ॥జ్ఞానపూర్వకేతుగమనే పరాశరః ॥ శ్లో ॥ జ్ఞాత్వావిప్రస్సకృద్గత్వా విధవాంకామపీడితః ॥ నతస్యనిష్కృతిర్దృష్టాకారీషదహనాదృతే ॥ ఉభయోర్యదిసంమత్యాగచ్ఛేత్తువిధవాంద్విజః । త్రివారం త్ర్యాం పరిక్రమ్య పునస్సంస్కారపూర్వకమ్ ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతిపార్ష్వకీమితి । ఏతద్గర్భానుత్పాదవిషయమ్ । గర్భోత్పాదేతుపతితప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్ । —— ॥తథా హేమాద్రౌ ॥ శ్లో ॥ యోవిప్రోవిధవాంసాధ్వీం గచ్ఛేదాగర్భధారణాత్ । సచండాలసమోజ్ఞేయః పతితస్స్యాన్నసంశయఇతి —— ॥ యత్తు చతుర్వింశతిమతేభిహితమ్ । శ్లో ॥ విధవాగమనేకృచ్ఛ్రము

హోరాత్రసమన్వితమితి । తద్రేతస్సేకాత్ప్రాగ్విషయత్వాభిప్రాయమ్ ॥ — ॥ । మార్కండేయః । శ్లో ॥ దాసీమానధనంహంతి వేశ్యాహంతివయోయశః । విధవాయుశ్శ్రియంహంతి సర్వంహంతిపరాంగనా ।

—*దాసీగమనే ప్రాయశ్చిత్తం*—

ఏకస్మిన్నహ్ని యోదాసీంయభేతాకామాతురస్పృక్ష్యేత్ । యావకంతత్రకర్తవ్యంపరాకంతుదినత్రయే । ప్రాజాపత్యంతథామాసేవర్షేచాంద్రంప్రకల్పితం । అతఃపరమవాప్నోతిచండాలత్వంవిగర్హితం । ద్విజఃకామాతురోభీక్ష్ణంవేశ్యాంయదియభేద్యది । యదీచ్ఛేచ్ఛుద్ధిమతులాంషడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥—॥

—*పాషండపతితాదిస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తం*—

పాషండబౌద్ధపతితశూద్రస్త్రీభిర్యదా భేద్యది । దినత్రయేయావకంస్యాత్త్రపక్షంమాసేప్రకీర్తితం। గర్భేవాపుత్రజననేబహిష్కారోవిధీయతే ॥—॥

—*శూద్రస్త్రీగమనే ప్రాయశ్చిత్తం । *—

। శ్లో ॥ మద్యపానరతాంనారీంద్విజఃకామాతురోయభేత్ । మాసమాత్రేతు చాంద్రంస్యాత్ షణ్మాసేచషడబ్దకం । వత్సరేపతితోభూయాత్తత్ప్రాయశ్చిత్తమాచరేత్ । తస్యోపనయనంభూయఃపంచగవ్యంతతఃపరమితి। ప్రాయశ్చిత్తాకరణే ఆపస్తంబః॥—॥ నాశ్యఆర్యఃశూద్రాయామితిఆర్యస్త్రైవర్ణికః శూద్రాయాంపరభార్యాయాంప్రసక్తోనాశ్యఃరాష్ట్రాద్రాజ్ఞానివార్యఇత్యర్థః। సంవర్తః॥ శ్లో ॥ శూద్రీంతుబ్రాహ్మణోగత్వామాసంమాసార్ధమేవవా। గోమూత్రయావకాహారోమాసార్ధేనవిశుధ్యతీతి—॥ ఆపస్తంబశ్చ। శ్లో । అనార్యాంశయనేబిభ్రత్ దదద్వృద్ధింకషాయపః । అబ్రాహ్మణఇవవందిత్వాతృణేష్వాసీతపృష్ఠతఇతి ॥ అనార్యాంశూద్రాముపాగచ్ఛన్ దదద్వృద్ధింవృద్ధ్యాజీవనఃసురావ్యతిరిక్తంమద్యంకషాయఃతస్యపాతాకషాయపఃయశ్చాబ్రాహ్మణఇవసర్వాన్ వందిత్వాస్తౌతిససర్వోపి తృణేష్వాదయమారభ్యఆసీతయావదాదిత్యఃపృష్ఠంతపతిపశ్చాద్భాగంతపతీత్యర్థః। అభ్యాసేఏవమభ్యాసః । యావతాశుద్ధింమన్యతే ॥—॥

—*ముఖమైథునే ప్రాయశ్చిత్తం*—

ముఖమైథునేఽశనా। యస్తు బ్రాహ్మణో ధర్మపత్నీముఖమైథునం సేవేత సమ వ్యతి ప్రాజాపత్యేన శుధ్యతీతి॥—పశ్వాదిగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః

—*పశ్వాదిగమనే ప్రాయశ్చిత్తం*—

పశువేశ్యాదిగమనే మహిష్యుష్ట్రీకపీస్తథా। ఖరీంచ సూకరీం గత్వా ప్రాజాపత్యం సమాచరేదితి॥—॥సకృద్గమనే త్వాహ స ఏవ॥—॥ మహిష్యుష్ట్రీఖరీగామీ త్వహోరాత్రేణ శుధ్యతీతి। స ఏవ।గోగామీ చ త్రిరాత్రేణ గామేకాం బ్రాహ్మణో దదదితి। ఇదం రేతస్సేకాత్ప్రాగ్వినివృత్తౌ వేదితవ్యం। రేతస్సేకపర్యంతే గోగమనే సాంతపనం కుర్యాత్ ॥ కుర్యాత్సాంతపనం గత్వా గాం ద్విజో మదనాతురః। ఇతిస్మరణాత్ ॥—॥ మనుః। శ్లో॥ మైథునంతు సమాసేవ్య పుంసి యోషితి వా ద్విజః। గోయానేఽప్సు దివా చైవ సవాసాః స్నానమాచరేదితి। గోయానే శకటాదౌ ॥—॥

—*రేతస్స్ఖలనే ప్రాయశ్చిత్తం*—

రేతస్స్ఖలనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః॥శ్లో॥గృహస్థః కామతః కుర్యాద్రేతసస్స్ఖలనం భువి। సహస్రం తు జపేద్దేవ్యాః ప్రాణాయామైస్త్రిభిస్సహేతి। భువీత్యేతద్వస్త్రాదేరుపలక్షణం।శ్లో॥వస్త్రే జలే తథా మార్గే శకటాదౌ రేత ఉత్సృజేత్। పరేద్యుర్వా తదానీం వా సచేలం స్నానమాచరేత్। జపేత్సహస్రం గాయత్రీం తతశ్శుద్ధిమవాప్నుయాదితిస్మరణాత్ ॥—॥ అకామకృతే యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ యన్మేఽద్య రేత ఇత్యాభ్యాం స్కన్నం రేతోఽభిమంత్రయేత్। స్తనాంతరం భ్రువోర్మధ్యం తేనానామికయా స్పృశేదితి॥ యన్మేఽద్య రేతః పు శమాఽన్మైత్స్వం ద్రియమితి ద్వాభ్యామనామికయా రేత ఆదాయ స్తనయోర్భ్రువోర్మధ్యముపస్పృశేత్ ॥—కణ్వః।యత్రోన్మత్సర్గం గృహీకృత్వా వారుణీభిరుపస్పృశేత్।వానప్రస్థో యతిశ్చైవ చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతమితి॥—శాండిల్యః।శ్లో॥ వానప్రస్థో యతిశ్చైవ స్ఖలనే సతి కామతః। పరాకత్రయసంయుక్తమవకీర్ణివ్రతం చరేత్ ॥—॥కాశ్యపః। శ్లో॥ సూర్యస్య త్రిర్నమస్కారం స్వప్నే సిక్త్వా గృహీ చరేత్। వానప్రస్థో యతిశ్చైవ త్రిః కుర్యాదఘమర్షణమితి॥—॥

—*అవకీర్ణిప్రాయశ్చిత్తం*—

బ్రహ్మచారిణో రేతస్స్ఖలనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ మనుః । కామతో రేతసస్సేకం వ్రతస్థస్య ద్విజన్మనః । అతిక్రమం వ్రతస్యాహుర్ధర్మజ్ఞా బ్రహ్మవాదినః । ఏతస్మిన్నేనసి ప్రాప్తే వసిత్వా గర్దభాజినం । సప్తాగారం చరేద్భైక్షం స్వకర్మ పరికీర్తయన్ । తేభ్యో లబ్ధేన భైక్షేణ వర్తయన్నైకకాలికం । ఉపస్పృశన్ త్రిషవణమబ్దేనైకేన శుధ్యతి । అవకీర్ణి విశుద్ధ్యర్థం చాంద్రాయణమథాపి వా అవకీర్ణీ తు కాణేన గర్దభేన చతుష్పథే । స్థాలీపాకవిధానేన యజేత నిరృతిం నిశీతి । —॥ సంవర్తః । శ్లో ॥ బ్రహ్మచారీ తు యస్స్కందేత్కామతశ్శుక్లమాత్మనః । అవకీర్ణివ్రతం కుర్యాత్ స్నాత్వా శుధ్యేదకామత ఇతి ॥—॥ బోధాయనః । యో బ్రహ్మచారీ స్త్రియముపేయాత్ సోవకీర్ణీ స గర్దభం పశుమాలభేత నైరృతః పశుః పురోడాశశ్చ రక్షోదైవతో యమదైవతో వేతి ॥—॥ జాతూకర్ణిః ॥ ఖండితం వ్రతినా రేతో యేన స్యాద్బ్రహ్మచారిణా । కామతోఽకామతః ప్రాహురవకీర్ణిత్వం బుధాః । ఆలభేత విశుద్ధ్యర్థం నైరృతం గర్దభం పశుమితి ॥— ॥ కౌశికస్తు నైష్ఠికాదీనాం కృతప్రాయశ్చిత్తానామపి వ్యవహార్యో వాస్తీత్యాహ । శ్లో ॥ నైష్ఠికానాం వ్రతస్థానాం యతీనాం చావకీర్ణినాం । శుద్ధానామపి లోకేస్మిన్ ప్రత్యాపత్తిర్న విద్యత ఇతి ॥ ॥

——*ఋతుకాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తం*——

ఋతుకాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః । ఋతౌ న గచ్ఛేద్యో భార్యాం సోపి కృచ్ఛ్రార్ధమాచరేదితి । కాత్యాయనః । శ్లో ॥ ఋతుస్నాతాం ద్విజో భార్యాం వ్రతశ్రాద్ధవివర్జితః । స్వయం చ రోగరహితో యభేత్సంతానకామ్యయా । అనిమిత్తతయా విప్రః పత్నీమృతువతీం త్యజేత్ ॥ భ్రూణహత్యామవాప్నోతి ప్రాజాపత్యార్ధమాచరేదితి ।—॥ బోధాయనః ॥ శ్లో ॥ ఋతౌ న గచ్ఛేద్యో భార్యాం నియతాం ధర్మచారిణీం । నియమాతిక్రమే తస్య ప్రాణాయామశతం స్మృతమితి । కృచ్ఛ్రార్ధపరిత్యామ్నాయత్వేన ప్రాణాయామశతం కార్యమితి భావః ।—॥

——*స్త్రీబాలవృద్ధాతురాణామర్ధప్రాయశ్చిత్తం*——

ఋతుస్నాతాయాః స్త్రియా అనుపసర్పణే తదర్ధం ప్రాయశ్చిత్తమున్నేయం ॥ తథా చ భృగుః ॥ శ్లో ॥ అశీతిర్యస్య వర్షాణి బాలో వాప్యూనషో

దశః ॥ప్రాయశ్చిత్తార్థమర్హంతిస్త్రియోవ్యాధితఏవచేతి॥—॥

—*శపథోల్లంఘనప్రాయశ్చిత్తం*—

కేనచిన్నిమిత్తేనశపథముల్లంఘవతః ప్రాయశ్చిత్తమాహపరాశరః । శ్లో॥ యస్తుక్రుద్ధః పుమాన్బ్రూయాత్ జాయాయాస్తుఅగమ్యతాం । పునరిచ్ఛతిచెదెనాంవిప్రమధ్యేతుశ్రావయేత్ ॥ శ్రాంతఃక్రుద్ధస్తమోంధో వాక్షుత్పిపాసాభయార్దితః । దానంపుణ్యమకృత్వావాప్రాయశ్చిత్తందినత్రయం । ఉపస్పృశేత్త్రిషవణంమహానద్యోస్తుసంగమే । చీర్ణాంతెచైవగాందద్యాద్బ్రాహ్మణాన్భోజయేద్దశేతి।విప్రమధ్యేపరిషన్మధ్యేస్వకీయంపాపంనివేదయేత్ ॥ అహంశపథప్రతిజ్ఞావేళాయాంశ్రాంతఆసం। ఇతశ్శ్రమాదిదోషప్రయుక్తమిదమగమ్యతాప్రతిజ్ఞానం నతువివేకపూర్వకంత స్మాదస్యపాపస్యప్రాయశ్చిత్తమనుగృహ్ణంతుభవంతఇతి । యశ్చదానంకాశీయాత్రాదిపుణ్యంచప్రతిజ్ఞాయపశ్చాదశ్రద్ధాంప్రాప్తస్తన్నకరోతి తస్యాప్యేతేష్వుక్తేషునిమిత్తేషుపిత్తైర్నిర్దిష్టమేవంప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాదిత్యర్థః ।—॥

—*క్షత్రియాదీనాంబ్రాహ్మణీగమనేప్రాయశ్చిత్తం*—

క్షత్రియాదీనాంబ్రాహ్మణీగమనేప్రాయశ్చిత్తమాహసంవర్తః।శ్లో॥కథంచిద్బ్రాహ్మణీంగచ్ఛేత్ క్షత్రియోవైశ్యఏవవా ॥ గోమూత్రయావకాహారోమాసార్ధేనవిశుధ్యతి । శూద్రస్తుబ్రాహ్మణీంగత్వాకథంచిత్కామమోహితః ॥ గోమూత్రయావకాహారష్షణ్మాసేనైవశుధ్యతీతి । ఏతదత్యంతవ్యభిచారిబ్రాహ్మణీవిషయం । ఇతరవిషయేవధస్మరణాత్తథాచవసిష్ఠఃశూద్రశ్చేద్బ్రాహ్మణీముపగచ్ఛేద్వీరణైర్వేష్టయిత్వా శూద్రమగ్నౌప్రాస్యేత్ ॥బ్రాహ్మణ్యాశ్శిరసివపనంకారయిత్వాసర్పిషాభ్యజ్యనగ్నాంకృష్ణంఖరమారోప్యమహాపథమనుసంవ్రాజయేత్ పూతాభవతీతివిజ్ఞాయతఇతి ॥ ఆపస్తంబః । వధ్యశ్శూద్రఆర్యాయామితిఆర్యాయాంత్రైవర్ణికాయాంప్రసక్తశ్శూద్రోవధ్యః ॥ ఏతచ్చయోంతఃపురాదిష్వధికృతోరక్షకస్సస్వయంగచ్ఛేత్తద్విషయం ॥ అన్యస్యశిశ్నచ్ఛేదనం । తథాచశూద్రాధికారేగౌతమః । ఆర్యస్త్ర్యభిగమనేలింగోద్ధారస్స్వహరణంచగోప్తాచేద్వధోధికఇతి । కాత్యాయనః శ్లో॥ వర్ణత్రయస్యవిప్రాణాంభార్యాసమాతేతేఽగీయతె । తద్దారేషుయ

వాగచ్ఛేద్వర్ణత్రయమకామతః।శిశ్నచ్ఛేదస్వహరణం కార్యం క్షత్రియవై
శ్యయోః శూద్రస్యమాసలంప్రాహురితిశాస్త్రేషునిశ్చితమితి॥—॥

—*స్త్రియాఃపరపురుషగమనేప్రాయశ్చిత్తం*—

స్త్రియాఃపరపురుషగమనేప్రాయశ్చిత్తముక్తం।చతుర్వింశతిమతే॥ శ్లో॥
రజసాశుధ్యతేనారీపరపుంసాభిగామినీ । తథాపిమునినాప్రోక్తంప్రాయశ్చి
త్తంసమాచరేత్ । కృచ్ఛ్రార్ధంబ్రాహ్మణీకుర్యాద్విప్రస్యగమనేసతి।క్షత్రియ
స్యచరేత్కృచ్ఛ్రంవైశ్యేసాంతపనంచరేత్ ॥ శూద్రస్యగమనేచైవపరాకంతు
సమాచరేదితి।ఏతద్వ్యగాంతరగమనవిషయంసకృద్గమనవిషయంవా । అభ్యా
సేతూశనా । వ్యభిచారిణీం భార్యాం కుచేలపిండపరిభూతాంనివృత్తాధికా
రాంచాంద్రాయణంప్రాజాపత్యంవాప్రాయశ్చిత్తంచారయేదితి॥—॥మనుః॥
శ్లో॥విప్రదుష్టాంస్త్రియంభర్తానిరుంధ్యాదేకవేశ్మని।యత్పుంసఃపరదారేషుత
చ్చైనాంచారయేద్వ్రతం।సాచేత్పునస్సంప్రదుష్యేత్సదృశేనోపమంత్రితా॥కృ
చ్ఛ్రంచాంద్రాయణంచైవతదస్యాఃపావనంస్మృతమితి॥ — ॥సంవర్తః। శ్లో
॥బ్రాహ్మణ్యాశ్శూద్రసంపర్కేకథంచిత్సముపాగతే ॥ కృచ్ఛ్రంచాంద్రాయ
ణంతస్యాఃపావనంపరమంస్మృతమితి॥—॥యాజ్ఞవల్క్యః।శ్లో॥ప్రాతిలోమ్యే
వధఃపుంసాం(స్త్రీ)ణాంనాసాదికర్తనమితి ॥ — ॥ మనుః।శ్లో॥బ్రాహ్మణక్షత్రి
యవిశాంస్త్రియశ్శూద్రేణసంగతాః। అప్రజాతావిశుధ్యంతిప్రాయశ్చిత్తేననే
తరాఇతి ॥ — ॥

—*గర్భపాతేచ బ్రాహ్మణ్యాః ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్మృత్యంతరే ॥ శ్లో ॥ విప్రగర్భే పరాకంస్యాత్ బ్రాహ్మణ్యాః క్షత్రి
యస్యతు । గర్భేచాంద్రం వైశ్యగర్భే పరాకేణసమన్వితమ్ ॥ చాంద్రాయ
ణంశూద్రగర్భే తస్యాస్త్యాగోవిధీయతే। ఇతి । గర్భోద్వివిధః । పతిజన్యో
జారజన్యశ్చ సవర్ణజోఽసవర్ణజశ్చ తత్ర సర్వత్రగర్భపాతేప్రాయశ్చిత్తంచ
తుర్వింశతిమతేభిహితమ్ । శ్లో ॥ గర్భపాతే సముద్దిష్టం యథావర్ణవిధిర్వ్ర
తమ్ । రాజగర్భేవిశేషస్స్యాద్యథోక్తమృషిభిఃపురా । బ్రహ్మగర్భవధేకృ
చ్ఛ్రమబ్దంసాంతపనాధికమ్ ॥ క్షత్రగర్భవధేచైవ చరేచ్చాంద్రాయణద్వ
యమ్ । వైశ్యస్యచైవసంప్రోక్తం పరాకశ్శూద్రఘాతనే ॥ ప్రాయశ్చిత్త

మిదం ప్రోక్తం గర్భపాతేవిశేషతఇతి ॥—

—*వ్యభిచారిస్త్రీణాం త్యాగవిచారః*—

యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ వ్యభిచారఋతౌశుద్ధిర్గర్భే త్యాగోవిధీయతే॥ గర్భభర్తృవధాదౌచ తథామహతిపాతకఇతి ఋతౌ శుద్ధిరితి మానసవ్యభిచారాభిప్రాయమ్। రజసాస్త్రీమనోదుష్టేతిస్మృతేః ॥ శూద్రగర్భేతస్యాస్త్యాగస్తథాగర్భవధే భర్తృవధే మహాపాతకేచ। ఆదిగ్రహణాచ్ఛిష్యాదిగమనేచ త్యాగః ॥—॥ తథాచ వసిష్ఠః ॥ శ్లో ॥ చతస్రస్తుపరిత్యాజ్యాశ్శిష్యగాగురుగాచయా। పతిఘ్నీతువిశేషేణ జుంగితోపగతాచయేతి। జుంగితశ్శ్వపాకాదిః। —। చతుర్వింశతిమతే। శ్లో। చతస్రపవసంత్యాజ్యాః పతనేసత్యపిస్త్రియః। శ్వపాకోపహతాయాతుభర్తృఘ్నీపితృపుత్రగా[ఇతి]। త్యాగశ్శోచ్ఛపభోగధర్మకార్యయోః ॥ నతు సర్వథాతస్యాః ॥— ॥ తథా చతుర్వింశతిమతే॥ శ్లో ॥ స్త్రీణాం నాస్తిపరిత్యాగో బ్రహ్మహత్యాదిభిర్వినా। తత్రాపి గృహమధ్యేతు ప్రాయశ్చిత్తాని కారయేత్ ॥ పరిత్యక్తాచరేత్పాపం బహ్వల్పం వాపికించన। తత్పాపంశతధాభూత్వా బాంధవానను గచ్ఛతీతి। —॥ మాధవీయేతు ॥పరిత్యాగనిషేధోనుతాపాపేతప్రాయశ్చిత్తాధికారిస్త్రీవిషయః। ప్రాయశ్చిత్తానికారయేదిత్యభిధానాత్। అనుతాపరహితాయాశ్శూద్రగర్భాదౌసర్వథా త్యాగఏవేత్యుక్తమ్ ॥—

—*అనిమిత్తతయా భర్తృభార్యాన్యతరపరిత్యాగే*—

అనిమిత్తతయా భార్యాపరిత్యాగే భర్తృత్యాగేచ ప్రాయశ్చిత్తమాహాపస్తంబః ॥ దారవ్యతిక్రమీఖరాజినం బహిర్లోమపరిధాయ దారవ్యతిక్రమిణేభిక్షామితి సప్తాగారాణి చరేత్। సావృత్తిష్షణ్మాసాన్ స్త్రియాస్తు భర్తృవ్యతిక్రమేకృచ్ఛ్రద్వాదశరాత్రాభ్యాసస్తావంతం కాలమితి। షణ్మాసాన్ ప్రాజాపత్యాభ్యాసఇత్యర్థః ॥—

—*ఆపన్నాయాబలాచ్ఛూద్రాదిసంపర్కే*—

ఆపన్నాయాబలాచ్ఛూద్రాదిసంపర్కేసతి రేతస్సేకాసేకయోఃప్రాయశ్చిత్తద్వయమాహపరాశరః॥ శ్లో ॥బందిగ్రాహేణయాభుక్తాహత్వాబద్ధ్వాబలాద్భయాత్। కృత్వాసాంతపనంకృచ్ఛ్రం శుద్ధ్యేత్పారాశరోబ్రవీత్ ॥

సకృద్భుక్తాతుయానారీ నేచ్ఛంతీపాపకర్మభిః । ప్రాజాపత్యేనశుద్ధ్యేతఋతుప్రస్రవణేనచేతి ॥ భయాద్భయముత్పాద్యేత్యర్థః ॥

—*విధవాయాఃపురుషసంపర్కేణగర్భేత్యాగః*—

విధవాగమనేపురుషస్య యత్ప్రాయశ్చిత్తముక్తంతదర్థంవిధవాయాః భ్రష్టత్వం । విధవాయాగర్భధారణే త్యాగమాహపరాశరః ॥ శ్లో ॥ జారేణ జనయేద్గర్భం మృతేత్యక్తేగతేపతౌ । తాంత్యజేదపరేరాష్ట్రేపతితాం పాపకారిణీమితి ॥ — ॥ నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ వర్ణత్రయాద్వావిధవాస్వవర్ణాద్వాధగర్భిణీ । విప్రైస్తస్యాఃపరిత్యాగః కార్యోధర్మపరాయణైః ॥తద్దర్శనాన్మహాపాప మవాప్నోతీహపూర్వజఇతి ॥ — ॥ విష్ణుధర్మే ॥ శ్లో ॥ వర్ణత్రయాత్స్వవర్ణాద్వా విధవాగర్భిణీయది । తస్యాదర్శనమాత్రేణ బ్రహ్మహత్యామవాప్నుయాత్ ॥ అతస్త్యాగోమునిశ్రేష్ఠావిధవాయావిధీయతఇతి । —

—*శంకితవ్యభిచారే స్త్రీణాం కర్తవ్యమ్*—

శంకితవ్యభిచారాంబ్రాహ్మణీం ప్రత్యాహపరాశరః ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మణీతుయదాగచ్ఛేత్పరపుంసాసమన్వితా । సాతునష్టావినిర్దిశ్యానతస్యాగమనం పునరితి । పిత్రాదిభ్యోవ్యతిరిక్తః పుమాన్పరఇత్యుచ్యతేతేన పుంసా సమన్వితాప్రీత్యతిశయద్యోతకరహస్యాదిపురస్సరం సమ్యగన్వితా బ్రాహ్మణస్త్రీ యదాకేనచిద్వ్యాజేన గ్రామాంతరం దేశాంతరంవా గత్వాచిరంనివసేత్ సా బంధుమధ్యే నష్టేతి ప్రఖ్యాపనీయానతుతస్యాః పునర్గృహాగమనమస్తి స్వగృహంప్రత్యాగతాపినిర్వాసనీయేత్యర్థః । — । పరపురుషేణయథోక్తసమన్వయాభావేపి స్వాతంత్ర్యేణ చిరంనిర్గతాస్త్రీపరిత్యాజ్యేత్యాహ సఏవ । శ్లో ॥ కామాన్మోహాత్తుయాగచ్ఛేత్త్యక్త్వాబంధూన్సుతాన్పతిమ్। సాతునష్టాపరేలోకే మానుషేషు విశేషతఇతి ॥ బంధ్వాదీనామన్యతమస్య సమీపేస్థాతవ్యమితి స్త్రీధర్మః ॥ — ॥ తథాచ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥పితృమాతృసుతభ్రాతృశ్వశ్రూశ్వశురమాతులైః ॥ హీనానస్యాద్వినాభర్త్రా గర్హణీయాన్యథాభవేదితి ఏవంచ సతియాస్త్రీకామాద్వాయథోక్తస్త్రీధర్మాపరిజ్ఞానాద్వా బంధ్వాదీన్ పరిత్యజ్యగ్రామాంతరాదౌ చిరం వ

స్తుంగచ్ఛేత్సాపరలోకేనష్టా నరకం ప్రాప్నోతి । బంధ్వాదిషుచ ప్రవేశనం నలభతే ॥

—*బంధురాహిత్యేనగమనేపిత్యాగాపవాదః*—

ఉక్తార్థస్యనిమిత్తవిశేషేణాపవాదమాహసఏవ॥ శ్లో ॥ మదమోహాహృతానారీ క్రోధాద్దండాదితాడితా । అద్వితీయాగతాచైవ పునరాగమనంభవేదితి ॥ మదః పతిశ్వశురాదితిరస్కారజనకో మానసోదోషః ॥ పతిశుశ్రూషా స్త్రీణాం పరోధర్మ ఇత్యేతాదృశవివేకాభావో మోహః ॥ ఉక్తదోషద్వయోపేతాంనారీం శిక్షయితుం పత్యాదయోయదాదండాదిభిస్తాడయేయుః తదావ్యథితాసా యథోక్తబంధ్వాదిసహాయంవినా స్వయమేకాకిన్యేవ యద్యపి నిర్గచ్ఛేత్తథాపి స్వగృహే పునరాగమనం ప్రాప్నుయాదిత్యర్థః ॥ —

—*పునరాగమనేప్రతీక్షణీయకాలావధిః*—

ఆగమనే ప్రతీక్షణీయం కాలావధిమాహ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ దశమేతుదినే ప్రాప్తేప్రాయశ్చిత్తం నవిద్యతే । దశాహం నత్యజేన్నారీం త్యజేన్నష్టశ్రుతాంతథేతి ॥ పునరాగమనప్రతీక్షాం దశదినాని కుర్యాత్ । దశమదినేతయాగృహే ప్రాప్తేసతి నేయం ప్రాయశ్చిత్తభాగ్భవతి ॥ ఊర్ధ్వంతు వ్యభిచారోచితప్రాయశ్చిత్తభాగ్భవతి । దశాహమధ్యేతదీయవ్యభిచారాశ్రవణేతాం నపరిత్యజేత్ । యదినష్టత్వేనసాశ్రూయేత తదా దశాహమధ్యేప్యకృతప్రాయశ్చిత్తాంతాం పరిత్యజేదిత్యర్థః ॥—

—*స్వతంత్ర్యేణగతాయాఅత్యాగేభర్త్రాదీనాంప్రాయశ్చిత్తమ్*—

నష్టాంశ్రుత్వాపియదిభర్త్రాదయస్తాంనపరిత్యజేయుస్తదా తేషాం ప్రాయశ్చిత్తమాహసఏవ ॥ భర్తాచైవచరేత్కృచ్ఛ్రంకృచ్ఛ్రార్ధంచైవబాంధవాఇతి॥అకృతప్రాయశ్చిత్తానాం భర్త్రాదీనాం గృహే భోజనాదికమాచరన్నుపవాసేన శుధ్యతీత్యాహసఏవ ॥ తేషాం భుక్త్వాచపీత్వాచ అహోరాత్రేణశుధ్యతీతి ॥ —

—*తాడనాదినా నిర్గచ్ఛంత్యాః త్యాగవిచారః*—

తాడనాదినానిర్గచ్ఛంత్యాః పురుషాంతరసమన్వయాభావేపిదశాహా

రూర్ధ్వగాం త్యాగేకో హేతురిత్యత ఆహ స ఏవ । బ్రాహ్మణీతు యదా గచ్ఛేత్పరపుంసావివర్జితా । గత్వా పుంసశ్శతం యాతి త్యజేయుస్తాం తు గోత్రిణ ఇతి యద్వ్యపి క్రోధాదిన్నాని గచ్ఛంతీ నతగానీం పురుషాంతరేణ సమస్వైతితథాపి గత్వా కాలాంతరేణ శతసంఖ్యాకేషు పురుషేషు సంచరతీతి మత్వా బాంధవాస్తాం పరిత్యజేయుః । బ్రాహ్మణ్యా అపి బహుపురుషసంచారిణ్యా గణికాత్వం భవతి । తదాహ ప్రజాపతిః ॥ శ్లో ॥ అభిగచ్ఛతి యా నారీ బహుభిః పురుషైర్వ్రతా । వ్యభిచారీతి సా జ్ఞేయా ప్రత్యక్ష గణికేతి చేతి ।—॥

——*వ్యభిచారిణ్యాః గృహప్రవేశే శుద్ధిప్రకారః*——

యథోక్తాయాః బ్రాహ్మణ్యా గృహప్రవేశే తచ్ఛుద్ధిప్రకారమాహ పరాశరః । శ్లో ॥ పుంసాం యది గృహం గచ్ఛేత్తదశుద్ధం గృహం భవేత్ । పతిమాతృగృహం యచ్చ జారస్యైవ తు యద్గృహం । ఉల్లిఖ్య తద్గృహం పశ్చాత్పంచగవ్యేన సేచయేత్ ॥ త్యజేచ్చ మృణ్మయం పాత్రం వస్త్రం కాష్ఠం చ శోధయేత్ ॥ సంభారాంచ్ఛోధయేత్సర్వాన్ గోకేశైశ్చ ఫలోద్భవాన్ । తామ్రాణి పంచగవ్యేన కాంస్యాని దశభస్మభిః । ప్రాయశ్చిత్తం చరేద్విప్రో బ్రాహ్మణైరుపపాదితం । గోద్వయం దక్షిణాం దద్యాత్ప్రాజాపత్యద్వయం చరేత్ । ఇతరేషాం తు భృత్యానాం త్రిరాత్రం పంచగవ్యేన శోధనం । ఉపవాసైర్వ్రతైః పుణ్యైస్స్నానసంధ్యార్చనాదిభిః । జపహోమదయాదానైశ్శుధ్యంతే బ్రాహ్మణాదయః । ఆకాశం వాయురగ్నిశ్చ మేధ్యం భూమిగతం జలం । నదుష్యంతి చ దర్భాశ్చ యజ్ఞేషు చ మసా యథేతి । సేయం మత్ బ్రాహ్మణీ స్వనివాసార్థం పత్యుర్వా మాతుర్వా జారస్య వాన్యస్య వా దాక్షిణ్యవిషయస్య యస్యకస్యచిద్గృహం ప్రవిశతి తద్గృహం చండాలాధ్యుషితగృహవదత్యంతమపవిత్రం భవతి తత్ర ఉల్లేఖనం భూమేః ॥ తేన కుడ్యాది లేపనాదికముపలక్ష్యతే । వస్త్రకాష్ఠయోః ధాన్యాదిసంభారాణాం చ ద్రవ్యశుద్ధ్యాం యథోక్తం శోధనం కుర్యాత్ ॥ నారికేళాదిఫలసంభూతానాం పాత్రాణాం గోవాలైర్మార్జనం ॥ తామ్రమయ్యాదీనాం శుద్ధిరుక్తా పూర్వం । అత్ర తు పంచగవ్యేనేతి విశేషః ॥ కాంస్యపాత్రాణాం దశకృత్వో భస్మనా ఘర్షణం । గృహస్వామీతు పరిషద్వినిర్దిష్టం సదక్షిణం ప్రాజాపత్యద్వయం చరేత్ అన్యేషాం తు తద్గృహవాసినాము

పవాసః పంచగవ్యప్రాశనంచ ।తద్గృహవాసిభిస్సహవ్యవహర్తౄణాం గృ
హాంతరవాసినాం బ్రాహ్మణాదీనాం నిర్దిష్టోపవాసాదీనామన్యతమేనశుద్ధిః ।
తద్గృహసంబంధినామాకాశాదీనాం నిర్లేపత్వాన్నయత్నసంపాదనీయాశు
ద్ధిరస్తితత్రస్పృష్టాంతోయజ్ఞైష్వితి । చిరకాలవాసవిషయమిదం పరిశోధనం ।
సకృత్ప్రవేశేతు మార్జనాదిభిశ్శుద్ధిరితి మాధవీయె ॥ —

—*బ్రాహ్మణ్యాశ్చండాలాదిగమనేప్రాయశ్చిత్తం*—

అకామకృతేచండాలసంసర్గేబ్రాహ్మణ్యాఃప్రాయశ్చిత్తమాహపరాశ
రః । శ్లో ॥ చండాలైస్సహసంపర్కంయానారీకురుతేతతః।విప్రాన్దశవ
రాన్కృత్వాస్వకందోషంప్రకాశయేత్ ॥ఆకంఠసంమితేకూపేగోమయోదక
కర్దమే। తత్రస్థిత్వానిరాహారాత్వహోరాత్రేణనిష్క్రమేత్ । సశిఖంవ
పనంకృత్వాభుంజీయాద్యావకౌదనం । త్రిరాత్రముపవాసిత్వాత్వేకరాత్రం
జలేవసేత్ । శంఖపుష్పీలతామూలంపత్రంచకుసుమంఫలం । సువర్ణం
పంచగవ్యంచక్వాథయిత్వాపిబేజ్జలం । ఏకభుక్తంచరేత్పశ్చాద్యావత్పుష్పవ
తీభవేత్ । వ్రతంచరతితద్యావత్తావత్సావసేద్బహిః । ప్రాయశ్చిత్తేతతశ్చీ
ర్ణేకుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనం । గోద్వయందక్షిణాందద్యాచ్ఛుద్ధింపారాశ
రోబ్రవీదితి॥ — ॥ కామకృతేసకృద్గమనేత్వబ్దకృచ్ఛ్రంఅసకృద్గమనేఅగ్నిప్ర
వేశః। శ్లో॥సకృచ్చండాలగమనేకామతస్తుకృతేస్త్రియాః॥ అబ్దకృచ్ఛ్రంస్మృ
తంతస్యాఅభ్యాసేగ్నిప్రవేశనమితిస్మృతేః । రేతస్సేకాంతచండాలగమన
స్యప్రాయశ్చిత్తమభిధాయరేతస్సేకాత్ప్రాఙ్నివృత్తౌప్రాయశ్చిత్త మాహప
రాశరః శ్లో ॥ చాతుర్వర్ణ్యస్యనారీణాంకృచ్ఛ్రంచాంద్రాయణంస్మృతం
యథాభూమిస్తథానారీతస్మాత్తాంనతుదూషయేత్ । నపరిత్యజేదిత్యర్థః ।
చాతుర్వర్ణ్యస్యేతి । బ్రాహ్మణీవ్యతిరిక్తవిషయేసంకోచనీయం।—॥ శ్లో
రేతస్సేకాత్ప్రాఙ్నివృత్తౌచండాలగమనేసతి । బ్రాహ్మణీనిష్కృతింకుర్యా
చ్చాంద్రాయణచతుష్టయమితిస్మృతేః ॥—॥

—*బ్రాహ్మణ్యామ్లేచ్ఛరజకాదిగమనేప్రాయశ్చిత్తం*—

సంవర్తః శ్లో ॥ చండాలంపుల్కసంమ్లేచ్ఛంశ్వపాకంపతితంతథా ।
బ్రాహ్మణీకామతోగత్వాచాంద్రాయణచతుష్టయం ॥ శ్లో ॥ రజకవ్యాధశై

బూపవేణుచమోర్పజీవినః । బ్రాహ్మణ్యాతాసమాగచ్ఛేద కామాద్వైందవ ద్వయమితి ॥—॥ గర్భధారణేతుజాబాలిః । శ్లో ॥ విప్రాంగనాయాశ్చాండాలగర్భే తాండండమేవ్నృపః । నికృత్యకర్ణనాసంతునిర్వాస్యాపట్టనాద్బహిః । రాజ్ఞాకార్యస్స్యాగవిపవవధ(స్త్రీ)షుసంమతః । క్షత్రవైశ్యస్త్రియోరాజాకారీపవధమాచరేదితి ॥—॥ తదేవం బ్రహ్మహత్యాసురాపానస్వర్ణస్తేయగురుతల్పగనునానాంమహాపాతకానాంప్రాయశ్చిత్తానినిరూపితాని । ప్రసంగాదితరహననస్యాపేయాంతరపానస్యస్తేయాంతరస్యాగమ్యాగమనమాత్రస్యప్రాయశ్చిత్తాన్యభిహితాని ॥—॥

—*సంసర్గస్యమహాపాతకత్వవిచారః*—

అథమహాపాతకిసంసర్గస్యప్రాయశ్చిత్తంనిరూప్యతే । తస్యచమహాపాతకిత్వముక్తంమనుయాజ్ఞవల్క్యాదిభిః । శ్లో ॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపానంస్తేయంగుర్వంగనాగమః । మహాంతిపాతకాన్యాహుస్సంసర్గశ్చాపితైస్సహ । సంవత్సరేణపతతిపతితేనసమాచరణ్ । బ్రహ్మహామద్యపస్తేనస్తథైవగురుతల్పగః । ఏతేమహాపాతకినోయశ్చతైస్సహసంవసేదితి । తత్రప్రాయశ్చిత్తంచసంసర్గిణఉక్తం । శ్లో ॥ యోయేనపతితేనైషాంసంసర్గంయాతిమానవః । సతస్యైవవ్రతంకుర్యాత్సంసర్గస్యవిశుద్ధయఇతి । ఏతద్యుగాంతరవిషయం ॥ అతఏవకలియుగధర్మాభిధానప్రవృత్తఃపరాశరో బ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకచతుష్టయస్యప్రాయశ్చిత్తముక్తవాన్ । కలియుగేసంసర్గదోషాభావమభిప్రేత్యసంసర్గప్రాయశ్చిత్తంనాభ్యధాత్ ॥—॥

—*కర్మణఏవపాతిత్యహేతుత్వనిరూపణం*—

తథాకర్మణాపాతిత్యాంకురరవేణాహపరాశరః । శ్లో ॥ కృతేసంభాషణాదేవత్రేతాయాంస్పర్శనేనచ । ద్వాపరేత్వన్నమాదాయకలౌపతతికర్మణా ॥ త్యజేద్దేశంకృతయుగేత్రేతాయాంగ్రామముత్సృజేత్ । ద్వాపరేకులమేకంతుకర్తారంతుకలౌయుగఇతి ॥ — ॥ సుమంతుః । శ్లో ॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపానంస్తేయంగుర్వంగనాగమః । మహాపాతకసంజ్ఞానిచత్వార్యేవకలౌయుగఇతి । అత్రచతుర్గ్రహణాదేవకారాచ్చసంసర్గిణోనమహాపాతకిత్వం । స్మృతికౌముదౌ । సంసర్గదోషానైవస్యాన్మహాపాతకిభిఃక

త్వా । సంసర్గదోషేస్తేనాస్త్యేనమహాపాపనిష్కృతిః ।—॥ తథాస్మృత్యం తరే ।కలౌవర్జనీయానామనుక్రమణేసంసర్గదోషఃపాపేష్వితిపఠితం॥—

—*కలౌసంసర్గస్యపాపమాత్రహేతుత్వం*—

సంసర్గదోషస్యపాతిత్యాపాదకత్వాభావేపి పాపమాత్రాపాదకత్వము క్తిత్యాహపరాశరః । శ్లో ॥ ఆసనాచ్ఛయనాద్యానాత్సంభాషాత్సహభోజ నాత్ । సంక్రామంతిహిపాపానితైలబిందురివాంభసీతి । తత్రప్రాయశ్చి త్తమాహసఏవ । శ్లో ॥ యోవైసమాచరేద్విప్రఃపతితాదిష్వకామతః । పం చాహంవాదశాహంవాద్వాదశాహమథాపివా । మాసార్ధంమాసమేకం వామాసద్వయమథాపివా ।అబ్దార్ధమబ్దమేకంవాతదూర్ధ్వంచైవతత్సమః త్రిరాత్రంప్రథమేపక్షేద్వితీయేకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ తృతీయేచైవపక్షేతుకృ చ్ఛ్రంసాంతపనంచరేత్ । చతుర్థేదశరాత్రంస్యాత్పరాకఃపంచమేమతః కుర్యాచ్చాంద్రాయణంషష్ఠేసప్తమేత్వైందవద్వయం । శుద్ధ్యర్థమష్టమేచైవ షణ్మాసాత్కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ పక్షసంఖ్యాప్రమాణేనసువర్ణాన్యపిదక్షిణే తి।సమాచరణంసహశయనాది। శ్లో॥ఏకశయ్యాసనంపఙ్క్తిర్భాండపక్వాన్నమి శ్రణం ॥ యాజనాధ్యాపనేయోనిస్తథాచసహభోజనం । నవధాసంకరః ప్రోక్తోనకర్తవ్యోధమైస్సహేతిబృహస్పతిస్మరణాత్ ॥ పతితాదిష్విత్యాదిశ బ్దేనతత్పుత్రాదయోగృహ్యంతే। పతితోత్పన్నఃపతితోభవతీతివశిష్ఠేనతన్నిం దనాత్ । ప్రథమఃపక్షఃపంచాహసంసర్గః । తత్రత్రిరాత్రోపవాసమాచ రేత్ ।ద్వితీయఃపక్షేతుప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రం । అత్రసాంతపనంసప్తరాత్రంగృ హ్యతే । అర్ధమాససంసర్గఃచతుర్థఃపక్షః । తత్రదశరాత్రోపవాసమా చరేత్।ఐందవద్వయంచాంద్రాయణద్వయం। కించిన్నూనసంవత్సరసంసర్గో ష్టమఃపక్షః । అత్రషణ్మాసాత్కృచ్ఛ్రమాచరేత్ షట్సుమాసేషుప్రాజాపత్య కృచ్ఛ్రాఃపంచదశసంపద్యంతే । తదూర్ధ్వంసంసర్గేతుసమపాపేతదర్ధం స్యాదితివచనేనతత్తత్ప్రాయశ్చిత్తార్ధంద్రష్టవ్యం । సర్వేషుపక్షేషుయథో క్తంప్రాయశ్చిత్తమనుష్ఠాయతదంగత్వేనదక్షిణాదాతవ్యా । తత్రపంచరాత్ర సంసర్గే ప్రథమపక్షే సువర్ణమేకందశరాత్రసంసర్గే సువర్ణద్వయం । ఏ వం పరేష్వపిపక్షేష్వవగంతవ్యం ॥ — ॥ కూర్మపురాణేపి ।శ్లో ॥ సంగం

కృత్వార్ధమాసే తు ఉపవాసాన్ దశాచరేత్ । పరాకం మాససంసర్గే చాంద్రం మాసత్రయే వ్రతమ్ ॥ కృత్వా షణ్మాససంసర్గం కుర్యాచ్చాంద్రాయణద్వయమ్ । కించిన్న్యూనాబ్దసంసర్గే షణ్మాసకృచ్ఛ్రమాచరేదితి ॥—

—*గోచర్మక్షేత్రలక్షణమ్*—

మహాపాతకానాం సాధారణం ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ గవాం శతం సైకవృషం యత్ర తిష్ఠత్యయంత్రితమ్ । తత్ క్షేత్రం దశగుణితం గోచర్మ పరికీర్తితమ్ ॥ బ్రహ్మహత్యాదిభిర్యుక్తో మనోవాక్కాయకర్మజైః ॥ ఏతద్గోచర్మదానేన ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైరితి ॥ ఏకవృషేణ సహితం గోశతం నియంత్రణారహితం విశ్రమాయ యావంతం ప్రదేశమాక్రమ్య వ్యవతిష్ఠతే తావాన్ భూప్రదేశో దశగుణితస్సన్ గోచర్మశబ్దేనాభిధీయతే ॥—॥

—*మిథ్యాభిశంసనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అభిశంసనే దోషం ప్రాయశ్చిత్తం చ దర్శయతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ మిథ్యాభిశంసినో దోషో ద్విస్సమో భూతవాదినః । మిథ్యాభిశస్తదోషం చ సమాదత్తే మృషా వదన్ ॥ మహాపాపోపపాపాభ్యాం యోఽభిశంసేన్మృషాపరం । అబ్భక్షో మాసమాసీత స జాపీ నియతేంద్రియః । అభిశస్తో మృషా కృచ్ఛ్రం చరేదాగ్నేయమేవ వా । నిర్వపేత్తు పురోడాశం వాయవ్యం పశుమేవ వేతి ॥—॥ మనుః । శ్లో ॥ పతితం పతితేత్యుక్త్వా చోరం చోరేతి వా పునః । వచనాత్తుల్యపాపస్స్యాన్మిథ్యా ద్విర్దోషభాగ్భవేత్ ఇతి ॥—॥ గౌతమః । బ్రాహ్మణస్యాభిశంసనే దోషస్తావాన్ ద్విరనేనసి దుర్బలహింసాయాం చావిమోచనే శక్తశ్చేదితి ॥ — ॥ బోధాయనః । మిథ్యాభిశంసనే కృచ్ఛ్రః తదర్ధోఽభిశంసితురితి ॥ — ॥ మరీచిః । శ్లో ॥ స్తేయం వా వ్యభిచారో వా హత్యా వాప్యస్తి సర్వదా । ఇతి యో వదతే సాధూన్ స మిథ్యావాదవాన్ ద్విజః । దేవకార్యేషు పిత్ర్యేషు హ్యనర్హో మిథ్యయా వదన్ । అస్తి చేత్తుల్యపాపీ స్యాన్మిథ్యా చేద్ద్విగుణం భవేత్ । తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం మహత్తరం । విప్రేషు తప్తకృచ్ఛ్రం స్యాదంగనాస్వహకాయికం । బాలవృద్ధాతురేష్వేవం వదన్ పరాకమాచరేత్ । క్షత్రియాదిషు సర్వేషు ప్రాజాపత్యముదీరితమితి । — ॥ గాలవః । శ్లో ॥ మిథ్యాపాపేన వాబద్ధో హ్యా

భిశస్త ఇతీరితః । పాపమస్తి న వా లోకే వార్తా సర్వత్ర గణ్యతే । అరో
గ్యోహ్యవ్యక్తవ్యో హ్యనిందితస్సర్వదా జనైః । తస్మాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాజాప
త్యం చరేద్ద్విజః । తతశ్శుద్ధో భవేత్యేవమిథ్యాత్వేపి ప్రపుంగవః । దోషస్తు విద్య
తే యత్ర తత్రోక్తాం నిష్కృతిం చరేదితి । దోషస్య సత్త్వే ప్రతిపదోక్త ప్రాయశ్చి
త్తం కుర్యాదిత్యర్థః ॥—॥ అసకృదభిశంసనే తు శంఖః । నాస్తికో నాస్తికవృ
త్తిః కృతఘ్నః కూటవ్యవహారీ మిథ్యాభిశంసీత్యేతే పంచసంవత్సరం బ్రాహ్మణ
గృహే భైక్షం చరేయురితి యత్తు నాస్తికవిషయే వసిష్ఠవచనం నాస్తికః కృచ్ఛ్రం
ద్వాదశరాత్రం చరిత్వా విరమేన్నాస్తిక్యాత్ నాస్తికవృత్తిస్త్వతికృచ్ఛ్రమితి త
త్సకృత్కరణవిషయమితి మాధవీయే ॥—॥

—*బ్రాహ్మణాపగురణాదిప్రాయశ్చిత్తమ్*—

బ్రాహ్మణాపగురణాదౌ ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః । శ్లో ॥ అపగూర్య త్వ
హోరాత్రం త్రిరాత్రం క్షితిపాతనే । అతికృచ్ఛ్రం చ రుధిరే కృచ్ఛ్రోऽభ్యంతరశో
ణితఇతి । అవగూర్య వధార్థం దండముద్యమ్య దినమేకముపవసేత్ । భూ
మౌ నిపాత్య త్రిరాత్రముపవసేత్ । ప్రహారేణ రుధిరే నిర్గతే అతికృచ్ఛ్రం చ
రేత్ । అనిర్గతం రుధిరమంతరేవ కుత్రచిద్ఘనీభూతం చేత్కృచ్ఛ్ర ఇత్యర్థః ।
ఏతత్కలియుగాభిప్రాయం ॥ కలౌ పారాశరాస్స్మృతా ఇతి స్మరణాత్ ॥—॥
యుగాంతరే తు మనుః । శ్లో ॥ అపగూర్య త్వబ్దశతం సహస్రమభిహత్య తు ।
జిఘాంసయా బ్రాహ్మణస్య నరకం ప్రతిపద్యతే ॥ శోణితం యావతః పాంసూన్
సంగృహ్ణాతి ద్విజన్మనః । తావంత్యబ్దసహస్రాణి తత్కర్తా నరకే వసేత్ ॥ అ
పగూర్య చరేత్కృచ్ఛ్రమతికృచ్ఛ్రం నిపాతనే । కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రౌ కుర్వీత
విప్రస్యోత్పాద్య శోణితమితి ॥ — ॥ యాజ్ఞవల్క్యోపి । శ్లో ॥ విప్రదం
డోద్యమే కృచ్ఛ్రస్త్వతికృచ్ఛ్రో నిపాతనే । కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రోऽసృక్పాతే కృ
చ్ఛ్రోऽభ్యంతరశోణిత ఇతి । బోధాయనోపి । శ్లో ॥ అపగూర్య చరేత్కృచ్ఛ్రమ
తికృచ్ఛ్రం నిపాతనే । కృచ్ఛ్రం చాంద్రాయణం చైవ లోహితస్య ప్రవర్తనే । త
స్మాన్నైవాపగుర్తేత న చ కుర్వీత శోణితమితి ॥—॥

—*బ్రాహ్మణశిరస్కరే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

బ్రాహ్మణశిరస్కారస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశరః । శ్లో ॥ హుంకారం బ్రా

ష్ఠాణస్యోక్త్వాత్వంకారంచగరీయసః ॥ స్నాత్వాతిష్ఠన్నహశ్శేషమభివాద్య ప్రసాదయేదితి । బ్రహ్మవిదం ప్రతిహుంకారం యః ప్రయుఙ్క్తే యశ్చ వయసావిద్యయా వా జ్యేష్ఠం ప్రతి త్వమిత్యేకవచనం ప్రయుఙ్క్తే తావుభౌ స్నాత్వా యావస్తమయం నిరాహారౌ స్థిత్వా రాత్రావభివాదనేన తం క్షమాపయేతామిత్యర్థః । తథాచ మనుః । శ్లో ॥ హుంకారం బ్రాహ్మణస్యోక్త్వా త్వంకారం చగరీయసః । స్నాత్వానశ్నన్నహశ్శేషమభివాద్య ప్రసాదయేదితి ॥—॥

—*బ్రాహ్మణతాడనాద్ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తాడనాద్ప్రాయశ్చిత్తమాహ స ఏవ । శ్లో ॥ తాడయిత్వా తృణేనాపి కంఠే బధ్వాపి వాససా । వివాదే నాపి నిర్జిత్య ప్రణిపత్య ప్రసాదయేదితి । వ్రిణిపాతేనోపవాసోప్యుపలక్ష్యతే ॥—॥ తదాహ బృహస్పతిః । శ్లో ॥ గురుం త్వంకృత్య గర్వేణ విప్రం నిర్జిత్య వాదతః । తాడయిత్వా తృణేనాపి ప్రసాద్యో పవసేద్దినమితి ।—॥ యాజ్ఞవల్క్యోపి । శ్లో॥ గురుం త్వంకృత్య హుంకృత్య విప్రం నిర్జిత్య వాదతః । బధ్వా వా వాససా క్షిప్రం ప్రసాద్యోపవసేద్దినమితి॥—

—*గురుపిత్రాద్యధిక్షేపప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అసకృత్పిత్రాద్యధిక్షేపే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం స్కాందే । శ్లో ॥ పుత్రాది జనకం జ్యేష్ఠం గురుం వాపి నపీడయేత్ । ఏకశబ్దేన నా మోక్త్వా త్వంకారం హుంకృతించ వా । తద్దోషపరిహారార్థం నాచికేతవ్రతం చరేత్ । నాచికేతః పురా రాజన్ గురుముద్దాలకం ప్రతి । పరిభావ్య తదా గత్వా దృష్ట్వా యమపురం మహత్ ॥ పునర్గత్వా భువః పృష్ఠం పితరం ప్రతిపద్య చ । తద్ధ్యాత్వైన తతః పశ్చాద్దేహశ్శుద్ధ్యర్థమాదరాత్ । అపిబన్మండలం తత్ర గవాం క్షీరం దినే దినే । పీత్వా శుద్ధిమను ప్రాప్తా మండలాద్విప్రసత్తమః । అసకృన్నర్వధిక్షేపే వ్రతమేతచ్చరేద్ద్విజః । అథవా దేహశుద్ధ్యర్థం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేదితి ॥—॥ వసిష్ఠః ॥ గురోరలీకనిర్బంధే కృచ్ఛ్రం ద్వాదశరాత్రం చరిత్వా సచేలస్నాతో గురుప్రసాదాత్పూతో భవతీతి । తదేతదమతిపూర్వేస్వైరనుస్థానే వేదితవ్యమితిమాధవీయే ।—॥ విష్ణుః ॥ సముత్కర్షేగురోరలీకనిర్బంధే చ మాసం పయసా వా పత్తేతేతి ।—॥

—*పతనీయే సముద్రయానాద్ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

పతనీయానాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ బోధాయనః। సముద్రయానం బ్రహ్మస్వన్యాసాపహరణం భూమ్యనృతవదనం సర్వాపణ్యైర్వ్యవహరణం శూద్రాభిగమనం యశ్చ శూద్రాయామభిప్రజాయతే తదపత్యం చ భవతి తేషాం తు నిర్దేశః శ్లో। చతుర్థకాలం మితభోజినస్స్యురపోఽభ్యుపేయుస్సవనానుకల్పం। స్థానాసనాభ్యాం విహరంత ఏతే త్రిభిర్వర్షైస్తదపహంతి పాపమితి। చతుర్థః కాలో యేషాం। యథా ద్వ్యహే వా భుంజతే శ్వో వా రాత్రౌ తే తథోక్తాస్తథా మితభోజినః అల్పప్రాశినః అపోఽభ్యుపేయుః భూమిగతాస్వప్సు స్నానం కుర్యుః॥ సవనానుకల్పం త్రిషవణం। స్థానాసనాభ్యాం తిష్ఠేయుః అహ్ని రాత్రౌ చాసీరన్। ఏవం విహరంతః కాలం క్షిపంత ఏతే త్రిభిర్వర్షైస్తత్పాపమపనుదంతీత్యర్థః। శూద్రాభిగమన ఇదం మహాప్రాయశ్చిత్తం ఋతూపగమనే అపత్యోత్పత్తౌ ద్రష్టవ్యం। శ్లో॥ వృషలీఫేనపీతస్య నిశ్వాసోపహతస్య చ। తస్యాం చైవ ప్రసూతస్య నిష్కృతిర్న విధీయత ఇతి స్మృతేః॥—॥

—*మజ్జనసేవాప్రాయశ్చిత్తమ్*—

మజ్జనసేవాప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః। శ్లో॥ పిశునశ్చ ఖలశ్చైవ మద్యపః కితవస్తథా। స్త్రైయీ చ మజ్జనా ఏతే సేవామేషాం కరోతి యః। పరాకస్త్వేకదివసే పక్షే తప్తముదీరితం। ప్రాజాపత్యం తథా మాసే వర్షే చాంద్రస్య భక్షణం। కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి వర్షాదూర్ధ్వం పతత్యసావితి॥—॥

—*శూద్రసేవాప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శూద్రసేవాయాం ప్రాయశ్చిత్తమాహతుః బోధాయనాపస్తంబౌ। శ్లో॥ యదేకరాత్రేణ కరోతి పాపం కృష్ణం వర్ణం బ్రాహ్మణస్సేవమానః। చతుర్థకాలముదకాభ్యవాయీ త్రిభిర్వర్షైస్తదపహంతి పాపమితి॥ కృష్ణో వర్ణః శూద్రస్తదాజ్ఞాకరో భూత్వా వృత్త్యర్థం సేవమానో బ్రాహ్మణః వర్షత్రయం చతుర్థే కాలే మితభోజీ త్రిషవణస్నాయీ ఏకదినసేవాకృతం పాపం హంతీత్యర్థః। బోధాయనః। భైషజ్యకరణం గ్రామయాజనం రంగోపజీవనం నాట్యాచార్యతా గోమహిషరక్షణం యచ్చాన్యదప్యేవం యుక్తం కన్యాదూషణమితి తేషాం తు నిర్దేశః పతితవృత్తిర్ద్వౌ సంవత్సరావితి॥ అన్యదప్యేవం యుక్తమితి అన్యదప్యుపపాతకమిత్యర్థః స ఏవ॥—॥

—*అశుచికరాణాంప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథాశుచికరాణి సూచ్యతమభిచారోనాహితాగ్నిరుంఛవృత్తితా సమావృత్తస్యభైక్షుచర్యాతస్యచైవగురుకులే వాసఊర్ధ్వంచతుర్భ్యోమాసేభ్యస్తస్యచాధ్యాపనంనక్షత్రనిర్దేశశ్చేతి తేషాంతునిర్దేశోద్వాదశమాసాన్ద్వాదశార్ధమాసాన్ద్వాదశద్వాదశాహాన్ద్వాదశషడహాన్ద్వాదశత్ర్యహాన్ద్వాదశాహంషడహంత్ర్యహమహోరాత్రమేకాహమితియథాకర్మాభ్యాసస్తథా వేదితవ్యః।బుద్ధిపూర్వేసానుబంధేఽభ్యాసేనభూయాంసంకాలంప్రాయశ్చిత్తంకుర్యాత్ । విపరీతేవిపర్యయఇత్యర్థః ॥—॥

—*అభిచారశాపయోః ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ఆపస్తంబః ॥ అభిచారానువ్యవహారావశుచికావపతనీయావపతనీయావితిహారీతఇతి అభిచారశ్శ్యేనేనేత్యాదిఅనువ్యవహారశ్శాపఃతౌబాహ్మణేవిషయేక్రియమాణావిత్యర్థఃసఏవ । పతనీయవృత్తిస్త్వశుచికరాణాంద్వాదశమాసాన్ద్వాదశార్ధమాసాన్ ద్వాదశద్వాదశాహాన్ద్వాదశసప్తాహాన్ద్వాదశత్ర్యహాన్ ద్వాదశాహంసప్తాహంత్ర్యహమేకాహమితిఅశుచికరాణామపికర్మణాంయేషాంప్రాయశ్చిత్తమ్ నోక్తంతేషామపిపతనీయేష్వుక్తకృత్స్నయావృత్తిఃప్రాయశ్చిత్తిఃసైవప్రాయశ్చిత్తిః । శిష్టంవ్యక్తం । అశుచికరాణితేనోక్తాని । అథాఽశుచికరాణిశూద్రగమనమార్యస్త్రీణాంప్రతిషిద్ధానాంమాంసభక్షణంశునోమనుష్యస్యచ కుక్కుటసూకరాణాంగ్రామ్యాణాంక్రవ్యాదానాంమనుష్యాణాంమూత్రపురీషప్రాశనంశూద్రోచ్ఛిష్టమపపాత్రాగమనంచార్యాణామితిఏతాన్యపిపతనీయానీత్యేకఇతి । క్రవ్యాదాగృధ్రాదయఃశూద్రోచ్ఛిష్టంభుక్తమశుచికరంఅపపాత్రాఃప్రతిలోమస్త్రియః ॥—॥

మనుః । శ్లో ॥ వ్రాత్యానాంయాజనంకృత్వాపరేషామంత్యకర్మచ । అభిచారమహీనంచత్రిభిఃకృచ్ఛ్రైర్విశుధ్యతి । శరణాగతంపరిత్యజ్య వేదంవిప్లావ్యచద్విజః । సంవత్సరంయవాహారస్తత్పాపమపసేధతి । యేషాంద్విజానాంసావిత్రీనానూచ్యేతయథావిధి । తాంశ్చారయిత్వాత్రీన్కృచ్ఛ్రాన్యథావిధ్యుపనయేదితి ॥—॥

—*శూద్రయాజకప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యాజ్ఞవల్క్యః । శ్లో ॥ త్రీన్కృచ్ఛ్రానాచరేద్వ్రాత్యయాజకోఽభిచరన్నపి । వేదప్లావీయవాశ్యబ్దంత్యక్త్వా చ శరణాగతమితి । పైఠీనసిః । శూద్రయాజకస్తద్ద్రవ్యపరిత్యాగాత్పూతో భవతి । ప్రాణాయామసహస్రేణ దశకృచ్ఛ్రైర్భ్యస్తైష్వితి । యత్తుమనురాహ ॥ శ్లో ॥ పురోధాశ్శూద్రవర్ణస్య బ్రాహ్మణో యః ప్రవర్తతే । స్నేహాదర్థప్రసంగాద్వా తప్తకృచ్ఛ్రం విశోధనమితి । తదశక్తవిషయం ॥—॥ పరాశరః । శ్లో ॥ గృహీత్వాదక్షిణాం యస్తు శూద్రస్య జుహుయాద్ధవిః । బ్రాహ్మణస్తు భవేచ్ఛూద్రశ్శూద్రస్తు బ్రాహ్మణోఽభవేదితి । జుహుయాత్ । వైదికైర్మంత్రైః । శూద్రస్తు బ్రాహ్మణోఽభవేదితి తత్ఫలమాప్నోతీత్యర్థః ॥—॥

—*భృతకాధ్యాపనాధ్యయనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

భృతకాధ్యాపనం నిందతి శౌనకః । శ్లో ॥ వేదాక్షరాణి యావంతి నియుజ్యార్థకారణాత్ । తావతీర్భ్రూణహత్యా వై లభతే నాత్ర సంశయ ఇతి ॥—। వ్యాసోఽపి । శ్లో ॥ యో విప్రో భృతకం వృత్వా మాసిమాసి ప్రచోదితం । శిష్యానధ్యాపయేద్వేదం సాక్షాన్నారాయణాత్మకం ॥ స వై నారాయణద్రోహీ సర్వదా సూతకీ భవేత్ । అయోగ్యో హవ్యకవ్యేషు సర్వధర్మపరిత్యాజేదితి । తస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ జాబాలిః । శ్లో ॥ అబ్దం యో భృతకం వృత్వా వేదపాఠం ద్విజాతయే । తస్య చాంద్రద్వయం ప్రోక్తమబ్దమాత్రప్రపూరణే । అబ్దద్వయం వదేద్యస్తు భృత్వా మూల్యాద్విజన్మనే । తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం ప్రోక్తం చాంద్రచతుష్టయం ॥ అబ్దత్రయే చాంద్రషట్కం కుర్యాద్దేహవిశుద్ధయే । అత ఊర్ధ్వం బ్రహ్మహం తాలలాటతాపవర్జితః । బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాత్కపాలధ్వజవర్జిత ఇతి ॥ భృతకాధ్యయనప్రాయశ్చిత్తమాహ వ్యాసః ॥ శ్లో । భృతకాధ్యాపితో యశ్చ భృతకాధ్యాపకశ్చ సః । అనుయోగప్రదానేన త్రీణి పక్షాంస్తు పయః పిబేదితి ।—॥

—*బ్రహ్మఘ్నప్రాయశ్చిత్తమ్*—

బ్రహ్మఘ్నస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ వసిష్ఠః । బ్రహ్మఘ్నః కృచ్ఛ్రం ద్వాదశరాత్రం చరిత్వా పునరుపయుంజీత వేదమాచార్యాదితి । ఏతత్ప్రమాది

ధ్యయనత్యాగవిషయం । నాస్తికతయా త్యాగే సురాపానసమమితి తత్రోక్తం ॥—॥

—*అనాశ్రమవాసప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అనాశ్రమవాసప్రాయశ్చిత్తమాహ హారీతః । అనాశ్రమీ సంవత్సరం ప్రాజాపత్యం చరిత్వాశ్రమముపేయాత్ । ద్వితీయే౽తికృచ్ఛ్రం తృతీయే కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రం తదూర్ధ్వం చాంద్రాయణమితి ॥—॥ గౌతమః । శ్లో ॥ అగ్నిపూతో గృహస్థస్స్యాత్ సోమయాజీ విశేషతః । తయోరాయుర్దివ్యం తా భార్యా తజ్జన్మవిఫలం భవేత్ । అనాశ్రమీ ద్విజో యస్తు యావజ్జీవతి భూతలే । మాసి మాసి స కుర్వీత ప్రాజాపత్యం విశుద్ధయే । అశక్తశ్చేత్తథా కర్తుం కుర్యాద్దానం ప్యత్యనంతరం । మాసి మాసి హుతావంతి గణయిత్వా తదా ద్విజః । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పరలోకాంశ్చ విందతి ॥—॥

—*పంచాశద్వత్సరాదూర్ధ్వ పరివివాహనిషేధః*—

స ఏవ॥ పంచాశద్వత్సరాదూర్ధ్వం న కార్యం పాణిపీడనం । కలెర్యుగస్య మత్తత్వాత్త్యాజ్యమాహుర్మనీషిణః ।యువానం ప్రేత్య తే నారీ స్వయం జీర్ణా౽పి సర్వదా । వ్యభిచారాత్కులం నశ్యేత్కులనాశాత్కులాంగనాః భవిష్యంతి సంకరో భూయాత్సంకరో నరకాయ చేతి ॥— ॥యస్తు సంత్యజ్య గార్హస్థ్యం వానప్రస్థో న జాయతే । పరివ్రాడ్వాపి మైత్రేయ స నగ్నః పరికీర్తితః ॥ ఇతి విష్ణుపురాణవచనమధికారివిషయం ॥—॥

—ఊఢాయాః పునరుద్వాహే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ఉద్వాహితాయాః పునరుద్వాహే ప్రాయశ్చిత్తమాహ జాబాలిః ।శ్లో॥ పూర్వముద్వాహితాం కన్యాం పితా భ్రాతా థ నెచ్ఛయా । అన్యస్మై చేత్ప్రదద్యాత్స పతితో యాంత్యధోగతిం । సా కన్యా పాంసులా జ్ఞేయా తత్పుత్రాః కుండసంజ్ఞకాః । ఏతద్దోషవిశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తం సమాచరేత్ । దాతారా మధనుష్ఠిత్యా ప్రత్యహం స్నానమాచరేత్ । వర్షత్రయేణ సంశుద్ధో నాన్యథా శుద్ధిరిష్యతే । తద్భర్తా తాం పరిత్యజ్య కుర్యాచ్చాంద్రాయణత్రయం । తస్యోపనయనం భూయశ్శుద్ధిమాప్నోతి పార్థికీం ॥ సా కన్యా పూర్వకం చాన్యం త్యక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్ । పుత్రో త్వాపి మే పుత్రాణాం తస్యాశ్చ

త్యాగశ్చస్మృతఇతి ॥—॥

—సగోత్రాదివివాహేప్రాయశ్చిత్తమ్—

సగోత్రాదివివాహేప్రాయశ్చిత్తమాహబోధాయనః । సగోత్రాంచేదసమత్యోపయచ్ఛేన్మాతృవదేనాంబిభృయాత్ప్రజాతా చేత్కృచ్ఛ్రాబ్దపాదం చరిత్వాయస్తఆత్మనోమిందాభూత్పునరగ్నిశ్చక్షురదాది త్యేతాభ్యాంజుహుయాదితి ॥—॥ కల్పసారే । శ్లో ॥ అమత్యోద్వాహ సగోత్రాంచెన్మాతృవద్బిభృయాత్తుతాం । చాంద్రాయణంచరిత్వాన్యాముపయచ్ఛేతకన్యకాం । కృచ్ఛ్రాబ్దపాదంకుర్వీతప్రజాతాయదిసాభవేత్ । మిందాహుతీద్వేజుహుయాత్తస్యాంతేచరితవ్రతః । తస్యాంప్రసూతోనిర్దోషః కాశ్యపోగోత్రతస్మృతః ॥ ఊఢాచేద్బుద్ధిపూర్వంస్యాద్గురుతల్పసమంచరేత్ ॥ తస్యాంప్రసూతశ్చండాలస్సర్వకర్మబహిష్కృతఇతి । స్మృత్యర్థసారే । యదికశ్చిజ్జ్ఞానతస్తాంకన్యామూఢ్వోపగచ్ఛతి । గురుతల్పవ్రతాచ్ఛుద్ధోగర్భస్సజ్జోం త్యతాం వ్రజేత్ ॥ భోగతస్తాంపరిత్యజ్యపాలయేజ్జననీమివ । అజ్ఞానాచ్చేద్దైందవేన శుద్ధ్యేద్గర్భస్తుకాశ్యపఇతి ॥ శాతాతపః । శ్లో । సమానప్రవరాంకన్యాంసగోత్రాముపగమ్యచ । ఉత్సృజ్యతాంతతో భార్యాంమాతృవత్పరిపాలయేత్ । కృత్వాతస్యాంసముత్సర్గమతికృచ్ఛ్రవిశోధనమితి ।—॥ దేవలః శ్లో ॥సమానగోత్రజాముద్వాసమానప్రవరాంతథా । యదిపుష్పవతీంగచ్ఛేత్సోభార్యా—మాతురస్పృకృత్ । మాతృగామీసవిజ్ఞేయస్సర్వకర్మబహిష్కృతః । గురుతల్పవ్రతంకుర్యాన్ముష్కచ్ఛేదవివర్జితం । పుత్రోత్పత్తౌతయోఃపుత్రా అంత్యజత్వమవాప్నుయురితి ॥—॥

—పరివేదనేప్రాయశ్చిత్తమ్—

పరివిత్త్యాదేఃప్రాయశ్చిత్తమాహపరాశరః । శ్లో ॥పరివిత్తిఃపరీవేత్తాయయా చపరివిద్యతే । సర్వేతేనరకంయాంతిదాతృయాజకపంచమాః । ద్వౌకృచ్ఛ్రౌపరివిత్తేస్తుకన్యాయాఃకృచ్ఛ్రఏవచ కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రౌదాతుస్తుహోతాచాంద్రాయణంచరేదితి । యత్రజ్యేష్ఠానోద్వహతికనిష్ఠశ్చేద్వహతి । తత్రజ్యేష్ఠఃపరివిత్తిః ॥కనిష్ఠఃపరివేత్తా । కన్యాపరివేదినీ ॥ తస్యాఃపిత్రాదిదాతా । యాజకోవివాహహోమస్యకారయితా । అత్రపరివిత్తేఃపరివేతుశ్చ

ద్వా కృచ్ఛ్రం ప్రాయశ్చిత్తమ్ । యత్ర కుబ్జాదౌ విషయవిశేషే పూర్వమప వాదాఉక్తాః। నతత్ర ప్రాయశ్చిత్తాపేక్షా ॥ — ॥ బోధాయనస్తు ॥ శ్లో పరివిత్తిః పరివేత్తాచ దాతాయశ్చాపియాజకః। కృచ్ఛ్రద్వాదశరాత్రేణ త్రిరాత్రేణ విశుధ్యతీతి ॥ — ॥ శంఖలిఖితౌ ॥ పరివిత్తిః పరివేత్తాచ సంవ త్సరం బ్రాహ్మణగృహే భైక్షం చరేయురితి॥అత్ర జ్ఞాతాఽజ్ఞాతభేదేన ప్రా యశ్చిత్తగౌరవలాఘవవ్యవస్థా ॥ — ॥ ప్రాయశ్చిత్తానంతరం పరివేత్తుః క ర్తవ్యమాహ వసిష్ఠః ॥ పరివివిదానః కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రౌచరిత్వా తస్మైద త్వా పునస్తామేవోపయచ్ఛేతేతి ॥ తస్మై జ్యేష్ఠాయ నివేద్య పునస్తామేవో ద్వహేదిత్యర్థః। అయమేవ న్యాయ ఆధానవ్యత్క్రమేభగిన్యోర్వివాహ వ్యత్క్రమేచ బోద్ధవ్యఇతి మాధవీయే ॥ — ॥

—*ఉష్ట్రాదియుక్తయానారోహణే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ఉష్ట్రాదియుక్తశకటాద్యారోహణే ప్రాయశ్చిత్తమాహమనుః ॥ శ్లో ॥ ఉష్ట్రయానం సమారుహ్య ఖరయానంచ కామతః । స్నాత్వాచవిప్రోదిగ్వాసాః ప్రాణాయామేన శుధ్యతీతి॥—॥యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ప్రాణా యామీ జలే స్నాత్వా ఖరయానోష్ట్రయానగః । నగ్నస్నాత్వాచ భుక్త్వా చ గత్వాచైవదివాస్త్రియమితి ॥

—*ఖరాద్యారోహణే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ఖరాద్యారోహణే ప్రాయశ్చిత్తమాహ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ ఖర మారుహ్య విప్రోసౌ యోజనం యదిగచ్ఛతి । తప్తకృచ్ఛ్రత్రయం కృత్వా శుద్ధిమాప్నోతివైద్విజః ॥ ఉష్ట్రంచ మహిషంచైవ హ్యనడ్వాహం ద్విజస్స కృత్ । ఆరుహ్య యోజనం గచ్ఛేత్ప్రాజాపత్యముదీరితమ్ ॥ అజంబస్తంత థారుహ్య పూర్వవద్యది గచ్ఛతి। తత్ర సాంతపనం ప్రోక్తం శరీరస్య విశో ధనమ్ ॥ పునః కర్మప్రకుర్వీత తేనశుద్ధ్యేన్నసంశయఇతి । పునః కర్మ । పునరుపనయనమ్ ॥ — ॥

—*కారాగృహవాస ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

కారాగృహవాసే ప్రాయశ్చిత్తమాహ గౌతమః॥ శ్లో ॥ బలాద్బంధీకృ తోయస్తు మ్లేచ్ఛ చండాలదస్యుభిః । కారాగృహే మాసమాత్రముషిత్వా

ణాయమాచరేత్ ॥ ప్రాజాపత్యంచ చాంద్రంచ చరేత్సంవత్సరోషితఇతి । — ॥ యమః ॥ శ్లో ॥ కారాగృహాద్వినిర్గత్య ప్రాయశ్చిత్తం యథోదితం। కృత్వా విప్రః పునః కర్మ కృత్వా శుద్ధమవాప్నుయాత్ ॥ బలాద్బందీకృతా నారీ తత్రైవ నివసేద్యది । పక్షంమాసమృతుంచాబ్దముత్సృష్టా చేత్తదాపతిః ॥ షష్టిభిర్వర్తికాభిశ్చ ఘృతశౌచమనంతరమ్ । కారయిత్వా విధానేన స్నాపయిత్వా నదీజలైః ॥ కారయేత్పూర్వవద్విప్రః ప్రాయశ్చిత్తమనుక్రమాత్ । అర్ధముక్తంతుతత్స్త్రీణాం ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనమ్ ॥ తస్యా దోషనివృత్తిస్స్యాత్సజ్జనైర్నపరిహీయతే । అతస్తత్పోషణం కుర్యాత్సంసర్గాదీన్నకారయేత్ ॥ తత్రైవ గర్భసంపత్తౌ పరిత్యాగోవిధీయతేఇతి । —

—*కుగ్రామవాసప్రాయశ్చిత్తమ్*—

కుగ్రామవాసే ప్రాయశ్చిత్తమాహ మరీచిః ॥ శ్లో ॥ శ్రోత్రియశ్చ తటాకాది స్తృణం పర్ణం తథేంధనమ్। బాంధవాస్సుకులీనాశ్చ విద్యాచైవోపకారిణీ ॥ నసంతి యత్ర గ్రామేతు సకుగ్రామఇతి స్మృతః । తత్రగ్రామే ద్విజోయస్తు హవ్యకవ్య పరాఙ్ముఖః ॥ ఏకత్ర దివసే తిష్ఠేన్మహాచాంద్రాయణం చరేదితి । — ॥

—*దుర్దేశగమనేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

దుర్దేశగమనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ బోధాయనః ॥ శ్లో ॥ సింధుసౌవీరసౌరాష్ట్రం స్తథాప్రత్యంతవాసినః । అంగవంగకళింగాంశ్చ గత్వా సంస్కారమర్హతీతి ॥ ప్రత్యంతవాసినః। చండాలాదివాసప్రదేశాః॥ —॥ స ఏవ । శ్లో ॥ పద్భ్యాం సకురుతేపాపం యః కళింగాన్ ప్రపద్యతే । ఋషయోనిష్కృతింతస్య ప్రాహుర్వైశ్వానరంహవిరితి ॥ — ॥

—*శ్వసృగాలాది దంశనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్వాదిదంశే ప్రాయశ్చిత్తమాహ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ పుంశ్చలీవానరఖరైర్దష్టశ్చోష్ట్రాదివాయసైః । ప్రాణాయామం జలేకృత్వా ఘృతం ప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతీతి ॥ — ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ శ్వసృగాలఖరైర్దష్టోగ్రామ్యైః క్రవ్యాద్భిరేవచ । నరాశ్వోష్ట్రైర్వరాహైశ్చ ప్రాణాయామేన శుధ్యతీతి॥ ఏతన్నదీస్నానాదేరప్యుపలక్షణమ్ ॥ — ॥తథాచ బోధాయనః ॥ శ్లో ॥

శునాదష్టస్తుయోవిప్రో నదీం గత్వా సముద్రగామ్ । ప్రాణాయామశతం కృత్వా ఘృతం ప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతీతి ॥ సువర్ణరజతాభ్యాం వా గవాంశృంగోదకైశ్చవా । నవైర్వా కలశైస్స్నాత్వా సద్యఏవ శుచిర్భవేదితి ॥ —— ॥ హారీతః ॥ శ్లో ॥ శ్వానోవాక్రోష్టుకోవాపి నారీవాయదివానరః । ఆఖుర్నకులమార్జారవాయసగ్రామ్యసూకరాః ॥ ఏతైర్దష్టైద్విజస్యాంగే ప్రాయశ్చిత్తం కథం భవేత్ । స్నానం కృత్వా సచేలంతు విప్రాణామనుశాసనాత్ ॥ ప్రోక్షణీస్తిసృభిర్ఋగ్భిః కారయేన్మార్జనం ద్విజః । ప్రాణాయామత్రయంకుర్యాద్దద్యాద్గోభ్యస్తృణం నరః ॥ సహద్విజైశ్చభుక్తేన శుద్ధ్యతే నాత్రసంశయఇతి । —॥ అంగిరాః ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మచారిశునాదష్టస్త్ర్యహం సాయం పయః పిబేత్ । గృహస్థస్తుద్విరాత్రంవా ఏకాహంవాగ్నిహోత్రవాన్ ॥ నాభేరూర్ధ్వంతు దష్టస్య తదేవ ద్విగుణం భవేత్ । స్యాదేతత్త్రిగుణం వక్త్రే మస్తకేతు చతుర్గుణమ్ ॥ అవ్రతస్సవ్రతోవాపి శునాదష్టస్తథాద్విజః । దృష్ట్వాగ్నీన్హూయమానాంస్తు సద్యఏవ శుచిర్భవేదితి ॥ —— ॥ పరాశరః ॥ శ్లో ॥ వృకశ్వానసృగాలాద్యైర్దష్టోయస్తుద్విజోత్తమః । స్నాత్వా జపేత్సగాయత్రీం పవిత్రాం వేదమాతరమ్ ॥ గవాంశృంగోదకేస్నానం మహానద్యోస్తుసంగమె । సముద్రదర్శనాద్వాపి శునాదష్టశ్శుచిర్భవేత్ ॥ వేదవిద్యావ్రతస్నాతశ్శునాదష్టోద్విజోయది । సహిరణ్యోదకేస్నాత్వా ఘృతం ప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతి ॥ సవ్రతస్తు శునాదష్టో యస్త్రిరాత్రముపావసేత్ । ఘృతం కుశోదకం పీత్వా వ్రతశేషం సమాపయేత్ ॥ అవ్రతస్సవ్రతోవాపి శునాదష్టోభవేద్ద్విజః । ప్రణిపాతాద్భవెత్పూతో విప్రైశ్చక్షుర్నిరీక్షితః ॥ శునాఘ్రాతావలీఢస్య నఖైర్విలిఖితస్యచ । అద్భిః ప్రక్షాళనం ప్రోక్తమగ్నినాచోపతాపనమ్ ॥ శునాతు బ్రాహ్మణీదష్టా జంబుకేన వృకేణవా । ఉదితం గ్రహనక్షత్రం దృష్ట్వాసద్యశ్శుచిర్భవేత్ ॥ కృష్ణపక్షేయదా సోమో నదృశ్యేత కదాచన । యాందిశం వ్రజతేసోమ స్తాం దిశంవావలోకయేత్ ॥ అసద్బ్రాహ్మణకేగ్రామె శునాదష్టోద్విజోత్తమః । వృషం ప్రదక్షిణీకృత్య సద్యస్స్నాత్వా విశుద్ధ్యతీతి ॥ వృకశునోరారణ్యకత్వగ్రామ్యత్వాభ్యాం భేదః । సృగాలోజంబుకః ॥ ఆదిశబ్దేనవానరాదయో గృహ్యంతే

తైర్దష్టస్స్నాత్వా గాయత్ర్యష్టశతం జపేత్ । జపే సంఖ్యావిశేషమాహోశ
నా ॥ దంష్ట్ర్యాదిదష్టో గాయత్ర్యష్టశతం ప్రాణాయామశతం వేతి । ఎతచ్చా
సమర్థవిషయమ్ సమర్థస్తు గోశృంగస్నానాదికమాచరేత్ । అత్ర గో
శృంగస్నానం నామ శృంగపూరితోదకేన గాయత్ర్యాశతవారమభిమంత్రితే
న సేచనమ్ ॥ గోశృంగేణ శతస్నానం గాయత్ర్యేతి హారీతస్మరణాత్ శృం
గోదకస్నానసంగమస్నాన సముద్రదర్శనానామధమమధ్యమోత్తమాంగభే
దేనవా దంశతారతమ్యేనవా వ్యవస్థా । వేదాధ్యయనంవా సావిత్ర్యప్రాజా
పత్యాది వ్రతానివా సమాప్య స్నాతో వేదవిద్యావ్రతస్నాతఃసయదిశునాద
ష్టస్తదా హిరణ్యముదకే నిధాయ తేనోదకేన స్నాత్వా ఘృతం ప్రాశ్య వి
శుద్ధ్యతి ॥ తత్రాపి బ్రాహ్మణశ్చేద్గాయత్రీం శతకృత్వోజపేత్ । — ॥ త
దాహ బోధాయనః ॥ శ్లో ॥ వేదవిద్యావ్రతస్నాతశ్శునాదష్టస్తుబ్రాహ్మ
ణః । శతపర్యాయమావర్త్య గాయత్రీం శుద్ధిమాప్నుయాదితి ॥ చా
ద్రాయణాదివ్రతేనసహితఃసవ్రతస్త్రిరాత్రముపోష్యచతుర్థేహ్నిఘృతంప్రా
శ్య కుశోదకంచ పీత్వా పశ్చాద్వ్రతశేషం సమాపయేత్ ॥ సవ్రతావ్రతావు
భావపి విప్రౌ శ్వణిపత్యైర్నిరీక్షితౌ యథోక్తప్రాయశ్చిత్తాచరణేన పూతౌ
భవతః । యదా బ్రాహ్మణీశ్వాదిభిర్దష్టా తదా సా రాత్రావుదితాన్ గ్రహాన్
సోమాంగారకాదీన్ నక్షత్రాణి కృత్తికాదీన్యవలోక్య శుద్ధా భవతి ॥ సోమ
దర్శనాసంభవే తదవస్థితియోగ్యాం దిశం వా చక్షుషావలోకయేత్ । తచ్చా
వలోకనం పంచగవ్యప్రాశనస్యచోపలక్షణమ్ ॥ అతఏవాంగిరాః । శ్లో ॥ బ్రా
హ్మణీతుశునాదష్టా సోమే దృష్టిం నిపాతయేత్ । సముద్రదర్శనాద్వాపిశునా
దష్టా శుచిర్భవేత్ ॥ సోమమార్గేణవాపూతా పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతీతి । సో
మదర్శనాసంభవే సముద్రదర్శనాద్దిగవలోకనాద్వా శుద్ధ్యతీత్యాది ॥ య
స్మిన్ గ్రామే బ్రాహ్మణానసంతి తత్ర బ్రాహ్మణప్రణిపాతనిరీక్షణయోస్థానే
వృషభప్రదక్షిణం ద్రష్టవ్యం । ఏతేషు వచనేషు యత్రయత్ర ప్రాయశ్చిత్త
బాహుళ్యం తత్ర తత్రోత్తమాంగవిషయత్వం దంశనావృత్తివిషయత్వం చోహ
నీయం ॥ బ్రహ్మచారి గృహస్థాగ్నిహోత్రిషూత్తరోత్తరం తపోబాహుల్యా
త్ప్రాయశ్చిత్తహ్రాసఇతి మాధవీయే ॥ — ॥

—*శరీరేకృమ్యుత్పత్తౌప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శరీరేకృమ్యుత్పత్తౌప్రాయశ్చిత్తమాహశాతాతపః। శ్లో ॥బ్రాహ్మణస్యవ్రణద్వారేయదిసంపద్యతేకృమిః । ప్రాయశ్చిత్తంతదాకార్యమితిశాతాతపోబ్రవీత్ । గోమూత్రంగోమయంక్షీరం దధిసర్పిఃకుశోదకం ॥ స్నాత్వా దత్వాచభుక్త్వాచకృమినష్టఃశుచిర్భవేదితి ॥ — ॥ బోధాయనః । శ్లో ॥ బ్రాహ్మణస్యవ్రణద్వారే పూయశోణితసంభవే । క్రిమిరుత్పద్యతేతత్రప్రాయశ్చిత్తంకథంభవేత్ ॥ గోమూత్రంగోమయంక్షీరం దధిసర్పిఃకుశోదకం। త్ర్యహంస్నాత్వాచపీత్వాచ కృమిదష్టశ్శుచిర్భవేదితి । ఏతచ్చనాభేరధోభాగేదష్టవ్యం ।ఉపరిభాగేతుమనురాహ ॥ శ్లో ॥ నాభికంఠాంతరోద్భూతే వ్రణేచోత్పద్యతేకృమిః । షడాత్రంతు తదాప్రోక్తం ప్రాజాపత్యంశిరోవ్రణఇతి ॥ — ॥

—*మద్బ్రాహ్మణగృహభోజనేప్రాయశ్చిత్తం*—

అథాభోజ్యభోజనేప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే।తత్రమద్బ్రాహ్మణగృహభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహభరద్వాజః । నిరాచారస్యవిప్రస్యనిషిద్ధాచరణస్యచ । అన్నంభుక్త్వాద్విజఃకుర్యాద్దినమేకమభోజనమితి । తేదశకాప్రాయశ్చిత్తాంతరమాహపరాశరః॥ శ్లో ॥ సదాచారస్యవిప్రస్యతథావేదాంతవేదినః । భుక్త్వాన్నంముచ్యతేపాపాదహోరాత్రాంతరాన్నరఇతి।ఏతదనభ్యాసాభిప్రాయం । అభ్యాసేత్వాహసఏవ । పరపాకనివృత్తస్యపరపాకరతస్యచ । అపచస్యచభుక్త్వాన్నంద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేదితి ॥ — ॥

—*పరపాకనివృత్తాదిలక్షణాని*—

తేషాంలక్షణమాహసఏవ । శ్లో ॥ గృహీత్వాగ్నింసమారోప్యపంచయజ్ఞాన్ననిర్వపేత్ । పరపాకనివృత్తోసామునిభిఃపరికీర్తితః ॥ పంచయజ్ఞం స్వయంకృత్వా పరాన్నేనోపజీవతి । సతతంప్రాతరుత్థాయపరపాకరతస్తుసః ॥ గృహస్థధర్మోయోవిప్రోదదాతిపరివర్జితః । ఋషిభిర్ధర్మతత్వజ్ఞైరపచఃపరికీర్తితఇతి । దదాతిపరివర్జితః అన్నదానవర్జితఃస్వయమేవభక్షైర్హోపచఇత్యుచ్యతేతస్యనిందాప్రత్యక్షంశ్రుతావామ్నాయతే । నాత్యమణంపుష్యతినోసఖాయం । కేవలాఘోభవతికేవలాదీతి । శాతాతపశ్చ

హస్పతిః॥ శ్లో ॥యోహిహిత్వావివాహాగ్నింగృహస్థఇతిమన్యతే । అన్నంత
స్యనభోక్తవ్యంవృథాపాకోహి సంస్కృతః।వృథాపాకస్యభుంజానఃప్రాయ
శ్చిత్తంచరేద్ద్విజః ॥ ప్రాణాయామశతంకృత్వాఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతీతి
వృథాపాకేయత్ప్రాయశ్చిత్తంతదేవబ్రాహ్మణనిందకాదావపిద్రష్టవ్యం ।నిం
దావచనేన సహపాఠాత్ ॥ తథాచవ్యాసః ॥ శ్లో ॥పఙ్క్తిభేదీపృథక్పాకీ
నిత్యంబ్రాహ్మణనిందకః । ఆదేశీవేదవిక్రేతాపంచైతేబ్రహ్మఘాతకాఇతి ॥
శౌనకః । శ్లో ॥ కనిక్రదంజపేన్మంత్రందశవారంయదాతదా । వేదవిక్రయి
ణోగేహేభుక్త్వాపాపాత్ప్రముచ్యతఇతి॥హారీతః । శ్లో ॥ యదన్నంప్రతిలో
మస్యశూద్రజస్యోత్తమస్త్రియాం । మహాపాతకినాంచైవయదన్నంస్త్రీకృ
తఘ్నయోః ॥ ఆరూఢపతితస్యైవసగోత్రాభర్తురేవచ । పాషండానాశ్రి
తానాంచయతేశ్చైవతథైవచ॥ అతికృచ్ఛ్రంచరేద్భుక్త్వాప్రమాదాద్బ్రాహ్మ
ణస్సకృత్ । మత్యాచాంద్రాయణంకుర్యా దామంచెదర్ధమెవచ ॥ తద్ధ
స్తభోజనేచాపిత్రిగుణంసహభోజనే । చతుర్గుణంతదుచ్ఛిష్టేపానీయేత్వ
ర్ధమెవచ ॥ కృచ్ఛ్రాబ్దపాదముద్దిష్టమభ్యాసాజ్ఞానభోజనే । మత్యాభ్యా
సేతథాకుర్యాత్త్రింశత్కృచ్ఛ్రంద్విజోత్తమఇతి । ఉత్తమస్త్రీబ్రాహ్మణీత
స్యాంప్రతిలోమ్యేనశూద్రాదుత్పన్నశ్చండాలః ।సత్యపిసామర్థ్యేనాస్తి
క్యేనకించిదప్యాశ్రమమప్రాప్తఃఅనాశ్రితః ॥ — ॥

—*రాజాద్యన్నభోజనఫలాని*—

సుమంతుః । శ్లో ॥ రాజాన్నంతేజఆదత్తే శూద్రాన్నంబ్రహ్మవర్చసం ।
ఆయుస్సువర్ణకారాన్నంయశశ్చర్మావకృంతినః । కారుకాన్నంప్రజాహం
తి బలంనిర్ణేజకస్యచ॥గణాన్నంగణికాన్నంచలోకేభ్యఃపరికృంతతి ।రూపం
చికిత్సకస్యాన్నంపుంశ్చల్యాస్త్వన్నమింద్రియం॥ విష్ఠావార్ధుషికస్యాన్నం
శస్త్రవిక్రయిణోమలం । ఏవమేతేత్వభోజ్యాన్నాఃక్రమశఃపరికీర్తితాః ॥ భు
క్త్వాతోన్యతమస్యాన్నమమత్యాక్షపణంత్ర్యహం । మత్యాభుక్త్వాచరేత్కృ
చ్ఛ్రం రేతోవిణ్మూత్రమేవచేతి ॥ విష్ణుః । గణకగణికాస్తేనగాయకాన్నా
నిభుక్త్వాసప్తరాత్రంపయసావర్తేతతక్ష్ణాన్నంచర్మకర్తుశ్చ శ్వపాకవార్ధు
షికదీక్షిత బద్ధనిగళాభిశస్తషండానాంపుంశ్చలీధాంభికచికిత్సకలు

ఘ్నికశూద్రోష్టభోజినాం అవీర(స్త్రీ) సువర్ణకారసపత్నపతితానాంచ పి
శునానృతవాదిధర్మసోమవిక్రయిణాంచ శైలూషతున్నవాయకృతఘ్ననిషా
దరంగావతారివేదశస్త్రవిక్రయిణాంచశ్వజీవిశౌండికతైలిక చెలనిర్ణేజకా
నాంచరజస్వలాసహోపపతివేశ్మనాంచభ్రూణఘ్నావేక్షితముదక్యా సంస్పృ
ష్టంపతత్రిణావలీఢంశునాస్పృష్టంగోఘ్రాతంచకామతః పదాస్పృష్టమవక్షు
తంచమత్తక్రుద్ధాతురాణాంచానర్చితంవృథామాంసంచత్రిరాత్రముపవసేదితి
త్రిరాత్రోపవాసఃఅకామకృతసకృద్భోజనవిషయః ॥ — ॥ అత్రైవవిషయే
లిఖితోపి ।శ్లో ।భుక్త్వావార్ధుషికస్యాన్నంసవ్రతస్యావ్రతస్యవా।శూద్రస్యచ
తథాభుక్త్వాత్రిరాత్రంస్యాదభోజనమితి ॥ — ॥ అస్మిన్నేవవిషయేఅశక్తస్య
బ్రహ్మకూర్చవిధానమాహపరాశరః। శ్లో ॥ శూద్రాన్నంసూతకాన్నంచా
ప్యభోజ్యస్యాన్నమేవచ । శంకితంప్రతిషిద్ధాన్నంపూర్వోచ్ఛిష్టంతథైవచ ।
యదిభుక్తంతువిప్రేణచాజ్ఞానాదాపదాపివా ॥ జ్ఞాత్వాసమాచరేత్కృ
చ్ఛ్రంబ్రహ్మకూర్చంతుపావనమితి ॥ అజ్ఞానాద్వాఆపత్కాలేవాయోవి
ప్రోభుఙ్క్తేసబ్రహ్మకూర్చమాచరేత్ । యస్తుజ్ఞాత్వాభుఙ్క్తేసప్రాజాప
త్యమాచరేదిత్యర్థః ॥ — ॥ అకామకృతసకృద్భోజనవిషయేఅశక్తస్యహా
రీతస్త్రూపవాసమాహ।శ్లో।మృతసూతకశూద్రాన్నంసదోషేణాపిసంస్కృతం
శంకితంప్రతిషిద్ధాన్నంవిద్విషాన్నమథాపివా ॥ యదిభుంజీతవిప్రాయంప్రా
యశ్చిత్తంకథంభవేత్ । ఏకరాత్రోపవాసశ్చగాయత్ర్యష్టశతంజపేత్ ॥
ప్రాశయేత్పంచభిర్మంత్రైఃపంచగవ్యంపృథక్పృథక్ । ఏతేనశుద్ధ్యతేవిప్రో
హ్యాన్యైశ్చభోజ్యభోజనైరితి ॥ అకామకృతాభ్యాసేతువిష్ణునోక్తంసప్తరా
త్రపయోవ్రతంద్రష్టవ్యం ॥ — ॥ మనుస్తుయవయవాగూపానమాహ ॥శ్లో॥అ
భోజ్యానాంతుభుక్త్వాన్నం(స్త్రీ)శూద్రోచ్ఛిష్టమేవచ । జగ్ధ్వామాంసమభ
క్ష్యంచసప్తరాత్రంయవాన్పిబేదితి । కామకృతాభ్యాసేహారీతోక్తంచాం
ద్రాయణం ॥ — ॥

—*శూద్రచికిత్సకాద్యన్నభోజనప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తథాశంఖోపి । శ్లో ॥ శూద్రాన్నంబ్రాహ్మణోభుక్త్వాతథారంగావతా
రిణః । చికిత్సకస్యకుమారస్యతథా(స్త్రీ)మృగజీవినః । అభిశస్తస్యచోరస్యఅవీ

రాయాస్స్త్రియాస్తథా ।చర్మకారస్య వైణస్యక్లీబస్యపతితస్యచ । రుక్మకార
స్యతక్ష్ణశ్చరజకస్యచవార్ధుషేః । కదర్యస్యానృశంసస్యవేశ్యాయాఃకితవ
స్యచ । గణాన్నంభూమిపాలాన్నంమృగజీవిశ్వవృత్తినాం । సౌనికాన్నం
సూతకాన్నంభుక్త్వామాసవ్రతంచరేదితి । మాసవ్రతంచాంద్రాయణం॥—॥

—*శుక్తాదిభక్షణేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శుక్తాదిభక్షణేప్రాయశ్చిత్తమాహమనుః। శ్లో ॥శుక్తానిచకషాయాంశ్చభు
క్త్వాఽమేధ్యాన్యపిద్విజః। తావద్భవత్యప్రయతోయావత్తన్నవ్రజత్యధఇతి॥—
ఆపస్తంబః।అభోజ్యంభుక్త్వానైష్పురీష్యంతత్సప్తరాత్రేణావాప్యతఇతి । అ
భోజ్యమాంసాదిభక్షణే నిష్పురీషభావః కర్తవ్యఃయావదుదరం నిష్పురీషం
భవతి తావదుపవస్తవ్యంతత్సప్తరాత్రేణావాప్యతే । యేషాంత్రిరాత్రేణైవనై
ష్పురీష్యమవాప్యతే తేషాంతావతైవశుద్ధిఃతథాచగౌతమః । అభోజ్యభోజ
నేనిష్పురీషభావస్త్రిరాత్రమభోజనంసప్తరాత్రంవేతి ॥ — ॥

—*వ్యతీపాతాదిభోజనేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

వ్యతీపాతాదిభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహదేవలః ॥ శ్లో ॥వ్యతీపాతేయద
న్నంచమహాపురుషభోజనం ॥కర్మణ్యారిజనేభుక్తిర్దశాహేబలిభోజనం।భూ
తప్రేతపిశాచానాంయదన్నంపరికల్పితం । కుటుంబభోజనంచైవబ్రహ్మరాక్షస
భోజనం । ఏతేష్వదంస్తుయోవిప్రోధనలోభపరాయణః ॥ తదానీంమృత్యు
మాప్నోతి జీవేద్వాపాపకార్యసౌ ॥ తత్రదోషాపశాంత్యర్థంప్రాయశ్చి
త్తమిదం స్మృతం।ప్రాజాపత్యద్వయంకృత్వాపునస్సంస్కారపూర్వకం। పం
చగవ్యంపిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధోభవతిభూతలఇతి ॥ — ॥

—*అయుతసహస్రభోజనేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అయుతసహస్రభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహమార్కండేయః । శ్లో ॥అ
యుతేవాసహస్రేవాద్విజోబ్రాహ్మణభోజనే । జిహ్వాచాపల్యతఃక్షిప్రంభుంజీ
తాపఃపిబేత్తువా॥పక్షంవామాసమథవాభుక్త్వావిప్రోనిరంతరం।కృచ్ఛ్రంపరా
కంచాంద్రంచ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥ వర్షేపరీహశూద్రత్వము
వాప్నోతిహనిశ్చితమితి ॥ — ॥ దేవలః ॥ శ్లో ॥ అయుతేవాసహస్రేవా
నానావర్ణసమాగమే । పతితక్లీబబైడాలవ్రాత్యతస్కరపూరితే। కుండగో

శకసంకీర్ణే నటగాయకసంకులే । పాషండజనసంసర్గే సర్వపాతకిసంకులే
భాండోచ్ఛిష్టస్వయంపాకే స్త్రీజనైరుపశోభితే ॥ యో విప్రో లోకమన్విచ్ఛ
న్నభుంజీయాత్కదాచన । సత్రభోజనేష్వేవం ॥ — ॥

—*దీర్ఘసత్రభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

దీర్ఘసత్రభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః । శ్లో ॥ వర్షద్వయం
వా వర్షం వా యో వా కో వా జనాధిప ॥ సంకల్ప్య భోజయేద్విప్రాన్ తద్దీ
ర్ఘం సత్రముచ్యతే । విప్రస్తత్ర న భుంజీయాత్ పూర్వవద్దుష్టసంగమాత్ ॥ ప
క్షం వా మాసమథవా భుక్త్వా నిష్కృతిమాచరేత్ । పక్షభుక్తౌ పరాకం స్యా
చ్చాంద్రం స్యాన్మాసభోజన ఇతి ॥ — ॥

—*శూద్రసత్రభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శూద్రసత్రభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ స ఏవ । శ్లో ॥ శూద్రసత్రే న భుంజీత
ప్రాణైః కంఠగతైరపి । భుంజన్నరకమాసాద్య వాయసత్వమవాప్నుయాత్ ॥
శ్లో ॥ పక్షే మాసే బుభుక్షావద్ధై భోజనేషు యథాక్రమం । యావకం తప్తకృ
చ్ఛ్రం చ ప్రాజాపత్యమథైందవం ॥ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నోతి ద్విజః ప్రాశ
శ్నుయాత్క్రమాదితి ॥ — ॥

—*శూద్రవేశ్యాదిగృహే స్వయంపాకాదినా భోజనే*—

శూద్రాదిగృహే స్వయంపాకాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ పరాశ
రః । శ్లో ॥ శూద్రాలయే వా వేశ్యాయా గృహే వా మంత్రదర్పితం । ప
క్త్వా భుక్త్వా స పాపీయాన్ మహాంతం నరకం వ్రజేత్ ॥ తద్దోషపరిహారార్థం
ప్రాయశ్చిత్తమిదం స్మృతం । పరేద్యుర్వా తదాహ్ని వా వాపయిత్వా శిరోరు
హాన్ ॥ స్నానం కృత్వా తతః పశ్చాత్ తప్తకృచ్ఛ్రం సమాచరేత్ । పంచగ
వ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథేతి ॥ — ॥

—*సంహతాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

సంహతాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ గౌతమః । శ్లో ॥ సంఘీభూ
య ద్విజా యే తు మార్గే తీర్థాగమేపి వా । స్వద్రవ్యమేళనం కృత్వా పక్త్వా
భుక్త్వైకదేశతః ॥ తే సర్వే నరకం యాంతి శూద్రతుల్యా న సంశయః । తేషా
మిదం మునిప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తం విశుద్ధిదం ॥ ఏకరాత్రిం పంచగవ్యం ద్వి

తాత్రేయావకం చరేత్ । ప్రాజాపత్యం త్రిరాత్రేచ పక్షేచాంద్రాయణం స్మృతం । మాసేతుశూద్రతుల్యాస్స్యు స్త్రీణామర్ధంసమీరితమితి ॥ — ॥

—*క్రీతాన్నభోజనేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

క్రీతాన్నభోజనే నిందామాహ దేవలః । శ్లో ॥ దేవాలయేషుమార్గేషు గ్రామేషు నగరేషుచ । విప్రఃక్రీతాన్నభోక్తాచే త్తదానరకమాప్నుయాత్ । మహాభారతేపి ॥ శ్లో ॥ క్రీతాన్నందేవతాగారే గ్రామేవాపట్టణేపథి। యోభుఙ్క్తే పూర్వజోజ్ఞానాన్నరకంససమాప్నుయాదితి ॥ — ॥ హేమాద్రౌ ॥ విప్రఃకంఠగతప్రాణః క్రీతాన్నంయదిభుంజతే ॥ గ్రామేవా నగరేతీర్థే మఠే దేవాలయేపివా । సగత్వానరకంఘోరం నానాయోనిషుజాయతే । తస్మాత్తస్య విశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం । త్రిరాత్రంభోజనేకాయం పక్షే తప్తంసమాచరేత్ ॥ మహాతప్తంతు మాసేచ వత్సరేచాంద్రముచ్యతే । అతఃపరంశూద్రతుల్యోవిద్వానపినసంశయః ॥ విప్రస్త్రీణామేతదర్ధం యతీనాంద్విగుణంభవేదితి ॥ — ॥

—*యాగాన్నభోజనేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

యాగాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహకణ్వః । శ్లో ॥ యజ్ఞేషుపశుబంధేషు అన్నమత్తియదాద్విజః । సవైనరకమాప్నోతి సబిడాలసమోభవేత్ ॥ భుఙ్క్తే యదివపాహోమాత్ప్రాక్పాపంమహదశ్నుతే । పునస్తత్సోమపనయనం ప్రాజాపత్యేనశుద్ధ్యతి ॥ వపాయాగాత్ప్రాంపిప్రోమోభుఙ్క్తే దీక్షితాలయే । ప్రాజాపత్యంవిశుద్ధ్యర్థం మునిభిఃపరికీర్తితమితి ॥ — ॥ కాత్యాయనః । శ్లో ॥ ఋత్విజాంచపరస్త్రీణాం భోక్తౄణాంయాగసద్మని । ఉపోష్యరజనీమేకాంపంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి ॥ సువాసినీచేత్తుగర్భిణీః పిబేత్పాదోదకంతథా । విధవావపనంకృత్వా ప్రపిబేద్బ్రహ్మకూర్చకం ॥ యతిశ్చబ్రహ్మచారీచ పూర్వంయాగాన్నభక్షణే । చాంద్రంకుర్యాద్వపాహోమాత్పరంకాయం సమాచరేదితి ॥ — ॥

—*అస్నాత్వాభోజనేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అస్నాత్వాభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహగౌతమః । శ్లో ॥ అస్నాత్వా భోజనంవిప్రో నీరోగఃకురుతేయది । సమలాశీసదాజ్ఞేయ స్సర్వకర్మబహి

మృతః ॥ శ్రాద్ధకాలేషుచాంద్రంస్యాద్విహీనేతద్ద్వయంస్మృతం । పంచవర్షసుతప్తంస్యాదితరత్రతుయావకం । ద్విగుణంవిధవానాంతుయతీనాంబ్రహ్మచారిణామితి ॥ — ॥

—*అశుచికాలభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శాతాతపః॥శ్లో॥మూత్రోచ్చారంద్విజఃకృత్వాహ్యకృత్వాశౌచమాత్మనః। మోహాద్భుక్త్వాత్రిరాత్రంస్యాత్ స్మృత్వాసాంతపనం చరేత్ ॥మూత్రయిత్వా వ్రజన్మార్గం స్మృతిభ్రంశాజ్జలంపిబేత్ । అహోరాత్రోషితస్నాత్వా జుహుయాత్సర్పిషంహవిః ॥ వ్యాఘ్రః ॥ శ్లో ॥ అస్పృశ్యస్పర్శనంకృత్వా యదాభుఙ్క్తేగృహాశ్రమీ । అకామతస్త్రిరాత్రంస్యాత్ షడ్రాత్రం కామతశ్చరేత్ । — ॥ ప్రజాపతిః । శ్లో॥అస్నాత్వాతు యదాభుఙ్క్తే పిండదత్వాపితుర్వ్రతీ। స్పృష్ట్వాశవముదక్యాంవాచండాలంసూతికాంతథా ॥ అకామతస్త్రిరాత్రంస్యాద్బుద్ధ్యాసాంతపనంచరేదితి। పిండం ప్రేతపిండం॥—॥

—*పర్యుషితాన్నభోజనే*—

పర్యుషితాన్నభోజనేవ్యాహసఏవ।శ్లో ॥ జలేనిధాయపూర్వేద్యుర్యదన్నంపరరేద్ధృతం ॥తత్పర్యుషితసంజ్ఞం స్యాద్భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేత్ ॥ త్రిరాత్రం పంచరాత్రంవా భుక్త్వాపర్యుషితంద్విజః । తస్యోపనయనం భూయశ్చాంద్రాయణమథాచరేత్ । హింగుజీరకసంమిశ్రం తింత్రిణీరసనేచితం । దుర్గంధరహితంయత్తుభోక్తవ్యంద్విజపుంగవైః ॥ దధ్నాఘృతేనతైలేన యదన్నంసంస్కృతంభవేత్ । దుర్గంధరహితంభోజ్యమన్యథాచాంద్రముచ్యతఇతి ॥ — ॥

—*ఓదనవటకమాషవటకాదిభక్షణే*—

గాలవః । శ్లో ॥ ఓదనాన్నిర్మితంవస్తుశుష్కీభూతంయదాభవేత్ అభోజ్యంభక్షయిత్వాతద్వ్యస్తంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ దుర్గంధరహితం భక్ష్యం తథాపర్యుషితంచయత్ । వటకం మాషసంభూతం శష్కుల్యాదితథైవచ । తైలాదిపాకహీనంచ భక్ష్యమాహుర్మనీషిణః ॥ మాష సంభూతవటకాంచ్ఛష్కులీంచతథావిధాం ॥ నిష్కారణతయావిప్రోనభుంజీతకదాచన । పితౄర్థందేవకార్యార్థం పక్త్వాభుక్త్వానదోషభాక్ । స్మృ

శాతానిహ భక్షిత్వా యావకం కృచ్ఛ్రమాచరేదితి ॥ — ॥

—*పరమాన్నకృసరభక్షణే కాలనియమః*—

దేవలః ॥ శ్లో ॥ పరమాన్నం చ కృసరం వృథా పక్త్వా ద్విజోత్తమః । భుంజీత యది చ్ఛర్దిత్వా ఉపోష్య రజనీం తథా ॥ పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నాన్యథా । రవౌ ధనుస్సమాయాతే గృహే కన్యా రజస్వలా ॥ పితృదేవనిమిత్తం చ పరమాన్నం ప్రశస్యత ఇతి ॥ ధనుర్మాసే గృహే కన్యా యది స్యాత్ప్రథమార్తవా । తత్రైవ దైవయాత్రాయాం కృసరాన్నం న దోషకృత్ ॥ పితృకార్యేషు సర్వేషు దైవే బంధుసమాగమే । పక్త్వా భోజ్యం తదన్నం స్యాత్ ప్రభూతక్షీరసంభవం నిమిత్తేన వినా భుక్త్వా దినమేకమభోజనమ్ । పంచగవ్యం పిబేత్పశ్చాచ్ఛుద్ధో భవతి నిశ్చితమితి ॥ ధనుర్మాసే చ దుహితరి భగిన్యాం స్నుషాయాం చ ప్రథమార్తవాయాం పితృకార్యే బంధుసమాగమే చ పాయసకృసరాన్నభోజనే న దోషః । అన్యత్ర ఏకరాత్రోపవాసః ॥ పంచగవ్యప్రాశనం చ ప్రాయశ్చిత్తమిత్యర్థః ।

—*వ్రాత్యకుష్ఠ్యాద్యన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

వ్రాత్యాద్యన్నభోజనే దేవలః ॥ శ్లో ॥ వ్రాత్యాన్నం యది కుష్ఠ్యన్నం భుంక్తే విప్రః క్షుధాతురః । ఏకాదశ్యన్నభుక్చైవ శుద్ధ్యై చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ కుండగోళకయోరన్నం పరివిత్తేస్తథైవ చ । పరివేత్తుర్యదన్నం చ భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ దేవార్చకస్య యో భుంక్తే తథా గణకవేశ్మని । ఉభౌ తౌ పాపినౌ ప్రోక్తౌ ప్రాయశ్చిత్తమథార్హతః ॥ ఏకరాత్రే పంచగవ్యం ద్విరాత్రే యావకం స్మృతమ్ । మాసమాత్రే పరాకం స్యాదబ్దే చాంద్రముదీరితమ్ ॥ తతః పరం తత్సమస్స్యాత్ (స్త్రీ)ణామర్ధముదీరితమ్ ।

—*యత్యాద్యన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో ॥ యతేరారాధనే భుక్త్వా యత్యన్నం హాయనోపరి । దంపత్యోర్భుక్తశిష్టం యత్ భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్ ॥ ఉల్లంఘితం పాదహతం బిడాలాఖువిమర్దితమ్ । దేవపూజావిహీనం యద్వైశ్వదేవవివర్జితమ్ ॥ దేవాలయే చ యద్భుక్తం యదన్నం మూల్యసంభవం । శీతీకృతం యదన్నం చ శూర్పేణ వదనేన వా ॥ తుషపాషాణసంయుక్తం ఫలీకరణమిశ్రి

తం । అసాక్షికం యదన్నంచ యదన్నం జీవతండులం ॥ ఏతద్భుక్త్వా విశుద్ధ్యర్థం పరాకం కృచ్ఛ్రమాచరేదితి । భోక్తురాగమనాత్పూర్వం భోజనపాత్రే యత్పరివేషితం తదసాక్షికం ॥ —

—*అంతశ్శవగ్రామభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అంతశ్శవగ్రామభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ సంవర్తః ॥ శ్లో ॥ యత్రగ్రామేతు కుణపో విప్రోపతేత తత్రవై । పాకయజ్ఞం తథాభుక్తిం జలాహరణమేవవా ॥ నకుర్యాత్తావతా విప్రో యావన్నాన్యత్రనీయతే । కుణపే నాశ్రితే గ్రామె విప్రో భుక్త్వాతు పాపకృత్ ॥ ప్రాజాపత్యంతు కుర్వీత పంచగవ్యమతః పరం । ద్విజానాం క్షీరపానేతు నదోషా గృహమెధినామితి ॥—

—*చంద్రసూర్యోపరాగభోజనే ప్రాయశ్చిత్తం*—

ఉపరాగభోజనె ప్రాయశ్చిత్తమాహ మనుః ॥ శ్లో ॥ సూర్యోపరాగే యోభుఙ్క్తే తస్యపాపం మహత్తరం । తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థం తప్తకృచ్ఛ్రముదీరితం ॥ చంద్రోపరాగకాలేతు భుక్త్వాకాయం సమాచరేత్ । ఉభయోరోర్భోజనె విప్రః పునస్సంస్కారమర్హతీతి ॥ మరీచిరపి॥ శ్లో ॥సూర్యగ్రహేతు నాశ్నీయాత్పూర్వంయామచతుష్టయం । చంద్రగ్రహేతుయామాంస్త్రీన్ భుక్త్వాపాపంసమశ్నుతే । ఇమంధర్మం పరిత్యజ్య యోవిప్రస్స్వన్యథాచరేత్ । తస్యోపనయనం భూయస్తప్తం సాంతపనం స్మృతమితి ॥ సూర్యగ్రహభోజనె తప్తకృచ్ఛ్రం చంద్రగ్రహభోజనె సాంతపనమిత్యర్థః । —

—*భిన్నపాత్రాదిభోజనె ప్రాయశ్చిత్తం*—

భిన్నపాత్రాదిభోజనె ప్రాయశ్చిత్తమాహ గాలవః ॥ శ్లో ॥ స్వర్ణపాత్రం తథా కాంస్యం రాజతం భిన్నమేవయత్ । తత్రభుక్త్వా చరేత్కాయమన్యథాదోషమాప్నుయాత్ ॥ యెషుపర్ణేషు యోభుఙ్క్తే యదాతత్రభుజిం చరేత్ । వర్ణాంతరం నయుంజీత తథాచైంద్రవం చరేదితి ॥ —

గౌతమోపి ॥ శ్లో ॥ ఏకజాతీయపర్ణేషు కాంస్యేచాభిన్నభాజనే । భోజనం కురుతే యత్తు సపూర్ణాయుర్భవేదిహేతి ॥ —

—*రజస్వలా పక్వాన్నభోజనె ప్రాయశ్చిత్తం*—

రజస్వలాపక్వభోజనె మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞాత్వా పుష్పిణీ

వారీ కృత్వా వైపచనక్రియాం। పశ్చాచ్ఛుష్కం రజో దృష్ట్వా యదాతస్మా
దపాక్రమేత్ ॥ తాం దృష్ట్వా భాషణం కృత్వా భుక్తవంతోయది ద్విజాః। చాం
ద్రాయణేన శుద్ధాస్స్యుః పంచగవ్యేన తే తథా ॥ పునః కర్మ ప్రకుర్వీరన్ భవే
యుః పాపినోన్యథేతి ॥ — ॥

—నిషిద్ధదినేద్విభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

నిషిద్ధదినేషు ద్విర్భోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ సఏవ। శ్లో॥ అర్క
ద్విపర్వ రాత్రౌచ మృతాహోత్పూర్వవాసరే। తథా చతుర్దశ్యష్టమ్యో
స్సంక్రాంతౌ చ మహోత్సవే ॥ పితరౌ వ్యాధినాక్రాంతౌ మహారాజనిపాత
నే। శ్రోత్రియే మరణం ప్రాప్తే గురూణాం దుఃఖసంభవే। ద్విర్వారం స
మశ్నీయాత్ ద్విప్రోధర్మమనుస్మరన్ ॥ తస్య పాపస్య శుద్ధ్యర్థం సహస్రాణి
షహ్రృతించరేత్। పంచగవ్యేన శుద్ధస్స్యాద్ ద్విప్రోద్విర్వారభోజనాదితి ॥ ఏ
తదనభ్యాసవిషయం ॥ అభ్యాసేతుభోజనప్రకరణోక్తమర్కద్విపర్వరాత్రౌ
చేత్యాదిప్రాయశ్చిత్తం ద్రష్టవ్యం ॥ — ॥ సఏవ ॥ శ్లో॥ వైశ్వదేవం దేవ
తార్చనంనిత్యహోమంతథావిధం। బ్రహ్మయజ్ఞం పితౄణాంచ తర్పణం ద్విజ
పల్లభః ॥ త్యక్త్వా భుక్త్వా తథా విప్రః సురాపీత్యుచ్యతే బుధైః। తప్తకృచ్ఛ్రం
చరేత్సోపి తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే ॥ పంచగవ్యేన పూతాత్మా నాన్యథా
శుద్ధిరిష్యతఇతి। ఏతదసకృత్కరణవిషయం। సకృత్కరణేతు। శ్లో॥ వే
దోదితానాం నిత్యానాం కర్మణాం సమతిక్రమే। స్నాతకవ్రతలోపేచ
ప్రాయశ్చిత్తమభోజనమితి మనూక్త ఏకరాత్రోపవాసో ద్రష్టవ్యః ॥ — ॥

—*స్వస్వకాలేగర్భాధానాద్యకరణే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

స్వస్వకాలేగర్భాధానాద్యకరణ ప్రాయశ్చిత్తముక్తం హేమాద్రౌ।
శ్లో॥ స్నాతవత్యామృతౌ పత్న్యాం చతుర్థే పంచమేపి వా। కృత్వాభ్యు
దయికం ప్రాతస్తద్రాత్రౌ మంత్రపూర్వకం। గర్భాధానం తదా కుర్యా
త్ప్రీతిగర్భం నతత్స్మృతం ॥ అన్యథా గర్భఘాతీస్యాద్యద్వా జారస్తథైవ
సః। ప్రాజాపత్యత్రయం కుర్యాద్ద్వితీయే పునరావృత్తే ॥ — ॥

—*సీమంత పుంసవనాదికాలాతిక్రమే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

॥శ్లో॥ సీమంతపుంసవనయోః స్వకాలాకరణే సతి। ప్రాజాపత్యద్వయం

కృత్వా శుద్ధోభవతినాన్యథా ॥ జాతకర్మనకుర్వీత నాస్తికశ్చేద్య విపూర్వ్వజః। ప్రాజాపత్యద్వయంకుర్యా న్నాస్తిచౌళేధవాకృతే ॥ ఏకాదశేద్వాదశేనా నామకర్మక్రియతే ॥ అకృత్వాపితాకుర్యా త్ప్రాజాపత్యద్వయం తతః । అన్నప్రాశనచౌళాది కాలేకుర్యాద్ప్రతేపివా । ముఖ్యకాలపరిత్యాగాదన్నప్రాశన కర్మణః । వ్రతబంధేతుగౌణంస్యా త్ప్రాజాపత్యముదీరితం ॥ దేశకాలానురోధేన యదిచౌళంవిళంబతే । ప్రాజాపత్యద్వయంకృత్వా తత్పాపంపరిశోధయేత్ ॥ — ॥

—*అక్షరాభ్యాసోపనయనకాలాతిక్రమేప్రాయశ్చిత్తమ్*—

పంచమాబ్దంవిలంఘ్యశిశోరక్షరసంగ్రహే । కాయికంతత్రకర్తవ్య మన్యథాదోషమాప్నుయాత్ । యదికామాదష్టమాబ్దంలంఘయిత్వానరేద్వ్రతం । నవమేతప్తకృచ్ఛ్రంస్యాద్దశమేతప్తకాయికం । ఏకాదశేద్వాదశేవాప్యతిక్రమ్యైందవంచరేత్ । తతఆషోడశాత్కుర్యా దైందవత్రయమేవచ । — ॥

—*అజిన మేఖలాదండత్యాగె ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అజినంమెఖలాందండంబ్రహ్మచారీయదిత్యజేత్ । ప్రాజాపత్యం పక్షమాత్రేమాసేతప్తంసమాచరెత్ । అబ్దమాత్రపరిత్యాగె కుర్యాచ్చాంద్రాయణవ్రతం । అగ్నికార్యంబ్రహ్మయజ్ఞందెవర్షిపితృతర్పణం । అకృత్వావత్సరె చాంద్రం తత్పరంపతితోహిసః ॥ — ॥

—ఉష్ణోదకస్నానెప్రాయశ్చిత్తమ్—

ఉష్ణోదకస్నానాదౌప్రాయశ్చిత్తమాహదెవలః । శ్లో ॥కూపోదకేనసప్తాహంస్నానముష్ణేన వారిణా । మృత్తికాభిర్వినాశౌచం కృత్వాసప్తాహమేవచ ॥ ప్రాజాపత్యంవిశుద్ధ్యర్థంచరెత్పాతోభవెద్ద్విజః । పంచగవ్యంతతఃపీత్వా పూతోభవతినాన్యథేతి ॥ — ॥

—యజ్ఞోపవీతశిఖాబంధనమంతరా—

యజ్ఞోపవీతాదినావినాభోజనెప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః ॥ శ్లో ॥వినాయజ్ఞోపవీతేనశిఖయాచద్విజోత్తమః । ఉచ్ఛిష్టోయదిమోహాత్స్యాపాపకృత్సభవెద్ద్విజః ॥ ఉపోష్యరజనీమేకాం పంచగవ్యేనశుధ్యతీతి । శిఖయావినాశి

ఖాబంధనేనవినైత్యర్థః ॥ — ॥

—శిఖోపవీతభ్రంశే ప్రాయశ్చిత్తమ్—

శిఖానాశేతు గౌతమః । శ్లో ॥ శిఖాంవినాద్విజశ్రేష్ఠః కర్ణగోవాలరోమభిః । ధృత్వాతద్దోషశాంత్యర్థం ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ యావచ్ఛిఖాపునర్జాతా తావత్కర్ణేసధారయేత్ । బ్రహ్మవిష్ణుమహేశాఖ్యా బ్రహ్మసూత్రస్యతంతవః । ఏకస్మిన్త్రుటితేవిప్రః పునర్ధృత్వానవంముదా॥ నిత్యకర్మప్రకుర్వీత త్రుటితంనిక్షిపేజ్జలే । బ్రహ్మసూత్రంతు వామాంసాద్భ్రష్టంస్యాచ్చతురంగలం ॥ ప్రాణాయామత్రయంకృత్వాపునస్థానేనియోజయేత్ । వామబాహౌయదాభ్రష్టం తదధోబ్రహ్మసూత్రకం । ప్రాణాయామశతంకృత్వా స్వస్థానేపూర్వవత్ క్షిపేత్ ॥ మణిబంధేయదాభ్రష్టం ప్రాణాయామసహస్రకం । కృత్వాశుద్ధిమవాప్నోతి వామహస్తాదధోగతం । యత్సూత్రంసహసాత్యక్త్వా ధారయేదన్యసూత్రకం ॥ జలేభ్రష్టంపరిత్యజ్య సహస్రంవేదమాతరం । జప్త్వాశుద్ధిమవాప్నోతి నాన్యథాశుద్ధిరీరితేతి ॥ — ॥

—భోజనేకాలేక్షుతజృంభణాపానవాయూత్సర్గప్రాయశ్చిత్తమ్—

భోజనకాలేక్షుతాదౌప్రాయశ్చిత్తమాహవిష్ణుః । శ్లో ॥ ద్విజోభోజనకాలేతుజృంభణంక్షుతమేవవా । అపానవాయుమోక్షంవాకుర్వన్నిష్కృతిమాచరేత్ । అన్యోదోర్భ్యాంజలంధృత్వా తస్యమూర్ధనివిన్యసేత్॥ పృచ్ఛేత్తజ్జన్మసదనందివావాయదివానిశి । క్షుతేచజృంభణేచైవ కృత్వైవంసవిశుద్ధ్యతి । అపానవాయోరుత్సర్గే జాతేన్నంపరివర్జయేత్ ॥ లోభేనభుక్త్వాతద్భక్తంస్నాత్వాకాయంసమాచరేదితి ॥ — ॥

—శివనిర్మాల్యభోజనేప్రాయశ్చిత్తమ్—

శివనిర్మాల్యభోజనేప్రాయశ్చిత్తమాహదేవలః ।శ్లో॥ శంభోర్నివేదితంభక్తం తత్తీర్థంశాకమేవవా । విప్రస్స్పృశన్నభుంజీయాద్భుక్త్వాతప్తంసమాచరేత్ । మార్కండేయః ॥—॥ శివే నివేదితం భక్తం ప్రత్యేకందేవతాం వినా । ద్విజోజ్ఞానాద్యదాభుజ్క్తే తప్తకృచ్ఛ్రంసమాచరేదితి ॥ — ॥

—సాలిగ్రామాదిసాహిత్యేప్రాయశ్చిత్తాభావః—

సాళిగ్రామాదిసాహిత్యే విశేషమాహ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ శివే విష్ణ్వాదిభిర్దేవైర్వేష్టితే యత్సమర్పితం । తద్భుక్త్వా విప్రవర్యోపి నభవేద్దోషభాజనమితి ॥ హారీతోపి । శ్లో ॥ సాళిగ్రామాదిభిశ్శంభోర్వేష్టితస్య యదర్పితం । తదోభ్యక్తవ్యం ద్విజైర్నిత్యం తత్తోయంచ పిబేద్ద్విజఇతి ॥ ఫలాధిక్యమప్యాహ యోగయాజ్ఞవల్క్యః । శ్లో ॥ శివే నివేదితం భక్తం సాళిగ్రామాదివేష్టితే । తద్భక్తభోజనే ।చాంద్రం కృతవాన్నాత్రసంశయః ॥ అన్యథా మాంసతుల్యంస్యాత్తత్తోయమసృజాసమమితి । —— ॥

——*పత్న్యాసహ భోజనవిచారః*——

పత్న్యాసహభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ దేవలః ॥ శ్లో ॥ద్విజః కామాతురోయస్తు పత్న్యాసహ యదాన్నభుక్ । పశ్చాచ్చాంద్రాయణం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతిపార్థివేతి ॥ గాలవః ॥ శ్లో ॥ ఏకయానే సమారోహమేకపాత్రేతు భోజనం । వివాహే పథియాత్రాయాం కృత్వా విప్రోన దుష్యతి ॥ అన్యథా దోషమాప్నోతి పశ్చాచ్చాంద్రాయణం చరేత్ । అభ్యాసే ద్విగుణంచైవ కృత్వా శుద్ధిమవాప్నుయాదితి ॥ ——

——*క్వచిదుచ్ఛిష్టదోషాభావః*——

గౌతమః ॥ శ్లో ॥ పితానుజస్య పుత్రస్య తయోః ప్రీతిం సముద్వహన్ । నిక్షిపేత్కబళం తత్ర నదోషస్తత్రభోజనే । తాభ్యాం సహ నభుంజీత భుక్త్వాదోషమవాప్నుయాదితి ॥ ——

——*నీలీవస్త్రధారణనిషేధః*——

నీలవస్త్రధారణేత్వాపస్తంబః ॥ శ్లో ॥ నీలీరక్తం యదావస్త్రం బ్రాహ్మణోంగేషు ధారయేత్ । అహోరాత్రోషితోభూత్వా పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి॥ రోమకూపే యదాగచ్ఛేద్రసోనీల్యాస్తు కస్యచిత్ । త్రివర్ణేషుతు సామాన్యం తప్తకృచ్ఛ్రం విశోధనం ॥ పాలనే విక్రయేచైవ తద్వృత్త్యాతూపజీవనే । పతితస్తు భవేద్విప్రస్త్రిభిః కృచ్ఛ్రైర్విశుద్ధ్యతి ॥ స్నానం దానంజపోహోమస్స్వాధ్యాయః పితృతర్పణం । వృథాతస్యమహాయజ్ఞానీలీసూత్రస్యధారణాత్ ॥ నీలీమధ్యేతు గచ్ఛేద్యః ప్రమాదాద్బ్రాహ్మణః క్వచిత్ । అహోరాత్రోషితోభూత్వా పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతి ॥ నీలీదారుయదాభిం

ద్వ్యాద్బ్రాహ్మణస్య శరీరకం । శోణితం దృశ్యతే యత్ర ద్విజశ్చాంద్రాయణం
చరేత్ ॥ స్త్రీణాం క్రీడార్థసంభోగే శయనీయే నదుష్యతి నీలీరక్తేనవ
స్త్రేణ యదన్న ముపదీయతే ॥ దాతారం నోపతిష్ఠేత భోక్తాభుంజీతకిల్బి
షం । కంబళే పట్టవస్త్రేచ నీలీరాగో నదుష్యతీతి ॥ నీలీవస్త్రం ధృత్వాభో
జనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ గాలవః ॥ శ్లో ॥ నీలీవస్త్రంతు తచ్ఛిన్నం ధృత్వా
కర్మకరోతియః । సవిప్రస్తునకర్మార్హస్తత్కర్మవికలం భవేత్ ॥ ఏక
స్మిన్ దివసే భుక్త్వా ధృత్వా నీలీమయం పటం । కుర్యాద్దేహవిశుద్ధ్యర్థం
యావకం మునిచోదితం॥ అభ్యాసేతు పరాకంస్యా ద్వత్సరే చాంద్రముచ్య
త ఇతి । తచ్ఛిన్నమితి ॥ వస్త్రాంతేమధ్యేవా నీలీతంతుభిశ్ఛిన్నమిత్యర్థః ।
గౌతమః ॥ శ్లో । నీలీమయం పటం ధృత్వా విప్రస్తచ్ఛిన్నమేవవా । కృ
త్వా కర్మాణి భుక్త్వావా నతత్కర్మఫలం లభేత్ ॥ భోజనే మాంసభు
క్త్విప్రస్సర్వథాపరివర్జయేదితి । దేవలః ॥ శ్లో ॥ నీలీవస్త్రంచ తచ్ఛిన్నంధృ
త్వాజ్ఞానాత్తుయశ్చరేత్ । సవిప్రస్త్వశుచిర్నిత్యం నకర్మార్హోభవేది
హేతి ॥ ——

——*పరాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తం*——

పరాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ శౌనకః ॥ శ్లో ॥ యస్మిన్వాయాం జ
పేన్మంత్రం శతవారం దినేదినే । సదా పరాన్నభోక్తాచ విముచ్యేతహికిల్బి
షాదితి ॥ యమః ॥ శ్లో ॥ నపంక్తౌవిషమం దద్యాన్నయాచేన్నచదాపయే
త్ ।ప్రాజాపత్యేన కృచ్ఛ్రేణ ముచ్యతేకర్మణస్తతఇతి॥——

——*నవశ్రాద్ధాదిభోజనే ప్రాయశ్చిత్తం*——

శ్రాద్ధభోజనే ప్రాయశ్చిత్తమాహ విష్ణుః ॥ శ్లో ॥ ప్రాజాపత్యం
నవశ్రాద్ధే పాదోనంత్వాద్యమాసికే । త్రైపక్షికే తదర్థంస్యాత్పంచగ
వ్యం ద్విమాసికఇతి ॥ ఏతచ్చాపద్విషయం । అనాపదితు ॥ శ్లో ॥ చాంద్రా
యణం నవశ్రాద్ధే ప్రాజాపత్యంతు మిశ్రకే । ఏకాహస్తు పురాణేషు ప్రా
యశ్చిత్తం విధీయతఇతి హారీతోక్తం ద్రష్టవ్యం ॥ ప్రాజాపత్యంతు మిశ్రకఇ
త్యాద్యమాసికవిషయం । ఊనమాసికాదిషుతుపాదోనప్రాజాపత్యాదీనిక
ర్తవ్యాని ॥ తదుక్తం చతుర్వింశతిమతే ॥ శ్లో ॥ ప్రాజాపత్యం నవశ్రాద్ధే

పాదోనం త్వాద్యమాసికే । త్రైపక్షికే తదర్ధం స్యాద్ద్విపాదో మాసికే తతః ॥ పాదోనకృచ్ఛ్రముద్దిష్టం షణ్మాసే చాబ్దికే తథా ॥ త్రిరాత్రం చాన్యమాసేషు ప్రత్యబ్దం చేదహస్స్మృతమితి । అత్ర ప్రాజాపత్యం నవశ్రాద్ధే ఇత్యాద్యమంశ ఆపద్విషయః ॥ అనాపది తు చాంద్రాయణం తథేతి । మరీచిః ॥ శ్లో ॥ నగ్నశ్రాద్ధం నవశ్రాద్ధమాశౌచాభ్యంతరేద్వయం । తత్రాన్నం ప్రతిగృహ్యైవ మహారౌరవమశ్నుతే ॥ నగ్నశ్రాద్ధే నవశ్రాద్ధే చాంద్రాయణముదీరితం । ఆద్యశ్రాద్ధే తథా చాంద్రం సపిండీప్రేతభోజనే ॥ చాంద్రాయణం పరాకం వా కుర్యాద్దోషశాంతయ ఇతి ॥ ప్రాజాపత్యం తు మిశ్రక ఇత్యేతదావృత్త్యాద్యమాసికవిషయం । అత్ర చాంద్రాయణం మహైకోద్దిష్టవిషయం ॥ తదావృత్తౌ తు చాంద్రాయణత్రయం కార్యం ॥ శ్లో ॥ ఆద్యమాసికమేకశ్చేద్భుక్త్వా బ్రాహ్మ్యాత్ప్రహీయతే । చాంద్రాయణత్రయం కృత్వా కూష్మాండైర్జుహుయాత్తతః ॥ పునః కర్మ ప్రకుర్వీత తతః పూతో భవేద్ద్విజ ఇతి స్మృతేః ॥ యత్తు శంఖవచనం ॥ శ్లో ॥ చాంద్రాయణం నవశ్రాద్ధే పరాకో మాసికే స్మృతః । పక్షత్రయే తు కృచ్ఛ్రం స్యాత్ షణ్మాసే కృచ్ఛ్రమేవ తు ॥ ఆబ్దికే పాదకృచ్ఛ్రం స్యాదేకాహః పునరాబ్దిక ఇతి । అత్ర యత్పరాకాదివిధానం ॥ తత్స్పర్శాదిహీనవిషయం ॥ అపాత్రేయవిషయం చ । శ్లో ॥ చండాలాముదక్యాత్స్పర్శాద్బ్రాహ్మణాద్వైద్యకాదపి ॥ దంష్ట్రిభ్యశ్చ పశుభ్యశ్చ మరణం పాపకర్మణాం । పతితానాం శకైశ్చైవ విషాద్బంధనకైస్తథా ॥ భుక్త్వైషాం షోడశశ్రాద్ధే కుర్యాదంబువ్రతం ద్విజః । అపాత్రేయాన్యముద్దిశ్య శ్రాద్ధమేకాదశేహని ॥ బ్రాహ్మణస్తత్ర భుక్త్వాన్నం శిశుచాంద్రాయణం చరేత్ । మాసశ్రాద్ధే తథా భుక్త్వా తప్తకృచ్ఛ్రేణ శుధ్యతి ॥ సంకల్పితే తథా భుక్త్వా తు త్రిరాత్రం క్షపణం భవేదితి । భరద్వాజేన ప్రాయశ్చిత్తవిశేషాభిధానాత్ ॥ —— ॥

—*శ్రాద్ధభోజనే బ్రహ్మచారిణః ప్రాయశ్చిత్తం*—

బ్రహ్మచారిణస్తు బృహద్యమో విశేషమాహ ॥ శ్లో ॥ మాసికాదిషు యోఽశ్నీయాదసమాప్తవ్రతో ద్విజః । త్రిరాత్రముపవాసోఽత్ర ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే ॥ ప్రాణాయామశతం కృత్వా ఘృతం ప్రాశ్య విశుద్ధ్యతీతి । ఇదమజ్ఞానవిష

యః ॥ జ్ఞానపూర్వేకేతు సపవాహ ॥ శ్లో ॥ మధుమాంసంతు యోశ్నీయాచ్ఛ్రాద్ధేసూతకఏవవా । ప్రాజాపత్యం చరేత్కృచ్ఛ్రం వ్రతశేషం సమాపయేదితి ॥ —

—*క్షత్రియాదిశ్రాద్ధభోజనే ప్రాయశ్చిత్తం*—

క్షత్రియాదిశ్రాద్ధభోజనే చతుర్వింశతిమతేవిశేషఉక్తః ॥ శ్లో ॥ చాంద్రాయణం నవశ్రాద్ధేపరాకోమాసికేస్మృతః । త్రైపక్షికేసాంతపనం కృచ్ఛ్రం మాసద్వయేస్మృతం ॥ క్షత్రియస్య నవశ్రాద్ధే వ్రతమేతముదాహృతం । వైశ్యస్యార్ధాధికం ప్రోక్తం క్షత్రియాత్తు మనీషిభిః ॥ శూద్రస్యతునవశ్రాద్ధే చరేచ్చాంద్రాయణద్వయం । సార్ధం చాంద్రాయణం మాసేత్రిపక్షేత్వైందవం స్మృతం ॥ మాసద్వయే పరాకంస్యాదూర్ధ్వంసాంతపనం స్మృతమితి యత్తూశనసోక్తం ॥ శ్లో ॥ దశకృత్వః పిబేదాపో గాయత్ర్యాశ్రాద్ధభుగ్ద్విజః । తతస్సంధ్యాముపాసీత శుద్ధ్యైత్తుతదనంతరమితి ॥ తదనుక్తప్రాయశ్చిత్తశ్రాద్ధవిషయం । —

—*సంస్కారాంగనాందీశ్రాద్ధభోజనే ప్రాయశ్చిత్తం*—

సంస్కారాంగశ్రాద్ధభోజనేతు వ్యాసః ॥ ప్రవృత్తేచూడహోమేతు ప్రాజ్ఞామకరణాత్తథా । చరేత్సాంతపనంభుక్త్వా జాతకర్మణిచైవహి ॥ అతోన్యేష్వతుభుక్త్వాన్నం సంస్కారేషుద్విజోత్తమః । నియోగాదుపవాసేన శుధ్యతేనింద్యభోజనఇతి ॥— ॥ సీమంతోన్నయనాదిషు ధౌమ్యోవిశేషమాహ ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మౌదనేచ సోమేచ సీమంతోన్నయనేతథా । జాతశ్రాద్ధేనవశ్రాద్ధే భుక్త్వాచాంద్రాయణంచరేదితి ॥ తత్రబ్రహ్మౌదనాఖ్యం కర్మాగ్న్యాధానాంగభూతం । యత్తు భరద్వాజేనోక్తం ॥ శ్లో ॥ భుక్తశ్చేత్పార్వణశ్రాద్ధే ప్రాణాయామాన్షడాచరేత్ । ఉపవాసస్త్రిమాసాదివత్సరాంతంప్రకీర్తితః ॥ ప్రాణాయామత్రయంప్రోక్తమహోరాత్రం సపిండనే। ఆమరూపేస్మృతంనక్తంప్రతేవాపార్వణేతథా।ద్విగుణం క్షత్రియస్యైవం త్రిగుణం వైశ్యభోజనే ॥ సార్ధాచ్చతుర్గుణం చైవ స్మృతం శూద్రస్యభోజనఇతి । ఏతదప్యాపద్విషయం॥అనాపద్యధికప్రాయశ్చిత్తస్యోక్తత్వాత్ । ఆమశ్రాద్ధేసర్వత్రార్ధం ॥ ఆమశ్రాద్ధేభవేదర్ధమితి షట్త్రింశన్మతేభిధానాత్

—*శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోజననిషేధః*—

శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోజనం ప్రతిషేధతి దేవలః । శ్లో॥ అమాయాం పైతృకశ్రాద్ధే మాసి శ్రాద్ధే మహాలయే । శ్రాద్ధే చ క్షణ్ణపత్యాఖ్యే సపిండీకరణే తథా ॥ మాసికేషు తథా విప్రో నకుర్యా చ్ఛేషభోజనమితి । — ॥ మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ శ్రాద్ధకర్మణి భోక్తారో భోక్తారో యిష్టకర్మణి ॥ శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోక్తార స్తే వై నిరయగామినః । సగోత్రాణాం సకుల్యానాం నదోషశ్శిష్టభోజనే ॥ పుత్రీణామన్యగోత్రాణాం విధవానాంతు మష్యతి ॥ — ॥ జాబాలిః । శ్వశురస్య గురోర్వాపి మాతులస్య మహాత్మనః । ఏతేషాం శ్రాద్ధశిష్టాన్నం భుక్త్వా దోషా న విద్యతే ॥ పిత్రోశ్చ బ్రహ్మనిష్ఠస్య జ్యేష్ఠభ్రాతుశ్చ జ్ఞాతినః । పైతృకేషు న భోక్తవ్యం విధవానాంతు సర్వదా ॥ విప్రస్త్వన్యకులే శ్రాద్ధే కుర్యాచ్చేచ్ఛిష్ట భోజనం । ప్రాజాపత్యేన శుద్ధస్స్యా జ్జ్ఞాతీనాంతు నదోషభాక్ ॥ వ్రతినాంచ స్వపిత్రాదా నదోషశ్శిష్టభోజనే । విధవా కేశవపనం కృత్వా తప్తం సమాచరేత్ ॥ యతిశ్చ బ్రహ్మచారీ చ పరాకం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ । సన్యాసీ వపనం కృత్వా లక్షంచ ప్రణవం జపేత్ । చంద్రికాదావనేకస్మృతివచనాభిధాన పూర్వకం శ్రాద్ధశిష్టాన్న భోజనం నదోషావహమిత్యుక్తం తచ్చ ప్రతిపాదితమధస్తాత్ హేమాద్రౌ తు నిషేధవచనముదాహృత్య శ్రాద్ధశిష్టాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తంచాభిహితం । అత్ర నిషేధస్య ప్రాబల్యాచ్ఛ్రాద్ధశిష్టాన్నభోజనే ప్రాయశ్చిత్తోపదేశాచ్ఛిష్టాచారబాహుళ్యాచ్చ తద్వర్జనమేవ యుక్తమిత్యాహుః

—*చౌళాద్యన్నభోజననిషేధః*—

చౌళాద్యన్నభోజనే విశేషమాహ దేవలః । శ్లో ॥ చౌళకర్మణి సీమంతే ముహూర్తాదూర్ధ్వభోజనే పరం । సురాపాన సమం ప్రోక్తమతో నేచ్ఛంతి సూరయః ॥ — ॥ గౌతమః । శ్లో ॥ సీమంతే పుంసవే చైవ చౌళకర్మణి యో ద్విజః । అసగోత్ర స్తదన్నాద స్సురాపీత్యుచ్యతే బుధైః ॥ — ॥ మార్కండేయః । శ్లో ॥ చౌళకర్మణి సీమంతే పుంసవే యోఽన్యగోత్రజః । ముహూర్తాదూర్ధ్వం భుక్త్వాపి సురాపానమవాప్నుయాత్ ॥ ప్రాయశ్చిత్తం ద్విజైః ప్రోక్తమత్రచుష్టాన్నభోజనే । ముహూర్తాత్పరతస్తత్తంతత్పూర్వం భోజనంచరేత్ । జప్త్వా శుద్ధిమవాప్నోతి సహస్రం వేదమాత

రం ॥ స్త్రీణామర్ధంయతీనాంచ వ్రతినాం చాంద్రముచ్యతే । చౌళకర్మ ణిపూర్వత్రపరత్రచ సమంభవేదితి ॥ — ॥ స్మృత్యంతరేతు, శ్లో ॥ చౌళోపనయనేచైవ సీమంతే పుంసవేతథా । ఋతూత్సవేప్యహశ్శేషంభుక్త్వా చాంద్రాయణంచరేదితి ॥ అహశ్శేషమితి వచనాద్రాత్రౌతద్గృహభోజనే నైతత్ప్రాయశ్చిత్తం॥ ఉచ్ఛిష్టభోజనాదీనాం ప్రాయశ్చిత్తమాహ్నిక పరిచ్ఛేదే భోజనప్రకరణే నిరూపితం ॥ తతఏవావధార్యం ॥ — ॥ అనుక్త ప్రాయశ్చిత్తవిషయేశంఖలిఖితౌ । అవిక్రేయవిక్రయమద్య భోజనప్రతిగ్రహేష్వవాదిష్ట ప్రాయశ్చిత్తేషుసర్వేషు చాంద్రాయణంప్రాజాపత్యం వేతి ॥ — ॥ మనుః । అభోజ్యమన్నంనాత్తవ్యమాత్మనశ్శుద్ధిమిచ్ఛతా ॥ అజ్ఞాతభుక్తముద్ధార్యం శోధ్యంవాప్యాశుశోధనైరితి ॥ — ॥ స్మృత్యంతరే । శ్లో ॥ భక్ష్యాభక్ష్యాణ్యశేషాణిబ్రాహ్మణానాంవిశేషతః । తత్రశిష్టాయథాబ్రూయుస్తత్కర్తవ్య మితిస్మృతమితి ॥ — ॥

—*అవిక్రేయవిక్రయే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అవిక్రేయవిక్రయస్యప్రాయశ్చిత్తమాహహారీతః । గుడతిలపుష్పమూలఫలపక్వాన్నవిక్రయేసౌమ్యాయనం । లాక్షాలవణమధుమాంస తైలక్షీరతక్రదధి ఘృతగంధచర్మ వాససామన్యతమవిక్రయే చాంద్రాయణం । తథోర్ణాకేశకేసరిభూధేనువేశ్మాశ్మశస్త్రవిక్రయేచ మత్స్యమాంస స్నాయ్వస్థిశృంగనఖశుక్తివిక్రయేతప్తకృచ్ఛ్రం । హింగుగుగ్గులుహరితాలమనశ్శిలాంజనగైరిక క్షారలవణ మణిముక్తా ప్రవాళవైణవమృణ్మయేషుచ ఆరామతటాకోదపాన పుష్కరిణీ సుకృతవిక్రయేత్రిషవణస్నాయ్యధశ్శాయీచతుర్థకాలాహారోదశసహస్రంజపేద్గాయత్రీంసంవత్సరేణపూతోభవతి * హీనమానోన్మానోన్మాపనసంకరసంకీర్ణవిక్రయేచేతి ।*॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ శ్లో ॥ సురాయావిక్రయంకృత్వా చరేత్సౌమ్య చతుష్టయం । లాక్షాలవణమాంసానాం చరేచ్చాంద్రాయణత్రయం॥మధ్వాజ్యతైలసోమానాంచరేచ్చాంద్రాయణద్వయం । పయఃపాయసతక్రాణాం చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతం । దధ్యాజ్యేక్షురసానాంచ గుడఖండాదివిక్రయే ॥ సర్వేషాంస్నేహపక్వానాం పరాకంతు సమాచరేత్ । సిద్ధాన్నవిక్రయేవిప్రః ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్

ఉపవాసంతుతక్రస్య నక్తంకాంజికవిక్రయే ॥ పూగీఫలానిమాంజిష్ఠాం రాజఃజార్గరమేవచ। ఎతేషాంవిక్రయెకృచ్ఛ్రం పనసస్యదినద్వయం ॥ కదళీనాళికేరంచ నారంగంబీజపూరకం। ఎతేషాంపాదకృచ్ఛ్రంస్యాజ్జంబీరాదెస్తథైవచ ॥ కస్తూరికాదిగంధానాం విక్రయెకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । కర్పూరాదెస్తదర్ధంస్యాద్దినంహింగ్వాదివిక్రయే ॥ తిలానాంవిక్రయంకృత్వా ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ । యజ్ఞార్థంకృషిజాతానాం దానలబ్ధస్యవిక్రయె ॥ రక్తపీతానివస్త్రాణి కృష్ణాజినమథైవవా । ఎతేషాంవిక్రయెకృచ్ఛ్రం గర్గస్యవచనంయథా ॥ గవిక్రయంద్విజఃకుర్యాల్లాభార్థంధనమోహితః । ప్రాజాపత్యంప్రకుర్వీత గజానాంచైందవంస్మృతం ॥ ఖరాశ్వాజావికానాంచకరభాణాంచవిక్రయే । పరాకంతత్రకుర్వీతశునాంద్విగుణమాచరేత్ ॥ నారీణాంవిక్రయంకృత్వాచరేచ్చాంద్రాయణవ్రతం । ద్విగుణంపురుషాణాంచవ్రతమాహుర్మనీషిణః ॥చాంద్రాయణంప్రకుర్వీత ఎకాహంవేదవిక్రయే। అంగానాంతు పరాకంస్యాత్ స్మృతీనాంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ ఇతిహాసపురాణానాం చరేత్సాంతపనంద్విజః। రహస్యపాంచరాత్రాణాం కృచ్ఛ్రంతత్రసమాచరేత్ ॥ గాథానాంనీతిశాస్త్రాణాం ప్రాకృతానాంతథైవచ । సర్వాసామెపవిద్యానాం పాదకృచ్ఛ్రంసమాచరేదితి ॥— ॥ నారదః ।శ్లో॥ తండులాంశ్చతిలాన్మాషాన్ ఫలపుష్పగుడాన్యపి । నాగవల్లీదళంపూగం చూర్ణంకర్పూరమెవచ ॥ కస్తూరీంకుంకుమంమూలం ముద్గందధిఘృతంతథా ।కృష్ణాజినంచరుద్రాక్షాన్ బ్రహ్మసూత్రంకమండలుం ॥ తామ్రంకాంస్యంతథావస్త్రంకంబళంరోచనంతథా । తింత్రిణీంలవణంమూలం పక్వమన్నంద్విజోయది ॥ విక్రయిత్వాతు మోజీవెత్పతుశూద్రోనసంశయః ఎతానివిక్రయిత్వా తుహవ్యకవ్యానినాచరెత్ । ఎతానివిక్రయిత్వాతు ప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ ధనస్యసంగ్రహార్థంతుద్విగుణంకృచ్ఛ్రమాచరెత్ విప్రస్తుపక్షమాత్రంచ గోరసంవిక్రయెద్యది । తస్యదేహవిశుద్ధ్యర్థంతప్తకృచ్ఛ్రముదీరితం ॥ మాసమాత్రంవిక్రయిత్వా చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతం ఋతుద్వయంవిక్రయిత్వా మండలంయావకంచరెత్ ।ఋతుత్రయంవిక్రయిత్వాబ్రహ్మహాంతాభవేద్ధ్రువం। షణ్మాసంగోరసంపక్వంపీత్వాశుద్ధమవాప్ను

యాత్ ॥ లవణం పక్వమన్నంచ యదిమాంసంతు విక్రయేత్ । తస్యైవని ష్కృతిరియంవత్సరంయావకంచరేత్ । తస్యోపనయనంభూయఃకర్తవ్యంశు ద్ధిమిచ్ఛతఇతి । కూర్మపురాణే । శ్లో ॥ అశ్వధేనుమనుష్యాశ్చ రాసభః కుంజరస్తథా । అన్యానారీచ మేషశ్చ పుస్తకం బ్రహ్మసూత్రకం । లవణం పలలం చర్మ లశునంగృంజనంతథా ॥ పిప్పలీచ మరీచాశ్చ హరిద్రాశ్చలవంగకాః ॥ ఔషధానీహయావంతి మత్స్యకుక్కుటసూకరాః ॥ హింగుజీరకవస్త్రాని తామ్రకాంస్యాదికంతథా । ఏతానిమూల్యైఃక్రీత్వా తుస్వల్పైర్వాపి తతోధికైః ॥ విక్రయిత్వాత్మభరణం కుర్యాద్యదిసపాపభాక్ । మృత్వానరకమాసాద్య క్రిమికూపేపతత్యధః ॥ తస్మాదేతద్విశుద్ధ్యర్థం ప్రాయశ్చిత్తమిహోచ్యతే । ఏకవారం ద్వివారంవా బహువారమనేకశః । తప్తంపరాకంచాంద్రంచ యావకంవర్షమాచరేత్ ॥ తస్యోపనయనంభూయస్తపంచగవ్యేనశుద్ధ్యతి ॥—॥

—*చక్రవృద్ధ్యాదిజీవనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

వృద్ధేరపిచయావృద్ధిశ్చక్రవృద్ధిరుదాహృతా । మాసిమాసిచయావృద్ధిస్సాశిఖావృద్ధిరుచ్యతే । తాభ్యాంజీవేద్యదావిప్రస్సవార్ధుషికఉచ్యతే ॥ మాసంజీవేద్యదావృద్ధ్యాపరాకంకృచ్ఛ్రమాచరేత్ । మాసద్వయేచతప్తం స్యాచ్చాంద్రంమాసత్రయేస్మృతం । షణ్మాసేతుమహాచాంద్రంవత్సరేద్విగుణంస్మృతం । పతితస్స్యాత్పరంవిప్రస్సర్వకర్మబహిష్కృతఇతి ॥—॥

—*ఋణాదికృత్వావ్రతాద్యాచరణ నిషేధః*—

హేమాద్రౌ । శ్లో ॥ స్వస్యాకించిన్యమజ్ఞాత్వాఋణంకృత్వావ్రతంచరేత్ । భోగాసక్తశ్చయస్స్వాత్మవిక్రయీత్యుచ్యతేబుధైః । నిత్యకర్మాణికామ్యానిఇష్టాపూర్తాదికానిచ ॥ సర్వంతస్యైవ భవతిస్వయంవై నిష్ఫలోభవేత్ ॥ అగ్న్యాధానస్యద్విగుణ్యాత్తస్మాద్ద్యాత్సవృద్ధికం । ఊర్ధ్వంతుకర్మణాంభ్రంశాత్ పతితస్స్యాన్నసంశయః ॥ హిరణ్యగర్భంతస్యోక్తం ప్రాయశ్చిత్తంమహర్షిభిః । ధనినేచధనందత్వాప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేదితి । కల్పాంతేభ్రూణహాముచ్యేదృణీతునకదాచనేతివచనమకృతప్రాయశ్చిత్తవిషయం ॥ యత్తుసంవర్తఆహ । అగ్నిహోత్రీతపస్వీచఋణవాన్మ్రియతే

యది । అగ్నిహోత్రం తపశ్చైవ సర్వంతద్ధనినాంధనమితి । తద్ద్విగుణ్యాద్దా ధ్వానం మరణేధనగ్రాహిపుత్రాద్య భావేచావగంతవ్యం ॥—॥

—*బ్రాహ్మణాది విక్రయె ప్రాయశ్చిత్తం*—

హేమాద్రౌ॥ శ్లో॥ పూర్వజః పూర్వజంవాపి బాహుజోరుజపాదజాః ।వ శీకృత్యాపద్ధర్మంత్రై విక్రయే ద్యదిపాపధీః ॥ బాలేచాంద్రం ద్విజేప్రోక్తం పౌగండెతద్ద్వయంచరేత్ । తరుణేతుమహాచాంద్రం ప్రౌఢే ప్రోక్తంతుతత్త్ర యం । భిన్నవర్ణేతు విక్రీయ సహస్రం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥ విప్రం యఃక్షత్రియోహృత్వా విక్రయేద్యదిపాపధీః । బ్రహ్మహత్యావ్రతంకృత్వా శుద్ధిమాప్నోతిపార్థివః ॥ తదర్ధేనైవశుద్ధస్స్యా దూరుజోవిప్రవిక్రయే । శూద్రస్తు విక్రయేద్విప్రం మాసల్యావధమర్హతి ॥—॥

—*పుత్రాదివిక్రయె ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శ్లో॥ జారజంవాత్మజంవాపి విక్రీణీయాత్సుతంయది । తద్దోషపరిహారార్థం మహాసాంతపనంచరేత్ । బాలెసాంతపనంప్రోక్తం పౌగండే తద్ద్వయంస్మృతం । కౌమారే ప్రౌఢకాలేచ మహాసాంతపనత్రయం ॥—॥

—*పత్నీవిక్రయె ప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో॥ స్వపత్నీంవిక్రయేద్యస్తు సతీందుష్టామథాపివా । సతీంవిక్రీయచాంద్రం స్యాత్పరాకందుష్టచారిణీం ॥ బాలికాయాం షడబ్దంస్యాద్వృద్ధాయాంనాస్తినిష్కృతిః ॥ జ్ఞాత్వావిక్రయతేయస్తు ద్విగుణం వ్రతమాచరేత్ ॥—॥

—*కన్యా దాసీవిక్రయె ప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో॥ వివాహార్థంధనం గృహ్ణన్యతిలంఘిద్వా ద్విజమాశ్రితః। సకన్యా విక్రయీతస్య శుద్ధిశ్చాంద్రాయణత్రయాత్ ॥ ద్విజస్సంపాద్య యోదాసీం గృహకర్మసుఖాప్తయె ॥ యువతీం విక్రయిత్వాతాం షడబ్దం కృచ్ఛ్రమాచరేత్ ॥—॥

—*నిత్యకర్మాదివిక్రయె ప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్లో ॥ స్నానాదినిత్యకర్మాణి ఇష్టాపూర్తాదికానిచ । ఉపోషణవ్రతాదీనిశ్రౌతస్మార్తాదికానిచ ॥ విక్రీణీయాత్తుయోవిప్రో మాఘస్నానంతథైవ

వచ । చాంద్రాయణత్రయంకృత్వా పునస్సంస్కారకృత్తదా । పంచగవ్యం తతః పీత్వాశుద్ధిమాప్నోతి నైష్ఠికీమితి ॥—॥

—*శ్రుతిస్మృత్యాదేః సాళిగ్రామాదేః విక్రయేప్రాయశ్చిత్తం*—

వసిష్ఠః ॥ శ్లో ॥ శ్రుతింస్మృతింధర్మశాస్త్రం పురాణంజ్యోతిషంతథా । పుస్తకంఫలకంవాపి తత్సాధనమథాపివా । విక్రయేద్యదిలోభాత్సా మహాంతంనరకంవ్రజేత్ ॥ చాంద్రాయణం పరాకంచ కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాదితి ॥ మార్కండేయః ॥ సాళిగ్రామ శిలాంయోవైతత్తచ్చక్రాంకితాంద్విజః । శివలింగం చక్రపాణిప్రతిమాం యదివిక్రయేత్ ॥ చాంద్రాయణం ప్రకుర్వీత పశ్చాత్తాపసమన్వితః । లక్ష్మీనృసింహంరామంచ గోపాలం శ్రీధరంతథా ॥ లక్ష్మీనారాయణంచైవ దధివామనమేవచ । హిరణ్యగర్భమిత్యాదిమూర్తిః పాపాపహారిణీ । రామాదివిక్రయే విప్రశ్చరేచ్చాంద్రాయణత్రయం ॥ లక్ష్మీనారాయణేచైవ తద్ద్వయందధివామనే । మహాచాంద్రం ప్రకుర్వీత లక్ష్మీనృసింహవిక్రయే ।పరాకం దేహశుద్ధ్యర్థం చరేద్విప్రో విచార్యయః । లింగేతుస్ఫాటికేచైవ తథామరకతేద్విజః ॥ మాసం దీక్షాముపాగమ్య ప్రాతస్నాత్వాయథావిధి । సూర్యోదయంసమారభ్య యావదస్తంగతోరవిః ॥ ప్రత్యహందశసాహస్రం జపేచ్చైవ షడక్షరం । ఫలాహారంప్రకుర్వీత యదామందాయతేరవిః ॥ స్థండిలేశయనంకృత్వా మాసాంతేశుద్ధిమాప్నుయాదితి ॥ — ॥

—*జలాగ్న్యాదిషుమతుర్ముద్యమ్యానివృత్తస్య ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

చతుర్ష్వర్ణేషుయః కోపిస్వాత్మమాతార్థముద్యమ్య కథంచిద్ఘాతాత్ప్రగేపనివర్తతే తస్యప్రాయశ్చిత్తం ప్రశ్నపూర్వకమాహపరాశరః । శ్లో ॥ జలాగ్నిపతనేచైవ ప్రవ్రజ్యానాశకేషుచ । ప్రత్యావసితవర్ణానాం కథంశుద్ధిర్విధీయతే । ప్రాజాపత్యద్వయేనైవ తీర్థాభిగమనేనచ । వృషైకాదశదానేన వర్ణాశ్శుద్ధ్యంతితేత్రయః ॥ బ్రాహ్మణస్యప్రవక్ష్యామి వనంగత్వా చతుష్పథే ॥ సశిఖంవపనంకృత్వా ప్రాజాపత్యద్వయంచరేత్ । గోద్వయందక్షిణాందద్యాచ్ఛుద్ధింపారాశరోబ్రవీత్ । ముచ్యతే తేన పాపేన బ్రాహ్మణత్వంచగచ్ఛతీతి । నదీతటాకాదిప్రవేశనమగ్నిప్రవేశనం భృ

పపతనం మహాప్రస్థానగమనం అనశనంచేతి । జలాగ్న్యాదయః పంచ మరణహేతవః । తత్ర జలాదిమరణం ద్వివిధంవిహితంప్రతిషిద్ధంచేతి । తత్ర విహితమపిద్వివిధం ॥ *కామ్యతపోరూపం ప్రాయశ్చిత్తరూపంచేతి । తత్తు కలౌవర్జనీయం । యుగాంతరేష్వపివిహితత్వే నన ప్రాయశ్చిత్తార్హం । క్రోధాదినాయజ్జలాదిమరణం తత్ప్రతిషిద్ధం । తదేవాత్ర పరిశిష్యతే । జలాగ్నితివిషభక్షణోద్బంధనాదేరప్యుపలక్షణం । తత్రమర్తుముద్యమస్య ప్ర తస్య మరణత్వేపినతత్రైదం ప్రాయశ్చిత్తం । కర్తురేవాభావాత్ యస్తూద్యమ్య మరణాన్నివర్తతే తస్యమరణోద్యమనిమిత్తమిదం ప్రాయశ్చిత్తం ॥ జలాగ్న్యాదిభిర్మర్తుముద్యమ్య తతోనివృత్తాః ప్రత్యవసితాః ॥ తత్రక్షత్రియస్య ప్రాజాపత్యద్వయం ॥ వైశ్యస్య తీర్థయాత్రా । శూద్రస్యవృషసహితగోదశకదానం । బ్రాహ్మణస్యానగమనాదివ్రతం । ఆత్మహననోద్యమేన బ్రాహ్మణత్వమపగతం । చండాలత్వమాయాతం । పునర్వ్రతచరణేన చండాలత్వనివృత్తౌపునః పూర్వసిద్ధం బ్రాహ్మణ్యం ప్రత్యాపద్యతే । తదాహవృద్ధపరాశరః ॥శ్లో॥ అనాశకాన్నివృత్తస్తు చాతుర్వర్ణ్యవ్యవస్థితః । చండాలస్సతువిజ్ఞేయో వర్జనీయఃప్రయత్నతః ॥ బ్రాహ్మణానాం ప్రసాదేన తీర్థాభిగమనేనచ । గవాందశకదానేన వర్ణాశ్శుద్ధ్యంతితే త్రయః ॥ బ్రాహ్మణస్యప్రవక్ష్యామి గత్వారణ్యంచతుష్పథం । సశిఖంవపనం కృత్వా త్రిసంధ్యమవగాహనం । సావిత్ర్యష్టసహస్రంతు జపేచ్చైవదినే దినే । ముచ్యతేసర్వపాపేభ్యో బ్రాహ్మణత్వంచగచ్ఛతి ॥ భైక్షార్థీ వి

---

*తత్రకామ్యతపోరూపం కూర్మపురాణేనర్మదామాహాత్మ్యేప్రదర్శితం శ్లో ॥ అగ్నిప్రవేశంయఃకుర్యాత్సోమతీర్థేనరాధిప।జలేవానాశకేవాపినాసౌమర్త్యోభిజాయతఇతి । తథాప్రయాగమాహాత్మ్యేఽభిహితం ॥ శ్లో ॥ గంగాయమునయోర్మధ్యేకరీషాగ్నింపిబేత్తుయః । అహీనాంగోహ్యరోగశ్చ పంచేంద్రియసమన్వితః ॥ యావంతరోమకూపాణి తస్యగాత్రేషు మానవః । తావద్వర్ష సహస్రాణి స్వర్గలోకేమహీయతే ॥ జలప్రవేశంయఃకుర్యాత్సంగమేలోకవిశ్రుతే । రాహుగ్రస్తేయదాసోమేవిముక్తస్సర్వపాతకైః ॥ సోమలోకమవాప్నోతి సోమేనసహ మోదతఇతితదేతత్ప్రాయశ్చిత్తరూపంమరణ

చరేద్గ్రామం గృహాన్సప్తవనేవసేత్ । ధౌతాంభిక్షాంసమశ్నీయాదబ్దార్ధేనవిశుద్ధ్యతీతి ॥ అత్రైవప్రసక్తాంతరాణ్యాహవసిష్ఠః । జీవన్నాత్మత్యాగీ కృచ్ఛ్రంద్వాదశరాత్రంచరేత్ ॥ త్రిరాత్రం వాప్యుపవసేన్నిత్యం స్నిగ్ధేనవాససా । ప్రాణానాత్మనిసంయమ్యత్రిఃపఠేదఘమర్షణం ॥ అపివైతేనకల్పేన గాయత్రీం పరివర్తయేత్ ॥ అపివాగ్నిం సమాధాయ కూశ్మాండైర్జుహుయాద్ఘృతమితి। తత్రజపహోమావిద్వద్విషయే కల్పనీయౌ । ద్వాదశరాత్రత్రిరాత్రౌ త్వవిద్విషయేశక్తాశక్తభేదేనవ్యవస్థాపనీయావితిమాధవీయే ॥

—*పారివ్రాజ్యాత్ప్రచ్యుతప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ప్రవ్రజ్యానాశకేనచేతిపరాశరవచనే యఃప్రవ్రజ్యాశబ్దః తస్యార్థాంతరమపీత్యుక్తం తత్రైవ।పారివ్రాజ్యం తే నవివక్ష్యతే । తథాచ సతి పారివ్రాజ్యాత్ప్రచ్యుతస్య బ్రాహ్మణస్యప్రాజాపత్యం ప్రాయశ్చిత్తముక్తంభవతి । తదిదం శ్రద్ధాలోఃపునరుపనయనాదిపురస్సరం పారివ్రాజ్యంజిఘృక్షోర్వేదితవ్యం । మోహాన్నివృత్తౌసంవర్తః । శ్లో ॥సన్న్యస్యదుర్మతిః కశ్చిత్ ప్రత్యాపత్తిం వ్రజేద్యది । సకుర్యాత్కృచ్ఛ్రమశ్రాంతష్షాణ్మాసాన్ప్రత్యనంతరం । పునఃపరివ్రజే ద్విప్రోయథావిధిసమాహితఇతి । అత్యంతాశక్తావాహవృద్ధపరాశరః ॥ శ్లో ॥ యఃప్రత్యవసితోవిప్రః ప్రవ్రజ్యాతోవినిర్గతః । అనాశకనివృత్తశ్చగార్హస్థ్యంచేచ్చికీర్షతి ॥ చరేత్త్రీణిచకృచ్ఛ్రాణిత్రీణిచాంద్రాయణానిచ । జాతకర్మాదిభిస్సర్వైస్సంస్కృతశ్శుద్ధిమాప్నుయాదితి ॥ శక్తోయస్తుపునఃపారివ్రాజ్యంనజిఘృక్షతి । తస్యమరణాంతికం రాజదాసత్వాదికం । అత్రనారదః । శ్లో॥ రాజ్ఞఏవతుదాసస్స్యాత్ప్రవ్రజ్యావసితోద్విజః । నతస్యప్రతిమోక్షోస్తినవిశుద్ధిఃకథంచన ॥ — ॥ కాత్యాయనః॥ శ్లో॥ ప్రవ్రజ్యావసితాయత్ర త్రయోవర్ణాద్విజాతయః । నిర్వాసంకారయేద్విప్రం దాస్యంక్షత్రవిశౌనృపఇతి ॥— ॥ దక్షః ॥ శ్లో ॥ పారివ్రాజ్యంగృహీత్వాతు యస్స్వధర్మేనతిష్ఠతి । శ్వపదేనాంకయిత్వాతం రాజాశీఘ్రంప్రవాసయేదితి ॥ — ॥ యాజ్ఞవల్క్యః । ప్రవ్రజ్యావసితోరాజ్ఞోదాసస్స్యాన్మరణాంతికమితి ॥ అంగిరాః ॥ శ్లో ॥ సన్న్యాసంచైవయఃకృత్వా పునరుత్తిష్ఠతేద్విజః । నతస్య నిష్కృతిర్దృష్టాస్వధర్మాత్ప్రచ్యుతస్యచ

ఆరూఢో నైష్ఠికంకర్మ పునరావర్తయేద్యతిః ॥ ఆరూఢపతితో జ్ఞేయస్సర్వ
కర్మబహిష్కృతః । చండాలాః ప్రత్యవసితాః పరివ్రాజకతాపసాః ॥ తే
భ్యోజాతాన్యపత్యాని చండాలైస్సహవాసయేత్ । నైష్ఠికానాంవనస్థా
నాం యతీనామవకీర్ణినాం ॥ శుద్ధానామపిలోకేస్మిన్ ప్రత్యాపత్తిర్నవి
ద్యతఇతి। బహ్వృచపరిశిష్టే । శ్లో॥ ధీపూర్వం రేతఉత్సర్గో ద్రవ్యసంగ్రహఏవ
చ । పతత్యసౌ ధ్రువంభిక్షు ర్యస్యభిక్షోర్ద్వయంభవేదితి ॥ — ॥

—*ఆత్మహననేతచ్ఛవవహనాదౌ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ఆత్మహననస్యాతికష్టత్వంప్రతిపాద్య తచ్ఛవవహనాదౌ ప్రాయశ్చిత్త
మాహపరాశరః । శ్లో ॥ అతిమానాదతిక్రోధాత్ స్నేహాద్వాయదివాభ
యాత్ ॥ ఉద్బధ్నీయాత్ స్త్రీపుమాన్వాగతిరేషావిధీయతే ॥ పూయశో
ణితసంపూర్ణే త్వంధేతమసిమజ్జతి । షష్టివర్షసహస్రాణినరకంప్రతిపద్య
తే । నాశౌచం నోదకంనాగ్నింనాశ్రుపాతంచకారయేత్ ॥ వోఢారో
గ్నిప్రదాతారః పాశచ్ఛేదకరాస్తథా । తప్తకృచ్ఛ్రేణశుద్ధ్యంతీత్యేవమా
హ ప్రజాపతిః ॥ తప్తకృచ్ఛ్రేణశుద్ధాస్తేకుర్యుర్బ్రాహ్మణభోజనం । అ
నడుత్సహితాంగాంచ దద్యుర్విప్రాయదక్షిణామితి ॥ అంధంతమః తీవ్రోన
రకవిశేషః । యత్తుస్మృత్యంతరం ॥ శ్లో ॥ ఏతానిపతితానాంతు యఃక
రోతివిమోహితః । తప్తకృచ్ఛ్రద్వయేనైవతస్యశుద్ధిర్నచాన్యథేతి ॥ ఏ
తానిదాహాదీని తేషాంతత్రప్రకృతత్వాత్తత్కామ కారవిషయం ॥ విహి
తంయదకామానాం కామాత్తుద్విగుణంభవేదితిస్మరణాత్ । యచ్చబృహ
స్పతినోక్తం ॥ శ్లో ॥ విషోద్బంధనశస్త్రైః యస్త్వాత్మానంప్రమాపయేత్ ॥
మృతోమేధ్యేనలేప్తవ్యో నాన్యంసంస్కారమర్హతి । పాశచ్ఛేత్తాతుయ
స్తస్య వోఢావాగ్నిప్రదస్తథా ॥ సోతికృచ్ఛ్రేణశుద్ధ్యేత పిండదోవానరాధ
మఇతి ॥యచ్చయమేనోక్తం ।శ్లో॥ గోబ్రాహ్మణహతందగ్ధ్వామృతముద్బంధ
నేనచ । పాశంఛిత్త్వాతథాతస్య కృచ్ఛ్రంసాంతపనంచరేదితి । తద్దేశ
కాలాది తారతమ్యాపేక్షయోక్తం । దేశకాలాదితారతమ్యస్యప్రాయశ్చి
త్తతారతమ్యే హేతుత్వాత్ । తథాచవ్యాఘ్రః । శ్లో ॥ దేశంకాలంవయశ్శ
క్తింజ్ఞానంబుద్ధికృతంతథా । అబుద్ధికృతమభ్యాసంజ్ఞాత్వానిష్క్రియణం

షడేదితి । శక్త్యాదితారతమ్యసన్నిమిత్తాదితారతమ్యమపి ప్రాయశ్చిత్తతారతమ్యే కారణం ॥ అతఏవప్రజాపతిః॥ స్పర్శాద్యల్పనిమిత్తే స్వల్పంప్రాయశ్చిత్తమాహ ।శ్లో॥ తచ్ఛవం కేవలంస్పృష్ట్వాపాతయిత్వాశ్రువాతథా । ఏకరాత్రంతు నాశ్నీయాత్ త్రిరాత్రంబుద్ధిపూర్వకఇతి । నిమిత్తభూయస్త్వాధికంప్రాయశ్చిత్తమాహవసిష్ఠః ॥ శ్లో ॥ యఆత్మత్యాగినాంకుర్యాత్స్నేహాత్ప్రేతక్రియాంద్విజః । సతప్తకృచ్ఛ్రసహితం చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతమితి॥ప్రామాదికమరణే పాతిత్యాభావాన్నైతత్ప్రాయశ్చిత్తం । తచ్చాశక్తాత్ప్రతిపాదితం ॥ —— ॥

—*అనృతభాషణే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అనృతభాషణప్రాయశ్చిత్తమాహమనుః ॥ శ్లో ॥ వాగ్దైవత్యైస్తుచరుభిర్యజేరంస్తేసరస్వతీం । అనృతస్యైనసస్తస్యకుర్వాణానిష్కృతింపరాం॥కూష్మాండైర్వాపిజుహుయుర్ఘృతమగ్నౌ యథావిధి ॥ ఉదిత్యృచావావారుణ్యాతృచేనాబ్దైవతేనవా । అనృతీసోమపఃకుర్యాత్త్రిరాత్రంపరమంతపః । పూర్ణాహుతింవా జుహుయాత్సప్తవత్యాఘృతేనత్వితి । యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో ॥ మయితేజ ఇతిచ్ఛాయాం స్వాందృష్ట్వాంబుగతాంజపేత్ । సావిత్రీమశుచౌదృష్టేచాపత్యేచానృతేపిచేతి॥ఏతత్కామకారేద్రష్టవ్యం। అకామకృతేత్వనృతవచనే మనురాహ । శ్లో॥ సుప్త్వాక్షుత్వాచభుక్త్వాచ నిష్ఠీవ్యోక్త్వానృతానిచ ॥ పీత్వాపోధ్యేష్యమాణశ్చ ఆచామేత్ప్రయతోపిసన్నితి ॥ —— ॥

—*మిథ్యాభూతచతుర్వర్ణవధశపథప్రాయశ్చిత్తమ్*—

ఏతస్యకార్యస్యాకరణే చతుర్ణావర్ణేష్వన్యతమంహతవానస్మీతిశపథం కృత్వాయస్తత్కార్యంనకరోతి తస్యప్రాయశ్చిత్తమాహయమః ॥ శ్లో ॥ విప్రస్యవధసంయుక్తం కృత్వాతుశపథంమృషా । బ్రాహ్మణోయావకాన్నేన వ్రతంచాంద్రాయణంచరేత్ । క్షత్రియస్యపరాకంతు ప్రాజాపత్యంతథా విశః ॥ వృషళస్యత్రిరాత్రంతు వ్రతంశూద్రహణశ్చరేత్ । కేచిదాహురపాపంతు వృషళస్యవధంమృషా । నైతన్మనుమతంయస్మాద్ధతస్తేనభవత్యసా

విత్ ॥ ప్రతిశ్రుత్యానృతోక్తౌ హారీతః । శ్లో ॥ ప్రతిశ్రుత్యానృతం బ్రూయా న్మిథ్యా సత్యమథాపి వా । సతప్తకృచ్ఛ్రసహితం చరేచ్చాంద్రాయణవ్రతమితి । బ్రహ్మచార్యాదివిషయే గార్గ్య ఆహ । శ్లో ॥ త్రిరాత్రమేకరాత్రం వా బ్రహ్మచార్యనృతం చరేత్ । మాసం భుక్త్వా బ్రహ్మచారీ పునస్సంస్కారమాచరేత్ ॥ అభ్యాసే చైందవం కుర్యా న్నైష్ఠికో ద్విగుణం చరేత్ ॥ వనస్థస్త్రిగుణం కుర్యాద్యతిః కుర్యాచ్చతుర్గుణం ॥ మాంసాశనే ఽనృతోక్తౌ చ శవనిస్సారణే తథేతి । క్వచిత్తు నిమిత్తవిశేషే ఽనృతమపి బుద్ధిపూర్వం వక్తవ్యం । తదాహ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ వర్ణినాం తు వధో యత్ర తత్ర సాక్ష్యనృతం వదేత్ । తత్పావనాయ నిర్వాప్యశ్చరుస్సారస్వతో ద్విజైరితి । స్వోత్కర్షే ఽనృతవచనం మనునా ఽనృతం చ సముత్కర్షే రాజగామి చ పైశునమితి బ్రహ్మహత్యా సమేషు మధ్యే పఠితం ॥ నిషిద్ధభక్షణం జైహ్మ్యముత్కర్షే చ వచో ఽనృతమితి యాజ్ఞవల్క్యేన సురాపాన సమేషు పఠితం । విష్ణునా తు । అనృతవచన ముత్కర్ష ఇతి తస్యోపపాతకత్వముక్తం । అత్ర చ విషయభేద ఉక్తో మాధవీయే । ద్వేష్యం పురుషం రాజాదిభిర్మారయితుం తస్మిన్నవిద్యమానమపి మహాంతమపరాధమారోప్యానృతం చేద్బ్రూయాత్తద్బ్రహ్మహత్యాసమం వధపర్యవసాయిత్వాత్ యస్తు లాభపూజాఖ్యాతికామో రాజసభాదౌ స్వస్మిన్నవిద్యమానమపి చతుర్వేదాభిజ్ఞత్వాదికం ప్రకటయితుమనృతం బ్రూతే తత్సురాపానసమం । అతిగర్హితత్వాత్ ॥ యస్తు సఖిగోష్ఠ్యాదౌ పరోపకార మంతరేణ వృథా ఽనృతం బ్రూతే తస్యైతదుపపాతక మితి । తత్రాద్యయోః ప్రాయశ్చిత్తం విష్ణునోక్తం । సముత్కర్షే నృతే గురోశ్చాలీకనిర్బంధే తదవజ్ఞానకరణే చ మాసం పయసా వర్తేతేతి । తృతీయే తు యాజ్ఞవల్క్యాద్యుక్తం ద్రష్టవ్యం ॥ శతమశ్వానృతే హంతి సహస్రంతు గవానృత ఇత్యాదినా ప్రతిపాదితే దోషతారతమ్యే యుక్తే అనృతోక్త ప్రాయశ్చిత్తేషు తారతమ్యం ద్రష్టవ్యం ॥ — ॥

—*శ్రౌతాగ్నిత్యాగప్రాయశ్చిత్తం*—

శ్రౌతాగ్నిత్యాగే ప్రాయశ్చిత్తమాహ విష్ణుః । అగ్న్యుత్సాదీ త్రిషవణ

స్నాయ్యాథశ్నా యీాసంవత్సరం సకృద్భైక్షేణవర్తేతేతి॥వసిష్ఠః॥యోగ్నీన
పవిధ్యేత్సకృచ్ఛ్రం ద్వాదశరాత్రం చరిత్వాపునరాధానంకారయేదితి॥
మనుః॥ శ్లో ॥అగ్నిహోత్ర్యపవిధ్యాగ్నీన్ బ్రాహ్మణఃకామకారతః।చాంద్రా
యణంచరేన్మాసం వీరహత్యాసమంహితత్ । అగ్నిహోత్ర్యపవిధ్యాగ్నీ
న్మాసాదూర్ధ్వంతుకామతః । కృచ్ఛ్రంచాంద్రాయణంచైవ కుర్యాదేవా
విచారయన్నితి ॥ —— ॥ హారీతః॥ సంవత్సరోత్సన్నేఽగ్నిహోత్రే
చాంద్రాయణంచరిత్వాపునరాదధ్యాత్ । ద్వివర్షోత్సన్నే చాంద్రాయ
ణం సోమాయనంచకుర్యాత్ త్రివర్షోత్సన్నేసంవత్సరం కృచ్ఛ్రమభ్యస్య
పునరాదధ్యాదితి॥ —— ॥ శంఖోపి ॥ అగ్న్యుత్సాదీ సంవత్సరం ప్రాజాప
త్యంచరేద్గాంచ దద్యాదితి ॥ —— ॥ భరద్వాజః ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాహాతిక్ర
మేత్ర్యహముపవాసోమాసాతిక్రమేద్వాదశాహముపవాసఃసంవత్సరాతిక్రమె
మాసోపవాసఃపయోభక్షణంచేతి। ఏతత్సర్వమాలస్యాదిత్యాగవిషయం।య
త్తుభరద్వాజగృహ్యేఽభిహితం ॥ ప్రాణాయామశతమాదశరాత్రంకుర్యాదు
ష్యవాస మావింశతిరాత్రంకుర్యాద తఊర్ధ్వమాషష్టిరాత్రాత్త్రిస్రో । రా
త్రీరుపవసేత ఊర్ధ్వమాసంవత్సరాత్ప్రాజాపత్యంచరేదత ఊర్ధ్వం
కాలబహుత్వేదోషగురుత్వమితి తత్ప్రమాదాదగ్నిత్యాగవిషయం । య
త్తుజాతూకర్ణ్యఆహ । అతీతకాలం జుహుయాత్ గ్నావిప్రియవానయం।
నష్టేగ్నౌ విధివద్దద్యాత్కృత్వాధానం పునర్ద్విజ ఇతి । తదౌపాసనాగ్ని
విషయం ॥ —— ॥

—*నాస్తిక్య ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

నాస్తిక్య ప్రాయశ్చిత్తమాహ వసిష్ఠః । నాస్తికః కృచ్ఛ్రంద్వాదశా
హం చరిత్వావిరమేన్నాస్తిక్యాదితి। తదేతదుపపాతక నాస్తిక్యవిషయంపా
తకనాస్తిక్యేతుశంఖః నాస్తికోనాస్తికవృత్తిః కృతఘ్నః కూటవ్యవహారీ
మిథ్యాభిశంసీచెత్యేవం పంచసంవత్సరం బ్రాహ్మణగృహేభైక్షంచరేయురి
తి । నాస్తికస్యత్రైవిధ్యముక్తం ॥ మాధవీయే ॥ శ్లో ॥ నాస్తికస్త్రివిధఃప్రో
క్తోధర్మజ్ఞైస్తత్వదర్శిభిః। క్రియాదుష్టోమనోదుష్టోవాగ్దుష్టశ్చతథైవచ ।
ఉపపాపీతువాగ్దుష్టోమనోదుష్టస్తుపాతకీ ॥ అభ్యాసేనక్రియాదుష్టోమహాపా

తకఉచ్యతఇతి।మహాపాతకనాస్తిక్యైతుహారీతః । కన్యాదూషీసోమవిక్రయీ వృషలీపతిః కౌమారదారత్యాగీ సురామద్యప శూద్రయాజకో గురోఃప్రతిహంతా నాస్తికోనాస్తికవృత్తిః కృతఘ్నః కూటవ్యవహారీ బ్రాహ్మణమిత్రఘ్నోమిత్యాభిశంసీ పతితసవ్యవహారీ మిత్రధ్రుక్ శరణాగతఘాతీ పతిరూపకవృత్తిరిత్యేతే పంచతపోభావకాశజలశయనాన్యనుతిష్ఠేయుః క్రమేణగ్రీష్మవర్షాహేమంతేషుమాసంగోమూత్రయావకమశ్నీయురితి ॥

—*ఏకపంక్త్యాం వైషమ్యేణదానే*—

ఏకపఙ్క్త్యుపవిష్టానాం వైషమ్యేణ దానాదావాహయమః ।శ్లో॥ నపఙ్క్త్యాంవిషమందద్యాన్నయాచేన్నచదాపయేత్ । ప్రాజాపత్యేనకృచ్ఛ్రేణముచ్యతెకర్మణస్తత ఇతి ॥

—*అపాఙ్క్తేయపఙ్క్తిభోజనే ప్రాయశ్చిత్తం*—

అపాఙ్క్తేయపఙ్క్తిభోజనే మార్కండేయః । శ్లో ॥ అపాఙ్క్తేయస్యయఃకశ్చిత్పంక్త్యాంభుఙ్క్తేద్విజోత్తమః । అహోరాత్రోషితోభూత్వా పంచగవ్యేన శుద్ధ్యతీతి ॥ — ॥ ఆర్తవిషయెతుమనుః ॥శ్లో॥ వినాద్భిరప్సువాప్యార్తశ్శారీరంసన్నిషెవ్యతు । సచేలోబహిరాప్లుత్యగామాలింగ్యవిశుద్ధ్యతీతి । వినాద్భిరిత్యకామకారవిషయం ॥ కామకారేత్వాహయమః శ్లో ॥ ఆపద్గతోవినాతోయం శారీరంయోనిషెవతే । ఏకాహం క్షపణం కృత్వా సచేలం స్నానమాచరేదితి ॥ — ॥

—*బ్రహ్మసూత్రంవినా మూత్రపురీషాదికరణే*—

బ్రహ్మసూత్రంవినామూత్రపురీషాదికరణే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం స్మృత్యంతరే । శ్లో॥ వినాయజ్ఞోపవీతేన యద్యుచ్ఛిష్టోభవేద్ద్విజః । ప్రాయశ్చిత్తమహోరాత్రం గాయత్ర్యష్టశతంతువా ॥ అకామతస్తుపిబతోమెహతశ్చైవభుంజతః ప్రాణాయామ త్రికంషట్కంనక్తంచత్రితయంక్రమాదితి । — ॥ సంవర్తః ॥ శ్లో ॥ అనాచాంతఃపిబెద్యస్తుఅపివాభక్షయేద్ద్విజః। గాయత్ర్యష్టసహస్రంతు జపంకృత్వావిశుద్ధ్యతీతి ॥ — ॥

—*పలాశదారుణా శయనాది కరణే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

శంఖః ॥ శ్లో ॥ అధ్యాస్యశయనంయాన మాసనంపాదుకే తథా । ద్విజః పలాశవృక్షస్య త్రిరాత్రంతువ్రతీభవేత్ ॥ — ॥

—*విప్రద్వయాది మధ్యగమనే ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

॥శ్లో॥ ద్వౌవిప్రౌ బ్రాహ్మణాగ్నీవాదంపతీగోద్విజోత్తమౌ। అంతరేణయదా గచ్ఛేత్కృచ్ఛ్రంసాంతపనంచరేత్ । హోమకాలే తథాదోహే స్వాధ్యాయే దారసంగ్రహే । అంతరేణ యదాగచ్ఛేద్ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేత్ ॥—॥

—*క్షత్రియస్యరణే పృష్ఠదానే ఫలవృక్షచ్ఛేదేచ*—

శ్లో ॥ క్షత్రియస్తురణే పృష్ఠందత్వా ప్రాణపరాయణః । సంవత్సరం వ్రతంకుర్యా చ్ఛిత్వా వృక్షంఫలప్రదమితి ॥ సఏవ । దుస్వప్నారిష్టదర్శనాదౌ ఘృతంహిరణ్యంచదద్యాదితి ॥ — ॥

—*శ్రాద్ధే నిమంత్రితస్య కాలాతిక్రమే*—

శ్రాద్ధేనిమంత్రితస్య కాలాతిక్రమే యమఆహ । శ్లో ॥ కేతనంకారయిత్వాతు యోతిపాతయతే ద్విజః । బ్రహ్మహత్యామవాప్నోతి శూద్రయోనౌ ప్రజాయతే ॥ ఏతస్మిన్నేనసి ప్రాప్తే బ్రాహ్మణోనియతవ్రతః । యతి చాంద్రాయణంతీర్త్వా తతశ్చాంద్రాయణంచరేదితి ॥ — ॥

—*క్షత్రియవైశ్యశూద్రశయ్యారూఢాదేరభివాదనే*—

క్షత్రియాద్యభివాదనే హారీతః ॥ క్షత్రియాభివాదనే అహోరాత్రముపవసేత్ ॥ వైశ్యస్య ద్విరాత్రం । శూద్రస్యాభివాదనే త్రిరాత్రముపవాసః తథాశయ్యారూఢ పాదుకోపానదారోపితపాదోచ్ఛిష్టాంధకారస్థశ్రాద్ధకృజ్జప దేవపూజాభిరతాభివాదనే త్రిరాత్రముపవాసస్స్యాదన్యత్రనిమంత్రితస్యాన్యత్రభోజనేపిత్రిరాత్రముపవాస ఇతి ॥ శూద్రస్య వేదవాక్య శ్రవణాదౌ గౌతమః ॥ అథహాస్యవేదముప శృణ్వతస్త్రపుజతుభ్యాంశ్రోత్రపూర్ణముదాహరణే జిహ్వాచ్ఛేదో ధారణే శరీరభేదఇతి ॥ — ॥

—*ప్రతిగ్రహవిచారః*—

అథప్రతిగ్రహో నిరూప్యతే । వృత్త్యర్థం సత్ప్రతిగ్రహేన ప్రాయశ్చిత్తాపేక్షా । శ్లో ॥ విదితాత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్గృహధర్మప్రసిద్ధయే । ఆత్మనో వృత్తిమన్విచ్ఛన్ గృహ్ణీయాత్సాధుతస్సదా ॥ అనాపద్యపిధర్మేణయాజ్య

తశ్చైవ్యతస్తథా । గృహ్ణన్ప్రతిగ్రహం విప్రోనధర్మాత్పరిహీయత ఇత్యాదిస్మృతేః । అసత్ప్రతిగ్రహేప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యం ॥ సచపంచవిధః ॥ శ్లో ॥ అసత్ప్రతిగ్రహః ప్రోక్తః కాలతో దేశతస్తథా । స్వరూపతో జాతితశ్చ కర్మతశ్చేతి పంచధేతి స్మరణాత్ । కాలోగ్రహణాదిః ॥ దేశః కురుక్షేత్రాదిః ॥ స్వరూపం మేషీకృష్ణాజినతులోభయతోముఖ్యాదికం । జాతిశ్శూద్రాదిః । కర్మపతనీయవృత్తిః ॥ — ॥ మనుః ॥ శ్లో ॥ ప్రతిగ్రహః ప్రత్యవరః వార్త్యే విప్రస్యగర్హితః । ప్రతిగ్రహేణవిప్రాణాం బ్రాహ్మం తేజో వినశ్యతి ॥ ప్రతిగ్రహీతుర్యత్పుణ్యం దాతారమధిగచ్ఛతి । దాతుశ్చైవ హియత్పాపం ప్రతిగ్రాహిణమృచ్ఛతి । ప్రాయశ్చిత్తమతః కార్యం భీరుణాచానుతాపినా ॥ యద్గర్హితేనార్జయంతి కర్మణా బ్రాహ్మణాధనం । తస్యోత్సర్గేణశుద్ధ్యంతి జపేనతపసైవచేతి । ఉత్సర్గేణ త్యాగేన జపేన వేదపారాయణ గాయత్ర్యాదిజపేన తపసా కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదినా చశుద్ధ్యంతీత్యర్థః ॥—॥ వృద్ధమనుః ॥ శ్లో ॥ కృషేస్తువింశకం భాగం వాణిజ్యాదష్టమంశకం । ప్రతిగ్రహాత్తురీయాంశం త్యక్త్వాపాపాత్ప్రముచ్యత ఇతి ॥ — ॥ వ్యాసః ॥ శ్లో ॥ వాణిజ్యస్యాష్టమం భాగం భాగం వింశతమం కృషేః । ప్రతిగ్రహే చతుర్థాంశం త్యక్త్వాపాపైః ప్రముచ్యతే । అన్యథానిష్కృతిర్నాస్తి జపైస్తీర్థన్నిషేవయేతి ॥ — ॥ చతుర్వింశతిమతే । ప్రతిషిద్ధేషు దానేషు షష్ఠాంశం షట్కల్పయేదితి ॥ — ॥ హేమాద్రౌ ॥ శ్లో ॥ అథచేత్ప్రతి గృహ్ణాతి రిబ్రాహ్మణోవృత్తికర్శితః । దశాంశమార్జితాద్దద్యాదేవం తత్రనహీయతే । కృషితస్త్వోడశాంశంతు పంచమాంశ మథాపివేతి । అత్రాభియుక్తైర్వ్యవస్థాదర్శితా । పంచదోషమష్టప్రతిగ్రహేసాంగం ద్రవ్యత్యాగం కుర్యాత్ ॥ శ్లో ॥ అజ్ఞానాద్యదివా మోహాదసద్ద్రవ్యం ప్రగృహ్యతు ॥ సర్వద్రవ్యం సముత్సృజ్య చాంద్రాయణ మథాచరేదితిస్మరణాత్ ॥ త్యక్తంచద్రవ్యం బ్రాహ్మణ ఏవ గృహ్ణీయాత్ । ప్రహీణం బ్రాహ్మణస్యేతిస్మరణాత్ ॥ ఏవంకృత్వా జపతపోభ్యాం శుద్ధిః కార్యా । దోషత్రయయుక్తస్య చతుర్దోషదుష్టస్యాపి దరిద్రస్య చతుర్థాంశత్యాగః కార్యః ॥ అథ్యస్యత్వర్ధత్యాగః । అసత్ప్రతిగ్రహే త్వర్థం త్యక్త్వాపాపాత్ప్రముచ్యత ఇతి స్మరణాత్ । దోషద్వ

యయుక్తస్య పంచమాంశత్యాగః । ఏకదోషదుష్టస్య షష్ఠాంశత్యాగః । దరిద్రస్యోభయతాఽపి దశాంశత్యాగష్షోడశాంశత్యాగో వా కార్యః సర్వత్ర ద్రవ్యత్యాగానంతరం జపాదిరూపం ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యం । కృష్ణాజినకాలపురుష తిలధేనూభయతోముఖీ మహిషీ మేషీదానాదీనాం నిషిద్ధప్రధానద్రవ్యాణాం ప్రధానద్రవ్యం దక్షిణాద్యంగద్రవ్యస్య చతుర్థాంశం చ త్యక్త్వా ప్రాయశ్చిత్తం కార్యం । అన్యే తు ప్రధానద్రవ్యం పరిత్యజ్య దక్షిణాద్యంగద్రవ్యం స్వీకృత్య ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యమితి ॥ — ॥

—*స్వల్పద్రవ్యస్య మణివాసోగవాదేశ్చ ప్రతిగ్రహే*—

స్వల్పద్రవ్యప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తముక్తం షట్త్రింశన్మతే । భిక్షామాత్రే గృహీతే తు పుణ్యం మంత్రముదీరయేదితి ॥ — ॥ హారీతః ॥ శ్లో ॥ మణివాసోగవాదీనాం ప్రతిగ్రహే సావిత్ర్యష్టసహస్రం జపేదితి । యాజ్ఞవల్క్యః । గోష్ఠే వసన్ బ్రహ్మచారీ మాసమేకం పయోవ్రతః । గాయత్రీజప్యనిరతశ్శుధ్యతేఽసత్ప్రతిగ్రహాదితి । అత్ర జపసంఖ్యామనునాదర్శితా । జపిత్వా త్రీణి సావిత్ర్యాస్సహస్రాణి సమాహితః । మాసం గోష్ఠే పయః పీత్వా ముచ్యతేఽసత్ప్రతిగ్రహాదితి । ఏతచ్చ దాతృద్రవ్యయోరుభయోరసత్త్వే వేదితవ్యం । అన్యతరాసత్త్వే తు షట్త్రింశన్మతే దర్శితం ॥ శ్లో ॥ ఐంద వేనమ్యగారేష్ట్యైకదాచిన్మిత్ర విందయా । పవిత్రేష్ట్యా విశుధ్యంతి సర్వే ఘోరాః ప్రతిగ్రహాః । దేవ్యాలక్షజపేనైవ శుధ్యంతేఽసత్ప్రతిగ్రహాదితి । యత్తు వృద్ధహారీతవచనం ॥ శ్లో ॥ రాజ్ఞః ప్రతిగ్రహం కృత్వా మాసమప్సు సదా వసేత్ । షష్ఠేకాలే పయోభక్షః పూర్ణే షష్ఠాసే ప్రముచ్యతే । తర్పయిత్వా ద్విజాన్ కామైస్సతతం నియతవ్రత ఇతి ఏతత్పంచదోషదుష్టప్రతిగ్రహవిషయమితి మాధవీయే ॥ — ॥

—*తులాపురుషాది ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తం*—

తులాదిషోడశమహాదాన ప్రతిగ్రహే ప్రాతిస్విక ప్రాయశ్చిత్తముక్తం హేమాద్రౌ । తదిదానీం నిరూప్యతే ॥ — ॥ తత్ర దేవస్వామీ ॥ శ్లో ॥ తులాప్రతిగ్రహీతా చ పూర్వజో విషయాతురః । సోఽరణ్యే నిర్జలే దేశే భవతి బ్రహ్మరాక్షసః । నాస్త్యేవ నిష్కృతిస్తస్య నసలక్షజపాదృతే । దేవలః ॥ శ్లో ॥ ఋణాప

కరణార్థంవాతథాయాగార్థమేవవా। ద్విజఃప్రతిగ్రహంకృత్వా తదర్థం
వినియోజయేత్ । సువర్ణరత్నరజసు తైలాశ్చత్రివిధాస్మృతాః । తాసాం
ప్రతిగ్రహేవిప్రఃఋణయాగాదిభిర్వినా । రౌరవేనరకేఘోరే ఋత్విగ్భిస్స
హమజ్జతీతి । ఋత్విజః బ్రహ్మసదస్యౌ హోతారో జాపకాశ్చ ॥—॥ దేవీపు
రాణే ॥శ్లో॥ ఆత్మతుల్యసువర్ణంయః ప్రతిగృహ్యాధనాతురః। అకృత్వానిష్కృ
తింతస్యఋత్విగ్భిస్సహ రాక్షస ఇతి॥ గారుడపురాణే ॥శ్లో॥ శ్రీశైలే హేమకూ
టే వాహ్యాచలేగంధమాదనే। అహోబిలే వేంకటాద్రౌ కాశ్యాదిషు విశేషతః।
సూర్యోపరాగకాలేషు అన్యకాలేషుపర్వసు। ప్రతిగృహ్య తులాంవిప్రో రా
జ్ఞో యోభోగలాలసః । సోరణ్యేనిర్జలేదేశే దృష్టిహీనోనిరాశ్రయః । స
హస్రాబ్దంభవేద్రక్షో నవలక్షజపాద్ధృత ఇతి ॥—॥ బ్రహ్మాండే ॥శ్లో॥ సేతా
దిపుణ్యతీర్థేషు ఉపరాగాది పర్వసు। పూర్వజః ప్రతిగృహ్ణాతి తులాం
రాజ్ఞో విశేషతః । భవేద్రక్షస్సహస్రాబ్దం దృష్టిహీనో నిరాశ్రయః ॥ ని
ష్కృతిస్తస్యగాయత్ర్యా నవలక్షజపాదిహ। యదాప్రతిగ్రహస్తస్యాస్తదా
పాతిత్యమర్హతి । సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి విఫలానినసంశయః। సావిత్రీప
తితంవిద్యాత్పునస్సంస్కారమర్హతీతి। సాటంచెపి ॥శ్లో॥ ప్రతిగృహ్య తు
లామాశునవలక్షంజపేద్బుధః । చతుర్థాంశవ్యయంకృత్వా యజ్ఞంవా
సర్వదక్షిణం। తదర్ధంబ్రహ్మణఃప్రోక్తం తథైవసదసస్పతేః। హోత్రాణాం
ద్వారపాలానాం పాఠకానాం మహామునే । జాపకానామిదంప్రోక్తం త
యోరర్ధంవిచక్షణైరితి। తయోః బ్రహ్మసదస్యయోరర్ధం సర్వేషాంప్రా
యశ్చిత్తమిత్యర్థః ॥—॥ మార్కండేయపురాణేతు॥శ్లో॥ తులాప్రతిగ్రహీ
తాచప్రాయశ్చిత్తమిదంచరేత్ । చతుర్థార్ధాంశభాగేన పరిషద్విషపూ
ర్వకం। చతుర్థాంశంధనంసర్వం చతుర్ధాభాగమాచరేత్ ॥ అసువా
దేభాగమేకం భాగమేకం విధాయకే। భాగః పరిషదిప్రోక్తశ్శేషంకృచ్ఛ్రా
దిషున్యసేత్ । తతఃపరం విశుద్ధస్స్యాదిహలోకేపరత్రచ । పునస్సంస్కా
ర విధినాహ్యభ్యసేద్వేదమాతరం । బ్రహ్మోపదేశంతత్రాపి కుర్యాదాచా
ర్యవాక్యతః। తతఃపరంజపేద్వేద మాతరంప్రత్యహంసుధీః। ప్రతిగ్రహాప
రాన్నేషు విముఖోవిష్ణుమాదరాత్ । చింతయన్వర్తయన్విప్రస్సుఖీహచ ప

తత్రైవ ॥ ఏవంకృత్వా ద్విజోయస్తు నిష్కృతింశుద్ధమానసః। తులాప్రతిగ్రహా రాజన్ శుద్ధో భవతినాన్యథా। అకృత్వానిష్కృతీరేతా ఏకాంవాపిన రేశ్వర। సంధ్యాదినిత్యకర్మాణి పితృకర్మాణియానిచ। నఫలంతిహసర్వాణి భస్మనిన్యస్తహవ్యవత్ । పునస్సంస్కారమాత్రేణ పునరాయాంతితాని వై ॥ — ॥ తతఃప్రతిగ్రహీతాతు ఆత్మదేహవిశుద్ధయె ॥ కుర్యాద్వైవిరజాహోమం పంచగవ్యమనంతరమితి ॥ — ॥ ఇతి తులాప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

—*హిరణ్యగర్భ ప్రాయశిత్తం*—

అథహిరణ్యగర్భ ప్రాయశ్చిత్తం ॥ తత్ర హేమాద్రౌ ॥ శ్లో॥ పూర్వజో ద్రవ్యలోభేనఋణయాగాదిభిర్వినా।గర్భంస్వర్ణమయంధృత్వా ఋత్విగ్భిస్సహరాక్షసః ॥ ఇతి ॥—॥ పాద్మే॥ శ్లో॥హిరణ్యగర్భం భూపాలా త్పూర్వజో భోగలాలసః। ప్రతిగృహ్యాసశీఘ్రేణ నక్తచారీభవేన్నృప। ఋత్విజశ్చకీకసానామపిశాచాస్సంభవంత్యథ। కిథంచిన్నిష్కృతిర్దృష్టా పునర్గర్భాన్నచాన్యథా॥—॥ దేవీపురాణే ॥శ్లో॥ దక్షిణామాత్రమాలంబ్య ప్రధానంసంపరిత్యజేత్ । తత్ప్రాపితమంయాగాదిం కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ । శేషయేద్యస్తు మోహేనవృత్త్యర్థంభోగలాలసః। తస్యోపనయనంభూయోజననం గర్భగోళతః ॥ పంచాయతేనశంభోర్వాహ్యాభిషేకేణముచ్యతే। అష్టలక్షజపాద్దేవ్యాఃకూష్మాండాయుతహోమతః। చతుర్భాగవ్యయోవాపి యజ్ఞోవాసర్వదక్షిణః। ఏవంకుర్యాద్ద్విజోయస్తు తస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే। మార్కండేయపురాణేతు॥శ్లో॥ ప్రధానం సంపరిత్యజ్యయాగార్థం దక్షిణాం వహేత్। తస్యైవనిష్కృతిరియంమునిభిఃపరికీర్తితా।పరేద్యువాతదానీంవా స్నాత్వాశుచిరలంకృతః। నీలవర్ణాంచగామేకాం శ్యామాంవాచాయనిర్గదాం। ఆపోహిష్ఠాదిభిర్మంత్రైః ప్రాఙ్ముఖీంమార్జయేజ్జలైః। రక్తేనవాససాచ్ఛాద్యత్రిః పరిక్రమ్యాయత్నతః। తన్మాత్రస్థానేమాసాద్య జపన్మంత్రమిమం సుధీః। హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రె * * * హవిషావిధేమేత్యూక్త్వావిష్ణుయోనిమితి * *సమర్థయఏతాభిరనుమంత్రయేత్ ॥తతశిపరంముహూర్తమాత్రం స్థిత్వాగోగర్భే ఆత్మనోమూర్ధానంనిధాయ । అష్టయోనీమష్టపుత్రామిత్యనువాకంజపేత్ ॥ తతః పరమాత్మానం పునర్జాతంమత్వాస్న

యం వాపి తావా ఆచార్యో వా జాతకర్మాద్యుపనయనపర్యంతం కుర్యాత్ । గాం ద్రవ్యాణి చాచార్యాయ దత్వా క్షమాపయేత్తతః పూతో భవతి । దక్షిణామాత్రప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తమిదం । ప్రధానత్యాగాభావే పూర్వోక్తైరష్టలక్షజపాదిభిః పూతో భవతి ॥—॥ తథాచ హేమాద్రౌ ॥ శ్లో ॥ అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి హ్యకృత్వా నిష్కృతీరిమాః । సహస్రాబ్దం భవేద్రక్షః ఆచార్యో ద్రవ్యలోభతః । బ్రహ్మా సదస్పతిశ్చైవ తదర్ధం రాక్షసో భవేత్ । ద్వారపాః ఋత్విజశ్చైవ హోతారో జాపకా అపి । తయోరర్ధం భవేయుస్తే రాక్షసా ఘోరరూపిణః । ఆచార్యార్థం జపః ప్రోక్తో బ్రహ్మణస్సదసస్పతేః । తయోరర్ధం తు హోతౄణామితరేషామితి స్మృతిరితి । నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ ఏవం హిరణ్యగర్భస్య గ్రహణే నిష్కృతిః పురా । దృష్టా మన్వాదిభిర్విప్రైర్ధర్మశాస్త్రపరాయణైః । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి ప్రాయశ్చిత్తైర్జలాప్లవైరితి ॥—॥ ఇతి హిరణ్యగర్భప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥—॥

—*బ్రహ్మాండఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ బ్రహ్మాండఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే । తత్ర దేవలః ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మాండం యస్తు గృహ్ణాతి ద్విజః క్రత్వాదిభిర్వినా । ఋత్విగ్భిస్సహ దుష్టాత్మా రాక్షసో భవతి ధ్రువమితి ॥—॥ మార్కండేయః ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మాండం పుణ్యతీర్థేషు ప్రతిగృహ్ణాతి యో ద్విజః ॥ నిష్కృతిస్తస్య నాస్తీహ వసులక్షజపాదృత ఇతి ॥—॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మాండఘటసంజ్ఞం తు ప్రతిగృహ్ణాతి యో ద్విజః । అష్టలక్షజపాదస్య నిష్కృతిర్బ్రహ్మరాక్షసాదితి । గాలవః ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మాండం యో ద్విజో ధృత్వా వసులక్షం జపేదిహ । పూతో భవతి దుష్టాత్మా ఇహలోకే పరత్ర చ । నియుతేనాభిషేకస్య శంభో రుద్రవిధానతః ॥ చతుర్భాగవ్యయం కృత్వా యజ్ఞం వా బహుదక్షిణం । ఏషైవ నిష్కృతిస్తస్య ఋత్విగ్భిస్సహితస్య చ । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి సహస్రాబ్దం పిశాచతా ॥—॥ భవిష్యోత్తరే ॥ శ్లో ॥ ఆచార్యార్థం తయోః ప్రోక్తం ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రభో । ద్వాస్థానాం చ తదర్ధం స్యాదితరేషాం హి పూర్వవత్ । అథవా తచ్చతుర్భాగవ్యయం తు కురుతే ద్విజః । అన్యథా నిష్కృతిర్నాస్తి దానైస్తీర్థా

వగాహనైః । ఆచార్యంప్రవిశేత్పూర్వం రాజ్ఞోదానాధికారిణః । పాదహీనం తయోఃప్రోక్తం శేషంసర్వేషుసంవిశేత్ । ప్రాయశ్చిత్తైర్వినారాజన్న పునంతిప్రతిగ్రహాత్ । తస్మాదిదంప్రకర్తవ్యంప్రాయశ్చిత్తం ద్విజాతిభిరితి॥

—*కల్పతరుప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథకల్ప తరుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం । తత్రమార్కండేయః॥ శ్లో॥ ఆపత్స్వపిసదావిప్రోనగృహ్ణీయాద్ద్రుమంతరుం। యావన్త్యస్యసంతిపర్ణాని ఫలానికుసుమానిచ। తావతీస్తుసమాభూయో దారిద్రుసోనిర్జనేవనే। ఋత్విగ్భిర్బ్రాహ్మణైస్సార్థమధః పాదవివర్జిత ఇతి॥—॥ గారుడే॥ శ్లో॥ నగృహ్ణీయాద్ద్విజశ్శక్త్యాపిబహుభిఃకారణైర్వినా । తరుమేనం పర్ణవంతంరక్తోభవతికాననే । దృష్ట్వాపద్భ్యాంవినారాజన్ ఋత్విగ్భిస్సహనిర్జలే । యావంతితస్యపర్ణాని తావదబ్దంనరాధిపేతి । దౌర్బాహ్మణ్యనివృత్త్యర్థః క్రతుః ॥ పితృభిరాత్మనావాకృతంఋణం । స్వేనైవకృతోగ్రహారస్తటాకోవాశిథిలీభవతి ।తదుద్ధరణార్థంప్రతిగహః ఏతానినిమిత్తానిప్రతిగ్రహే । రక్షణార్థంసర్వధనవ్యయేనదోషః॥తదాహగౌతమః ॥శ్లో॥ ద్విజోఋణవిముక్త్యర్థంగృహ్ణీయాత్కల్పభూరుహం । యాగార్థంస్వకృతగ్రామతటాకాదివినాశనే । సర్వంతదర్థంసహసావ్యయంకృత్వానదోషభాక్ । శుద్ధోభవతిమానుష్యేనభవేద్బ్రహ్మరాక్షసఇతి ॥ —॥ మార్కండేయపురాణె ॥ శ్లో ॥ ప్రతిగృహ్య ద్విజోలోభాత్తరుమేనంసుఖాప్తయే । నిష్కృతి స్తస్యనాస్తీహనరకాదేకవింశతేః ॥ కథంచిన్నిష్కృతిర్దృష్టామునినారదగాలవైః । అష్టలక్షాద్వేదమాతుశ్చతుర్థాంశవ్యయేనవా । అభిషేకేణవాశంభోః భూర్ణామేర్వాస్త్రిఃపరిక్రమాత్ । రామసేత్వాదితీర్థేషుత్రయోబ్దంస్నానతోపివా॥ ఏతానిష్కృతయోదృష్టాస్తరోరేతస్యసంగ్రహే । బ్రహ్మసదస్యఋత్విజాంహోతృజాపకపాఠకానాం ప్రాయశ్చిత్తమర్ధాంశేన వేదితవ్యం । తత్రైవ । శ్లో ॥ బాహుజాదేకగుణితం పాదజాద్ద్విగుణంచరేత్ । ముఖజాదుక్తమార్గేణహ్యూరుజాత్క్షత్రవన్నృప ॥ ఏతాభ్యోనిష్కృతిభ్యశ్చగతిర్నాన్యత్రదృశ్యతఇతి ॥ — ॥

—*గోసహస్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథగోసహస్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం।తత్రదేవలః ॥ శ్లో॥తులాయాం గోసహస్రేచ ఆచార్యస్యపునర్భవః । ఆబ్రహ్మణోబ్దపర్యంతం నాస్తిభూమౌపిశాచతఇతి । పిశాచత్వాన్నివృత్తిర్నాస్తీత్యర్థః ॥—।

మార్కండేయః ॥ శ్లో॥ ధృత్వాగ్రజో గోసహస్రం రాజ్ఞోన్యస్తా ద్విజన్మనః। నవలక్షంజపేద్దైవ్యాః పునస్సంస్కారమర్హతీతి ॥—॥ మత్స్యపురాణే ॥ శ్లో ॥ పుణ్యక్షేత్రే పుణ్యతీర్థే సూర్యాచంద్రమసోర్గ్రహే । ధేనూనాంయస్సహస్రంచ ప్రతిగృహ్యాథనాతురః । భువఃప్రదక్షిణంకృత్వా నవలక్షంజపేత్తతః ॥ కేశానాంవపనంకృత్వా పునస్సంస్కారమర్హతీతి ॥—॥ రాజవిజయే ॥ శ్లో ॥ సహస్రధేనుదానేతుఆచార్యత్వం యదివ్రజేత్ । తస్యైవనిష్కృతిర్నాస్తి నవలక్షజపాదృతే । భూమేఃప్రదక్షిణంకృత్వా కేశానాంవపనంపునః ॥ ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మాపునస్సంస్కారమర్హతీతి ॥—॥ కూర్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ సహస్రధేనుదానేతు ఆచార్యోయదిలోభతః । భూమేఃప్రదక్షిణంకృత్వా నవలక్షంజపేత్తతః ॥ తదశక్తోమహాశంభోర్నమకైశ్చమకైశ్శుభైః । కృత్వాభిషేకంవిధివదయుతంప్రయుతంతువా ॥ సర్వవ్యయంచయాగేవా కృత్వాశుద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥—॥ నాగరఖండే ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మాసదస్యః పూర్వోక్తప్రాయశ్చిత్తార్ధమర్హతి ॥ తదర్ధంద్వారపాలానాం పాఠకానాం తథైవచ । హోతౄణాంజాపకానాంచ పూర్వవన్మునిభిస్స్మృతం ॥—॥ లింగపురాణే ॥ శ్లో ॥ తులాయాంగోసహస్రేచ ఆచార్యోయద్ధనంహరేత్ । అకృత్వాతద్వ్యయంధర్మ్యంపత్నీపుత్రపరిష్కృతః ॥ తత్పత్నీనాంచ పుత్రాణామనుజానాంజనాధిప । హవ్యకవ్యేషు యోగ్యోభోక్తాయేవాసంబంధిబాంధవాః ॥ తేవైకృచ్ఛ్రద్వయంకుర్యుః నిష్కృతిఃకథితోత్తమైరితి॥—॥

—*హిరణ్యకామధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

అథహిరణ్యకామధేనుప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ మహాభారతే ॥ శ్లో ॥ రాజ్ఞాంపాపనిబద్ధానాం సర్వదాపాపచేతసాం । పాపనిర్మోచనీతే

షాం కామధుక్పుణ్యవర్ధినీ ॥ ఏతాగృశీంపుణ్యరూపాంస్వ ర్ణకామదు హాంద్విజః । ప్రతిగృహ్ణాతియోలోభాత్ సద్యస్సపతితోభవేత్ ॥ అష్టలక్షజపాద్రాజన్ వ్యయాద్వాష్టమభాగతః । అభిషేకేణ వాశంభోర్యజ్ఞాద్వాసర్వదక్షిణాత్ ॥ ఏతైశ్శుద్ధిమవాప్నోతి హ్యుభయోర్లోకయోరపీతి । —— ॥ కౌర్మే ॥ శ్లో ॥ స్వర్ణకామదుహాంరాజ్ఞా స్వర్చితాం శాస్త్రవర్త్మనా । ప్రత్యగృహ్ణాద్ద్విజోయస్తు ససదాసూతకీభవేత్ । ప్రాయశ్చిత్తీభవేత్సద్యః పునర్బ్రహ్మోపదేశతః ॥ అష్టలక్షజపంకృత్వాప్రత్యహంవిధిపూర్వకం । ధనస్యాష్టమభాగేనప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ ॥ అభిషేకేణవావిప్రోయజ్ఞాద్వాసర్వదక్షిణాత్ । ఏతేషూక్తేషురాజేంద్ర ప్రాయశ్చిత్తేనబుద్ధిమాన్॥ ఇహలోకేపరత్రాపి శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామితి ॥

—*హిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథహిరణ్యాశ్వప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ కూర్మపురాణే ॥ శ్లో ॥ హిరణ్యవాజినం గృహ్ణన్ ద్విజోలోభపరాయణః । జన్మత్రయేరాక్షసత్వమనుభూయపిశాచతాం ॥ తదంతేభువమాసాద్యరాసభత్వమవాప్నుయాత్ । తదంతేరోగవాన్భూత్వానరకంయాతిపాండవేతి ॥—— ॥వామనపురాణే ॥ శ్లో ॥ హిరణ్యాశ్వంద్విజోలోభాద్రాజ్ఞఃపుణ్యదినేష్విహ । ప్రతిగృహ్యాత్మభోగార్థం సభవేద్బ్రహ్మరాక్షసః ॥ తతః ఖరత్వమాసాద్య రోగవాన్జన్మనాంత్రయే । తతోనరకమాసాద్య తిష్ఠత్యాచంద్రతారకం॥ తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి హ్యష్టలక్షజపాదృతఇతి ॥ — ॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ శ్లో ॥ హిరణ్యాశ్వం ద్విజోధృత్వా తస్యనిష్కృతిరీరితా । అష్టలక్షజపాద్వాపి నియుతాద్వాభిషేకతః । అష్టమాంశవ్యయేనాపి యాగైర్వాసర్వదక్షిణైః । తతశ్శుద్ధిమవాప్నోతి పునర్మౌంజీవిధానతః। తద్బ్రహ్మచసదస్యశ్చప్రాయశ్చిత్తార్థమర్హతః । ద్వాస్థాః ప్రజ్ఞాపకారాజన్నర్హంత్యర్ధార్ధమంశతః । అన్యథా దోషవంతస్తే నసంభోష్యాఃకదాచన ॥ నసంస్పృశ్యాస్స్వపాత్రేయానాలపేత్తానిహద్విజానితి॥——॥

—*హిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

హిరణ్యాశ్వరథప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తముక్తంబ్రహ్మకైవర్తే ॥ శ్లో॥ హిర

క్ష్యాశ్వరథం యస్తు ద్విజో గృహ్ణన్నరాధిపాత్ ।సోరణ్యే నిర్జలే దేశే ఋత్విగ్ఘ
స్సహరాక్షసః। తస్యైషా నిష్కృతిర్దృష్టా మునిభిస్తత్వదర్శిభిః । నవలక్షజపా
ద్వాపి నియుతాద్వాభిషేకతః ॥ అష్టమాంశవ్యయేనాపి ప్రాయశ్చిత్తవి
ధానతః । తదంతేవపనం కృత్వా పునస్సంస్కారమర్హతి । ఏవం చేచ్ఛుద్ధి
మాప్నోతి ప్రాయశ్చిత్తేన భూయసా । అన్యథా తు న శుద్ధస్స్యాన్న సంభాష్యః
కదాచన। బ్రహ్మాదీనాం తదర్ధాంశ న్యాయః పూర్వోక్త ఇష్యత ఇతి ॥—॥

—*హిరణ్యహస్తి ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

హేమహస్తి ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తముక్తం బ్రహ్మాండపురాణే ॥శ్లో॥
హిరణ్యహస్తినం ధృత్వా పుణ్యకాలేషు పర్వసు । యో విప్రో లోభమోహే
నగాజ్ఞో దానార్థినోన్నృప। నతస్య నిష్కృతిర్దృష్టా దశలక్షజపాదృతే । లక్ష
హోమేన కూశ్మాండైః శుద్ధిమాప్నోత్యనుత్తమామితి॥—॥బ్రహ్మకైవర్తే॥ శ్లో॥
హిరణ్యహస్తిసంభూపా ద్విజో లోభవిమోహితః । పుణ్యకాలేషు పుణ్యేషు
తీర్థేష్వాయతనేషు చ । ప్రతిగృహ్యాతతో లోభా దకృత్వా నిష్కృతిం నృప ।
సోరణ్యే నిర్జలే దేశే రాక్షసోంబరచారవాన్ । తస్యైవ నిష్కృతిర్నాస్తి నవల
క్షజపాద్వినా। లక్షహోమేన కూశ్మాండైః శుద్ధిమాప్నోతి నైహికీం। అష్టమాం
శవ్యయేనాపి ప్రాయశ్చిత్తవిధానతః । కేశానాం వపనం కృత్వా పునస్సంస్కా
రమాచరేత్। తదర్ధం బ్రహ్మణః ప్రోక్తం తత్రైవ సదసస్పతేః । తదర్ధం ద్వా
రపాలానాం జాపకానాం తదర్ధతః ॥ ప్రాయశ్చిత్తమిదం ప్రోక్తం హేమహ
స్తిప్రతిగ్రహ ఇతి ॥—॥

—*పంచలాంగల ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ పంచలాంగల ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం వసిష్ఠసంహితాయాం ॥ శ్లో॥
లాంగలం ముఖజో ధృత్వా పంచవాప్యేకమేవ వా।తస్యైవ నిష్కృతిర్వక్ష్యే శృ
ణు నాన్యమనాః ప్రభో । దశలక్షజపం వాథ ప్రయుతం వాభిషేచనం । చ
తుర్భాగవ్యయం కుర్యాద్ వృషభం వా సవత్సదక్షిణం । ఏతత్పాపవిశుద్ధ్యర్థం చ
రేద్విద్వాన్నృపోపి వా । మార్తాండస్యోదయాదర్వాక్ స్నానం కృత్వా
యథావిధి । నిత్యకర్మ సమాప్యాశు యావత్సూర్యోదయో భవేత్ ॥
తావద్గత్వా జలాధారం నదీం పుష్కరిణీమపి । కంఠదఘ్న [illegible] ర

న్నారాయణంవిభుం । ముఖముద్ధృత్యమార్తండం పశ్యన్నుత్తానపాణికః ॥ అఘమర్షణసూక్తంచ జపన్పాపవిముక్తయె । యావదస్తంగతోభాను స్తావత్కాలంజపేత్సుధీః । మధ్యేమాధ్యాహ్నికంకృత్వా బ్రహ్మయజ్ఞంచతర్పణం । మనసాదేవమారాధ్య పునర్గత్వాజలంజపేత్ ॥ సాయంసంధ్యాముపాసిత్వా సాయంహోమమనంతరం । మౌనంత్యక్త్వాతదారాజన్ మితాహారంసమాచరేత్ ॥ ఓదనంయావకంభక్ష్యె దధివాముద్గభక్షణం । అధశ్శాయీభవేత్తత్రపాపంకృతమనుస్మరన్ । ప్రభాతాయాంతుశర్వర్యాం పూర్వవద్వ్రితమాచరేత్ ॥ ఏవంతుమండలేపూర్ణే విరజాహోమ మాచరేత్ ॥ ఉపోష్యదినమేకంచ పంచగవ్యంపిబేత్తతః ॥—॥ బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్పశ్చాత్తేభ్యోదద్యాచ్చదక్షిణాం । పశ్చాత్స్వయంప్రభుంజీయా త్తద్విప్రానుజ్ఞయాసహేతి । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తమాచార్యస్య । సర్వేషాంప్రాయశ్చిత్తముక్తంమాత్స్యే॥శ్లో॥ బ్రహ్మాసదస్పతిశ్చైవ తదర్థం భాగమర్హతః । ద్వారస్థానాం తదర్ధంస్యాత్తదర్ధమితరేషువై ॥ ప్రాయశ్చిత్తవిధిశ్చైవ నాన్యథాగతిరస్తిహీతి ॥—॥

—*ధరాప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ ధరాప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం శివపురాణే । ధరామభ్యర్చ్య గంధాద్యైర్యోర్యోరాజాపుణ్యకాలతః । విప్రసాత్కురుతేతత్ర పుణ్యస్యాంతోనవిద్యతే । గృహ్ణీయాద్యోధరామేనాం పుణ్యకాలేషుపర్వసు । తస్యవిప్రస్యచాప్తిహాన పునర్జన్మరాక్షసాత్ । బ్రహ్మోపదేశః కర్తవ్యస్సావిత్రీదానమేవచ । తతః పరంజపేద్దేవ్యా దశలక్షమతంద్రిత ఇతి । పాద్మే॥ శ్లో॥ ధరామభ్యర్చితాం రాజ్ఞాధర్మశాస్త్రానుసారతః । యోవిప్రః ప్రతిగృహ్ణీయాద్ద్రవ్యలోభపరాయణః। యజ్ఞాదికర్మకృత్వాచె ద్భవతిబ్రహ్మరాక్షసః । దశలక్షజపాద్దేవ్యాస్తస్యనిష్కృతిరీరితా । సదస్యబ్రహ్మణోరర్ధరి ద్వారపానాంతదర్ధకం । తదర్ధం జాపకానాంచ హోతౄణాంచతథైవచ । మార్జనంసర్వదానానామాచార్యాణాం స్వయంభువా । ఉక్తంపురాదేవమధ్యే లోకస్యాస్య హితైషిణా । అన్యథామృత్యుమాప్నోతి కుర్యాదేతత్ప్రయత్నత ఇతి॥—॥

—*విశ్వచక్రప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథవిశ్వచక్రప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం మార్కండేయః॥ శ్లో॥ విశ్వచక్రం ద్విజోధృత్వా నిర్నిమిత్తేనలోభతః। అరణ్యేనిర్జలేదేశేభవతిబ్రహ్మరాక్షసః। నతస్యపునరావృత్తిస్సహస్రాబ్దం మహాభయాత్ । ఏషావైనిష్కృతిర్దృష్టా వసిష్ఠేనమహాత్మనా । చతుర్భాగవ్యయంకృత్వా ప్రాయశ్చిత్తవిధానతః। పునస్సంస్కారవిధినా పునస్సంస్కారమాచరేత్ । బ్రహ్మోపదేశంసావిత్రీ మభ్యసేద్ద్విజపుంగవాత్ । ప్రయుతేనాభిషేకస్య నిష్కృతిస్తస్యనాన్యథా। తదర్ధంబ్రహ్మణఃప్రోక్తం తథైవసదసస్పతేః । ద్వారపానాం జాపకానాం తయోరర్ధం ప్రకల్పయేదితి ॥—॥

—*కల్పలతాప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం*—

కల్పలతా ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం। తత్రలింగపురాణం॥ శ్లో॥ దత్తామినామ్ కల్పలతాంరాజభిః పూజితాంశుభాం। యోగృహ్ణీయాద్ద్విజః కామాత్సభవే ద్బ్రహ్మరాక్షసః। యావజ్జ్యోతింషితిష్ఠంతి తావత్తిష్ఠతిరాక్షసః । తద్బ్రహ్మాశ్చ సదస్యశ్చ ద్వారపాజాపకాఅపి । రాక్షసాఃక్రూరకర్మాణో భవంత్యేవనసం శయః । సహస్రాబ్దంతదర్ధంచ తదర్ధంచ యథాక్రమం। ప్రాయశ్చిత్తం కల్పతరోర్యత్తదేవసమాచరేదితి ॥—॥

—*సప్తసాగరప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథసప్తసాగర ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం। తత్రగారుడపురాణే ॥శ్లో॥ ముఖజోధనలోభేన గృహ్ణీయాత్సప్తసాగరం। కులేనసహసంయుక్తో రాక్షసోని ర్జలేభవేత్ ॥—॥ యాగార్థందక్షిణాంగృహ్ణ ప్రధానత్యాగమాచరేత్ । యాగేపర్వవ్యయంకృత్వా నాస్తితస్యపిశాచతా। ప్రాయశ్చిత్తేనపూతాత్మా ఇహలోకేపరత్రచ । చతుర్భాగవ్యయంవాపి ప్రాయశ్చిత్తంసమాచరేత్ । తస్యోపనయనంభూయ స్సావిత్రీదానమేవచ । బ్రహ్మాసదస్యస్తస్యార్ధం ప్రా యశ్చిత్తమిహార్హతః। ద్వారస్థానాం తయోరర్ధం జాపకానాంయథా క్రమమితి ॥—॥

—*చర్మధేను ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథచర్మధేను ప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం । తత్రవామనపురాణే । శ్లో॥

కృత్వా చర్మమయీం ధేనుం ధనలోభపరాయణః । సప్తజన్మసు రాజేంద్ర విపినే నిర్జనే౽జలే॥ కృతం పాపమనుస్మృత్య సభవేద్బ్రహ్మరాక్షసః । తస్యైషా నిష్కృతిర్దృష్టా దేవ్యాద్యాదశలక్షతః । తస్యోపనయనం భూయః పునస్సంస్కారకర్మణౌతి ॥—॥ పరాశరః ॥ శ్లో॥ ముఖజో యస్తు గృహ్ణీయాచ్చర్మధేనుం నృపాత్మజాత్ । గ్రహణాదిషు కాలేషు పుణ్యతీర్థేషు యేషు చ । చతుర్భాగవ్యయం కుర్యాత్ ప్రాయశ్చిత్తవిధానతః । దేవ్యాద్యాదశలక్షేణ నియుతేనాభిషేకతః ॥ ఏషామన్యతమేనైవ పునస్సంస్కారతశ్శుచిః । సదస్యబ్రహ్మణోరర్ధం వా ఋత్విజామపి పూర్వవదితి ॥—॥ గారుడపురాణే । శ్లో॥ తులాయాం గోసహస్రే చ లాంగలే సప్తసాగరే । విశ్వచక్రే చర్మధేనౌ మహాభూతఘటే తథా । హేమహస్తిరథే చైవ ఆచార్యం మృత్యురావిశేత్ । తస్మాత్తు స్మార్జనం కర్మ మృత్యోస్త్వరణహేతవే । తదానీం వా పరేద్యుర్వా పక్షే వా పంచమే దినే । మాసమాత్రే త్రిమాసే వా వత్సరే పూర్ణతాం గతే । ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా పునస్సంస్కారమర్హతి ॥ వ్యవహారతు మోభూయామభయోర్లోకయోరపి । అన్యథా దోషమాప్నోతి న ముక్తిర్బ్రహ్మరాక్షసాదితి ॥—॥

—*మహాభూతఘటస్య ప్రతిగ్రహే ప్రాయశ్చిత్తం*—

అథ మహాభూతఘటప్రతిగ్రహప్రాయశ్చిత్తం ॥ తత్ర దేవలః । పంచభూతఘటం గృహ్ణీన్ విప్రో భవతి రాక్షసః । సహస్రాబ్దం వనే ఘోరే నిర్జలే నిర్జనే వసేత్ । పక్షమాత్రం జపేద్దేవీం ద్విజః పాపవిశుద్ధయే ॥ తస్యోపనయనం భూయః పునస్సంస్కారకర్మణా । నియుతేనాభిషేకేణ చతుర్భాగవ్యయేన వా । నాన్యథా శుద్ధిమాప్నోతి బ్రహ్మరాక్షసదేహతః । తదర్ధం బ్రహ్మణః ప్రోక్తం తత్రైవ సదసస్పతేః । ద్వాస్థానాం జాపకానాం చ తయోరర్ధం ప్రకల్పయేదితి ॥—॥ స్కాందే తు । ప్రతిగృహ్యైతులాదీని రాజ్ఞః పాప పరాయణాత్ । ప్రాయశ్చిత్తేన పూతాత్మా పునస్సంస్కారమర్హతి । గంగాయాం మాసలస్నానాచ్ఛుద్ధిమాప్నోతి దైహికీం । రేవాయాం తు తథా స్నాత్వా శుద్ధిమాప్నోతి పారత్రికీం । ప్రాతరారభ్య గండక్యామాసాయం స్నానమాచరేత్ । వర్షద్వయేన పూతాత్మా హ్యుభయోర్లోకయోశ్శుచిః ॥ తత్రైవ శోణభద్రా

యాం పూర్వాజన్మశుద్ధిమాప్నుయాత్। గౌతమ్యాం నియతః స్నాత్వా నిత్యకర్మపరాయణః । వింశత్యామాసలస్నానైః రబ్దమాత్రేణశుద్ధ్యతి । భీమరథ్యాంమహానద్యా మర్ధరాత్రేజితేంద్రియః ।జానుదఘ్నే జలేస్థిత్వా జపేన్మంత్రంత్రియంబకం । సహస్రం పూర్ణతాంయాతి యావత్తావద్విరమ్యతే। ఏవంమాసత్రయం కృత్వాశుద్ధిమాప్నోతిపార్థివః ॥ అఖండాయాంతు కావేర్యాం ప్రాతస్నాత్వాయథావిధి ॥—॥ నిత్యకర్మసమాప్యాశు కంఠదఘ్నే జలేవసన్।జపేచ్చపౌరుషంసూక్తమష్టోత్తరశతంద్విజః । యదానమాప్తిర్భవతి తదామానంపరిజ్యజేత్ ॥ ఏవంకుర్యాత్ప్రతిదినం శుద్ధస్స్యాదృతుమాత్రతః। తామ్రపర్ణీనదీతోయె అవగాహ్యదినత్రయం। త్రియంబకంజపేన్నిత్యంసంఖ్యామనుపధారయన్। దినత్రయేతు పూర్ణేస్మిన్నిర్విఘ్నేనజనాధిప। పూతోభవతివిప్రోసౌతులాదీనాంప్రతిగ్రహాత్। ధనుష్కోట్యాంతులాదీనాం గ్రహీతాధనలోభతః। స్నాత్వామధ్యాహ్నవేళాయాం గత్వారామేశ్వరాలయం। ఔపాసనాగ్నౌజుహుయాద్విరజాహోమమాదితః । అథశ్నాయీభవేన్నిత్యం మాసమేకంనిరంతరం ॥—॥ దుగ్ధాహారంఫలాహారం ద్వయోరేకంసమాచరేత్ ॥ సేతుదర్శనమాత్రేణ బ్రహ్మహత్యావినశ్యతి । అర్వాచీనానిపాపాని నశ్యంతీత్యత్రకాకథేతి॥—॥*ఆహితాగ్నిస్సంపూర్ణదక్షిణేన పునస్తోమేనవాయజేత। యోవాబహుప్రతిగృహ్యగరగీవిషమన్యేత పునస్తోమేన యజేతేతిశ్రుతేః* ఇతి ప్రతిగ్రహ ప్రాయశ్చిత్తం॥—॥

యత్రప్రతిపదం ప్రాయశ్చిత్తం నోక్తం । నోపలభ్యతే వాతత్రసాధారణం ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే॥—॥

—*అనుపాతకినాం ప్రాయశ్చిత్తం*—

* తత్రానుపాతకప్రాయశ్చిత్తంవిష్ణురాహ ॥ శ్లో ॥అనుపాతకినస్త్వేతే మహాపాతకినోయథా । అశ్వమేధేనశుధ్యంతి తీర్థానుసరణేనవేతి । తత్రాశ్వమేధస్సార్వభౌమరాజవిషయః । రాజాసార్వభౌమోశ్వమేధేనయజేతేతి శ్రుతేః తీర్థస్నానమితరవిషయం ॥—॥*

——*ఉపపాతకినాం ప్రాయశ్చిత్తం*——

ఉపపాతక ప్రాయశ్చిత్తమాహ సఏవ ॥ శ్లో॥ ఉపపాతకినస్త్వేతే కుర్యు శ్చాంద్రాయణంనరాః । పరాకమథవాకుర్యుర్యజేయుర్గోసవేనవై । యాజ్ఞవల్క్యోపి । ఉపపాతక శుద్ధిస్స్యాదేవంచాంద్రాయణేనవా ॥ పయసావాపిమాసేన పరాకేణాథవాపునరితి ॥——॥

——*సంకరీకరణాది ప్రాయశ్చిత్తం*——

సంకరీకరణాదేః ప్రాయశ్చిత్తమాహవిష్ణుః॥ శ్లో॥ సంకరీకరణంకృత్వామాసమశ్నీతయావకం । కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రమథవా ప్రాయశ్చిత్తంతుకారయేత్ ॥ అపాత్రీకరణంకృత్వా తప్తకృచ్ఛ్రేణశుద్ధ్యతి । శీతకృచ్ఛ్రేణవాశుద్ధి ర్మహాసాంతపనేనవా । మలినీకరణీయేషు తప్తకృచ్ఛ్రంవిశోధనం । కృచ్ఛ్రాతి కృచ్ఛ్రమథవా ప్రాయశ్చిత్తం విశోధనమితి ॥——॥మనుః॥ శ్లో॥ సంకరాపాత్రకృత్యాసుమాసం శోధనమైందవం । మలినీకరణీయేషు తప్తస్స్యాద్యావకస్త్ర్యహమితి ॥——॥

——*అనుక్తసర్వపాప సాధారణ ప్రాయశ్చిత్తాని*——

అనుక్తానాం సర్వేషాం సాధారణం ప్రాయశ్చిత్తమాహపరాశరః ॥ శ్లో॥ చాంద్రాయణం యావకంచతులా పురుషఏవచ। గవాంచైవానుగమనం సర్వపాపప్రణాశనమితి॥——॥తులాంపురుషః కృచ్ఛ్రవిశేషః పాపగౌరవలాఘవానుసారేణచాంద్రాయణాదీన్యావృత్తానివాఅనావృత్తానివానుష్ఠేయాని। సఏవ ॥ శ్లో ॥ సర్వేషామేవ పాపానాం సంకరేసముపస్థితే । దశసాహస్రమభ్యస్తాగాయత్రీ శోధనీపరమితి । శంఖలిఖితౌ । క్రయవిక్రయదుష్టభోజన ప్రతిగ్రహేష్వనాదిష్ట ప్రాయశ్చిత్తేషు సర్వేషు చాంద్రాయణంప్రాజాపత్యం వేతి॥ శాతాతపః ॥ శ్లో॥ అనుక్తేషువిధింజ్ఞాత్వా ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్ ॥ సర్వత్ర సర్వపాపేషు ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేదితి ॥ ఉశనా॥ శ్లో॥ యత్రోక్తం యత్రవానోక్తమిహపాతకనాశనం। ప్రాజాపత్యేన కృచ్ఛ్రేణ శుద్ధ్యతేనాత్రసంశయ ఇతి । మనువిష్ణువిశ్వామిత్రాః । అనుక్తనిష్కృతీనాంతు పాపానామపనుత్తయే । శక్తించావేక్ష్యపాపంచ ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకల్పయేదితి ॥——॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ దేశంకాలంవయశ్శక్తిం పాపంచా

వేక్ష్య యత్నతః। ప్రాయశ్చిత్తం ప్రకల్ప్యం స్యాద్యత్రచోక్తా న నిష్కృతిరితి॥—
స ఏవ। శ్లో॥ యదా యదాను సంకీర్ణ మాత్మానం మన్యతే ద్విజః। తదా
తదాతిలైర్హోమో గాయత్ర్యా వచనం తథేతి॥ — ॥ గౌతమః॥ సం
వత్సరష్షణ్మాసాశ్చత్వారస్త్రయో ద్వావేకశ్చతుర్వింశత్యహో ద్వాదశాహష్ష
డహస్త్ర్యహోఽహోరాత్ర ఇతి కాలా ఏతాన్యేవానాదేశే వికల్పేన క్రియేరన్నేన
స్సు గురుష్వగురూణి లఘుషు లఘూని కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రౌ చాంద్రాయణ మితి
సర్వప్రాయశ్చిత్తమితి॥ — ॥ స్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ సర్వజన్మార్జితానీ
హ భ్రూణహత్యాదికాన్యపి। సర్వపాపాని నశ్యంతి కృచ్ఛ్రైర్ద్వాదశనా
శికైః॥ జన్మప్రభృతి యత్కించిత్పాతకం చోపపాతకం। అర్వాక్తుభ్రూ
ణహత్యాయాః షడబ్దాన్నశ్యతి ధ్రువం॥ అబ్దాభ్యాం సకృదభ్యస్తం బుద్ధిపూ
ర్వమఘం మహత్। తచ్ఛుద్ధ్యత్యబ్దకృచ్ఛ్రేణ మహతః పాతకాదృత ఇతి॥ త్రిం
శత్కృచ్ఛ్రా అబ్దకృచ్ఛ్రః॥ కృచ్ఛ్రః ప్రాజాపత్యస్స చ ప్రతినిధినా కార్యః॥—

—*రహస్యపాప ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

అథ రహస్యప్రాయశ్చిత్తాన్యభిధీయంతే॥ యత్పాపం కర్తృవ్యతిరిక్తే
నాన్యేన కేనచదపి న జ్ఞాతం తద్రహస్యం। తస్య ప్రాయశ్చిత్తమపి రహస్యే
వ కర్తవ్యం॥ తథా చ యమహారీతౌ॥ రహస్యే రహస్యం ప్రకాశే ప్ర
కాశమితి॥ రహస్యత్వాదేవ నాస్తి పరిషదనుమత్యపేక్షా॥ తదాహతుర్బృ
హస్పతియాజ్ఞవల్క్యౌ॥ శ్లో॥ విఖ్యాతదోషః కుర్వీత పర్షదోఽనుమతం వ్ర
తం। అనభిఖ్యాత దోషస్తు రహస్యవ్రతమాచరేదితి। న చ వినా పరిషదం వ్రత
జ్ఞానాభావ ఇతి శంకనీయం। శాస్త్రజ్ఞస్య తద్విజ్ఞానసంభవాత్। ఇతరే
ణాపి బుద్ధిమతా విద్వద్గోష్ఠ్యాం కేనచిద్వ్యాజేనావగంతుం శక్యత్వాత్। రహ
స్యకృతం పాపం స్వల్పేనాపి జపాదినా నివర్తతే। అత ఏవ ప్రాజాపత్యా
దివ్రతానాం జపాదీనాం చ వ్యవస్థామాహ మనుః। శ్లో॥ ఏతైర్ద్విజాతయ
శ్శోధ్యా వ్రతైరావిష్కృతైనసః। అనావిష్కృతపాపాంస్తు మంత్రైర్హోమైై
శ్చ శోధయేదితి॥ — ॥

—*రహస్య పాప సాధారణ ప్రాయశ్చిత్తమ్*—

తత్ర రహస్యానాం సాధారణం ప్రాయశ్చిత్తమాహ స ఏవ॥ శ్లో॥ వే

డాభ్యాసోన్వహం శక్త్యా మహాయజ్ఞక్రియాః క్షమాః । నాశయంత్యాశు పాపా
ని మహాపాతకజాన్యపి ॥ యథైధస్తేజసా వహ్నిః ప్రాప్తం నిర్దహతి క్షణాత్ ।
తథాజ్ఞానకృతం పాపం కృత్స్నం దహతి వేదవిత్ ॥ సవ్యాహృతిప్రణవకాః
ప్రాణాయామాస్తు షోడశ । అపి భ్రూణహనం మాసాత్పునంత్యహరహః
కృతా ఇతి ॥—॥ బోధాయనః ॥ శ్లో ॥ యదుపస్థకృతం పాపం పద్భ్యాం వా య
త్కృతం భవేత్ । బాహుభ్యాం మనసా వాచా శ్రోత్రత్వగ్ఘ్రాణచక్షుషా ।
సర్వం దహతి నిశ్శేషం ప్రాణాయామైస్త్రిభిః కృతైరితి ॥—॥ గౌతమః ॥ అనా
ర్జవపైశునప్రతిషిద్ధాచారానాద్యప్రాశనేషు శూద్రాయాం చ రేతస్సిక్త్వా
ఽయోనౌ చ దోషవతి కర్మణ్యభిసంధిపూర్వేప్యబ్లింగాభిరప ఉపస్పృశేద్వారు
ణీభిరన్యైర్వా పవిత్రైః ప్రతిషిద్ధవాఙ్మనసాపచారే వ్యాహృతయః పంచ సర్వా
స్వపో వాచామేదహశ్చ మాదిత్యశ్చ పునాత్వితి ప్రాతా రాత్రిశ్చ మా వరుణశ్చ
పునాత్వితి సాయమష్టా వా సమిధ ఆదధ్యాద్దేవకృతస్యేతి హుత్వైవం సర్వస్మాదే
నసో ముచ్యతే ముచ్యత ఇతి । అనార్జవమనృజుత్వం మానసం కర్మ శాఠ్యం
వా । పైశునం పరపరివాదః వాచికం । ప్రతిషిద్ధాచారో నియమలోపః కా
యికం ॥ అనాద్యస్యానేకవిధస్యోపభోగో నాద్యప్రాశనం ॥ ఏతదాదౌ దో
షవతి కర్మణి చాబ్లింగాభిర్వారుణీభిరప ఉపస్పృశ్య ప్రయతో భవతి । ఓంపూ
ర్వాభిర్వ్యాహృతిభిస్సర్వాభిస్సర్వపాపేష్వాచామేత్ । ఆచమనాదేవస
ర్వస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే । అష్టా వా సమిధ ఆదధ్యాత్ । దేవకృతస్యైన
సోవయజనమసి స్వాహా । మనుష్యకృతస్యైనసోవయజనమసి స్వాహా ।
పితృకృతస్యైనసోవయజనమసి స్వాహా ॥ ఆత్మకృతస్యైనసోవయజనమసి
స్వాహా । యద్దివా చ నక్తం చైనశ్చకృమ తస్యావయజనమసి స్వాహా । య
త్స్వపంతశ్చ జాగ్రతశ్చైనశ్చకృమ తస్యావయజనమసి స్వాహా । యద్విద్వాంస
శ్చావిద్వాంసశ్చైన శ్చకృమ తస్యావయజనమసి స్వాహా । ఏనస ఏనసోవయ
జనమసి స్వాహా । ఇత్యేతైరష్టభిర్హుత్వా సర్వస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥
ఋతం చ సత్యం చేత్యేతదఘమర్షణం త్రిరంతర్జలే పఠేత్ ॥ సర్వస్మాత్పా
పాత్ప్రముచ్యతే ॥ ఆయం గౌః పృశ్నిరక్రమీదితి త్ర్యృచం త్రిరంతర్జలే పఠేత్ ॥

ర్వస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే । ద్రుపదాదివేన్ముముచానఇత్యేతామృచంత్రిరంత ర్జలే పఠేత్ । సర్వస్మాత్-ముచ్యతే । హంసశ్శుచిషదిత్యేతామృచంత్రిరం తర్జలే పఠేత్ । సర్వస్మాత్-ముచ్యతే । అపివాగాయత్రీంసావిత్రీంపచ్ఛో ర్ధర్చశస్తతస్సమస్తామితి త్రిరంతర్జలే పఠేత్ । సర్వస్మాత్-ముచ్యతే । అపివా వ్యాహృతీర్వ్యస్తాస్సమస్తాశ్చేతి త్రిరంతర్జలే పఠేత్ । సర్వస్మాత్-ముచ్యతే । అపివాప్రణవమేవ త్రిరంతర్జలే పఠేత్ । సర్వస్మాత్-ముచ్యతే। శ్లో ॥పవిత్రైర్మార్జనంకుర్వన్రుద్రైకాదశినీంజపన్ । ముచ్యతేసర్వపాపేభ్యోమహాతః పాతకాదృతఇతి ॥—॥ ఆపస్తంబః ॥ అనార్యపైశునప్రతిషిద్ధాచారేష్వభక్ష్యాభోజ్యాపేయప్రాశనే శూద్రాయాంచరేతస్సిక్త్వాఽయోనౌచ దోషవచ్చకర్మాభిసంధిపూర్వం కృత్వాఽనభిసంధి పూర్వం వాబ్లింగాభిరపఉపస్పృశేద్వారుణీభిర్వాఽన్యైర్వాపవిత్రై ర్యథాకర్మాభ్యాస ఇతి ॥ — ॥ యమః ॥ శ్లో ॥౧-విరజాంద్విగుణంజప్త్వాతదహ్నైవవిశుధ్యతి ।౨-వామదేవ్యం త్రిరావర్త్యతదహ్నైవవిశుధ్యతి । ౩- పౌరుషంసూక్తమావృత్య ముచ్యతే సర్వకిల్బిషాత్ ॥ ౪- ఋషభంశతశోజప్త్వాతదహ్నైవవిశుధ్యతి । వేదమేక గుణంజప్త్వాతదహ్నైవవిశుధ్యతి । జపేద్వా ౫-అస్యవామీయం౬-పావమానీరథాపివా ౭ కుంతాపం ౮-వాలఖిల్యాంశ్చ ౯ నివి౧౦-త్ప్రైషాన్॥౧౧-వృషాకపిం।హోతౄన్॥౧౨-రుద్రాన్పితౄన్ జప్త్వాము

అత్రప్రకరణే గ్రంథకృదవ్యాఖ్యాతాని కానిచిత్పదానియథామతి వ్యాఖ్యాయంతే । ౧ ॥ విరజాం——విరజాహోమ మంత్రాః॥౨॥ వామదేవ్యం।——సామ ॥ ౩॥ పౌరుషంసూక్తం——సహస్రశీర్షాపురుషఇత్యాది షోడశర్చంసూక్తం । ౪ ॥ ఋషభం——సామ । ౫ ॥ అస్యవామీయం——ద్విపంచాశదృక్సంఖ్యాకంఅస్యవామస్యపలితస్యహోతురిత్యాదిసూక్తం ॥ ౬ ॥ పావమానీః——పావమానీరిత్యాదిసూక్తాని । ౭ ॥ కుంతాపం——ఋగ్వేదశాఖాంతరం ॥ ౮ ॥ వాలఖిల్యాంశ్చ——తదపిఋగ్వేదశాఖాంతర్గతమష్టాష్టకేచతుర్థాధ్యాయేచతుర్దశవర్గేఅభిప్రవస్సురాధసమిత్యాది । ౯॥ నివిత్——నివిదధ్యాయోక్తమంత్రాః ॥౧౦ ॥ ప్రైషాః——యజుర్వేదసౌత్రామణ్యుక్తప్రైషమంత్రాః । ౧౧ ॥ వృషాకపిం——విహిసోతోరసృక్షతేత్యాది ఋక్యా

చ్యతే సర్వపాతకైరితి । హోతౄణాం । చిత్తిస్స్రుగిత్యాది । పితౄణాం । పరేయువాం
సమిత్యాది ॥—॥ చతుర్వింశతి మతే । శ్లో ॥ పావమానీ స్తథా కౌత్సం పౌ
రుషం సూక్తమేవ చ । జప్త్వా పాపైః ప్రముచ్యేత ౧- సపుత్రం మాధుఛందసం ।
౨-మండూక బ్రాహ్మణం ॥ ౩ - రుద్రం ॥ ౪ -శుక్రీయో । ౫-మోక్షకస్తథా
వామదేవ్యం బృహత్సాను జప్త్వా పాపైః ప్రముచ్యతే ౬-యజ్ఞాయజ్ఞీయ ॥ ౭ఆ
దిత్యం ॥ ౮-జ్యేష్ఠసామ చ । ౯ రాజనం । ౧౦పారుచ్ఛేపం చ సామాని జప్త్వా ముచ్యే
త కిల్బిషాత్ । అథర్వశిరసం చైవ పురుషసూక్తం తథైవ చ । నీలరుద్రం తథైవైంద్రం
జప్త్వా పాపైః ప్రముచ్యతే । ఆథర్వణాశ్చ యే కేచిన్మంత్రాః కామవివర్జితాః
తే సర్వే పాపహంతారో యాజ్ఞవల్క్యవచో యథా । అగ్నెర్మన్వేనువాకం తు
జపేదేనమనుత్తమం । ౧౧-సింహే మే మన్యురిత్యేతమనువాకం జపేద్ద్విజః ।
జప్త్వా పాపైః ప్రముచ్యేత బోధాయనవచో యథా । ఋగ్వేదమభ్యసేద్యస్తు య
జుశ్శాఖామథాపి వా । సామాని సరహస్యాని అథర్వాంగిరసస్తథా । ౧౨-బ్రా
హ్మణాని చ ॥ ౧౩-కల్పాంశ్చ ౧౪-షడంగాని-తథైవ చ ౧౫ । ఆఖ్యానాని తథాన్యాని
జప్త్వా పాపైః ప్రముచ్యతే । ౧౬ ఇతిహాసపురాణాని ౧౭ దేవతాస్తవనాని చ ॥ జ
ప్త్వా పాపైః ప్రముచ్యేత ॥ ౧౮ ధర్మస్థానై ॥ స్తథాపరైః । యతిరంచిత్వాతకంతు

క్తం ॥ ౧౨ ॥ రుద్రాః—రుద్రసూక్తాని ॥ ౧ ॥ సపుత్రం మాధుఛందసం—
పుత్రవర్గసహితం మాధుఛందసం సామ ॥ ౨ ॥ మండూక బ్రాహ్మణం—సం
వత్సరం శశయానా బ్రాహ్మణా వ్రతచారిణ ఇత్యాగ్యృక్సూక్తం ॥ ౩ ॥ రుద్రం
ఆవో రాజేత్యాది సామ ॥ ౪ శుక్రీయం సామ ॥ ౫ ॥ మోక్షకః—తవశ్యామీయం
సామ ॥ ౬ ॥ యజ్ఞాయజ్ఞీయం—సామ । ౭ ॥ ఆదిత్యం—సామ ౮ ॥ జ్యేష్ఠం—
సామ । ౯ ॥ రాజనం—సామ ॥ ౧౦ ॥ పారుచ్ఛేపం—సామ ॥ ౧౧ ॥ సిం
హే మే మన్యుః—బోధాయనసూత్రోక్తసింహానువాకః । ౧౨ ॥ బ్రాహ్మణా
ని—తత్తచ్ఛాఖోక్తబ్రాహ్మణాని । ౧౩ ॥ కల్పాః—యదబలింహరేదిత్యాదికల్ప
మంత్రాః ॥ ౧౪ ॥ షడంగాని—శిక్షావ్యాకరణాదిని । ౧౫ ॥ ఆఖ్యానాని—వృత్ర
వధాది వేదోక్తకథాః । ౧౬ ॥ ఇతిహాసపురాణాని—సోమోత్పత్త్యాదీతిహా
సాః పురాకల్పకథాప్రతిపాదకవేదవచనాని — రామాయణాదీతిహాసాః బ్రా
హ్మాదిపురాణాని వా ॥ ౧౭ ॥ దేవతాస్తవనాని । వేదోక్తదేవతాస్తోత్రాణి
ఆహ్నాదీని వా । ౧౮ ॥ ధర్మస్థానైః—స్మృత్యాదిభిః

ర్యాద్యతిక్రాంచేదమృచంజపేత్ । హంసశ్శుచిషదిత్యేతా మృచంవాపిత్రి యంబకం—॥విష్ణుః॥ అథాతస్సర్వవేదపవిత్రాణిభవంతి । యేషాంజపైశ్చ హోమైశ్చద్విజాతయఃపాపైశ్చపూయంతే॥ ౧-అఘమర్షణం । ౨-దేవకృతం॥ ౩-శుద్ధవత్యః॥ ౪-తరత్సమందీధావతి॥ ౫-కూష్మాండ్యః పావమాన్యః॥ ౬-దుర్గా ౭-సావిత్రీ॥౮-అతీషంగాః॥౯-పదస్తోభా॥౧౦-వ్యాహృతయో॥౧౧-భారుండాని॥౧౨-చంద్రసామ॥౧౩-పురుషవ్రతం॥ ౧౪-రైవతం॥ ౧౫-భాస॥ ౧౬-అబ్లింగా॥ ౧౭-బార్హస్పత్యం॥ ౧౮-వాక్సూక్తం॥ ౧౯-గోసూక్తం॥ ౨౦ మధ్వృచ॥౨౧-స్సమానీ॥౨౨-చెంద్రశుద్ధ॥౨౩-శ్శతరుద్రీయ॥౨౪-మథర్వశిర ౨౫-స్త్రిసుపర్ణః॥౨౬-మహావ్రతం॥ ౨౭-నారాయణీయం పురుషసూక్తం॥ ౨౮-త్రీణ్యాజ్యదోహాని॥ ౨౯-రథంతరం॥ ౩౦-చాగ్నేర్వ్రతం॥ వా

౧అఘమర్షణం—అఘమర్షణేన ఋషిణా దృష్టంత్ర్యృచమానుష్టుభంభావవృత్తదేవతాకం ఋతంచసత్యంచేత్యాదిసూక్తం ॥ ౨- దేవకృతం— సామబ్రాహ్మణం—దేవకృతస్యేత్యాదియాజుషంవా॥ ౩ శుద్ధవత్యః—ఏతోన్వింద్రంస్తవామశుద్ధమిత్యేతాస్తిస్రఋచః ॥ ౪ తరత్సమందీధావతి—ఋక్సూక్తం ॥ ౫- కూష్మాండ్యః—కూష్మాండ ఋషిదృష్టాయద్దేవాదేవహేళనమిత్యాద్యాఋచః॥ ౬-దుర్గా—జాతవేదసేసునవామసో మమిత్యాది దుర్గామంత్రః॥ ౭-సావిత్రీ—సవితృదేవతాకా ఋక్॥ ౮-అతీషంగాః—సామ ॥ ౯-పదస్తోభాః—సామ ।౧౦వ్యాహృతయః—సామ॥ ౧౧-భారుండాని—సామ।౧౨-చంద్రసామ॥౧౩పురుషవ్రతం—సామ॥౧౪రైవతం-సామ॥ ౧౫ భాసం—సామ॥ ౧౬అబ్లింగం — సామ॥౧౭ బార్హస్పత్యం— సామ॥ ౧౮ వాక్సూక్తం—సామ॥౧౯-గోసూక్తం—సామ ॥ గావశ్చిద్ఘాసమన్యవ ఇత్యాదిఋక్సూక్తంవా॥ ౨౦ మధ్వృచః—మధువాతేత్యాదిఋక్॥ ౨౧ ॥ సమానీ—సమానీవ ఆకూతిరిత్యాది ఋక్॥ ౨౨ ॥ ఇంద్రశుద్ధే— సామనీ ౨౩ ॥ శతరుద్రీయం—నమస్తేరుద్రమన్యవ ఇత్యాది॥ ౨౪ ॥ అథర్వశిరః—దేవాహవైస్వర్గంలోకమిత్యాద్యాథర్వణోపనిషత్ ॥౨౫ ॥ త్రిసుపర్ణాః—బ్రహ్మమేతు మామిత్యాద్యనువాకః ॥ ౨౬ మహావ్రతం—ఋగారుణం ౨౭ నారాయణీయం—నారాయణోపనిషత్ —నారాయణసూక్తంవా॥ ౨౮ ॥ త్రీణ్యాజ్యదోహాని—సామాని ॥ ౨౯ ॥ రథంతరం—సామ॥ ౩౦ ॥ అగ్నే

మదేవ్యం బృహచ్చైతానిజప్త్వా పునంతిజంతూర్జాతి స్మరత్వంలభతేయ ఇచ్ఛేదితి ॥—॥ పైఠీనసిః ॥ శ్లో ॥ సర్వపాప పరిసక్తోపి ధ్యాయన్నిమిష మచ్యుతం । పునస్తపస్వీ భవతిపఙ్క్తిపావనపావన ఇతి ॥—॥ వసిష్ఠః ॥ శ్లో॥ హత్వాసకలపాపాని లబ్ధ్వాసుకృతసంచయం। సపూతోజాయతేధీమాన్స్మరజిన్నామకీర్తనాదితి॥— ॥ భృగుః ॥ శ్లో॥ కోటిశోమనుజానాంవై భీతిదంసముపస్థితం॥ రామరామేతిసంకీర్త్యతన్నాశయతిమానవః॥ సర్వేషామేవపాపానాం ప్రాయశ్చిత్తమిదంస్మృతం । నాతఃపరతరంపుణ్యం త్రిషులోకేషువిద్యత ఇతి॥—॥యోగయాజ్ఞవల్క్యః॥శ్లో॥నతావత్పాపమేధేతయావన్నామనహతంహరేః । అతిరేకభయాదాహుః ప్రాయశ్చిత్తాంతరంపృథగితి ॥—॥ బ్రహ్మకైవర్తే॥ శ్లో॥ సర్వపాపయుతోవాపికీర్తయన్ననిశంహరిం । శుద్ధాంతఃకరణోభూత్వాపఙ్క్తిపావనపావనఇతి ॥—॥

—*రహస్యబ్రహ్మహత్యాదిపాపానాంప్రతిపదోక్తప్రాయశ్చిత్తాని*—

అథప్రతిపదోక్తాని॥—॥ తత్రవ్యాసః ॥శ్లో॥ యోనూచానంద్విజంమర్త్యోహతవానర్థలోభతః। సజపేత్పౌరుషంసూక్తంజలస్థశ్చింతయన్హరిం। తథైవబ్రహ్మహత్యాయాముచ్యతేనాత్రసంశయ ఇతి॥—॥ యమః॥ బ్రహ్మహత్యాసురాపానస్వర్ణస్తేయగురుతల్పేషుప్రాణాయామైశ్శ్రాంతోఘమర్షణంజపేదితి॥—॥యాజ్ఞవల్క్యః। శ్లో॥ త్రిరాత్రోపోషితోజప్త్వా బ్రహ్మహాత్వఘమర్షణం । అంతర్జలేవిశుద్ధ్యేతగాంచదత్వాపయస్వినీమితి॥—॥శంఖలిఖితావపి।బ్రహ్మహాత్రిరాత్రోపోషితోంతర్జలేఘమర్షణం త్రిరావర్త

ర్తయేత్ —సామ।అత్రవిజ్ఞానేశ్వరీయేవాసిష్ఠంవచనం॥ శ్లో॥సర్వవేదపవిత్రాణివక్ష్యామ్యహమతఃపరం । ఏషాంజపైశ్చహోమైశ్చపూయంతే నాత్రసంశయః ॥ అఘమర్షణందేవకృతశ్శుద్ధవత్యస్తరత్సమాః॥ కూష్మాండ్యఃపావమాన్యశ్చమగార్గసావిత్ర్యస్తథైవచ । అతిషంగాః పదస్తోభా స్సామానివ్యాహృతీస్తథా । భారుండానిచసామానిగాయత్రంరైవతంతథా । పురుషవ్రతంచభాసంచతథాదేవవ్రతానిచ । అబ్లింగాబార్హస్పత్యం చవాక్సూక్తంమధ్వృచస్తథా—శతరుద్రీయవాశిరం త్రిసుపర్ణంమహావ్రతం । గోసూక్తంచాశ్వసూక్తంచ ఇంద్రశుద్ధేచసామని । త్రీణ్యాజ్యదోహానిరథంతరంచ అగ్నేర్వ్రతంవామదేవ్యంబృహచ్చ ॥ ఏతానిగీతానిపునంతిజంతూన్ జాతిస్మరత్వంల

యోదితి॥—॥ చతుర్వింశతిమతే। ౧ త్రిమధు త్రిసుపర్ణం చ ౨ నాచికేతత్రయం తథా। ౩ నారాయణం జపేత్సర్వం ముచ్యతే బ్రహ్మహత్యయేతి। బోధాయనః। గ్రామాత్ప్రాచీ ముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్య స్నాతశ్శుచి రుదకాంతే స్థండిలముపలిప్య సకృత్క్లిన్నవాసా గోశకృత్పూతేనపాణినా దిత్యాభిముఖోఽఘమర్షణం స్వాధ్యాయమధీయీత। ప్రాతశ్శతం మధ్యాహ్నే శతం సాయాహ్నే శతమపరిమితం చోదితేషు నక్షత్రేషు ప్రసృతియావకం ప్రాశ్నీయాత్ జ్ఞానకృతేభ్యోఽజ్ఞానకృతేభ్యశ్చోపపాతకేభ్య స్సప్తరాత్రాత్ప్రముచ్యతే ద్వాదశరాత్రాన్మహాపాపేభ్యః బ్రహ్మహననం గురుతల్పగమనం స్వర్ణస్తేయం సురాపానమితి చ వర్జయిత్వా ఏకవింశతిరాత్రాత్తాన్యపి తరతీతి ॥—॥ బృహద్విష్ణుః। బ్రహ్మహత్యాం కృత్వా ప్రాచీముదీచీం వా దిశముపనిష్క్రమ్య ప్రభూతేంధనేనాగ్నిం ప్రజ్వాల్యాఘమర్షణేనాష్టసహస్రమాజ్యాహుతీర్జుహుయాత్ తదేతస్మాత్పూతో భవతీతి—॥ మనుః॥ శ్లో॥ ౪ కౌత్సం జపిత్వాప ఇత్యేత ౫ ద్వాసిష్ఠం చ ప్రతీత్యృచం। ౬ మాహిత్రం శుద్ధవత్యశ్చ సురాపోఽపి విశుద్ధ్యతి॥ సకృజ్జప్త్వాస్యవామీయం ౭ శివసంకల్పమేవ చ। సువర్ణమపహృత్యాపి క్షణాద్భవతి నిర్మలః॥ ౮ హవిష్పాంతీయమభ్యస్య ౯ న తమంహ ౧౦ ఇతీతి చ॥ జప్త్వా చ పౌరుషం సూక్తం ముచ్యతే గురుతల్పగః। ౧౧ మంత్రైశ్శాకలహోమీయై। రబ్దం హుత్వా ఘృతం ద్విజః। సుగుర్వప్యపహంత్యేనో జప్త్వా వా ౧౨ నమ ఇత్యృచం

తేయదిచ్ఛేదితి॥ ౧ త్రిమధు—మధువాతేత్యాదిఋక్॥ ౨ నాచికేతత్రయం—ఉశన్హవై వాజశ్రవస ఇత్యాది॥ ౩ నారాయణం—నారాయణసూక్తం॥ ౪-కౌత్సం— కౌత్సేన ఋషిణాదృష్ట మపనశ్శోశుచదఘమిత్యేతత్సూక్తం॥ ౫-వాసిష్ఠం—వసిష్ఠేన ఋషిణాదృష్టం ప్రతిస్తోమేభిరుషసంవసిష్ఠా ఇత్యేవం త్ర్యృచం॥ ౬-మాహిత్రం—మహిత్రీణామవో అస్త్విత్యేతత్సూక్తం॥ ౭-శివసంకల్పం—యజ్జాగ్రతోదూరముదైతీత్యేవమిత్యేతద్వాజసనేయకే పఠితం శివసంకల్పదృష్టం షడృచం సూక్తం॥ ౮-హవిష్పాంతీయం—హవిష్పాంతమజరం స్వర్విదీత్యేకోనవింశతిరృచః ॥ ౯-న తమంహ ఇతి—న తమంహో న దురితమిత్యేషా॥ ౧౦-ఇతి చ--ఇతి వా ఇతి మే మన ఇత్యాది త్రయోదశర్చం సూక్తం॥ ౧౧-శాకలహోమీయమంత్రాః—దేవకృతస్యైనసోఽవయజనమసీత్యాదయః ॥ ౧౨-నమ ఇత్యృచం। నమో మహద్భ్య ఇత్యాది ఋచం। నమో మిత్రస్యేతి వా ఋచం—నమ ఇంద్రేణేతి వా ఋచం॥

మహాపాతకసంయుక్తో నుగచ్ఛేద్గాస్సమాహితః । అభ్యస్యాబ్దంపావమానీ ర్భైక్షాహారోవిశుద్ధ్యతి ॥ అరణ్యేవాత్రిరభ్యస్య ప్రయతోవేదసంహితాం । ముచ్యతే పాతకైస్సర్వైః పరాకైశ్శోధితస్త్రిభిః ॥ త్ర్యహంతూపవసేద్యుక్త స్త్రిరహ్నోభ్యుపయన్నపః । ముచ్యతే పాతకైస్సర్వైస్త్రిర్జపిత్వాఘమర్షణ మితి ॥—॥ యమః ॥ సురాపః కంఠమాత్రముదక మవతీర్య సుతసోమాత్ప్రస్పృతమాదాయోంకారేణాభిమంత్ర్య పిబేత్తతోప్సునిమగ్నోనానస్తోకీయంజపేత్ । బ్రాహ్మణసువర్ణస్తేయంకృత్వాహిరణ్యశాలాయాంప్రవిశ్యాప్సుస్నాతోగ్రీవా మాత్రేఉదకే హిరణ్యవర్ణాభిశ్చతస్సృభిరాత్మా నమభ్యుత్యత్రిన్సాత్రిణాయామార్కృత్వాతదేతస్మాత్పూతోభవతి । గురుతల్పగమనంకృత్వాఘమర్షణమంతర్జలేత్రిరావర్త్యతదేతస్మాత్పూతోభవతీతి ॥—॥

—*రహస్యసురాపానాది ప్రాయశ్చిత్తం*—

సురాపానాదౌయాజ్ఞవల్క్యః। శ్లో॥త్రిరాత్రోపోషితోహుత్వా కూష్మాండీభిర్ఘృతంశుచిః । బ్రాహ్మణస్స్వర్ణహారీతురుద్రజాపీజలేస్థితః । సహస్రశీర్షజాపీతు ముచ్యతేగురుతల్పగః ।గౌర్దేయాకర్మణోస్యాంతేపృథగేభిః పయస్వినీతి॥—॥ శాతాతపః। శ్లో॥ మద్యంపీత్వాగురుదారాంశ్చగత్వాస్తేయంకృత్వాబ్రహ్మహత్యాంచకృత్వా। భస్మచ్ఛన్నోభస్మశయ్యాశయానోరుద్రాధ్యాయీముచ్యతేసర్వపాపైరితి ।జపశ్చైకాదశ కృత్వఃకార్యః॥—॥ తదాహాత్రిః ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశగుణాన్వాపి రుద్రానావర్త్యధర్మవిత్ ॥ మహాపాపైరపిస్పృష్టో ముచ్యతేనాత్రసంశయ ఇతి॥—॥బోధాయనః ॥శ్లో॥ అఘమర్షణందేవకృతంశుద్ధవత్యస్తరత్సమాః। కూష్మాండ్యః పావమాన్యశ్చవిరజామృత్యులాంగలం । దుర్గావ్యాహృతయోరుద్రా మహాపాతక నాశనా ఇతి॥—॥ఆశ్వలాయనః॥శ్లో॥ కుంతాపంవాలఖిల్యాంచ జప్త్వాపాపైః ప్రముచ్యతే। బ్రహ్మహత్యాదిపాపేభ్యః పావమానాత్ప్రముచ్యత ఇతి ॥—॥ సంవర్తః । శ్లో॥షణ్మాసంపంచమాసంవా నియతోనియతాశనః।జప్త్వాతుపౌరుషంసూక్తం ముచ్యతేసర్వపాతకైరితి ॥—॥ బోధాయనః॥మాతృదుహితృస్నుషాస్వసృసవర్ణా విధవాగమనంకృత్వాయః పురుషసూక్తం త్రిరుచ్చార

యేత్తదానీమేవపూతోభవతీతి ॥——॥ కౌర్మ్యపురాణే ॥శ్లో॥ జపస్తపస్తీర్థ సేవాదేవబ్రాహ్మణపూజనం। గ్రహణాదిషుకాలేషు మహాపాతకశోధనం। ఉపోషితశ్చతుర్దశ్యాం కృష్ణపక్షేసమాహితః। యమాయ ధర్మరాజాయ మృత్యవేచాంతకాయచ। వైవస్వతాయకాలాయ సర్వభూతక్షయాయచ। ప్రత్యేకం తిలసంయుక్తాన్ దదత్సప్తోదకాంజలీన్ ॥ స్నాత్వానద్యాంతు పూర్వాహ్ణేముచ్యతేసర్వపాతకైరితి। అత్రజ్ఞానాజ్ఞానా భ్యాసానభ్యాసై ర్వ్యవస్థాద్రష్టవ్యా ॥ సంసర్గీ తదీయమేవప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్సతస్యైవ వ్రతంకుర్యాదితి పూర్వమేవోక్తత్వాత్ ॥——॥

——*ఉపపాతకస్య రహస్యప్రాయశ్చిత్తమ్*——

ఉపపాతక రహస్య ప్రాయశ్చిత్తమాహయాజ్ఞవల్క్యః। శ్లో ॥ ప్రాణాయామశతంకార్యం సర్వపాపాపనుత్తయే। ఉపపాతకజాతానామనాదిష్టస్యచైవహీతి ॥ —— ॥ స్మృత్యంతరే ॥ శ్లో॥ దశప్రణవసంయుక్తైః ప్రాణాయామైశ్చతుశ్శతైః ॥ ముచ్యతేబ్రహ్మహత్యాయాః కింపునశ్శేషపాతకైరితి ॥ —— ॥

——*ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రలక్షణం*——

అథకృచ్ఛ్రాణాం లక్షణముచ్యతే। ప్రాజాపత్యలక్షణ మాహబోధాయనః ॥ శ్లో ॥ ప్రాజాపత్యోభవేత్కృచ్ఛ్రో దివారాత్రావయాచితం। క్రమశోవాయుభక్షశ్చద్వాదశాహం త్ర్యహంత్ర్యహమితి ॥——॥ఆపస్తంబః ॥ త్ర్యహమనక్తాశ్యదివాశీచ తతస్త్ర్యహం త్ర్యహమయాచితవ్రతస్త్ర్యహం నాశ్నాతికించనేతి కృచ్ఛ్రద్వాదశరాత్రస్య విధిరితి ॥ —— ॥ మనుః॥ శ్లో॥ త్ర్యహంప్రాతస్త్ర్యహంసాయంత్ర్యహమద్యాదయాచితం। త్ర్యహంపరంతు నాశ్నీయాత్ప్రాజాపత్యంచరన్ద్విజఇతిఅస్యైవాధికారిభేదేనప్రయోగాంతరమాహవసిష్ఠః ॥——॥ శ్లో ॥ అహఃప్రాతరహర్నక్తమహరేక మయాచితం। అహఃపరంచోపవాస ఏవం చతురహంపరం॥ అనుగ్రహార్థం విప్రాణాంమనుర్ధర్మభృతాంవరః। బాలవృద్ధాతురాణాంచ శిశుకృచ్ఛ్రమువాచహేతి ॥—— ॥ బోధాయనోఽపి ॥ శ్లో ॥ అహరేకంతథానక్త మజ్ఞాతంవాయుభక్షతా। త్రిప్రదోషపరాన్యత్తో బాలానాంకృచ్ఛ్ర ఉచ్యతఇతి ॥ —— ॥

ఏతముభయమపి ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రమాహ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ ఏకభక్తేన
నక్తేన తథైవాయాచితేనచ । ఉపవాసేనచైకేన పాదకృచ్ఛ్రః ప్రకీర్తితః ॥
యథాకథంచిత్త్రిగుణః ప్రాజాపత్యోయముచ్యత ఇతి । ఏకభక్తేనదివైవసకృ
ద్భోజనేన నక్తేనరాత్రౌసకృద్భోజనేన అయాచితేన నవిద్యతేయాచితం
యస్మిన్భోజనే తదయాచితం తేనాత్రకాలవిశేషాప్రతీతేర్దివారాత్రౌ వాస
కృద్భోజనేన ఉపవాసేనచైకేన ఏకస్మిన్దినే అనశనేనచపాదకృచ్ఛ్రో
భవతి అయమేవపాదకృచ్ఛ్రః స్వస్వావృత్త్యాస్వస్థాన వృద్ధ్యావాయథా
కథం చిత్త్రిగుణః త్రిరభ్యస్తః ప్రాజాపత్య ఇత్యుచ్యత ఇత్యర్థః ॥ — ॥ ఏక
భక్తాదిషు గ్రాససంఖ్యాగ్రాసప్రమాణంచాపస్తంబేన దర్శితే ॥ శ్లో ॥ సాయం
ద్వావింశతిగ్రాసాః ప్రాతష్షడ్వింశతిస్స్మృతాః ॥ చతుర్వింశతిరయాచ్యాః
పరంనిరశనంస్మృతం । కుక్కుటాండప్రమాణంతుయథావాస్యంవిశేత్స్వయ
మితి ॥ — ॥ చతుర్వింశతిమతే ॥ ప్రకారాంతరేణసంఖ్యాశ్రూయతే ॥
శ్లో ॥ ప్రాతస్తుద్వాదశగ్రాసాః సాయంపంచదశైవతు । అయాచితేనద్వావ
ష్టౌ త్రియహంమారుతాశన ఇతి అత్రశక్త్యపేక్షయావ్యవస్థాద్రష్టవ్యా ॥ — ॥

—*పాదకృచ్ఛ్రాణాంవర్ణభేదేనవ్యవస్థా*—

అపస్తంబస్తుచతురఃపాదకృచ్ఛ్రానుక్త్వా తేషాంవర్ణభేదేన వ్యవస్థా
మాహ ॥ శ్లో ॥ త్ర్యహంనిరశనంపాదః పాదశ్చాయాచితంత్ర్యహం । సాయంత్ర్య
హంతథాపాదః ప్రాతఃపాదస్తథాత్ర్యహం । ప్రాతఃపాదంచరేచ్ఛూద్రస్సా
యంవైశ్యస్యదాపయేత్ । అయాచితంతురాజన్యేత్రిరాత్రంబ్రాహ్మణేస్మృ
తమితి ॥

—*అర్ధకృచ్ఛ్రంపాదోనకృచ్ఛ్రంచ*—

అర్ధకృచ్ఛ్రపాదోనకృచ్ఛ్రయోరపిస్వరూపమాహసఏవ । శ్లో ॥ సాయం
ప్రాతర్వినార్ధంస్యాత్ పాదోనంనక్తవర్జితమితి । అయమర్థః । అయాచి
తోపవాస త్ర్యహద్వయానుష్ఠానేనార్ధకృచ్ఛ్రోభవతి । నక్తత్రయవ్యతిరిక్త
త్ర్యహత్రయానుష్ఠానేన పాదోనకృచ్ఛ్రోభవతీతి ॥ అర్ధకృచ్ఛ్రః ప్రకా
రాంతరేణాపి తేనైవోక్తః ॥ శ్లో ॥ సాయంప్రాతస్తథైవోక్తదినద్వయమయా
చితం । దినద్వయంతునాశ్నీయాత్కృచ్ఛ్రార్ధంతద్విధీయత ఇతి ॥ — ॥ యు

త్రుజపహోమాదిబహ్వంగసహితం ప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రంగౌతమేనాభిహితం।
హవిష్యాన్ప్రాతరాశాన్భుక్త్వాతిస్రోరాత్రీర్నాశ్నీయాత్ । అథాపరంత్ర్య
హంనక్తంభుంజీతాథాపరంత్ర్యహంనకంచనయాచేతాథాపరంత్ర్యహ ముప
వసేత్। తిష్ఠేదహనిరాత్రావాసీతక్షిప్రకామస్సత్యం వదేదనార్యైర్నాభిభా
షేతరౌరవయౌధాజయేనిత్యంప్రయుంజీతానుసవనముదకోపస్పర్శన మాపో
హిష్ఠేతి తిసృభిః పవిత్రవతీభిర్మార్జయీత । హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయఇత్య
ష్టాభిరథోదకతర్పణం నమోహమా యమోహమా యమంహమాయ
ధూ న్వతేతాపసాయపునర్వసవేనమోనమోమౌంజ్యాయోర్మ్యాయశర్వా
యసౌమ్యాయవసువిందాయసర్వవిందాయనమోనమః పారాయసుపారా
యమహాపారాయపారయిష్ణవేనమో నమోరుద్రాయపశుపతయే మహ
తేదేవాయత్ర్యంబకాయేకచరాయాధిపతయేహరయేశర్వాయేశానాయో
గ్రాయవజ్రిణేఘృణినేకపర్దినే నమోనమస్సూర్యాయాదిత్యాయ నమో
నమోనీలగ్రీవాయశితికంఠాయ నమోనమః కృష్ణాయపింగళాయనమో
నమోజ్యేష్ఠాయశ్రేష్ఠాయవృద్ధాయేంద్రాయ హరికేశాయోర్ధ్వ రేతసేన
మోనమస్సత్యాయపావకాయపావకవర్ణాయకామాయకామరూపిణేనమో
నమోదీప్తాయదీప్తరూపిణేనమోనమస్తీక్ష్ణాయ తీక్ష్ణరూపిణేనమోనమస్సౌ
మ్యాయసుపురుషాయమధ్యమపురుషాయోత్తమ పురుషాయబ్రహ్మచారిణేన
మోనమశ్చంద్రలలాటాయకృత్తివాససే నమఇతిఏతదేవాదిత్యోపస్థానంఏ
తాఏవాజ్యాహుతయోద్వాదశ రాత్రస్యాంతే చరుంశ్రపయిత్వా ఏతా
భ్యోదేవతాభ్యోజుహుయాత్ । అగ్నయేస్వాహాసోమాయస్వాహాగ్నీషో
మాభ్యామింద్రాగ్నిభ్యామింద్రాయవిశ్వేభ్యో దేవేభ్యోబ్రహ్మణేప్రజాపత
యేగ్నయేస్విష్టకృతేఇత్యంతేబ్రాహ్మణభోజనమితిహవిష్యానిత్యా ద్యవసా
దిత్యంతేనప్రాజాపత్యస్వరూప ముక్తం తిష్ఠేదిత్యాదినాతస్యైవేతికర్తవ్యతో
చ్యతేక్షిప్రకామశ్శీఘ్రంశుద్ధికామఃభోజనాద్యవిరుద్ధకాలేషుఅహనితిష్ఠేద్రా
త్రౌనిద్రామప్రాప్యాసీనఏవ సేవేతఏవంసత్యంవదేదిత్యాద్యంగకలాపేక్షిప్రకా
మఇత్యధికారివిశేషణమనుషంజనీయం । ఆవేన యశ్మైశ్మైశ్మేర్ధో భవా
మీతిమన్త్రైతస్యనాయంనియమఇతి గమ్యతేరౌరవయౌధాజయే సామనీ

మోహమామిత్యాదయస్త్రయోదశమంత్రాస్తర్పణసూర్యోపస్థానాజ్యహోమేషుద్రష్టవ్యాః । అథవాసంప్రదానవిభక్త్యంతాష్షట్పంచాశన్మంత్రా ఇతి ॥ ఏతన్మన్త్రాద్యుక్తజపహోమాద్యంగరహితప్రాజాపత్యద్వయస్థానే వేదితవ్యమితిమాధవీయే ॥ — ॥

—*అతికృచ్ఛ్రలక్షణం*—

అతికృచ్ఛ్రలక్షణమాహమనుః ॥ శ్లో ॥ ఏకైకంగ్రాసమశ్నీయాత్త్ర్యహాణిత్రీణిపూర్వవత్ । త్ర్యహంచోపవసేదంత్యమతికృచ్ఛ్రంచరన్ద్విజఇతి । ఏకభక్తనక్తాయాచితదివసేషునవస్వేకైకంగ్రాసమశ్నీయాత్త్ర్యహం చోపవసేదయమతికృచ్ఛ్రోభవతీత్యర్థః ॥ —॥ యమః ॥ శ్లో ॥ ఏకైకంపిండమశ్నీయాత్త్ర్యహంకాలేత్ర్యహంనిశి । అయాచితంత్ర్యహంచైవ వాయుభక్షఃపరంత్ర్యహం ॥ అతికృచ్ఛ్రంచరేదేతత్పవిత్రంపాపనాశనమితి ॥—॥ బోధాయనోఽపి ॥ శ్లో ॥ ఏకైకంగ్రాసమశ్నీయాత్పూర్వోక్తేనత్ర్యహంత్ర్యహం। వాయుభక్షస్త్ర్యహంచాన్యదతికృచ్ఛ్రోఘనాశనఇతి ॥ — ॥ యత్తు యాజ్ఞవల్క్యేనోక్తం॥ అయమేవాతికృచ్ఛ్రస్స్యాత్పాణిపూరాన్నభోజనఇతి॥ అయమేవప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రః। ఏకభక్తనక్తాయాచితదివసేషునవసుపాణిపూరాన్నభోజనయుక్తోఽతి కృచ్ఛ్రోభవతీత్యర్థః॥ — ॥ తథాచపరాశరః॥ శ్లో ॥ నవాహమతికృచ్ఛ్రస్స్యాత్పాణిపూరాన్నభోజనః। త్రిరాత్రముపవాసీస్యాదతికృచ్ఛ్రస్సఉచ్యతఇతి । తదేతదశక్తవిషయం । పాణిపూరాన్నస్యగ్రాసపరిమితాదన్నాదధికపరిమాణత్వాత్ ॥ — ॥

—*కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రలక్షణం*—

కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రస్యలక్షణమాహబోధాయనః ॥ శ్లో ॥ అబ్భక్షస్త్రియహానేతాన్వాయుభక్షస్తతఃపరం ॥ ఏషకృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రస్తువిజ్ఞేయస్సోఽతిపావనఇతి ॥ ఏకభక్తనక్తాయాచితదివసేషుయోభోజనకాలస్తస్మిన్నేవకాలేకేవలముదకేనైవ వర్తనంత్రిరాత్రోపవాసశ్చకృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్ర ఇత్యర్థః । యత్తుఏకవింశతిదినపర్యంతంక్షీరేణవర్తనముక్తంయాజ్ఞవల్క్యేన । కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రః పయసాదివసానేకవింశతిమితితదశక్తవిషయం ॥

—*తప్తకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

తప్తకృచ్ఛ్రలక్షణమాహామనుః ॥ శ్లో ॥ తప్తకృచ్ఛ్రంచరన్విప్రః జలక్షీరఘృతానిలాన్ । ప్రతిత్ర్యహంపిబేదుష్ణాన్ సకృత్ స్నాయీసమాహిత ఇతి ॥ — ॥ బోధాయనః ॥ శ్లో ॥ త్ర్యహంత్ర్యహంపిబేదుష్ణంపయస్సర్పిః కుశోదకం । వాయుభక్షస్త్ర్యహంచాన్యత్తప్తకృచ్ఛ్రస్సఉచ్యతే ఇతి॥—॥

—*సాంతపనకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

సాంతపనకృచ్ఛ్రస్యలక్షణమాహతుర్మనుబోధాయనౌ । శ్లో ॥ గోమూత్రంగోమయంక్షీరం దధిసర్పిఃకుశోదకం । ఏకరాత్రోపవాసశ్చ కృచ్ఛ్రస్సాంతపనస్మృతఇతి । ఏతస్యద్విరాత్రసాధ్యత్వమాహ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ గోమూత్రంగోమయంక్షీరం దధిసర్పిఃకుశోదకం। జగ్ధ్వాపరేహ్న్యుపవసేత్కృచ్ఛ్రంసాంతపనంచరన్నితి ॥ — ॥

—*త్రివిధమహాసాంతపనలక్షణం*—

మహాసాంతపనంత్రివిధం । సప్తరాత్రంపంచదశరాత్రమేకవింశతిరాత్రంచేతితత్రసప్తరాత్రస్య స్వరూపమాహ । యాజ్ఞవల్క్యః ॥ శ్లో ॥ పృథక్సాంతపనద్రవ్యైష్షడహస్సోపవాసకః ॥ సప్తాహేనతుకృచ్ఛ్రోఽయంమహాసాంతపనస్మృతఇతి । యమేన పంచదశాహ సంపాద్యోమహాసాంతపనోఽభిహితః ।శ్లో॥ త్ర్యహంపిబేత్తుగోమూత్రంత్ర్యహంవైగోమయంపిబేత్ ।త్ర్యహందధిత్ర్యహంక్షీరం త్ర్యహంసర్పిస్తతశ్శుచిః । మహాసాంతపనంహ్యేతత్సర్వపాప ప్రణాశనమితి ; జాబాలేనతుఏకవింశతిరాత్రనిర్వర్త్యోమహాసాంతపనఉక్తః॥ శ్లో॥ షణ్ణామేకైకమేతేషాంత్రిరాత్రముపయోజయేత్ ॥ త్ర్యహంచోపవసేదంతేమహాసాంతపనంవిదురితి । ఏతత్త్రయంపాపతారతమ్యావిషయందర్శితవ్యం ॥ — ॥

—*పరాకకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

పరాకలక్షణమాహామనుః ॥ శ్లో ॥ యతాత్మనోఽప్రమత్తస్య ద్వాదశాహమభోజనం । పరాకోనామకృచ్ఛ్రోఽయం సర్వపాప ప్రణాశనఇతి ॥ — ॥ యమోఽపి ॥శ్లో ॥ ద్వాదశాహంనిరాహారో యతాత్మాసంశితవ్రతః ॥ కృచ్ఛ్రఃపరాకనామైవ సర్వపాపప్రణాశనఇతి ॥ — ॥

—*పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

పర్ణకృచ్ఛ్రలక్షణమాహ యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ పర్ణోదుంబర రాజీవ బిల్వపత్రకుశోదకైః। ప్రత్యేకం ప్రత్యహం పీతైః పర్ణకృచ్ఛ్ర ఉదాహృత ఇతి పలాశోదుంబరారవిందబిల్వపర్ణానామేకైకేన క్వథితముదకం ప్రత్యహం పిబేత్ కుశోదకం చైకస్మిన్నహనీతి పంచాహసాధ్యః పర్ణకృచ్ఛ్రః॥—॥ పర్ణకృచ్ఛ్రస్య లక్షణాంతరమాహ యమః॥ శ్లో। ఏతాన్యేవ సమస్తాని త్రిరాత్రోపోషితశ్శుచిః। క్వథయిత్వా పిబేదద్భిః పర్ణకృచ్ఛ్రోఽస్య లక్షణమితి పలాశాదిపత్రాణ్యేకీకృత్యాంభసా క్వథయిత్వా త్రిరాత్రోపవాసాంతే క్వథితం తత్పిబేత్। అయం పర్ణకృచ్ఛ్రో భవతీత్యర్థః॥—॥

—*ఫలకృచ్ఛ్రాదిలక్షణం*—

ఫలకృచ్ఛ్రాదీనాం స్వరూపమాహ మార్కండేయః॥ శ్లో॥ ఫలైర్మాసేన క్వథితైః ఫలకృచ్ఛ్రో మనీషిభిః॥ శ్రీకృచ్ఛ్రః శ్రీఫలైః ప్రోక్తః పద్మాక్షైరపరస్తథా॥ మాసేనామలకైరేవం శ్రీకృచ్ఛ్రమపరం స్మృతం। పత్రైర్మతః పత్రకృచ్ఛ్రః పుష్పైస్తత్కృచ్ఛ్ర ఉచ్యతే। మూలకృచ్ఛ్రస్స్మృతో మూలైస్తోయకృచ్ఛ్రో జలేన త్వితి॥ యదా బిల్వాదిఫలాన్యంభసా క్వథయిత్వా మాసమేకం తదంభః పిబతి తదా ఫలకృచ్ఛ్రో భవతి। యదా బిల్వపద్మాక్షామలకానామన్యతమస్య క్వాథం కృత్వా మాసమేకం పిబేత్తదా కృచ్ఛ్రో భవతి యదా త్వేషాం శ్రీపత్రపుష్పమూలానాం క్వాథం పిబేత్। తదా పత్రపుష్పమూలకృచ్ఛ్రా భవంతీత్యర్థః॥—॥

—*వారుణస్త్రీసౌమ్యకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

వారుణస్త్రీకృచ్ఛ్రయోర్లక్షణమాహ యమః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మచారీ జితక్రోధో మాసేప్యుదకసక్తుకాన్। పిబేచ్చ నియతాహారః కృచ్ఛ్రం వారుణముచ్యతే। త్ర్యహం పిబేత్తు గోమూత్రం త్ర్యహం వై గోమయం పిబేత్। త్ర్యహం వై యావకం నైవ స్త్రీకృచ్ఛ్రం హ్యేతదుచ్యత ఇతి॥ సౌమ్యకృచ్ఛ్రస్వరూపమాహ యాజ్ఞవల్క్యః। పిణ్యాకాచామతక్రాంబుసక్తూనాం ప్రతివాసరం। ఏకరాత్రోపవాసశ్చ కృచ్ఛ్రస్సౌమ్యోయముచ్యత ఇతి। ఆచామ ఓదననిస్రావః। పిణ్యాకాదీనాం పంచానామేకైకం ప్రతిదినముపభుజ్య షష్ఠేహన్యుపవసేత్। ఏష సౌమ్యకృచ్ఛ్రః। యత్తు జాబాలేన చతురహవ్యాపీ సౌమ్యకృచ్ఛ్ర ఉ

క్తః ॥ శ్లో॥ పిణ్యాకంసక్తుస్తక్రం చతుర్థేఽహన్యభోజనం । వాసో వైదక్షిణాందద్యాత్ సోమ్యో వై కృచ్ఛ్ర ఉచ్యతఇతి। తదేతదశక్తవిషయం ॥——॥

——*తులాపురుషకృచ్ఛ్రలక్షణం*——

అథతులాపురుషకృచ్ఛ్రమాహజాబాలిః ॥ శ్లో॥ పిణ్యాకంచతథాచామం తక్రంచోదకసక్తవః। త్రిరాత్రముపవాసశ్చ తులాపురుషఉచ్యతఇతి। సోయమష్టదివససాధ్యః॥——॥యాజ్ఞవల్క్యస్తుపంచదశదివస సాధ్యమాహ॥ శ్లో॥ఏషాంత్రిరాత్రమభ్యాసాదేకైకస్యయథాక్రమం । తులాపురుషఇత్యేవంజ్ఞేయః పంచదశాహికఇతి ఏషాంపిణ్యాకాదీనాం పంచానాం ॥——॥ యమస్త్వేకవింశతిదినసాధ్యమాహ॥ శ్లో॥ ఆచామమథపిణ్యాకం తక్రంచోదకసక్తుకాన్। త్ర్యహంత్ర్యహంప్రయుంజానో వాయుభక్షస్త్ర్యహద్వయం। ఏకవింశతిరాత్రస్తు తులాపురుషఉచ్యతఇతి । తదేతత్త్రయంపాప తారతమ్యవిషయతయా వ్యవస్థాపనీయం ॥——॥

——*అఘమర్షణకృచ్ఛ్రలక్షణం*——

అఘమర్షణకృచ్ఛ్రమాహశంఖః ॥ శ్లో॥ త్ర్యహంత్రిషవణస్నాయీ వారీ స్నాత్వాఽఘమర్షణం। మనసాత్రిఃపఠేదప్సు నభుంజీతదినత్రయం। అఘమర్షణఇత్యేతద్వ్రతంసర్వాఘసూదనమితి॥——॥ ప్రకారాంతరమాహవిష్ణుః। త్ర్యహంనాశ్నీయాత్త్ర్యహం త్రిషవణస్నానమాచరేత్। అప్సుత్రిరఘమర్షణం జపేద్దివాతిష్ఠేద్రాత్రావాసీతకర్మణోంతేపయస్వినీంగాందద్యాదిత్యఘమర్షణమితి ॥——॥

——*దైవతకృచ్ఛ్ర యజ్ఞకృచ్ఛ్రలక్షణం*——

దైవతకృచ్ఛ్రమాహయమః॥ శ్లో॥ యవాగూంయావకంశాకం క్షీరం దధిఘృతంతథా । త్ర్యహంత్ర్యహంతుప్రాశ్నీయాద్వాయుభక్షఃపరంత్ర్యహం । కృచ్ఛ్రందైవకృతంనామ సర్వకల్మషనాశనం ॥——॥ యజ్ఞకృచ్ఛ్రమాహాంగిరాః॥శ్లో॥ యుక్తస్త్రిషవణస్నాయీ సంయతో మౌనమాస్థితః।ప్రాతస్స్నానం సమారభ్య కుర్యాజ్జప్యంచనిత్యశః । సావిత్రీంవ్యాహృతీంచైవ జపేదష్టసహస్రకం । ఓంకారమాదితఃకృత్వా రూపేరూపేతథాంతతః। భూమావీరాసనేయుక్తః కుర్యాజ్జప్యంసుసంయతః । ఆసీనశ్చస్థితోవాపి పిశాస్త్రస్యంపయాప్స

కృత్ । గవ్యస్యపయసోలాభే గవ్యమేవభవేద్దధి । దధ్నోలాభేభవేత్తక్రం తక్రాలాభేతుయావకం। ఏషామన్యతమంయత్తు ఉపపద్యేతతత్పిబేత్। గోమూత్రేణసహాయుక్తం యావకంచోపయోజయేత్ । ఏకాహేనతుకృచ్ఛ్రోయముక్తస్త్వంగిరసాస్వయం । సర్వపాపహరోదివ్యో నామ్నాయజ్ఞఇతిస్మృతః। పతత్పాతకయుక్తానాం తథాచాప్యుపపాతకైః । మహద్భిశ్చాపియుక్తానాం ప్రాయశ్చిత్తమిదంశుభమితి ॥—॥

—*యావకకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

యావకకృచ్ఛ్రమాహదేవలః ॥ యవానామప్సుసాధితానాం సప్తరాత్రంపక్షంమాసంవా ప్రాశనంయావకః । ఏతేనయావకపాయసోదశపాకానివ్యాఖ్యాతానీతి।శంఖః॥శ్లో॥ గోపురీషంయవాభ్యాసో మాసమేకం సమాహితః । వ్రతంతుయావకంకుర్యాత్సర్వపాపాపనుత్తయఇతి ॥—॥

—* ప్రసృతియావకకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

ప్రసృతియావకకృచ్ఛ్రమాహహారీతః ॥ య ఆత్మకృతైఃకర్మభిర్గురువాత్మానం పశ్యేదాత్మార్థంప్రసృతియావకం శ్రపయేత్ ॥ తతోగ్నౌజుహుయాత్ ॥* తేనదైవబలింమారుతమభిమంత్రయతే * ॥ శ్లో ॥ యవోసిధాన్యరాజోవావారుణోమధుసంయుతః । నిర్ణోదస్సర్వపాపానాం పవిత్రమృషిభిస్స్మృతః । ఘృతంయవామధుయవా ఆపోహిష్ఠామృతంయవాః । సర్వంపునంతుమేపాపం యన్మయాదుష్కృతంకృతం । వాచాకృతం కర్మకృతంమనసాదుర్విచింతితం। అలక్ష్మీంకాళకర్ణీంచ సర్వంపునీతమేయవాః। మాతాపిత్రోరశుశ్రూషావయసాకారితంతథా । శ్వస్సూకరావలీఢంచ ఉచ్ఛిష్టోపహతంచయత్ । సువర్ణస్తైయంవ్రాత్యత్వం బాధిత్వాంబాత్మజంతథా। బ్రాహ్మణానాంపరీవాదం సర్వంపునీతమేయవాః। శ్రప్యమాణంరక్షాంకుర్యాన్నమోరుద్రాయభూతపతయే ద్యౌస్సావిత్రీమానస్తోకేతివ్యాహృతిభిర్నిషిచ్యయేదేవామనోజాతామనోయుజస్సుదక్షాదక్షపితారస్తేనఃపాంతుతేనోవంతుతేభ్యోనమస్తేభ్యస్స్వాహేతిఆత్మనిజుహుయాత్ ।త్రిరాత్రమేవాత్రార్థిశోవకృష్ణగాత్రం పీత్వాపూతోభవతిసప్తరాత్రం మహాపాతకీద్వాదశరా

త్రంపీత్వా సర్వంపురుషకృతంపాసం నిర్దహతి।నిర్వృత్తానాం యవానా మే కవింశతిరాత్రంపీత్వాగణాన్పశ్యతిగణాధిపతింపశ్యతి విద్యాంపశ్యతి విద్యా ధిపతింపశ్యతి యోఽశ్నీయాద్యావకంపక్వం గోమూత్రేష్వసకృద్దధిక్షీరసర్పి ష్షు ముచ్యతేసోంహసః క్షణాదిత్యాహభగవాన్మైత్రాయణిరితి ॥—॥

—*అథచాంద్రాయణకృచ్ఛ్రలక్షణం*—

అథచాంద్రాయణంతచ్చద్వివిధం ॥ పిపీలికామధ్యం యవమధ్యంచే తి। యథా పిపీలికాయాశ్శిరః పృష్ఠభాగౌస్థూలౌమధ్యం శూన్యం తథైవాస్య చాంద్రాయణస్యమధ్యేత్వమావాస్యాదినే సర్వగ్రాసహ్రాసః తస్యమధ్యభా గసౌక్ష్మ్యాత్పిపీలికామధ్యత్వం । తథాకృష్ణప్రతిపద్వ్రతం సంకల్ప్యచతుర్దశ గ్రాసాన్భుంజీతతతోద్వితీయామారభ్య ఏకైకస్యగ్రాసస్య హ్రాసేసతి అమా వాస్యాయాముపవాసస్సంపద్యతే। పునశ్శుక్లప్రతిపది గ్రాసమేకముపక్రమ్య ప్ర తిదినమేకైకగ్రాసవృద్ధ్యా పూర్ణిమాయాం పంచదశగ్రాసాస్సంపద్యంతే । సఏషపిపీలికామధ్యశ్చాంద్రాయణస్యానుష్ఠానప్రకారః ॥—॥

—*యవమధ్యచాంద్రాయణం*—

తథాయవం మధ్యస్థూలముభావంతౌశూన్యౌతథాహిశుక్లప్రతిపదమార భ్యప్రతిదినమేకైకగ్రాసవృద్ధ్యా పూర్ణిమాయాంపంచదశగ్రాసాస్సంపద్యం తే।కృష్ణప్రతిపదమారభ్య ప్రతిదినమేకైకగ్రాసహ్రాసేసతి అమావాస్యాయా ముపవాస ఇతిమధ్యభాగస్థౌల్యాద్యవమధ్యత్వం ॥—॥

—*పిపీలికామధ్య చాంద్రాయణం*—

తత్రపిపీలికామధ్యమాహవసిష్ఠః॥ శ్లో॥ మాసస్యకృష్ణపక్షాదౌ గ్రాసాన ద్యాచ్చతుర్దశ। గ్రాసాపచయభోజీసన్ పక్షశేషంసమాపయేత్ । తథైవ శుక్లపక్షాదౌగ్రాసంభుంజీతనాపరం। గ్రాసోపచయభోజీసన్ పక్షశేషం సమాపయేదితి ॥—॥ పరాశరోఽపి।ఏకైకం హ్రాసయేద్గ్రాసం కృష్ణేశుక్లేతు వర్ధయేత్ । అమావాస్యాంనభుంజీతహ్యేషచాంద్రాయణోవిధిరితి॥—॥ చాంద్రాయణద్వయమాహదేవలః। చాంద్రాయణంద్వివిధం యవమధ్యం పిపీలికామధ్యమితి।ఏకగ్రాసమమావాస్యాది యవమధ్యం పంచదశగ్రాసం

పౌర్ణమాస్యాది పిపీలికామధ్యమితి ॥— ॥మనురపి॥ శ్లో॥ ఏకైకం హ్రాసయేత్పిండం కృష్ణే శుక్లే చ వర్ధయేత్ । ఉపస్పృశంస్త్రిషవణమేతచ్చాంద్రాయణ వ్రతం। ఏవమేవవిధింకృత్స్నమాచరేద్యవమధ్యమే । శుక్లపక్షాదినియతశ్చరంశ్చాంద్రాయణ వ్రతమితి ॥—॥

—*వపనాదీతికర్తవ్యతాక్రమః*—

వపనాద్యంగస్యేతికర్తవ్యతామాహ గౌతమః । వపనాదివ్రతంచరేచ్ఛ్వోభూతాం పౌర్ణమాసీముపవసేదాప్యాయస్వ సంతేపయాంసి నవోనవ ఇతిచైతాభి స్తర్పణమాజ్యహోమో హవిషశ్చానుమంత్రణ ముపస్థానం చంద్రమసః యద్దేవా దేవహేళనమితి చతసృభిరాజ్యంజుహుయాత్ । దేవకృతస్యేతిచాంతే సమిద్భిరోంభూర్భువస్సువర్మహర్జనస్తపస్సత్యం యశశ్రీరూర్గిడౌజాస్తేజః పురుషోధర్మశ్శివ ఇత్యేతైః గ్రాసానుమంత్రణం। ప్రతిమంత్రంమనసానమస్స్వాహేతివాసర్వాణ్యేతైరేవగ్రాసాననుభుంజీత గ్రాసప్రమాణమ్మాస్యావికారేణ చరుభైక్షసక్తుకణయావక శాకపయోదధిఘృతమూలఫలోదకానిహవీంష్యుత్తరోత్తరం ప్రశస్తాని ద్వాదశైతానిపౌర్ణమాస్యాం పంచదశగ్రాసాన్భుక్త్వైకైకాపచయేనాపర పక్షమశ్నీయాత్ అమావాస్యాయాముపోష్యైకైకోపచయేనపూర్వపక్షం విపరీతమేకేషామేష చాంద్రాయణోమాసఇతి॥—॥

—*ప్రకారాంతరేణ చాంద్రాయణస్య త్రైవిధ్యం*—

పునరపిప్రకారాంతరేణచాంద్రాయణం త్రివిధం।ఋషిచాంద్రాయణంశిశుచాంద్రాయణం యతిచాంద్రాయణంచేతి తేషాంస్వరూప మాహయమః ॥ శ్లో॥ త్రీంస్త్రీన్పిండాన్సమశ్నీయాన్నియతాత్మా దృఢవ్రతః। హవిష్యాన్నస్యవైమాస మృషిచాంద్రాయణంస్మృతం ॥ చతురఃప్రాతరశ్నీయాచ్చతురస్సాయమేవచ । పిండానేతద్ధిబాలానాం శిశుచాంద్రాయణం స్మృతం॥ పిండానష్టసమశ్నీయా న్మాసంమధ్యందినేరవౌ । యతిచాంద్రాయణంహ్యేత త్సర్వకల్మషనాశనమితి ॥ — ॥

—*పంచవిధచాంద్రాయణ నిరూపణం*—

విష్ణుః పంచవిధంచాంద్రాయణమాహ।అథాతశ్చాంద్రాయణం గ్రాసాన్ నాస్యావికారమశ్నీయాత్తాంశ్చ కలాభివృద్ధ్యా క్రమేణవర్ధయేత్ । హ్రాసేనాచహ్రాసయేత్ । అమావాస్యాయాంచనాశ్నీయాత్ । ఏషచాంద్రాయణోయవమధ్యః పిపీలికా మధ్యోవాయస్యామావాస్యామధ్యాభవతిస పిపీలికామధ్యః ॥ యస్యపౌర్ణమాసీసయవమధ్యః । అష్టౌగ్రాసాన్ ప్రతిదినమశ్నీయాత్పయతి చాంద్రాయణస్సాయం ప్రాతశ్చతురశ్చతురస్సశిశు చాంద్రాయణః యథాకథంచిత్పిండానాం త్రిస్రాశతీర్వాశ్నీయాత్ । సామాన్యచాంద్రాయణఇతి ॥ — ॥

—*చాంద్రాయణేగ్రాస పరిమాణం*—

చాంద్రాయణేభిహితస్య పిండస్యపరిమాణమాహపరాశరః ॥ శ్లో ॥ కుక్కుటాండప్రమాణంతు గ్రాసంవైపరికల్పయేత్ । అన్యథాభావదోషేణ నధర్మోనచశుద్ధ్యతీతి।వ్రతచరణానంతరంకర్తవ్యమాహసఏవ॥ శ్లో॥ ప్రాయశ్చిత్తే తతశ్చీర్ణే కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనం । గోద్వయంవత్ససంయుక్తం దద్యాద్విప్రాయదక్షిణా మితి । సంఖ్యావిశేషానుపాదానాచ్ఛక్త్యనుసారేణ బ్రాహ్మణభోజనంవేద్యం । చాంద్రాయణస్యఫలందర్శయతి ॥ శ్లో ॥ యత్కించిత్క్రియతే పాపం కర్మణామనసాగిరా । ద్విజశ్చాంద్రాయణంకృత్వా తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే । ఏతానివిధివత్కృత్వా షడ్భిర్మాసైర్హవిష్యభుక్ । వ్యపేత కల్మషోవిప్రశ్చంద్రస్యైతిసలోకతామితి ॥ — ॥

—*ప్రాయశ్చిత్తాదివ్రతగ్రహణప్రకారః*—

వ్రతగ్రహణప్రకారమాహవిష్ణుః ॥ శ్లో ॥ సర్వపాపేషు సర్వేషాం వ్రతానాంవిధిపూర్వకం । గ్రహణంసంప్రవక్ష్యామి ప్రాయశ్చిత్తేచికీర్షితే॥ దినాంతే నఖరోమాదీన్ప్రవాప్యస్నానమాచరేత్ ॥ భస్మగోమయమృద్వారి పంచగవ్యైఃప్రకల్పితైః । మలాప కర్షణంకార్యం బాహ్యశౌచోపశుద్ధయఇతి ॥ — ॥ జాబాలిః ॥ శ్లో ॥ ఆరంభేసర్వకృచ్ఛ్రాణాం సమాప్తౌచ

విశేషతః । ఆజ్యేనైవహిశాలాగ్నౌ జుహుయాదాహుతీఃపృథక్ । కాయాభ్యంగంశిరోభ్యంగం తాంబూల మనులేపనం । వ్రతస్థో వర్జయేత్సర్వం యచ్చాన్యద్బలరాగ కృదితి । గృహీతస్యవ్రతస్యాసమాపనె ప్రత్యవాయమాహ భాగలేయః ॥ శ్లో ॥ పూర్వంవ్రతంగృహీత్వాతు నాచరేత్కామతోహియః ॥ జీవన్భవతిచండాలో మృతశ్శ్వాచాభిజాయతె ఇతి ॥ — ॥

—*బ్రహ్మకూర్చస్వరూపం తత్ప్రమాణంచ*—

బ్రహ్మకూర్చస్యస్వరూపమాహపరాశరః ॥ శ్లో ॥ గోమూత్రంగోమయం క్షీరం దధిసర్పిఃకుశోదకం । నిర్దిష్టంపంచగవ్యంతు పవిత్రంపాపనాశనం। గోమూత్రంకృష్ణవర్ణాయాః శ్వేతాయాశ్చైవగోమయం ॥ పయశ్చతామ్రవర్ణాయా రక్తాయాగృహ్యతెదధి ॥ కపిలాయాఘృతంగ్రాహ్యం సర్వంకాపిలమేవవా । మూత్రమేకపలందద్యాదంగుష్ఠార్ధంతు గోమయం॥ క్షీరంసప్తపలందద్యా ద్దధిత్రిపలముచ్యతె । ఘృతమేకపలందద్యాత్పలమెకంకుశోదకం । గాయత్ర్యాదాయగోమూత్రం గంధద్వారేతిగోమయం ॥ ఆప్యాయస్వేతిచక్షీరం దధిక్రావ్ణస్తథాదధి । తేజోసిశుక్రమిత్యాజ్యం దేవస్యత్వాకుశోదకం । పంచగవ్యమృచాపూతం స్థాపయెదగ్నిసన్నిధౌ। ఆపోహిష్ఠేత్యృచాలోడ్య మానస్తోకేతి మంత్రయెత్ సప్తావరాస్తుయెదర్భా అచ్ఛిన్నాగ్రాశ్శుకత్విషః । ఏతైరుద్ధృత్యహోతవ్యం పంచగవ్యంయథావిధి। ఇరావతీఇదంవిష్ణుర్మానస్తోకేతిశంవతీ ॥ ఏతాభిశ్చైవ హోతవ్యం హుతశేషంపిబెద్ద్విజః । ఆలోడ్యప్రణవేనైవనిర్మంథ్యప్రణవేనతు । ఉద్ధృత్యప్రణవేనైవ పిబెచ్చప్రణవేనతు ॥ యత్త్వగస్థిగతంపాపం దెహేతిష్ఠతిదేహినాం। బ్రహ్మకూర్చోదహేత్సర్వం ప్రదీప్తాగ్ని రివేంధనం । పవిత్రంత్రిషులోకేషుదెవాదిభిరధిష్ఠితం ॥ వరుణశ్చైతి గోమూత్రె గోమయె హవ్యవాహనః । దధ్నివాయుస్సముద్దిష్టస్సోమః క్షీరె ఘృతెరవిరితి । యథోక్తపరిమాణాని ద్రవ్యాణిపాలాశాదిపాత్రెగాయత్ర్యాదిభిస్సంయోజ్య స్థాపయిత్వాపోహిష్ఠేతిత్ర్యృచేనాలోడ్యమానస్తోకే త్యభిమంత్ర్య సప్తావరై హరితవర్ణైర్దర్భైరాదాయ ఇరావతీఇదం విష్ణుర్మానస్తోకె శంనోదెవీరభిష్టయఇతిచత

సృభిరగ్నయే స్వాహా సోమాయస్వాహా సవిత్రేస్వాహా ఓంస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహేతి ప్రజాపత్యస్యైర్మంత్రైశ్చపలాశపత్రేణ హుత్వాహుతశేషం హస్తేనతామ్రేణవా నిర్మంథ్యాపిబేత్ ॥—॥

—*గోమూత్రాదీనాంప్రమాణాంతరం*—

గోమూత్రాదీనాంపరిమాణాంతర మాహప్రజాపతిః । శ్లో ॥ గోమయాద్ద్విగుణంమూత్రం సర్పిర్దద్యాచ్చతుర్గుణం । క్షీరమష్ట గుణందేయందధిపంచగుణంతథేతి ॥ అత్రగోమయస్య పరిమాణవిశేషానభిధానాద్వచనాంతరేణాంగుష్ఠార్ధపరిమితం గోమయంగ్రాహ్యం । పర్వద్వయోపేతమంగుష్ఠం తత్రోపరితనపర్వణా సమానపరిమాణంగోమయంస్వీకృత్యయథోక్తోత్తరాభివృద్ధ్యాగోమూత్రాదీనియోజయేత్ । ఏతచ్చపూర్వోక్తపరిమాణేనసహవికల్ప్యతే॥—॥ సఏవ ॥ శ్లో॥ పాలాశంపద్మపత్రంవాతామ్రంవాథహిరణ్మయం।గృహీత్వాసాదయిత్వాథతతఃకర్మసమారభేత్ ।స్థాపయిత్వాథదర్భేషు పాలాశైఃపత్రకైరథ। తత్సముద్ధృత్యహోతవ్యం దేవతాభ్యోయథాక్రమం। అగ్నయేచైవసోమాయ సవిత్రేచతథైవచ। ప్రణవేన తథాహుత్వా స్విష్టకృచ్చతథైవచేతి॥—॥

—*బ్రహ్మకూర్చవిధౌకాలవిశేషదేశవిశేషౌ*—

బ్రహ్మకూర్చస్యకాల విశేషమాహసఏవ। చతుర్దశ్యాముపోష్యాథ పౌర్ణమాస్యాం సమాచరేదితి । జాబాలిరపి॥ శ్లో॥ అహోరాత్రోషితోభూత్వా పౌర్ణమాస్యాం విశేషతః । పంచగవ్యం పిబేత్ప్రాతర్బ్రహ్మకూర్చమితిస్మృతమితి ॥ దేశవిశేషమాహశాతాతపః ॥ నదీతీరేషుగోష్ఠేషు పుణ్యేష్వాయతనేషుచ । తత్రగత్వాశుచౌదేశే బ్రహ్మకూర్చంసమాచరేదితి॥

—*ప్రాజాపత్యాది ప్రత్యామ్నాయనిరూపణం*—

అథపూర్వోక్తానాం వ్రతానాం కేనచిన్నిమిత్తేనానుష్ఠానాశక్తౌ యథాయోగంప్రత్యామ్నాయా ఉచ్యంతే । తత్రప్రాజాపత్య ప్రత్యామ్నాయాశ్చతుర్వింశతిమతేదర్శితాః ॥శ్లో॥కృచ్ఛ్రోఽయుతంతుగాయత్ర్యాఉపవాసస్తథైవచ । ధేనుప్రదానంవిప్రాయ సమమేతచ్చతుష్టయం । తిలహోమస

హస్రంతు వేదపారాయణంతథా । విప్రాద్ద్వాదశవాభోజ్యాః పావకేష్టిస్తథైవచ । అన్యావాపావమానేష్టి స్సమాన్యాహుర్మనీషిణ ఇతి ; తిలహోమసహస్రం గాయత్ర్యా ॥—॥ పరాశరః॥ శ్లో॥ కృచ్ఛ్రోదేవ్యయుతంచైవ ప్రాణాయామశతద్వయం। పుణ్యతీర్థేఽనార్ద్రశిరస్నానంద్వాదశ సంఖ్యయా । ద్వియోజనంతీర్థయాత్రా కృచ్ఛ్రమేకం ప్రకల్పితమితి । అనార్ద్రంశిరోయస్య అసావనార్ద్రశిరాః తస్యస్నానమనార్ద్రశిరస్నానంసకృత్స్నాత్వాతదంగానుష్ఠానంచ కృత్వాకేశాన్ శోషయిత్వా తతోద్వితీయస్నానమాచరేత్ । ఏవంవిధస్నానద్వాదశకం పుణ్యతీర్థేకృతమిత్యర్థః॥ హేమాద్రౌ॥ శ్లో॥ కృచ్ఛ్రోఽయుతంతుగాయత్ర్యా విప్రద్వాదశభోజనం । తిలహోమసహస్రంవా సమమేతచ్చతుష్టయమితి । ద్వాదశబ్రాహ్మణభోజనంనిర్ధనవిషయం। ధనికస్య ప్రతిదినం పంచపంచేతి ద్వాదశసుదివసేషు షష్టిబ్రాహ్మణాభోజనీయాః।అతఏవస్మృత్యంతరం॥శ్లో॥ప్రాజాపత్యంచరన్విప్రోయద్యశక్తః కథంచన । ప్రత్యహం పంచవిప్రాగ్ర్యాన్ భోజయేత్సమ్యగీప్సితానితి ॥—॥ అన్యత్రాపి । శ్లో॥ షష్టిశ్చతుర్వింశతిర్వా భోజ్యాద్ద్వాదశవాద్విజాః । తావద్భోజనపర్యాప్తం ధాన్యంతన్మూల్యమేవవా । తత్సమృద్ధ్యసమృద్ధిభ్యాం సంఖ్యావైషమ్యభాషణమితి ॥—॥ మాధవీయే ॥ శ్లో॥ ప్రాజాపత్యక్రియాశక్తౌ ధేనుందద్యాద్ద్విజోత్తమః ॥ ధేనోరభావే దాతవ్యం మూల్యంతుల్యంనసంశయఇతి।మూల్యంచయథాశక్తిదేయం॥శ్లో॥గవామభావేనిష్కంస్యాత్తదర్థంపాదమేవవా । పాదహీనంనకర్తవ్యమితిశాతాతపోబ్రవీదితిస్మరణాత్ ॥—॥స్మృత్యంతరె ॥శ్లో॥కృచ్ఛ్రోఽయుతంతుగాయత్ర్యా ఉపవాసస్తథైవచ ।సముద్రగనదీస్నానంసమమేతచ్చతుష్టయమితి ॥—॥ నదీస్నానం మృత్తికాస్నానం ॥—॥

—*చాంద్రాయణాది ప్రత్యామ్నాయాః*—

చాంద్రాయణాదీనాంప్రత్యామ్నాయాశ్చతుర్వింశతిమతేదర్శితాః॥ శ్లో॥ చాంద్రాయణం మృగారేష్టిః పవిత్రేష్టిస్తథైవచ। మిత్రవిందాపశుశ్చైవకృచ్ఛ్రంమాసత్రయంతథా। తిలహోమాయుతంచైవ పరాకద్వయమేవచ । గా

యత్ర్యా లక్షజప్యంచనమాన్యాహబృహస్పతిః। నిత్యనైమిత్తికానాంచ కా
మ్యానాంచైవకర్మణాం । ఇష్టీనాంపశుబంధానామభావేచరవస్మృతాః। ప
రాకతప్తకృచ్ఛ్రాణాం స్థానేకృచ్ఛ్రత్రయంచరేత్ । వ్రతహోమాదికంవాపి
కల్పయేత్పూర్వకల్పవదితి॥—॥ స్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ చాంద్రాయణంత్రయీః
కృచ్ఛ్రా గాయత్ర్యా అయుతత్రయం । తథామహానదీస్నానం సమమేత
చ్చతుష్టయమితి ॥—॥

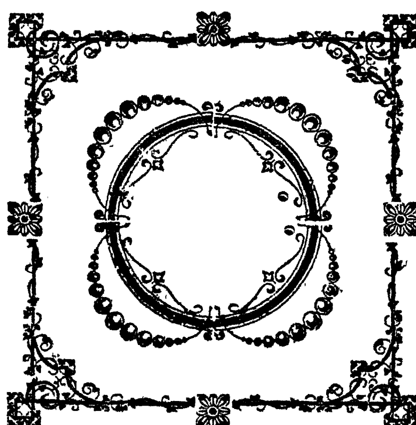
—*మహానదీపరిగణనం*—

మహానద్యఃపరిగణితా దేవలేన।అథ గంగా సరస్వతీ యమునా నర్మదా
శోణా వితస్తా కౌశికీ నందా విరజా చంద్రభాగా సరయూః పారావతీ సిం
ధుః కృష్ణవేణీ శోణా తాపినీ పాషాణకా గోమతీ గండకీ బాహుదా పంపా
దేవికా కావేరీ తామ్రపర్ణీ చర్మణ్వతీ వేత్రవతీ గోదావరీ తుంగభద్రా
సుచక్షు రరుణాచేతి మహానద్యఃపుణ్యతమా ఇతి॥—॥ చతుర్వింశతిమతే॥
శ్లో॥ప్రాజాపత్యేతుగామేకాం దద్యాత్సాంతపనేద్వయం।పరాకతప్తకృచ్ఛ్రే
షుతిస్రస్తిస్రస్తుగాస్స్మృతాః। అష్టౌచాంద్రాయణేదేయాః ప్రత్యామ్నాయవి
ధాసదా। యథావిత్తానుసారేణ దానందద్యాద్విశుద్ధయ ఇతి ॥—॥ య
త్తుస్మృత్యంతరే॥ చాంద్రాయణస్య గోదాన త్రయమభిహితం ॥ శ్లో ॥ ప్రా
జాపత్యేతుగామేకా మతికృచ్ఛ్రేద్వయంస్మృతం । చాంద్రాయణేపరాకే
చతిస్రస్స్యాద్దక్షిణాస్తథేతి। తన్నిర్ధనవిషయం॥ గోదానాద్యావశక్తోగోభ్య
స్తృణందద్యాత్ ॥—॥ కణ్వః ॥ శ్లో ॥ ఏకమధ్యయనంకుర్యాత్ప్రాజాప
త్యమథాపివా। దద్యాద్ద్వాదశ సాహస్రం గవాంముష్టీర్విచక్షణఇతి ॥—॥
చతుర్వింశతిమతే ॥ శ్లో ॥ కృచ్ఛ్రేపంచాతికృచ్ఛ్రే త్రిగుణమహరహస్త్రింశ
దేవం తృతీయేచత్వారింశ చ్చతస్త్రైత్రిగుణి నగుణితావింశతి స్స్యాత్పరాకే
కృచ్ఛ్రేసాంతాపనాఖ్యేభవతి షడధికావింశతిస్సైవహీనా ద్వాభ్యాం చాం
ద్రాయణేస్యాత్తపసికృశబలోభోజయేద్విప్రముఖ్యానితి । అహరహరితిస
ర్వత్రసంబధ్యతే । తృతీయః కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రః ॥—॥

—అధ్యయనాదేః పురుషవిశేషేణవ్యవస్థా*—

అధ్యాయనజపాదీనాం పురుషవిశేషేణవ్యవస్థా తత్రైవదర్శితా ॥ శ్లో॥ ధర్మనిష్ఠాస్తపోనిష్ఠాః కదాచిత్పాపమాగతాః । జపహోమాదికం తేభ్యో విశేషేణాభిధీయతే । నామధారకవిప్రాయే మూర్ఖాధర్మవివర్జితాః। కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదీని తేభ్యోదద్యాద్విశేషతః ॥ ధనినాదక్షిణాదేయా ప్రయత్నవిహితాతుయా ॥ ఏవంనరవిశేషేణ ప్రాయశ్చిత్తానిదాపయేదితి ॥
యత్ర యావత్సంఖ్యయా ప్రాజాపత్యాన్యావర్తనీయానిభవంతి।
తత్రతావత్సంఖ్యయా గోదానాదీన్యావర్తనీయాని। తదపి
చతుర్వింశతిమతే దర్శితం। శ్లో॥ జన్మప్రభృతి పాపాని
బహూనివివిధానిచ । అర్వాక్తుభ్రూణ
హత్యాయాష్షడబ్దంకృచ్ఛ్రమాచరేత్
ప్రత్యామ్నాయేగవాందేయ
స్సాశీతిధనినాంశతం । తథా
ష్టాదశలక్షాణి గాయ
త్ర్యావా జపే
చ్ఛుధ ఇతి॥

ఇతిశ్రీవాధూలవంశముక్తాఫల వైద్యనాథ దీక్షిత విరచితే స్మృతిముక్తాఫలే ప్రాయశ్చిత్తనిరూపణంనామషష్ఠః పరిచ్ఛేదః॥

శ్రీవైద్యనాథీయ ప్రాయశ్చిత్తకాండశుద్ధాశుద్ధపత్రికా

పుట.	శ్లో॥	అశుద్ధ	శుద్ధ.
౩	౨	కారమాకార	కామకార
౪	౨౨	తత్ఫలనుపా	తత్ఫలముపా
౫	౧౨	బ్రాహ్మణీగామి	బ్రాహ్మణీగామీ
౮	౧	సమభాగినో	భాగినో
౧౦	౧౪	పరేషాంపమాఖ్యాతా	పరేభ్యఃపతితస్యసమాఖ్యానే
౧౨	౧౦	విట్రటతి	విట్ప్రత్ర
౧౩	౪	భివారో	భిచారో
	౮	నిషేవనం	నిషేవణం
	౧౮	దీవన	జీవన
౧౪	౩	సత్యభాష	సభ్యభాష
౧౬	౭	ప్రాణాంతిక	ప్రాణాంతక
౧౭	౪	వృత్తైరావి	వ్రతైరావి
౨౧	౮	రామైశ్వరం	రామేశ్వరం
	౨౨	వర్ణేనవర్ణతః	వర్ణేనసర్వతః
౨౨	౧౮	దృష్వాపథి	దృష్ట్వాపథి
	౨౭	రాజకత	రాజకృత్య
౨౩	౨౭	కవార్ణ	క్తవార్ణ
౨౪	౫	ఔత్తమా	ఓత్తమా
	౨౭	ఘాతమే	ఘాతయేత్
౨౬	౧	పరీక్షార్థేపి	పరీక్షార్థోపి
౨౭	౮	పాతశ్చేతి	ఘాతశ్చేతి
౨౮	౨౦	సుగుప్తాంగో	నిరుద్ధాంగో
౨౯	౨	క్రీణంస్తథా	క్రీణంస్తతః
	౧౦	కామకారకృ	కామాకామకృ
౧	౨౫	నియతంనిష్ఠే	నియతంతిష్ఠే
౩౦	౧౭	చలాకకాకబహిర్ణ	చలాకబహిర్ణ
	౧౮	మండూకాది	మండూకనకులడేరీకాశ్వ
	౨౭	వ్యాదస్తుసవ	వ్యాదస్తువ
౩౩	౧౮	మెత్రిసమ	మెత్తుసమాం

పుట.	పంక్తి	అశుద్ధ.	శుద్ధ.
౩౪	౭	ప్రతార్ఘ్య	ప్రోక్ష్యాగ్ర్యౌ
		నతుష్టస్తేన	నదోషస్తేన
౩౫	౫	పిబతిజ్ఞాన	పిబేదజ్ఞాన
	౧౨	మలభాండ	మద్యభాండ
౩౭	౧౨	స్త్ర్యుచ్ఛిష్ట	స్త్రియుచ్ఛిష్ట
	౨౦	అవికోష్ట్రిస్త్రీశ్చ	అవికోష్ట్ర్యాశ్చ
౪౪	౧౧	యథాకథంచన	యథాకథాచ
	౧౫	విరుద్ధో	వ్యథో
౪౬	౧౪	చండాలిం	చండాలీం
౪౯	౧౫	సగత్వా శుద్ధిమా	గత్వాశుద్ధిమవా
౫౧	౨౭	చండాంలీ	చండాలీ
౫౨	౯	మితికృచ్ఛ్రం	మతికృచ్ఛ్రం
౫౩	౨౨	పృష్ఠతఇతి	పృష్ఠతబితె
౫౫	౬	నిఋఋతిం	నిర్ఋతిం
	౧౦	నైరఋఋతః	నైర్ఋతః
౫౯	౨౨	త్యక్త్వా	త్యక్త్వా
౬౦	౧౪	ప్రాప్తే	ప్రాప్తే
౪	౧౯	పక్షేతుప్రాజాపత్యకృచ్ఛ్రం అత్ర	పక్షేతుకృచ్ఛ్రంప్రాజాపత్యా కృచ్ఛ్రం ।తృతీయపక్షేతు కృచ్ఛ్రంసాంతపనం। అత్ర
౬౬	౩	భవేత్త్యేవ	భవత్త్యేవ
౬౭	౩	నిదేశః	నిక్షేపః
	౮	స్నానాసనా	స్థానాసనా
	౧౧	ముదకా	ఉదకా
	౨౫	మహిషర	మహిషీర
౬౯	౪	నిదేశో	నిక్షేపో
	౧౦	శుచీకావప	శుచికరావప
	౧౬	శిష్టంవ్యక్తం	శిష్టంవ్యాఖ్యాతం

పుట.	పంక్తి	అశుద్ధ.	శుద్ధ.
౬౯	౨౬	పనయె	పనాయయె
౭౦	౨౩	ధ్యాపకశ్ఛ్సః	ధ్యాపకశ్చయః
	౨౬	ర్ఘుత్పస్య	ర్ఘుత్వస్య
౭౧	౨౪	వర్షత్రయేణ	వర్షమాత్రేణ
౭౨	౧౬	కృచ్ఛ్రవిశో	కృచ్ఛ్రంవిశో
౭౩	౭	పరివివిదానః	పరివిదానః
౭౫	౮	ద్విజైశ్చభుక్తేన	ద్విజైకభుక్తేన
	౨౧	భవేద్ద్విజః	హరేద్ద్విజః
	౨౨	చోపతాపనం	చోపచూళనం
౭౬	౩	శృంగస్నానాదికర్మా	శృంగోదకస్నానాదకమా
	౪	శృంగస్నానం	శృంగోదకస్నానం
౭౭	౯	నాభికంఠాంత	నాభికణ్ఠాంత
	౨౫	కుర్యాదిన	కుర్యాద్దిన
	౨౬	ప్రత్యక్షంశ్రుతా	ప్రత్యక్షశ్రుతా
౭౮	౨	సంసత్కృతః	సస్మృతః
౮౦	౮	రీష్యంత్సప్త	రీష్యంతత్సప్త
	౧౬	కుటుంబభోజనంచైవ	కలుషంవర్జనీయంతత్
౮౨	౨౦	భోక్తౄణాం	భోక్తౄణాం
౮౮	౧౯	వృచ్ఛే	పృచ్ఛే
౯౧	౧౮	పతితాన్నాశ	పతనానాశ
౯౨	౨౪	వ్రతేవాపార్వణే	వ్రతపారణికే
౯౩	౧౪	జపేత్	జపేదితి
౯౪	౧౫	సౌమ్యాయనం	సోమాయనం
	౧౭	తథ్యోర్ణాకేశ	తథోర్ణాకోశ
	౧౯	క్షారలవణ	లాక్షాలవణ
౯౬	౮	మృతానర	మృత్వానర
౯౮	౧౪	మరకతే	మారకతే
౯౯	౧౨	బ్రాహ్మణ	బ్రాహ్మణ

పుట.	పంక్తి	అశుద్ధ.	శుద్ధ.
౧౦౦	౮	ఃద్విషయొ	ఐద్వద్విషయొ
౧౦౧	౨౬	హేత్వాత్	హేతుత్వాత్
౧౦౩	౧౭	యస్తుసఖి	యస్తుసుఖ
	౨౧	తదవజ్ఞానకరణె	క్షీరేణ
౧౦౪	౧౭	ఫునదిజ	పునద్విజ
	౨౮	ఉఎపాపీ	ఉపపాపీ
౧౦౫	౧౫	గామాలింగ్య	గామాలభ్య
౧౦౬	౨౬	స్గృహధర్మ	గృహీధర్మ
౧౦౮	౧౩	ప్రతిగ్రహేతు	ప్రతిగ్రహోత్తు
	౧౮	శంపక	శంపరిక
	౨౦	రిబ్రాహ్మణో	బ్రాహ్మణో
౧౦౯	౨	రజస్తుత్తై	రజస్తైస్తు
౧౧౬	౨౩	దికస్మాక్రృ	దికవాకృ
౧౧౯	౧౮	గరగీఎవ	గరగీర్ణమివ

ఉశనసస్తోమెనగరగీర్ణమివాత్మానంమన్య మానోయజెతెత్యాశ్వలాయనసూత్రం । ఉశనసస్తోమోనామైకాహః । పునస్తోమ ఇతిచాస్యైవసంజ్ఞా । గరోవిషం । గరోగీర్ణోయెనసగరగీర్ణః । యోబహుప్రతిగ్రహాదినా పాపాదిభయాదాత్మానంగరగీర్ణమివమన్యేతసఎతేనయజెతెతి నారాయణీయవృత్తిః॥

౧౨౦ । ౨౪ । నాశసం । నాశనం

౧౨౩ । ౧౫ । వెదమెకెత్యనంతరంరుద్రైకాదశకం జప్త్వాతదహ్నైవవిశుధ్యతీతిక్వచిత్పాఠః । రుద్రైకాదశకమిత్యస్య నమస్తేరుద్రేత్యేకాదశానువాకానిత్యర్థః

౧౩౪	౧౮	దాకృచ్ఛ్రో	దాశీకృచ్ఛ్రో
	౧౮	త్వేషాంశీపత్రీ	త్వేషాంపత్ర
౧౩౭	౧౩	సత్తుకణ	సక్తుకణ
౧౪౨	౨౮	కృచ్ఛ్రంమాస	కృచ్ఛ్రంమాస
౧౪౩	౨౪	గుణిన	గుణన